

OTTO LUIHN

UKRAINE

U K R A I N E

PÅ OPDAGERFERD I
DEN TREDJESTØRSTE
SOVJETREPubLIKK

OTTO LUIHN

UKRAINE

PÅ OPDAGERFERD
I DEN TREDJESTØRSTE
SOVJETREPubLIKK

SEKS MÅNEDERS REISER 1935

m 9/14.7.
L 96 uk

INTERNASJONALT ARBEIDERFORLAG
OSLO 1936

COPYRIGHT BY
OTTO LUIHN, OSLO

10914

1

Ukraine, **det hemmelighetsfulle land i Europa.**

Ukraine blev opdaget i 1914. Enkelte mennesker hadde visst om landet før, men det var da jeg opdaget det. Det foregikk nøiaktig på følgende måte: En tidlig sommerdag satt jeg og bladde i et tysk tidsskrift og så en overskrift som rett og slett het Ukraine. Hverken mere eller mindre. Hva kunne nå det være? En ungarsk opera? Eller en ny slags ugress, noe bortimot nesler, som en tysk professor hadde funnet på kunne spises? Eller en ny art vitaminer? Jeg bladde videre i tidsskriftet for kanskje å se på artikkelen senere, da jeg opdaget at det var et kart i forbindelse med Ukraine. Og kart har alltid virket tiltrekkende på meg. Det er konsentrert og håndgripelig kunnskap, en trofast veileder for fantasien. Har man først fått plassert en ting på et kart, ligger det der og kan tas frem til kontroll og beskuelse hver gang man har bruk for det.

På dette kartet i tidsskriftet hadde man tegnet Tyskland og Østerrike-Ungarn og Russland. Midt oppe i disse kjente grensene var det trukket en tykk sort strek og inne i denne nye grensen til alle kanter stod der skrevet: Ukraine, med store bokstaver.

Det var virkelig opsigtsvekkende. Her hadde man gått på en rekke skoler og lært geografi på store veggkart. Tyskland var lyserødt. Østerrike-Ungarn lysegrønt og Russland var gult. Og så viste det seg at under den lysegrønne og den gule farven på kartet hadde man gjemt vekk et helt land, et helt folk. Noen professorer og noen statsmenn visste nok

om det. Men alle vi almindelige mennesker skulde fødes og gå gjennom mange skoler og bli gamle og dø uten å ane at der lå et stort og ukjent land gjemt vekk midt i tykkeste Europa.

Fra den dag interesserte jeg mig spesielt for Ukraine. Der dannet sig hos mig en oprindelig opdagergledes eiendomsfølelse overfor landet på samme måte som man har det overfor et godt jordbærsted i skauen, eller en spesiell vakker utsikt som ingen andre kjenner. Og hvem kjente vel Ukraine i 1914? Jeg spurte mine bekjente: Kjenner du Ukraine? De fleste bare rystet på hodet og ilte videre til sine viktige gjøremål: Et brev i postkassen eller en halv øl i skyggen. Bare noen få var mere interessert og sa f. eks.: Nei, henne kjenner jeg ikke. Er hun pen? Hvor har du truffet henne? Det var et merkelig navn..... Egentlig ganske vakkert. Ukraine..... Hun har sikkert brune øine og mørkt hår.....

Men så kom verdenskrigen og alle andre fikk ganske andre nærliggende ting å tenke på enn et hemmelighetsfullt land midt i Sentraleuropa. Bare de innvidde statsmenn glemte det ikke. Ukraine var nemlig en av Europas krutt-tønner, — et av de landområder man slåss om under Verdenskrigen.

I vår tid dynges verdensbegivenhetene på hverandre i slikt tempo og i slike mengder, at vi hurtig glemmer de enkelte store og viktige hendelser. Kan du, kjære leser, huske at tyskerne sluttet en separatfred med en ukrainsk delegasjon i Brest-Litovsk i 1918? Senere var Nansen i Ukraine under den store hungersnød som fulgte i tyskernes og borgerkrigens fotspor. Og i de senere år er navnet Ukraine blitt temmelig berømt, så nå vet mange mennesker at det er et sted i Sovjetunionen, hvor der med et nesten regelmessig mellomrum foregår en hungersnød, som bevirker at millioner mennesker sulter ihjel og at et nesten like stort antall spiser hverandre op. Telegrammer fra Riga og Varsjava, pyntet op gjennom en omvei over New-York og London, ytterligere forstorret ved å passere Helsingfors og Berlin, har kunnet fortelle om at nær sagt all verdens elendighet er samlet i Ukraine. Med gru og kolde gysninger leser man at barn har drept og spist sine foreldre eller omvendt. Likene har ligget i meterhøie dynger utover markene. Kort sagt det har ikke vært ende på de redsler som har foregått i dette merkelige land, dette «landskap i Russland» som et ansett norsk tidsskrift kaldte

landet så sent som i 1934. Og da de utenlandske telegrammerne blev altfor enslydende år efter år, måtte der finnes noe mere originalt og troverdig. Ganske riktig fandt man den danske dr. i teologi, Jørgensen, som reiste ned til München, som riktignok ligger langt fra Ukraine, men han kunde komme tilbake til norden med de opsiktsvekkende nyheter at i Ukraine var det hungersnød og befolkningen der spiste gress og småbarn. Dette var så sent som i 1934. For ordens skyld må også nevnes at en norsk politisk falskspiller drev en viss virksomhet med lysbilleder fra et spesielt museum i Samara, som riktignok ikke ligger i Ukraine. Og det var bilder fra hungersnøden 1921. Men årstall er øiensynlig ikke alltid ansett som nødvendige kjensgjerninger.

Er det noe rart at man blir nysgjerrig og gjerne vil se det land som hører til ungdomsårenes opdagerstolthet, — dette landet som var en underjordisk mine i Europa før Verdenskrigen, som tråtte frem i dagen under den russiske revolusjon, og som må være befolket av et uutslitelig folkeslag, hvis man skal tro bare en ørliten del av alt det som er skrevet om Ukraine etter krigen.

Kjære venner, la oss følge i våre forfedres fotefar og dra til Ukraine for å opdagde landet, ikke bare i et tidsskrift, ikke bare under et kart, ikke bare i redselstelegrammer, men opdag det grundig. Vi skal se det gjennom våre nøkterne øine og vi skal la vår rolige hjerne undersøke hvad der ligger bak det vi ser.

Kvart over åtte om kvelden, eller tyve femten som det heter i ruteboken går nattoget fra Moskva til Ukraine. Og atten åtteogførr er vi i Kiev, som er landets gamle og nye hovedstad. Reisen er altså omtrent like lang som fra Oslo til Berlin, men allerede klokken halv elve om formiddagen passerer vi grensen mellom R. S. F. S. R. og den selvstendige sovjetrepublikk Ukraine. Hvis du må ha rede på hvad R.S.F. S.R. betyr må du enten se efter i leksikon, eller i min bok om Sovjetunionen fra 1933.

Ikke for dig, kjære leser, men for de andre som ennå ikke vet det, må vi konstatere at Ukraine er den tredje største av de 11 (efter den nye forfatning) selvstendige sovjetrepublikker i S.S.S.R. og landet ligger i Sovjetunionens sydvestre hjørne.

Det grenser i vest til Polen og Rumenia og begge disse grenser har sin store politiske interesse. Den del av Polen som støter til Ukraine er den gamle galisiske del av landet som før tilhørte Østerrike-Ungarn og ofte blev kaldt for Karpater-Russland, mens det nu ofte kaldes for Vestukraine. Man gjør vel i å merke sig dette, for i Vestukraine, som altså ligger under Polen forekommer faktisk både bondeopstand og mindre tilfeller av hungersnød i de senere år. Når telegrammer om dette begynner å sirkulere, sløifes ofte ordet Vest, isteden forstørres både opstanden og hungersnøden litt op, og man lar det hele foregå i Sovjet-Ukraine.

Om grensen til Rumenia har jeg skrevet tidligere. Det er her Besarabia ligger. Det heter om dette i Ukraines lærebok i geografi på middelskolen:

«Grensen i sydvest mot Rumenia går langs elvene Donau og Prut. Men da Rumenia har okupert Besarabia, står våre grenseposter på Dnjesters venstre (østlige) bredd.»

Besarabia hører imidlertid ikke til Ukraine. Når befolkningen der en gang frigjør sig fra rumenerne og eventuelt slutter sig til Sovjet, vil det bli som den vesentligste del av den selvstyrende sovjetrepublikk Moldau. Moldauerne på Sovjetområdet har hatt sin egen lille republikk helt fra 1924. Uten Besarabia er det ikke så store landet, bare 8429 kvadratkilometer og vel 600 000 innbyggere. Det dekker omtrent tredjeparten av Ukraines grenser mot Dnjester.

Men Ukraine selv er 443 000 kvadratkilometer. Tyskland er litt større med sine 469 000 kvadratkilometer. Men det er dobbelt så god plass i Ukraine, for befolkningen er bare halvparten så stor, nemlig 32 millioner. Allikevel er Ukraine den tettest befolkede av sovjetrepublikkene. Og med det samme vi nu holder på med tall for å skape oss et bilde av hvor stort Ukraine er, kan vi gå videre og skape oss et bilde av hvor stort Sovjetunionen er. Ukraine som altså er nesten like så stort som Tyskland, er bare 2 % av Sovjets landområde. Sovjetunionen er ikke fullt 50 ganger større enn Tyskland. Det er nesten noiaktig så stort som hele Nord-Amerika, det vil si Meksiko, De forenede Stater og Kanada tilsammen, og har omtrent like stor befolkning.

Mange nordmenn har vært i Ukraine uten å vite det. I syd går landet ut i Sortehavet. Her ligger Odessa, hvor mer

enn en norsk båt har vært og hentet korn. Landet brer sig ut her og blir tykkmavet østover mot elven Don, men kommer ikke fullt så langt. Den østlige delen heter riktignok i daglig tale Donbas, men det er bare en forkortelse av Donetsbasenget og Donets er bare en bielv til Don. Midt under maven på Ukraine henger Krim og dingler i eidet ved Perikop. Men Krim er noe for sig selv. Vi skal ikke dit.

Det er den første aften i kupeen jeg forklarer dere dette. Ute er det allerede blitt mørkt, så vi har slikt slag å gjøre. Da er det du sier: Hvordan var det? Skulde vi ikke vandre i forfedrenes fotspor?

Jo, det skal vi og vi får forsøke å bringe klarhet over fotefarene. Men det ligger ingen sensasjon begravet her. Nei, grunnen ikke. Hadde man bare lært oss det vi leste i småskolen, hadde vi nu sluppet å terpe op litt av Ukraines historie. Jeg har lest det som trenges av den og jeg forstår å tie med det meste av min viden. Det er nemlig slik at gjennom et par hundre år har mange lærde menn skrevet mange tykke bind, hvori de hevder at alt det som andre lærde menn har skrevet om Ukraines historie er galt. Da historikerne i et hundre år hadde motbevist hverandres opplysninger om Ukraine, var der en ung, ærgjerrig historiker som forsøkte å løse floken ved å bevise at Ukraine aldri har eksistert. Men da blev det for alvor røre i de lærdes leir. Og det er ikke godt å vite hvad man tilslutt hadde fått bevis for, hvis ikke revolusjonen hadde løst striden på sin måte. Sovjets nye historieforskere forsøker nu å plukke kjensgjerninger ut av all den gamle strid, men det tar sin tid. Den marxistiske historieforskning må behandle hele materialet fra nytt av.

Og det samme kan det være for oss. Det vi har bruk for er der ikke strid om, enda det er den aller eldste historien.

Kjære venner. Vi lærer om våre vikinger at de var meget krigerske folk. Men det er bare halve sannheten. Rabagastene og slåsskjempene dro ganske riktig til sjøss, til England og Frankrike og ennu lenger, og de ernæret sig ved røveri og plyndring. Det var de elementene som vi nu kalder for arbeidssky snylttere. De vilde ikke gjøre noget selv, men stjal andres arbeide og dekket sin skyldfølelse ved å skryte sig selv op til storslagne helter når de brynjeklædt og velbekket stakk sine sverd tvers igjennem den kattekled-

te, ubevebnede franske munk. Det er disse temmelig mangeartede forbryterelementer som fyller vår vikinghistorie. Men heldigvis for denne bok var det også bra folk blandt våre forfedre. Arbeidssomme, flinke mennesker med trang til kunnskap og kultur. De dro over Østersjøen i ly av de svenske vikingers herjetog østover, men de fortsatte nedover de øst-europeiske elver, hvor de traff vennligsinnede folkeslag, som de byttet varer med, tok imot gjestevennskap hos, og blev værende der i landet som en fastboende handelsstand. Med sverd ved lend. De var ikke bedre den gang enn nu. Sverdet sa det avgjørende ord i handelspolitikken.

Landet hvor våre forfedre slo sig ned var skogslettene omkring Dnjepr. Her bodde slaviske folkeslag. Ofte dro nordmennene videre sydover for å slå av en prat, en holmgang eller en handel med sine frender i Bysants, hvor de mer krigerske vikinger drev sin gesjeft gjennom mange hundre år.

I det sjette og syvende århundre opstod der en rekke nordiske småfyrstedømmer langs Dnjepr. Og hundre år før Harald Hårfagre samlet Norge til ett rike var det en normannerhøvding ved navn Oleg, som samlet disse småfyrstedømmene til et stort fyrstedømme med Kiev som sentrum. Det er vel ikke utelukket at vår egen Harald har hørt fortelle om bedriften til sin fjerne frende og fått sin ide derfra.

Vi har utvilsomt allerede formådd å bevege hårene på enkelte historikeres hoder, så vi kan godt fortsette med en aldri så liten provokasjon. Når våre forfedre vikingene fikk sine politiske impulser fra Kiev, kan man vel si at de norske politikere som nu får politiske impulser fra Moskva er i overensstemmelse med de eldste norske tradisjoner?

Det var ikke noe litet fyrstedømme dernede. Folketellingen dengang var ikke så fullkommen som nu, men man kan regne ut at over halvparten av den fastboende handelsstand var normanner, eller varæger. Det vil si folk fra det sydlige Sverige eller østlige Norge.

Vi levde godt der i landet, giftet oss med slaverne, og denne blanding av nordmanner og slaver blev den første Ukrainske befolkning. Riktignok gikk det galt med oss efter et par hundre år, vi blev puffet og skjøvet både hit og dit av mange slags folkestammer som kjempet frem og tilbake over slettene. En og annen finne kom inn i familien, en og annen tar-

tar og mongol. Men normannerne forblev det sterkeste fremmede innslag i befolkningen, derfor kan vi idag rett som det er treffe folk som likegodt kunde være fra Hallingdal eller fra Østerdalen. Plutselig minnes du om en glad gutt, blåøiet og lyslugget, eller Synnøve Solbakken. De har holdt sig lenge de gamle vikinger.

— — — — —

Morgenen efter hopper vi iland på den første jernbanestasjon hvor toget står lenge, for å kjøpe oss noe frokost. Og det er ikke bare oss som har denne trang. Fra hele toget strømmer passasjerene ut og springer bortover plattformen. Noen inn i jernbanerestauranten, men den rummer ikke så mange hundre. Det spiller også mindre rolle, for langs hele stasjonsbygningen står folk fra kollektivene og selger sine varer. Mest er det eldre koner og ungdom. Du kan få kjøpt stekte høns og alslags frukt som er moden på denne tid av året, brød, grønnsaker, melk og smør, peppernøtter og pirogger. Dessuten er der på alle stasjoner et par vannkraner hvor det står «Kipiatok», som betyr kokt, varmt vann til te. Alle reisevante har sin tekjele med sig og fyller den på stasjonene. Du som er utlending griner kanskje litt på nesen fordi det ikke er spisevogn med i toget. Men la oss ta forholdene slik som de er, så skal jeg heller fortelle dig om den mørkhårede, blåøiede mannen med barter, som du ser kjempebilleder av på alle jernbanestasjoner. Han har med spisevognene å gjøre. Det er nemlig kamerat Kaganovitsj, som har gitt ordre til å sløife spisevognene på nesten alle tog, og er blitt så populær på det, at russerne roper: Lenge leve Kaganovitsj.

Kaganovitsj er en av de gamle lederne for Moskvaarbeiderne og han har en stor del av æren for at Moskva så kort tid efter revolusjonen er forvandlet fra en stor landsby til en moderne verdensby. Han påtok sig å lede anlegget av undergrunnsbanen i Moskva, og hans evne til å rydde undav alle vanskeligheter gjorde at man virkelig klarte denne kjempeoppgave på en så praktfull måte uten hjelp fra utlandet. Han er altså ikke noen smågutt, men en av de gamle, gode bolsjevikene. Derfor var det regjeringen sa til ham: — Nu får du pinedød ta dig av transporten, kamerat Kaganovitsj. For dette her går ikke lenger.

Saken er at transportvesenet har vært dårlig både i det

gamle Russland og i den nye Sovjetunionen. Det var ikke mulig å få transportvesenet til å følge med i utviklingstempoet. Varene blev liggende på stasjonene og kom ikke rundt til forbrukerne hurtig nok. Fabrikkene måtte vente på råstoff og halvfabrikata. Jernbaneledelsen undskyldte sig med at de manglet 10 000 jernbanevogner. Så blev der kjøpt fra utlandet og bygget i landet disse 10 000 jernbanevognene. Men i den tid det tok å skaffe disse vognene, var der tatt i bruk så mange nye fabrikker, som laget så meget nye varer, at der påny manglet 10 000 jernbanevogner. Og da disse også blev skaffet var der kommet ennu flere fabrikker og ennu mere varer og noen nye jernbanelinjer og noen nye dobbeltspor. Transportvesenet klarte ikke å holde skritt med utviklingen. Hvis industrien opfylte sine planer med 110 %, så lå transporten nede på noen og åtti prosent og kanskje litt derover. Og trakk industriprosenten nedover til sig.

Der var nok av ting som stables op til undskyldning for dette. Man kunde grave frem hele den gamle tradisjon fra tsartiden, man kunde hevde at der måtte generasjoner til for å vende et gammeldags bondefolk til det tempo og den nøiaktighet på sekundet som den moderne jernbane krever, man kunde henvise til de store sabotasjeprosesser hvor de gamle jernbaneingeniører viste sig å være betalt for å ødelegge transportvesenet, skape kaos i transporten i samme øieblikk som visse utenlandske makter erklærte Sovjetunionen krig. Det er ikke mere enn et par tre år siden de gamle kontrarevolusjonære jernbaneingeniører forandret arbeidstegninger på lokomotivverkstedene. Bare en avvikelse på et par millimeter, men det var nok til at man fikk den ene jernbaneulykken efter den annen og man kunde ikke finne annen årsak til ulykken enn «slitasje på materialet». Men materialet var kanskje bare et par måneder gammelt, og skulde ikke ha vist disse slitasjetegnene før om tyve år.

Å jo, det kunde være mange ting å trekke frem som undskyldning, og de som har hatt med jernbanene å gjøre har også måttet ta mangt et kjempetak for å overvinde disse vanskeligheter. Men faktum blev ikke rokket. I alle aviser stod det, synlig for alt folket: 82 % av planen. Og det i et land hvor man var begynt å bli vant med at en plan var stillet op for å opfyldes til minst 105 %. Et og annet klokt, bor-

gerlig hode forsøkte å regne ut at planen var for høi. Hvis man senket den til 82 % vilde den bli opfylt til 100 %. Men da lo de gamle bolsjevikene. Å nedsette transportplanen vilde jo bety å senke produksjonen av varer som skal transporteres. Og hvordan skulde det da gå til neste år når vareproduksjonen tvertimot må økes med mindst 18 %?

— Nei, vi må få orden på denne transporten. Du får ta det du, Kaganovitsj.

Og det er altså det som foregår nu. Det er Kaganovitsj som organiserer og disiplinerer og utvikler kadrer og tvinger transportprosenten op fra uke til uke. Det foregår ikke stillferdig. Hver eneste av de 6 000 avdelinger i jernbaneforbundet har tatt sin del, ikke bare av arbeidet, men også av propagandaen. Det er blitt en sosialistisk kappestrid om kadrer på alle linjer, med et folk på 150 millioner som heiagjeng. Det er blitt et kjempemessig stafettløp, hvor 85 000—90 000 jernbanevogner skal lastes og losses hver dag og sendes videre.

En detalj i arbeidet for å få transporten op med en gang er å kaste ut spisevognene og hekte på lastevogner isteden. Og ingen av heiagjengen knurrer for det, tvert imot sender den et ekstra hei etter restaurantvognen der den ruller vekk av banen. Så står da ikke den iveren for opspurten.

Den gamle jernbaneledelse hadde ganske riktig mottatt det kommunistiske partis parole om å sørge bedre for menneskene. Og man hadde tenkt: Å sørge bedre for menneskene fra jernbanens side må være å la dem få reise behagelig, fort og ofte. Og man utviklet passasjertrafikken og drømte endog om lyntog, som i hurtighet skulde kunde konkurrere med flyverutene. Men Kaganovitsj mente at man hadde forstått partiets parole galt. Å sørge godt for menneskene fra jernbanens standpunkt, var å sørge for at menneskene fikk alle sine varer tidsnok og i tilstrekkelige mengder. Varesirkulasjonen var selve blodomløpet i samfundet. Når det var i orden, når godstransporten fungerte uten den minste svikt, kunde man tenke på passasjerenes bekvemmeligheter. Så kappet han løs på passasjertogene. På de strekningene hvor man hadde et passasjertog hver time, blev det et tog hver annen time. Og mellemtiden blev puttet så full av lastetog som råd var. Men for at folk allikevel skulde få reise like me-

get som før, laget han togene dobbelt så lange. Hadde det gått et tog hver time med ti vogner, så gikk der nu et tog hver annen time med to og tyve vogner. De to var hektet på for å stimulere prosenten og var lastevogner.

Det er derfor vårt tog er så umåtelig langt, og da hver vogn inneholder fra noenogfjorrtil noenogåtti passasjerer, er det nokså livlig på de stasjoner hvor vi står lenge nok til å kunne proviantere.

Disse tingene har ikke noe med Ukraine å gjøre, de vedkommer hele Sovjetunionen. Men vi bør vite om dem fordi Ukraine har det tetteste jernbanenett i hele Sovjetunionen og transporten fra Donbas utover til forbrukerne av kull og jern og maskiner i de øvrige Sovjetrepublikker er en viktig del av det almindelige transportproblem.

Mens vi gjør oss det koselig i kupeen med den mangeartede niste vi har fått tak i hos de forskjellige handlende på stasjonen, dukker der op et spørsmål som for oss utlendinger synes å være av den største viktighet. Vi har sett en tigger. Han hinket på to krykker og et ben langs toget og tigget koppek i sin gebrekkelige skyggelue. Men vi gir ham ingen ting, for han virker ikke sympatisk på oss. Han er ung og velnæret og er øiensynlig ganske nylig blitt invalid. Hvorfor i all verden går han da og tigger i et land hvor invalidepensjonen er en av de prinsipielle rettigheter. Og hvis han vil tjene noe ved siden av sin pensjon, finnes der hundre arbeidsområder hvor fagorganisasjonen vil hjelpe ham iveri. Der må være et eller annet galt ved denne fyren, og der skal ikke stor menneskekunnskap til for å opdage hvad der feiler ham. Noen spørsmål og svar, et par supplerende bemerkninger fra arbeidere som går forbi, gjorde det klart for oss. Han har vært ute for en ulykke og blev plutselig sentrum for en stor krets mennesker mens ulykken og helbredelsen stod på. Nu stritter han imot å synke ned til å bli et ganske almindelig og uinteressant menneske med invalidepensjon. Folk må fortsette å bli beveget ved å se hans ulykke, rope over sig av medlidenhet, og stikke til ham en og annen seddel til trøst. Og nu har han valgt den letteste, den mest dovne og den mest uproduktive vei, og gjør forretninger med sin ulykke, med sitt manglende ben. Han er blitt tykk og fet og krevende fordi der mot hans vilje er blitt et tomrum under den ene

hoften. Det er ikke bare benet som er gått istykker for ham, også noe i sinnet er det gått galt med. Dette er ikke noe nytt fenomen, man kjenner såmen godt nok til denne tilstand hos invalidene i kapitalistiske land. Og der lar man dem bare tigge løs, eller hjelper dem ved å lage en organisasjon som tigger for dem. Men her representerer mannen en uorden, han slår en liten krøll i prinsippet. Vi følger ham derfor med øinene. Vi møter også hans blick da han kommer forbi vår vogn og ser op på oss med et litt for selvfølgelig krav i øinene. Vi rister på hodet og lar ham hompe forbi uten å ofre en eneste skilling på ham. Det er den eneste måten vi kan hjelpe ham til å forstå at han er på gal vei med sitt ene ben. Hadde det vært tak i ham, sto han forlengst på det lokale sovjets kontor og sa: Slik og slik. Kunstig ben. Det og det arbeide..... Om ikke akkurat linedanser, så finnes der mange andre arbeidsfelter for et menneske med to forskjellige ben. Men nu lider han av invalidestormannsgalskapen, og det er ikke stort å gjøre ved ham før han en dag våkner til besindelse. Og det vil han nok gjøre. I et sosialistisk samfund er alle omgivelser, hele miljøet, hele måten å tenke på, slik at han ikke vil kunde holde stand. En tigger er utenfor, han lever ikke med i det spennende positive livet, men driver viljeløst fra den ene dag over i den annen. Men denne mannen her er for sund til ikke å ville livet, han har bare mistet et ben og balansen. En dag vil han være moden og forstå sin stilling i miljøet. Kanskje skal der ikke mere til enn at en utenlandsk reisende ryster energisk på hodet til ham fra kupevinduet. Da vil han forstå det tåpelige i å vilde ha penger for synet av et manglende ben. Så griper han til, spenner fra og svinger sig med sitt ene ben inn i livet igjen. Om et år er han kanskje udarnik, om tre ingeniør.....

Men så skal det ikke gå bedre enn at vi på en annen stasjon også ser en tigger. Det er en halvveis eldre mann, øiensynlig er det litt tufsete med hans åndsevner og hans klær er usansynlig og sydlandsk fillete. Han går langs toget og blåser på en selvlaget seljefløite. Det er ikke rare tonene, noen nødslyder som skal fremheve ham, gjøre reklame for forretningen. Det er visst ikke engang en melodi. Jeg hører bare: tu le tu lu tu le tu lu. Så får han en liten pakke ut gjennom kupevinduet, og det blir en pause i musikken inntil

han får plasert den nede i en svær lomme, som er hele innsiden av hans hundreår gamle frakk . Vi pakker også sammen restene av vår niste så det blir en ganske anseelig pakke. Han får ikke blåst mere enn det første tu le utenfor vårt vindu, så må han slippe fløyten og la den dingle i et bånd over skulderen for å ta imot vår pakke med begge hender. Han kikker litt innenfor papiret og ser at dette er noe mer enn vanlig. Med pakken trykket innenfor frakken iler han bortover stasjonsterrenget og forsvinner bak noen godsvogner.

Det er ikke tvil om at vi har gjort noe galt..... Ingen behøver å tigge i Sovjetunionen nu lenger. Tiggeriet er en uorden. Hvis alle sluttet å gi, vilde tiggeriet forsvinne, fordi tiggerne da måtte rette sin energi på å bli et normalt ledd av det arbeidende samfund. Men denne siste tigger var forskjellig fra den foregående. Uten tvil en mann med altfor svake åndsevner, som på grunn av en eller annen feil i en eller annen institusjon fikk lov til å gå å tigge. Kanskje tilhørte han en av de gjenværende enkeltbønders familie, og måtte skjøtte sig selv som han kunde. Kanskje skulde han være satt i pleie i en av de helt moderne anstalter som er for slike folk, men på et eller annet kontor satt et menneske fra den gamle tid og hadde lagt hans papirer i en gal hylle. Det er en av de ting som kan forekomme ennu. Byråkratismen, som er en giftslange. Hvis vi vil gjøre krav på å være en virkelig bolsjevik skulde vi ikke gitt ham nisten vår, men tvert imot gått iland på denne stasjon for å undersøke hans forhold og ikke gitt oss før vi hadde funnet feilen og fått den rettet. Og det er nettopp dette som adskiller bolsjeviken fra almindelige mennesker. Et almindelig menneske sier triumferende: Ser du den feilen, du! En bolsjevik gir sig ikke før feilen er rettet.

Nu vil nok denne tiggeren også ordne sig med tiden. Vi reiser i Sovjetunionen akkurat i det øieblikk knappheten begynner å svinge over i jevn velstand. Det er forsommeren 1935, og det menes ikke knapphet med mat, for det er lenge siden, men knapphet på mange slags andre varer og fremfor alt knapphet på kyndighet, på erfaring, på moderne teknikk. Knapphet på kadrer. Det er den som forsvinner nå..... Og kadrene avgjør alt sier Stalin. Vi skal nok få lære

om det før reisen er slutt. Vi er jo kommet til Ukraine hvor Stakhanov blir Stakhanov før sommeren er forbi.

Men disse to tiggerne jeg har snakket om har ikke noe med Ukraine å gjøre. Jeg har bare nevnt dem fordi du vil gjøre vesen av det og trodde jeg skjulte noe, hvis jeg ikke nevnte dem. Vi kan på en måte si vi har vært heldig, for utviklingen går nu så hurtig med den nye sosialistiske velstand, at neste gang vi kommer hit må vi gå på museum for å se disse merkelige levninger fra den gamle verden.

Vi kan regne ut at dette er riktig, for vi har reist gjennom distrikter med 10 millioner mennesker. Bare to av dem er altså tiggere. Vi kan vite dette for tiggernes arbeidsområde er jernbanestasjonene (jeg regner her ikke med de bevisst kontrarevolusjonære tiggere som optrer i Leningrad og Moskva i turisttiden).

La oss heller se litt på landskapet vi farer igjennom. Det er anderledes enn vi hadde tenkt oss. Ukraine skulde være en eneste slette, men så viser det seg at den nordlige del av landet er et typisk skogsteppelandskap med lange slakke bakke- drag, som av og til kan trekke sig opover til et par hundre meter, og som er stykket op av plutselig skarpskårne slukter, dannet av regn og bekkefar. Her er ikke så lite skog, men det meste av den er nyplantning etter revolusjonen. Man vil skaffe sig skogbestand nok, både til råstoff for industrien og til å motvirke tørke og flom. Det har sig nemlig slik med flommen: Først smelter sneen ute på de åpne marker, og når den har rent undav, smelter sneen i skogen. Meget skog er derfor et nokså viktig problem, for tvers igjennom landet går et årlig oversvømmelsesområde. Det er der hvor Dnjepr med sine bielver flyter. Elvene skal ikke stige mere enn halvmeteren før den svømmer utover landet fem—seks kilometer og mer på hver side.

Vi er allerede kommet inn i dette område. Dette er lett å se hver gang toget går gjennom en liten skjæring, da tyter det gulhvit elvesand ut under et tyndt lag dyrket jord.

Elvene i det østlige Europa lever ganske anderledes med i folkenes liv enn elvene i Norge gjør det. Man synger om Dnjepr, man danser til toner skapt av Dnjeprs musikk, unge menn går langs bredden om våren og forsøker å finne ord som rimer på Dnjepr for å lage dikt av det til unge kvinner.

Elvene er venner med menneskene. Volga, Don, Dnjepr. Men hvem har skrevet dikt til Glomma eller Drammenselven? Elvene hos oss er farlige, de er ikke bare venner, de er kanskje vel så meget fiender, slagsbrødre, viltre krabater som man aldri er trygg for, selv en blid flomløs sommerdag.

Men Dnjepr er bred og rolig og trygg. Et eneste sted langt nede i løpet har den tidligere dannet noen stryk, som vi i Norge aldri vil finne på å kalle fossefall. Det er bare bolsjevikene som tar slikt høitidelig, de har demmet op strykene og laget vedrens største elektrisitetsverk av dem. Dnjeprstroj blev det kjent under så lenge byggevirksomheten foregikk. Dnjeprprogres heter det nu. Vi må nok ned og se på det, ellers vil ukrainerne påstå at vi ikke har sett noe av det viktigste ved landet deres.

Men nu er det blitt bare vidjekratt og hvit elvesand og marehalm forbi kupevindueene våre. Konduktøren går gjennom vognen og lukker alle vinduer og så larmer vårt tog over en lang, lang bro.

— Polakkene sprengte denne broen istykker før de trakk sig tilbake i 1922, opplyser en mann i korridoren.....

Og plutselig er det fabrikkpiper med røk opover hele elvebredden. De danner foten av et helt grønneklædt fjell. Et par hundre meter kan det vel reise sig nokså steilt op fra Dnjeprs gråblå vannflate. Mellem alt det grønne er det hus-tak og gamle kirketårn.

Vi gjør en stor halvsirkel omkring dette fjellet, som fra baksiden blir mer og mer by. Så står toget stille på en jernbanestasjon, som man bygger dobbelt så stor. Det gjør man nu overalt i Sovjetunionen, bygger alt dobbelt så stort.

Vi er i Kiev, hovedstaden i Ukraine, utgangspunktet for våre undersøkelser av dette hemmelighetsfulle land, som er så anderledes enn vi trodde.

Her reiste vi for eksempel til et sletteland, og står nu på et veritabelt fjell, som rummer adskillig mer enn en by på en halv million innbyggere. Nåja, det er kanskje ikke så verst til å begynne med. Vi skal kunne se meget fra dette fjellet.

Den første dag i Ukraine.

Mange mennesker som reiser har ikke lært å ankomme. De blir opspilte og masete og skal sprudle av opblåst initiativ og ordne med alle sine oppdrag med det samme de har satt foten på jernbaneperongen. Men å ankomme bør være det samme som å synke maten etter en bedre middag. Man skal foreta sig det mest nødvendige med hus og mat og vask og ellers la begivenhetene utvikle sig uten initiativ fra en selv.

De fleste reisende tørr ikke tilstå at de liker ankomstens hvile. Jeg, for eksempel pleier å fortelle at min første handling i en stor fremmed by er å kjøpe et kart over byen og med det i hånden kjøre de forskjellige trikkelinjer og bussruter for å bli orientert. Systemet er overmåde praktisk og anbefales herved. Men når man har gjennomført det i noen år, når man med kartet i hånd så å si har anholdt byen, da slutter man med denne systematikk. Den blir kjedelig. Dagen etter trikkereisene er det jo ikke mere å opdage. Ingen overraskelser. Ikke et plutselig monument, ingen spenning ved at man skal få øie på byens mest berømte gamle slott ved neste gatehjørne.

Allerminst skal en reisende skildrer sette sig til å skrive noe når han ankommer. Altfor mange er enten så ukyndige eller så samvittighetsløse at de gjør det. Det er derfor det finnes så mange gale reisebeskrivelser. Med det samme man trer ut fra jernbanestasjonen, snubler man i byens eneste mann med treben og får det berømte «friske førstehåndsinntrykk». Hvorefter man skriver hjem til sin avis: «I byen X går folk med treben.» Hvis man etterpå forsøker å innfange en slik førstehåndsskildrer, vil han stå op og erklære: Jeg har sett det med mine egne øine.....

Men du og jeg, kjære leser, vi har erfaringen, derfor ankommer vi i ro og mak, og sover den første natt i det fremmede en dyp og drømmeløs søvn, og våkner styrket av den store hviles søte vin til vår første hele dag i dette land. Og vi har ikke annet program enn på en eller annen måte å komme i en eller annen forbindelse med dette land og dette folket, og så sørge for at vi kjenner det bedre enn noen annen før vi reiser herfra.

Full av energi, planløshet og forventning kommer vi ned i hotellets hall den første morgen. I lommen ligger dessuten et par gode adresser, som kunde påkalles hvis det skulde vise sig nødvendig. Men selvfølgelig skjer det noget. Hvad har man ellers internasjonale hotellers hall til? En mann slår mig på skulderen, får tak i min hånd og ryster den kraftig. — — Hallo, hvad gjør du her?

Så er det ingen annen enn Kunitz, som ikke er fra Ukraine, men fra New York, hvor han redigerer New Masses, som er tidsskriftet for amerikansk revolusjonær litteratur.

Vi sier de nødvendige ting om hvor verden er liten. Forrige gang vi trykket hverandres hender var på flyveplassen i Stalinabad, midt inne i Sentral-Asia.

— Har du noe å gjøre akkurat nu? Vell, da kan du bli med mig. Jeg skal ut og se på Lavra.....

Hvis der altså hadde vært plan i oss hadde vi sagt nei og orientert oss i byen denne første dag. Men Lavra? Det høres så fristende ut. Og mens vi går dit skal jeg fortelle dig hvordan Kiev er. Du blir så allikevel aldri ordentlig kjent i byen, for den ligger i tre etasjer, og så snart man tror å vite hvor gatene går hen i den ene etasjen, så er man kommet ned en bakke og er i en ganske annen by, hvor gatene går i andre retninger og er helt uten forbindelse med de gatene som man trodde man kjente.

Kiev er nemlig slik:

Først er det byen nede ved bredden av Dnjepr, på begge sider av elven med et par broer imellen. Ute i det par kilometer brede vannløp ligger noen øier med bare flat sand og med noen trær midterst inne på øya. Her er badestadion med noen kilometers fin elvestrandbredd, hvor hele Kievs friluftsbefolkning kan ligge og sole sig om sommeren og høsten. De brede hjuldampere som hviler trygt på sine skovler, går op-

over eller nedover Dnjepr, noen med last, andre med passasjerer. Tømmerflåter kommer seilende nedover fra skogstepene i det nordlige. Folkene på flåten har et helt lite hus å bo i, for ferden tar adskillige dager. Og når flåten virker primitiv på oss, så skyldes det ikke mangel på moderne teknisk innsikt, men hensynet til elven. Lavlandselvene er flatbunnet, og bunnen endrer sig fra dag til dag, sandbanker skyter nesten op til overflaten, synker tilbake igjen for å dukke op et ganske annet sted. På den vestlige bredden, på bysiden, inne under fjellskrenten, ryker det av store fabrikkpiper, lokomotivene uler, industri og transport preger første etasje.

To bakkegater, den ene med sporvei, fører opover fjellet og når man tror det ennå er langt igjen til tops, brer det sig ut en ny by med nye sporgagner og gater og busser. Her er offentlige bygninger, posthus, regjering og sentralkomite for partiet. Her er også gammel småindustri, og her er «Bolsjevik» et verksted som i tsartiden laget jernsenger, men som nu er storbedrift og lager landbruksmaskiner.

Men når du tror å være blitt lokalkjent og sier at dette er altså Kiev, så kommer der noen og forteller dig om «Øvrebyen».

Her oppe i tredje etasje ligger folkeparken, hvor revolusjonens ofre er begravet, og hvor man senere begraver landets mest fortjente menn og kvinner. Et nasjonalminneste, slik som det nu er i de fleste byer i Sovjetunionen. I Moskva er det Kremlmuren med sine navnplater, skjernet av sibirsk sølvgran. Her er en vakker park, som ikke skjemmes av en eneste bautasten.

Denne parken hørte før til Maria Feodorovnas gamle, vakre slottsbygning. Maria var mor til tsar Nikolai den annen, den blodige, og bodde i Kiev på grunn av den meget hellige Lavra. Nu hviler altså revolusjonskjemperne i parken og Sovjetregjeringen holder til i slottet med den gamle jernarbeider Petrovski i spissen..... Petrovski er presidenten i Ukraine, men da det er altfor lite arbeide for en gammel bolsjevik og jernarbeider, er han dessuten formann for hele sovjetunionens sentral-eksekutivkomite.

Lavra, som vi hele tiden er på vei til, ligger i annen etasje, vi må gå over Øvrebyen og ned på den annen side for å

komme dit. Men på veien stopper vi ennu en gang, for det er en bygning jeg vil vise dig.

I tsartiden fikk en ganske ung arkitekt i oppdrag å bygge en bank i fire etasjer. Men da de to etasjene var ferdig, viste det sig at pengene var lekket ut mellom fingrene på dem som hadde med byggevirksomheten å gjøre, og det blev derfor ikke mere enn en toetasjes bankbygning. For et par år siden fandt man frem arkitekten, som nu var blitt gammel og ærverdig og gav ham i oppdrag å bygge huset ferdig.

Den gamle bygningen var enkel, den rene funkis på grunn av pengemangelen. Den unge arkitekt hadde grått sine bitre tårer, fordi han måtte sløife alt som kostet penger. Nu har den gamle gråhårede tatt det igjen og øst ut av sitt kunstneriske hjerte en praktbygning med søiler og skulptur, et forsøk på å vise en vei inn til den sosialistiske fremtids arkitektur, til den sosialistiske rikdoms paladser.

En og annen vil kanskje forundre sig over at man bygger praktbygninger for bankvesenet. Det må da være en særdeles kapitalistisk virksomhet. Ja, hvis man hadde bygget kapitalistiske banker. Men det gjør man jo ikke. Det som kaldes bank i Sovjetunionen nu er sentraler, er knutepunkter i den sosialistiske planøkonomi. Man kan for såvidt døpe det om til økonomipunkt. Imidlertid står der Bank med store russiske bokstaver utenpå disse husene, og da kan vi jo like godt med en gang få greie på forskjellen på en kapitalistisk bank og en Sovjetbank: I den kapitalistiske bank sitter en banksjef som representerer en gruppe på la oss si 10 storkapitalister. Efter ordre fra dem finansierer han anlegget av den syvogtredelte sellulosefabrikk, som skal konkurrere ut en annen kapitalistgruppes sellulosefabrikker, som i de senere år bare har gått med halv drift. De 10 kapitalistene tjener en million kroner, et tusen arbeidere i den konkurrerende gruppes fabrikker blir ledige, fem kjøbmenn på hjørnet må stenge, forsorgsbudgettet stiger for stat og kommune. I en kapitalistisk bank representerer en banksjef en kapitalistgruppes interesser i strid med et helt samfunds interesser.

I en sovjetbank får for eksempel banksjefen følgende ordre fra regjeringen: Finansier bygging av fabrikk nr. 2053 i den annen femårsplan. Men denne fabrikk nummer 2053 skal lage tyve millioner par sko om året fordi handelsstatistikken

viser at det er behov for denne økning i skotøi. En sovjetbank er bare et underordnet ledd i gjennomførelsen av den sosialistiske produksjonsplan. Derfor vil der bli bruk for slike banker ennå gjennom en rekke femårsplaner.

Om fem femårsplaner for eksempel, må man ha en pengeinstitusjon som kan finansiere billedhuggerne mens de hugger monumenter i parkanleggene i kollektivbrukene.

Ja, le ikke av det. Vi som grundig og vitenskapelig følger med utviklingen av sosialismen, vi vet at den sosialistiske rikdom vil bli så stor at du ikke engang har fantasi til å tenke dig den.

Denne banken blir det eneste hus jeg kommer til å vise dig i hele Kiev, for alle de andre husene holder man på enten å bygge om, eller rive ned for å bygge nye. Den tredje femårsplan kommer vesentlig til å bli viet byggevirksomheten. Hele Sovjetunionen skal bygges om etter sosialistiske krav. Men man har det så travelt med dette, at nesten alle byer tjustarter med ombyggingen sommeren 1935.

— Nei dette må du ikke fotografere, sier forfatterne, da jeg vil ta et bilde av det store boligkomplekset, som staten har bygget til dem. Det er over tre år gammelt, og kommer bare til å bli brukt til ungkarer og familieløse. Men der borte, innenfor de stillasene, bygges det nye huset vårt. Det blir helt moderne.....

For å ta det med her: I 1931 så jeg hvordan man ennå på enkelte byggeplasser i Moskva gikk og bar kalk og mursten opover stillasene til fjerde og femte etasje. Nu bruker man ikke heis engang, men blåser sand og kalk og betong gjennom rør til sjette, syvende og åttende etasje. Åjo, teknikken kommer sig.

Vi har allerede begynt å skråne nedover på den annen side av Øvrebyen og passerer revolusjonsmonumentet utenfor fabrikken Arsenal. De sparte sig ikke arbeiderne på denne fabrikken, men var bestandig blandt de første når det gjaldt å gjøre opprør mot reaksjonen. Industriarbeideren med patronbelte, rifle over skulderen og maskingevær er blitt for-eviget i bronse. To minutter etter står vi utenfor en veldig kirkeportal med malte gudebilleder helt til tops, forgylte kroner, kors og bispehuer og midt i denne avblekede herlighet et skilt med ordet museum, tidene det er åpent og 30 kopek for

å komme inn. Det er Petsjer-klostret i Kiev, et av de aller helligste klostere i hele det gamle Russland og et av de eiendommeligste minnesmerker fra en gammel tid i Europa. Klosteret, eller Lavra, som det heter på russisk, er et omfattende kompleks av bygninger. Kirker, kapeller, de gamle munkeboliger, arbeidsverksteder, administrasjonsbygninger, frittstående gudebilleder med tak over, og ikke å forglemme katakombene.

Vi befinner oss ved et forhenværende mektig og ubønnhørlig sentrum for den aller allmektigste makt. Her bestemte man ditt liv, din sult eller ditt velvære på denne jord, og dine pinsler eller dine englevinger i all evighet. Nu er maktsentret sprettet op og foldet ut, så alle og enhver kan se hvad der var inni.

Og vi bør se på det. Det passer oss egentlig utmerket at det vil forklare oss hvorfor det russiske folk så hurtig blev ferdig med kirken og dens religion.

Dette kloster var gjennom århundrer et viktig handelssentrum. Under livegenskapet eiet klosteret omkring 10 000 bønder. Og efter livegenskapets ophevelse fortsatte bøndene å arbeide for presteskapet, ennu mer slavebundet og under ennu litt uslere vilkår enn tidligere. Klosteret hadde praktisk talt monopol på all slags bondehandel. Det hadde veldige kapitaler plasert i bøndenes jord til blodige renter, og hvad de ikke fikk suget ut av bøndene ved disse to maktmidler, fikk de ved hjelp av brennevinet, som de solgte fra de kirkelige brennerier. Jeg har ennu ikke regnet med den direkte religiøse handel, det vil si alt hvad bøndene måtte betale prestene for alle kirkelige handlinger, alle sjelemessene som blev kjøpt og betalt med landmannsprodukter, for at bonden skulde slippe fortere igjennem de lange år i skjærsilden.

Dette system med at de fattige bønder betalte prestene og klostrene med høns og svin, med egg og melk for å slippe å bli levende brent i årevis i skjærsilden (for ikke å snakke om hvad der forestod hvis de dompet rett ned i helvete) det kan man kanskje påstå hører med til den religiøse tro. Men ved siden herav drev kirken en verdslig virksomhet, og ingen godseier var hårdere, ingen fabrikkieier hensynsløsere og ingen ågerkarl mer nådeløs enn den russiske kirke overfor fol-

kct. I den almindelige, naive folketro blev derfor gudsbegrepet sjaltet ut fra kirken. Gud blev en person som ikke kjente til hvilke forbrytelser presteskapet begikk. Dette blev særlig synlig efter revolusjonen. Gamle folk, som fremdeles er religiøse, vil som oftest ikke ha noe med kirken å gjøre. De henvender sig direkte til sine gudebilleder uten noen jordisk mellommann.

Det gamle russiske folk har fått kjennskap til litt av hvert efterat all kirkens elendighet er lagt blottet op i dagen. Her i Lavra kan vi studere munkenes verksted for relikvier. Vi får se hvordan de gamle lurifakser har behandlet almindelige trefliser med kjemikalier og på den måte fremstillet de nødvendige splinter av Kristi kors, fliker av jomfru Marias kjortel, hellige bensplinter, og hvad det nu kan være av relikvier som blev solgt i dyre domme. Der var for eksempel en gammel russisk helgen som har mistet sin pekefinger på en særlig mirakuløs måte. Og man har opbevart denne pekefingeren i et fint helgenskrin i Lavra, hvor pilgrimmene kom og tilbad pekefingeren og blev helbredet for synd og sott ved å stryke på den. Men samtidig var der adskillige andre av disse innbringende pekefingre fra den samme helgen spredt rundt i andre fjerntliggende klostre i det gamle Russland. Endel av dem er nu bragt til Lavra, hvor de er utstilt sammen med et kart over hvor de resterende pekefingre av den samme helgen befinner sig. Alle og enhver kan derfor nu overbevise sig om at den gamle hellige helgen har vært en særdeles fingernem herre.

Alle mennesker i kapitalistiske land, som tror at Sovjet-regjeringen utfoller en eller annen mystisk tvang overfor befolkningen for å få den til å opgi religionen, bør tenke sig inn i disse kjensgjerninger. Likesåvel som der i det gamle Russland var titusener av klostre, som representerte verdslig tyrani og åndelig skremseismakt, så er disse klostre nu blitt like mange museer, som forteller befolkningen hvad denne kirke egentlig var og hvad de er sluppet undav.

Revolusjonen har hatt samme virkning for det russiske folk som den berømte historie fra Hundorp i Gudbrandsdalen, da Kolbein den sterke knuste gudebilledet til Dalegudbrand så hele bondeflokken fikk se hvordan guden var fylt av store mus, ormer og padder.

Den russiske bonde var underkuet og uoplyst. Men ingen bondestand har noensinde vært virkelig dum.

Gruppevis kommer ungdommen til Lavra i Kiev og andre byer og lærer det de spøkende kaller «oldtidens historie frem til 1917». Gruppevis kommer kollektivbøndene, som allikevel er i byen i en eller annen anledning. Bedriftklubbens kult-prop (kultur og propaganda utvalg) lager ekskursjoner hver fridag. Ungdommen får overtalt sine gamle foreldre til å bli med. Ungdommen har så vanskelig for å få inn i sine hjerner at deres egne foreldre virkelig har trodd på noe så oplagt bedrag fra prestene og munkene.

Enkelte forskere og vitenskapsarbeidere kommer spesielt til denne Lavra for å studere det gresk katolske kirkevesen, dets kunst og arkitektur. Og i Sofiakatedralen i Kiev er dessuten kunstverker som trekker til sig kunsthistorikere fra hele verden. De kommer hit, slår hendene sammen og utbryter beveget: At jeg virkelig skulde oppleve dette. Selv for et almindelig menneske er her adskillig kunst i farver, guld og edle stener, som kan overvelde.

Men la oss ikke glemme Lavras spesielle sensasjon. Klosteret ligger, som vi husker i annen etasje og strekker sig ut over fjellskråningen ned mot Dnjepr. Nu får vi vite at hele fjellet er av sandsten, som er myk og lett å arbeide i, selv med oldtidens primitive verktøi. Derfor har det vært mulig gjennom århundrer å grave mange kilometer ganger inne i fjellet. Kanskje er de første gangene gravet av våre forfedre, enten for å kunne flykte gjennom dem, eller for å bringe sitt bytte i sikkerhet nede fra elvebredden op til vikingeborgen. Dette vet ikke historikerne enda, så vi får holde oss til at det er de gamle klosterfolkene som har laget alt sammen. Fra de underjordiske gangene har de hugget inn gravkamre i fjellet. En lang rekke erkebisper og lignende store og hellige menn, er ned gjennom tidene blitt begravet her. Mangen rikmann har også betalt klosteret store summer for å få sin kiste satt inn i en slik hule, for der skulde han av en eller annen grunn slippe hurtigere gjennom skjærsilden. Nu har det sig slik med denne sandstenen, at med en gang den er hugget holder den sig forholdsvis myk, men når luften har virket på den i noen tid, stivner den. Den kemiske prosess som foregår mellom luften og stenen virket også på likene

som blev muret inn i gravkamrene. De blev gjenstand for en slags forstening. Hvis man tok ut liket noen århundrer efter begravelsen, så var det like helt, om ikke akkurat like pent. Dette blev jo ansett som et spesielt under og gjorde mangelen en tvilsom erkebisp til helgen..... Man kan beundre dem den dag idag der de ligger pakket inn i sine hellige kåper, som er rikelig brodert med gull og perler. Midt inne i all denne stasen ser man et brunt, inntørket ansikt, huden er sprukket over nesen, så de forstenede hudfiller står som fliser ved siden av nesebenet, som stritter ut. På enkelte ser man også hendene. De er magre og virker griske og gjerrige i sin gamle inntørkethet.

Nede i disse underjordiske ganger, som kalles katakomber, er der også hugget fangeseller inn i fjellet. De er så små at fangen såvidt har hatt plass til å sitte der. Noensomhelst bevegelse har ikke vært mulig. Noen av disse bittesmå seller skal også ha huset eremitter, munkes som var besatt av ærgjerrighet og vilde bli særlig hellige ved å la sig mure inne på denne måte. Der var bare en eneste åpning, omtrent 20 cm. i firkant, hvor man stakk mat inn til vedkommende og hvor pilgrimmer mot en avgift kunde få titte inn på de hellige menn.

Vi spør en av de unge vitenskapsarbeidere ved museet om dette med eremittene virkelig var sant. Hun trakk på skuldrene. All sannsynlighet talte for at der også med dette hadde vært en eller annen humbug. I løpet av noen uker vilde naturligvis sellen være forvandlet til den reneste gjødselkjeller, hvis et menneske skulde være muret inne der. Man har ikke kunnet finne spor av renovasjonssystem, men derimot forskjellige ting som tyder på at de hellige eremittene bare var voksfigurer. Katakombene har også vanlig turistinteresse. Spesielt amerikanerne synes å sette pris på den spennende risiko at man kan gå sig bort nede i gangene, så der må utrustes en undsetningsekspedisjon for å finne den bortløpne turist frem igjen.

Min amerikanske redaktør og jeg blir fort lei av å trave i disse underjordiske gangene og begynner å snakke om en forfatterkongress som har vært holdt i Amerika, og vi blir så ivrig efter å ordne op i det amerikanske åndsliv at vi ikke

legger synderlig merke til hvordan vi forlater katakombene og Lavran. Det samme kan det også være.

Vi ser litt mere av Kiev. Det er en vakker by. Når man får bygget om husene, blir den akkurat slik som sosialistiske byer skal være; man ser ikke byen for bare trær.

Da er det jeg treffer Mikitenko. Det er ikke ganske tilfeldig, for han er en av mine adresser. Vi vet om hverandre fra før. Han er dessuten viseformann for den ukrainske forfatterforening og en av de fem forfattere som er medlemmer av regjeringen, av den ukrainske Sentral Eksekutivkomite. U. Z. I. K. står det på det rø flagget han bærer på jakkeopslaget. Regjeringsmedlemmene pleier å bære et slikt merke og utstyret er forskjellig for de forskjellige republikker. Ukraine har et røtt flagg som bølger litt, Tadsjikistan et rett og slett firkantet flagg. Det er ikke bare et ærestegn, det er også et tegn på ansvar. Befolkningen skal tydelig kunne se hvem som er medlemmer av regjeringen og fremføre sine klager, sine forslag og gode råd. Dette system hadde større betydning før, da pressen ikke var så utbredt og illustrasjonskunsten var temmelig primitiv. Men fremdeles har det sin praktiske verdi. Ikke alle kjenner de forskjellige regjeringsmedlemmer av utseende. Regjeringen er også litt anderledes enn hos oss. Folkekommissærene svarer til våre statsråder, og leder hver sitt folkekommissariat eller departement. Men sovjetrepublikkens regjering er Sentral Eksekutivkomiteen, (Z. I. K.) som velges av unionens sovjetkongress. Og denne kongress velges direkte av folket og er den øverste myndighet.

Vi har en lang og nyttig samtale med Mikitenko. Han snakker om Ukraine. Vi forelegger ham de siste avisutklipp fra Norge og oversetter for ham om den sedvanlige store hungersnød i Ukraine, om folket som slår hverandre ihjel og spiser hverandre etter at de har gnaget de siste gresstrå av marken i sin vanvittige sult.

Det er ikke nytt for Mikitenko, han er nettop kommet tilbake fra en tur i utlandet og har forsøkt å begripe hvordan den slags fantasifull pressetjeneste kan opstå og eksistere. Men for mange andre vi treffer er det helt uforståelig at de ledende norske aviser kan bringe denslags meddelelser. De ser granskende på mig og de staver litt i avisutklippene og kan ikke tro at jeg oversetter riktig.

I mange år gjemte jeg et avisutklipp fra Syd-Amerika hvor man kunde lese følgende blandt de ordinære telegrammer: Fra Kristiania meldes at en flokk isbjørner forleden natt brøt sig inn i byen, ødela hundrevis av befolkningens ishytter og drepte og spiste over hundre personer før udyrene blev drevet tilbake til sine isfjell.

Nå ja, i Syd-Amerika er jo befolkningen uvitende og usiliviserte, så der kan avisene servere denslags.

Eller som en ukrainer uttrykte det: — ja men kjære, her på våre skoler lærer vi at Norge er et kultivert land. Dere som har hatt Ibsen og Bjørnson, Nansen og Roald Amundsen.....

Hvad annet kunde jeg svare enn at disse folkene ganske riktig var nordmenn, men at de desverre forlengst var døde.

— — — —

Mikitenko ringer til forfatterforeningen og får den til å sende oss en av foreningens biler. Han vil vise oss byen. Først skal vi se hvorledes den tar sig ut på avstand og vi kjører derfor ned i første etasje og over den store broen over Dnjepr. Det står en soldat med gevær på broen. På alle større broer i Sovjetunionen står det slike soldater. Så lenge kapitalismen lever og blomstrer i den øvrige verden må man ha dem på vakt. De er allikevel billigere enn å få broen blåst i luften av de kontrarevolusjonæres agenter.

— Polakkene sprengte denne broen da de trakk sig tilbake i 1922. De kom ikke lenger enn hit, våre folk lå på østsiden av Dnjepr. Så sprengte de broen og trakk sig tilbake....

Men da er vi allerede forbi broen og inne i en slags forstad med gamle hus og en sporveislinje. Nye funkis boligkomplekser raker op og forteller hvor bitte små og elendige de gamle en og to etasjes husene har vært.

— Hvad skal det bli her? roper jeg til Mikitenko, men da er vi allerede langt forbi det også og Mikitenko ser sig til begge sider utover de flate markene og skjønner ikke hvad jeg mener.

Vi er på en av de nye autostradene, og her er ingen fartsgrænse så lenge veien bare er en rett strek fremover så langt øiet når. På begge sider av veien er plantet popler.

De er kommet langt med sine bilveier i Sovjetunionen. I forhold til for bare fem år siden er det aldeles overdådig, men

i forhold til hvad det trenges i dette veldige landet er det bare en begynnelse. Heller ikke her har man funnet løsningen på det beste veidekket. Mest er det asfalt, men rett som det er kommer vi inn på et prøvestykke, stensatt med lang smal sten på høikant. Så kjører vi et minutt over det to kilometer lange betongprøvestykket, og hopper over på noget som jeg ikke vet hvad er. Og det har kanskje også liten betydning å vite det, for sjåføren roper at det er dårlig, det er allerede forkastet.

En slik autostrade består egentlig av tre veier. En bilvei i midten og en kjørevei på hver side. For en nordmann er det nokså fantastisk å suse bortover en vei hvor det ikke finnes sving eller krumning på den rette, sorte linje mil etter mil. Vi gripes av selve gleden ved tempoet, jaget, den utemmede fart. Ennu har menneskeheten ikke funnet noe som kan gi større følelse av fart enn bilen. Vi er ikke oppe i mere enn 120 km. i timen, men det føles ti ganger hurtigere enn om vi var i en flyvemaskin med den dobbelte fart. Bilen holder sig til jorden, hvor vi kan fornemme farten med øiet. Hekken av popler på siden av veien regulerer vår fartsfornemmelse. Når de gir inntrykk av en grønnblå tåke, da vet vi at speedometeret står og skjelver over de 100 kilometer. Fra luften vilde vi bare sett en lang og langsom kjede av enkeltvis grønne trer.

Glemt er Kiev og alt det fornuftige vi burde gjøre denne første ettermiddag av våre arbeidsmåneder i Ukraine. Vi har bilt en time og er ganske sikkert otte om ikke ti mil vekk fra Kiev da Mikitenko ber om å få bytte plass med sjåføren. Mikitenko eier nemlig selv en bil og vil benytte anledningen til å trene. Han forteller oss hvordan det henger sammen med denne bilen. Han har ikke kjøpt den, men hans siste roman heter «Morgen» og handler om de nye sosialistiske mennesker. Arbeiderne på en fabrikk blev så begeistret for romanen at de besluttet å forære forfatteren en bil. Han vil få den i høst, og nu holder han på og lærer sig op til sin nye verdighet. Så suser vi videre bortover autostraden, mens forfatteren av «Morgen» øver sig kraftig ved rattet. Han er allerede så flink at vi slipper fra det med livet, men vi slipper ikke fra det med bensin nok. Den virkelige sjå-

føren avleser ett eller annet på de mange instrumenter foran rattet og kommanderer stopp.

Og plutselig står vi ganske stille på kanten av landeveien. Det går op for oss at det er begynt å skumre. Den svarte asfaltstreken fortaper sig fremover i en hjelpeløshet. Øinene klarer den ikke helt frem, slik som for bare noen minutter siden. Kveldsmørket ringer oss inn, sakte og sikkert. Det er blitt ganske øde, ikke et tre, ikke et hus. Poppelalleen, som stod så fint og tett da vi hadde farten oppe, er skrumpet inn til et tre langt foran og et langt bak. Litt kratt her og der utenfor kanten av de ytre veiene.

Sjåføren hevder at vi for noen øieblikker siden har kjørt forbi et hus på venstre hånd. Vi har ikke merket det, men vi har ialfall bensin nok til å kjøre tilbake for å undersøke. Og sjåføren har allikevel hatt gode øine. Fem minutter etter kjører vi inn på et tun, bilen stønner og spruter fra sig stygge lyd. Vi rakk akkurat inn på gårdsplassen på de siste bensindråpene.

Det var et stenhuggeri. Fra en ås, som er så langstrakt at vi ikke hadde lagt merke til den, brøt man ut sten og hugget den til de lange, smale firkantene som blev brukt til veiene. Sjåføren bega sig på opdagelse for å finne frem til bedriftens bensinbeholdning, et par unge arbeidere kom bort til bilen og vi fikk rede på at en toetasjes bygning var maskinhuset og de lange enetasjes husene med have foran var boliger. Noen småbarn sprang og lekte ubekymret. Men plutselig gikk det op for dem at det var en ny og fremmed bil som stod der inne på tunet. De stoppet i spranget, gjorde en brå sving..... og før vi hadde lagt merke til det, sto der en ring av mennesker omkring oss.

Folkene ser flagget på jakkeslaget til Mikitenko, og hvisker sig imellem at den ene fremmede er medlem av regjeringen. Der utvikler sig straks en samtale om bensin, bilveier, biltyper og kilometer, slik som det anstår sig sovjets veiarbeidere. Da er det øinene mine opdager en liten pjokk blandt tilskuerne. Han duler de nærmeste guttene i siden og hvisker noe med et ansikt som lyser av iver. Kameratene er litt tvilrådige later det til, men pjokken holder på sitt, går et par nølende skritt frem og napper Mikitenko i jakken for

å påkalle hans oppmerksomhet. De andre barna ser på, stive av spenning.

— Skriver du bøker du? spør pjokken, da Mikitenko snur sig for å se hva man vil ham.

— Ja, nikker den voksne.

— Du er Mikitenko, er du ikke? sier gutten fort og stakåndet.

— Jo, svarer Mikitenko, men hvordan kjenner du mig?

Da ser gutten sig rundt med et spillende muntert og stolt øiekast til de andre. Et lynrapt blink med øinene i glede over å ha rett. Men voksent og alvorlig sier han: — Jeg har sett bilde av dig i avisene. Jeg skal bli forfatter jeg også.

— Forfatter, utbryter Mikitenko, tar gutten i neven og ryster den kraftig. Da er vi jo kolleger. Hva heter du?

— Maksim Babitsj, svarer gutten. Han er tolv år og puffer frem en gutt som er litt mindre enn sig: — Dette er broren min.

Broren er ti år og heter Ivan. Han ler med begge øinene og smiler over hele ansiktet. Men han skal ikke bli forfatter han skal bli flyver.....

Nu skjer det også mange andre ting. De voksne arbeidere inviterer oss til et møte. Mikitenko snakker, der spørres og diskuteres. Det er ikke så mange arbeidere ved dette lille stenhuggeri, bare en 40—50 stykker, men fagforeningens kult-prop får improvisert en kulturaften ut av vår besinmangel. Etter det egentlige møte, hvor Mikitenko holder foredraget, og hvor den almindelige diskusjon etterhånden ebber ut, lyder trekkspilltoner inne fra skyggen omkring tunet. Noen unge piker leser poesi, der synges noen av de gamle ukrainske folkesangene, og så setter trekkspillet i for alvor med fullt register til dans.

Alting er så naturlig og likefrem. Vennskapets og kameratskapets selvfølgelighet omsluttet oss med en gang vi steg ut av bilen og blir til et fast bånd som vi føler og husker lenge etter at vi har forlatt disse folkene både med bensin og blomster til vår bil.

Hvis vi nu hadde hatt et program å gå efter, vilde denne dagen ha vært ganske makeløst bakvendt. Ikke noe systematisk arbeide er blitt gjort. Et tilfeldig møte i morges bragte oss til Lavra, hvor vi så de forstenede representanter fra

fortidens skumle mørke. Nu ligger de der avsløret. Kanskje har vi slumpet til å være nokså heldige allikevel, vi fikk se endel av Ukraines fortid, endel av det som forklarer at menneskene nu føler sig lykkelige fordi de har kunnet sette den fortid på museum.

Ikveld er det heller ikke skjedd noe. Vi har truffet en gruppe av befolkningen, vi kommer uten tvil til å treffe langt interessantere grupper. Og vi har snakket med de to guttene Babitsj. Den ene er tolv år og vil bli dikter. Den andre er ti år og vil bli flyver.

Slikt barneprat kan man vel ikke feste sig ved?

Kjære leser, la du merke til at ingen av de voksne behandlet disse to guttene som om det bare var skøi det de sa. Slik som vi vilde ha oppfattet det her i landet, når en tiåring sier han vil bli flyver når han blir stor. Vi er nemlig i et land hvor man tar ungdommen alvorlig, og hvor tiåringen vet at hvis han vil bli flyver så kan han begynne allerede nu.

Ikveld møtte vi ganske enkelt det nye Ukraine, ungt enda, men med sin vilje og sine planer i orden. Maksim vil bli forfatter. Skal vi være ubeskjedne å si dette symboliserer den høieste kultur. Og Ivan vil bli flyver, som symboliserer den høieste teknikk.

Vel møtt Maksim og Ivan Babitsj, — Ukraines fremtid!

Den lille Nina og den store, gamle dikteren.

Man har ikke regnet russerne til de mest presise folkeslag. Tvertimot fortelles der gjerne en og annen lystig historie om hvordan russerne utsetter tingene som skal gjøres til «Savtra», til imorgen. Der skal være et møte idag og når du kommer til fastsatt tid, svarer man dig at møtet er utsatt til «Savtra». Du vil ha et svar fra et kontor idag og vedkommende ber dig komme igjen «Savtra». Noen som har besøkt Sovjetunionen er blitt sinte over dette og tror at det betyr en medfødt forakt for å være presise. Men de som blir sinte bærer skylden selv. De lider av den feil som i bibelen skulde ha hett: Du ser loppa på din nabo, men ikke lusa på dig selv. Dette med splinten og bjelken er jo ikke forståelig folketale. Denne russiske upresishet er ikke noen spesielt russisk foreteelse, det er den rikdom på god tid, som hører til i alle de gamle bondesamfund. Og da Sovjetunionen også i mange år etter revolusjonen var arvelig belastet fra det tilbakeliggende bondesamfund, stod russerne nesten likeså uforstående overfor det vesteuropeiske mas om å henge i klokkeslettet, som våre egne besteforeldre stod himmelfaldne på den nye jernbanestasjonen, hvor de fikk høre at toget var gått. Våre besteforeldre hadde hørt gjeti at der skulde gå et tog ved totiden om middagen, og klokken kunde vel ikke være stort mer enn omkring to, da de hadde begynt å rusle på sig hjemme på gården for å komme avsted den mils vei det var til stasjonen. Og klokken var ikke blitt mere enn henimot fem, da de kom inn på stasjonen og fikk høre at toget allerede var kjørt. Det var makelaust til brennhast au. Enkelte bønder blev så forarget over dette nymotens jernbanestell at de

sendte inn høitidelig klage på denne fornærmelige bråhasten. Ja, slik var det hos oss før teknikken, før maskinene fikk ryddet bort det gamle feudale tempobegrep på landsbygda. Det er den samme utvikling som nu foregår i Sovjetunionen. Maskiner og tempo følges ad. I almindelighet er det nu slik der borte, at har du avtalt å treffe en mann klokken fire på kontoret, bør du helst være der to minutter før. Innen du har fått hengt av dig tøiet er de to minuttene gått, og på sekundet fire står mannen i døren og sier værsegod.

Men selvfølgelig kan du ennu støte på en og annen levning fra det gamle bondesamfund. Sjelden ute på bondelandet, for der går det med traktorer, motorer, plan og klokkestreng. Men hyppigere i eldre intellektuelle kretse. Til å begynne med var jeg ikke opmerksom på dette, men innrettet mig efter de nye sedvaner jeg hadde fått i Moskva. Lød avtalen: I morgen formiddag klokken ti, da møtte jeg op i hotellets vestibyle fem minutter før ti og tok plass i en av de skinnbetrukne lenestoler.

Det var slik jeg opdaget at dersom man ikke har noe å gjøre, bør man gjøre det i en hotellvestibyle. Hele reiselivets romantikk utfolder sig for ens øine. Folk kommer reisende med koffertler, folk reiser videre med koffertler. Brune, sorte gule. Nye, gamle, men alle fylt av en persons mest konsentrerte eiendom. Stadig iler mennesker ut og inn, forskjellige mennesker, mennesker for bare to dager, mennesker for to hele uker. Noen er reisevante og sier kort og godt, slik og slik, og tender sig en sigarett mens de venter. Andre er nervøse og springer rundt og maser ut sine omgivelser ved å spørre uskyldige mennesker hvor kofferten er blitt av, inntil den der-til ansatte portier i det dertil bestemte øieblikk bringer mannen til hans værelse, hvor kofferten allerede står.

Man hviler velsignet godt i en slik lenestol med all travelheten omkring sig. I ro og mak fantaserer man litt om de forskjellige mennesker som beveger sig ute på gulvet, avlurer dem en og annen hemmelighet, spinner en liten lynroman om portieren som sleper koffertler inn i heisen, stirrer skarpt og gjennemborende på en kvindelig engelsk turist, som er litt hysterisk og kanskje i virkeligheten en spion for Japan.

Jo, det er bestemt noe mystisk ved henne, kanskje vil hun efterlate en bombe nede i Lavras katakomber, som tu-

ristene skal besøke i formiddag..... Desverre blir hun ikke avsløret, for nettop i dette øieblikk kommer den du venter på inn gjennom svingdøren og stråler over hele ansiktet:

Nei, goddag, goddag, sitter De her. Jeg blev et par minutter forsinket. Undskyld.

Når man lurer sig til å se på klokken, har man tilbragt to og en halv time med å vente i hotellvestibyen. Kunsten å vente består i å glemme at man venter. Og det er hvad man kan gjøre best i en slik lenestol.

Det er et par av mine intellektuelle venner i Kiev, som har ansvaret for at jeg blev kjent med Nina. Hun stod i en kiosk i vestibyen og solgte prospektkort fra Lavra, sigaretter, sjokolade, og mange andre ting som en reisende kunne ha bruk for i forbifarten.

Jeg hadde sett henne hver dag og ikke lagt merke til henne. Men en formiddag blev jeg klar over at hun var der. Det hendte ikke noe særlig. Midt inne mellom utenlandske turister, innenlandske idrettsdelegater, udarnikker fra sukerdyrkningen og en delegasjon med smeder fra en traktorfabrikk, dukket hun frem i min tankegang: En ung pike i en kiosk i en hotellvestibyle..... Hva tenker hun på? Hva drømmer hun om? Hva interesserer hun sig for? Kort sagt, hvad er en slik pike.....

Hadde nu dette vært i et Vesteuropeisk hotell, måtte saken fortonet sig forholdsvis enkel. Hun vilde ha studert noen damemagasiner, hvor det stod alt hvad man må vite om bruken av blondeks, siste skrik i permanentkrøll, og hvordan sjenerende hår kan vaskes av med en bløt svamp. Hun vet alt om moter, både utenpå og innenpå, og kan se på skuldren til en herredress om den er fra iår eller fra ifjor, og hennes vurdering av mannen vil være vesentlig påvirket av disse moderne eller umoderne skuldre. De gir henne nemlig nyttige tips for det sentrale i hennes tankegang og livsinteresser: Er den unge, eller yngre mann den rette, romanhelten som skal bli hennes skjebne og som viser sig å være ustyrtelig rik? Men samtidig er hun mere eller mindre opblandet med Vicki Baumtypen, som har et betraktelig kortere og mer sansynlig perspektiv: Hvordan skal hun få gjort den unge, sympatiske, velbeslåtte mann interessert i å innvitte henne

ut i aften og på en eller annen merkelig måte bidra til at hun får kjøpt den nye kjolen, som hun så høilig trenger.....

Nei, på et stort Vesteuropeisk hotell vilde problemene ikke ha vært særlig kompliserte for kioskpiken. Hennes hotellvestibyle er der et sentrum for overklassen. Den fattige unge piken vil være opdradd til å betrakte vrimlen av hotellgjester som gevinstlodder i livets lotteri. Hvis hun vil spille med, må hun velge mellom to slags taktikk for sin innsats: Enten spare sin dyd for å sette den inn på det sjeldne, men store lodd, det rike giftemål. Eller høre den ut på mindre, men sikrere gevinster som falt i hennes vei. Ett er ialfall sikkert, hun drømmer ikke om unge, arbeidsløse Adolf hjemme i gata. Det er en såkaldt fornuftig pike. Hun setter ikke noe inn på et utbrukt lodd fra forrige trekning.....

Men her i Sovjetunionen?

Og da spørsmålet først hadde reist sig i min hjerne, måtte det besvares. Det var ikke så liketil å klassifisere denne piken her. Ikke lebestift, pene, naturlige øienbryn, og ikke griseblod på fingerne (man treffer slike ting i Sovjet også. Det er ikke alt griseri man har fått rukket å avskaffe ennå). Hun var altså ikke dum, men hadde en ufordervet og naturlig kultur. Hver gang en av gjestene kom bort til hennes kiosk for å handle, livnet hun op og solgte hvad hun kunde. Men viste det sig å være en av disse nervøse reisende, som tok op noen prospektkort fra disken, så på dem uten å se dem og gikk sin vei igjen uten å kjøpe noe, da sluknet hun litt i ansiktet som om det hadde vært hennes egen private kiosk. Kanskje hadde hun prosenter av salget?

Men hun syns ikke det er morsomt å handle. Det interessante ved posten hun har, er at hun treffer så mange mennesker, forklarer hun mig.

— Amerikanske millionærer?

— Millionærer, blåser hun. Hvad skal man med dem? Ja, det er selvfølgelig bra at de kjøper bort pengene sine her hos oss, men.....

— Hvem er det da som er interessante? De fattige turister?

— Jeg tenker ikke over enten de er fattige eller rike og ofte kan våre egne reisende være like interessante som utenlandene. Men det er morsomt når en eller annen utenlandsk,

kjent forfatter kommer hit. Det er virkelig spennende å handle med dem. Noen er dumme, gretne og hovne, men andre er svært hyggelige og går an å snakke med når de kjøper sigaretter.

— De står her altså og samler på berømte forfattere?

— Samler. Ja kanskje det. Men de er ofte så ganske anderledes i virkeligheten enn det billede man har dannet sig av dem ved å lese deres bøker.

— Men De kan vel ikke få tid til å lese så meget mens De står her og handler,

— Nei, det blir bare en og annen underholdende bok, som det ikke er så nøie med. Men i fritiden leser jeg bestandig. Romaner, skuespill, lyrikk. Ja, og selvfølgelig litteraturhistorie.

— Må man lese alt dette for å bli flink til å handle?

— Jeg vet ikke, ler hun. Men jeg forbereder mig til en prøve på universitetet til høsten.

— Sprog? spør jeg, for hun snakker tysk, engelsk og fransk flytende og har ingen vanskelighet med å klare de viktigste setningene i tsjekkisk og italiensk.

— Nei, svarer hun, jeg studerer litteratur. Først må jeg gå fem år ved universitetet, og så har jeg tenkt å fortsette med spesialstudier.

Slik var det altså. Piken i hotellkiosken er litteraturhistoriker, og drømmer hun noe om fremtiden, så må det være at hennes evner rekker til å bli professor.

— Best liker jeg Sjevsjenko, sier hun en dag vi snakker om ukrainsk litteratur.

— Hvem?

— Sjevsjenko. De kjenner vel ham? Vår største dikter.

Akk, den som nu hadde hatt et konversasjonsleksikon hvor vi kunde slått efter for å se om vi kjenner Sjevsjenko, den største dikter og nasjonalhelt i Ukraine.

Den vordende professor i ukrainsk litteraturhistorie, piken i sigarettkiosken, forteller om ham:

Tenk Dem hvilken barndom han har hatt. Vi kan nesten ikke forstå det nu lenger. At folk virkelig har hatt det så vondt. Hans foreldre hørte til de aller fattigste livegne bondefamiliene på et gods ikke langt fra Kiev. Med et av diktene sine forteller han om de første barneårene:

Jeg blir redd når jeg tenker
på dette hus ytterst i landsbyen.
Jeg hadde det vondt i denne hytten
og gråt mine bitre tårer
mine første tårer

Da han var ni år gammel døde hans mor på grunn av overanstrengelse i det ubarmhjertig slitsomme arbeide på godset. To år senere døde hans far som følge av den prylestraff han var tildelt av godseieren.

Mange som uttaler sig om forholdene her hos oss, vet ikke hvordan bøndene hadde det under livegenskapet. Bondefamiliene blev eiet og kjøpt og solgt som annet kveg av godseierne. Der finnes et berømt maleri som forestiller en scene fra nabogodset hvor Sjevsjenko vokste op. Godseieren byttet til sig tre jagthunder mot en av sine bondefamilier. Hvis godseieren dømte en av sine bønder til så meget pryl at den stakkars forsvarsløse døde av det, slik som tilfellet var med Sjevsjenkos far, da blandet myndighetene sig aldri op i det.....

Han het Taras Grigorjevitsj og hadde lett for å lære. Dessuten hadde han opvakte barns umettelige trang til å vite alt mulig. Da han stod foreldreløs på godset, tok hans eier og plaserte ham i en slags lære hos en prest som drev litt med helgen-maleri, men enda mer med drukkenskap. Noe av det som i almindelighet kalles lærdom fikk ikke Taras der. Han måtte utføre en masse grovarbeide, som lå langt over hans barnekrefter og som presten fikk pengene for. Men det kan vel være at gutten lærte adskillig allikevel ved å se presteskapet og kirken innvendig fra. Dessuten fikk han hurt sig til å lære å lese og hans anlegg for å tegne gav sig også utslag i disse barneårene.

Men det var store vanskeligheter for en vitebegjærlig gutt den gang. Den vesentligste kunnskapskilde var å lytte til det de voksne snakket om, og det var mange slags tale. Mens Taras var der hos denne presten hørte han de voksne fortelle om hvordan himmelen blev båret oppe av noen veldige stenger ved verdens ende. Han blev så interessert at han besluttet å dra avsted for å se på disse stengene og hvordan himlen var festet til dem. Han var imidlertid ikke kommet

langt vekk før han blev innfanget og bragt tilbake igjen.

Da han var femten år blev han tatt til kjøkkentjeneste på godset. Og da han hadde vært hjelpegutt for personalet der et års tid, tok herskapet ham til sin tjener og han måtte være med godseierens på reiser.

På denne måten kom han først til Varsjau og Vilna og senere til St. Petersburg, hvor godseieren bodde i flere år. Og da godseieren var en økonomisk anlagt herremann, som ikke lot sine folk henfalle til lediggangens laster, måtte Taras både være tjener og utføre alt husarbeide, og dessuten blev han satt i malerlære hos en skiltmaler. Godseieren hadde nemlig opdaget guttens anlegg for tegning. Det gikk slik for sig: En aften var hans herre på ball og Taras hadde som vanlig fått ordre til å sitte oppe og vente for å hjelpe herren når han kom hjem. Nu begikk Taras den forbrytelsen at han tendte lys og satte sig til å tegne. Han blev så interessert i sitt arbeide, at han ikke merket hvor hurtig tiden løp, før han fikk noen drabelige ørefiker og blev skjeldt ut med det russiske sprogs overhendinge rikdom på gloser til denslags bruk. Det var hans herre som var kommet hjem fra ballet.

Dagen efter blev han som livegen høitidelig dømt til pryl og med verkende rygg blev han satt i malerlære, forat han kunde utvikle sine evner og tjene penger til sin herre. Men skiltmaleriet var et mer mangfoldig håndverk enn nu for tiden og i malerlæren traff Taras derfor sammen med kunstnere i St. Petersburg. De mente at gutten hadde så usedvanlige anlegg at han burde på kunstakademiet. Hans herre satte sig ikke imot dette, tvert imot var han såpass forfengelig at han forstod hvilken glans det kastet over ham når han var godseier med privat livegen kunstner. Men på kunstakademiet fattet enkelte malere så stor interesse for Sjevsjenko at de kjøpte ham fri. Efter dagens pengepris vilde det bli noe slikt som hundre tusen kroner godseieren fikk for å skrive ut det papir som erklærte at Taras Grigorjevitsj ikke lenger var livegen.

Egentlig hadde Sjevsjenko nu gjort en fabelaktig karriere. Fra å være en barbent, fillete, foreldreløs, elendig, livegen, guttunge var han i en ung alder avansert til å bli en fri kunstner. Fri riktignok i en usedvanlig betydning efter vår bruk av ordet, men allikevel..... Han burde altså være umå-

telig takknemlig mot et samfundssystem som slik lot ham få lov til å være sin egen lykkes smed.

Ja, han var på en måte fri, men han følte sig allikevel bundet til de millioner bønder som fremdeles trelet under livegenskapet. Han mistet ikke samhørigheten med sin klasse, med dem som ennå vannsmektet i undertrykkelsen.

Når hans venner blandt kunstnerne i St. Petersburg ofret så store summer for å kjøpe ham fri, var det ikke utelukende et spørsmål om kunst, men kanskje i langt større grad et uttrykk for de revolusjonære strømninger som stadig holdt sig levende innen borgerskapet, og som blandt annet kjempet for livegenskapets ophevelse.

Så lenge Sjevsjenko selv var en livegen suger hans opprørstrang næring, men hemmes i sin utfoldelse. Først når han nu kommer ut av dette slaveforhold er det han fullt ut makter å forstå hvilken skjendel han har lidt og som millioner ennå lider. Hittil har han tilbragt sitt liv i et rum hvor det aldri var en solstråle, hvor alt ligger i skygge, og hvor solen har vært som et fjernt eventyr om paradiset. Men han forstår ikke fullt ut hvad skyggen er før den dag han forlater rummet og trer ut i solskinnet. Fordi han nu i langt større grad forstår er det han av hele sin sjel blir en utrettelig og brennende revolusjonær forkjemper for de livegne bønder. Han rekker aldri lenger enn til å bli en ganske jevnt begavet maler, men han søker nye veier for sitt talent og former sitt opprør i dikt, som henleder myndighetenes oppmerksomhet på ham. Han blir fengslet og straffet, idømmes ti års soldattjeneste i de asiatiske kolonier. Og det blir ham strengt forbudt å være i besiddelse av slike farlige våben som papir og blyant. Allikevel fortsetter han å skrive. På det store Sjevsjenkomuseum i Kharkov ligger der en liten fillet og fettet notisbok i en glassmonter. Det er hans manuskriptbok fra de ti årene han var forvist til Orsk ved Aralsjøen. Med fin og omhyggelig skrift er hver millimeter plass utnyttet på sidene. Boken bar han hos sig i støvleskaftet og han måtte hver dag være på post som for sitt liv for at ingen av vaktene skulde opdage den forbryterske dikterkunst. Med års mellomrum fikk han renskrevet et av disse diktene og ad hemmelige veier sendt det til sine venner i St. Petersburg eller Ukraine, hvor de enten blev avskrevet og sendt i sirkul-

lasjon, eller det lykkedes å finne et eller annet hull i sensuren og få diktene sendt i trykken.

Det er forbløffende og interessant å se hvor langt en konkret utformning av de revolusjonære krav var kommet i det tilbakeliggende bondeland for hundre år siden. Sjevsjenko var medlem av den hemmelige politiske organisasjon Kyrillo-Metodius-samfundet, som i 1848 satte op følgende program: 1) Befrielse av de slaviske nasjoner fra fremmede nasjoners herredømme. 2) Organisering av disse nasjoner i nasjonale, politiske samfund med bevarelse av en føderativ forbindelse mellom dem. 3) Tilintetgjørelse av slaveriet i hvilkensomhelst form det optrer. 4) Avskaffelse av stender, privilegier og forrettigheter. 5) Religionsfrihet og religiøs toleranse. 6) Anvendelse av slavisk sprog ved alle konfessjoners gudstjenester under forutsetning av full bekjennelsesfrihet. 7) Frihet for tenkning, vitenskapelig forskning og pressen. 8) Undervisning i alle slaviske dialekter og i disse dialekters litteratur ved alle de slaviske nasjoners læreanstalter. Den lillerussiske (ukrainske) nasjonalitet betraktes av dette samfund som likeberettiget med enhver slavisk nasjonalitet.

Dette programmet er jo nesten helt kommunistisk. En av medlemmene i denne politiske organisasjon forteller i sine erindringer at man hadde tenkt sig en føderativ republikk av de forskjellige slaviske nasjoner med felles grunnlov, pengevesen, mål og vekt, en sentral regjering som hadde å sørge for forbindelsen mellom de enkelte forbundsstater og føre den felles utenrikspolitikk med en felles hær og flåte.

Uten særlig vanskelighet kan vi tenke oss hvordan de tsaristiske myndigheter betraktet medlemmene av en organisasjon med et slikt program. Det var fengsel og forvisning for hver som blev funnet og grepet. Men denne oprindelig så sterkt revolusjonære sammenslutning blev senere forfusket og gjort om til en reformistisk og nasjonalistisk bevegelse, understøttet av Østerrike, med det formål å sprengte Ukraine ut av Russland. Men da har Sjevsjenko forlenget ophørt å ha noe med organisasjonen å gjøre. Utslitt og nedbrutt av forfølgelse og fengselsophold døde Sjevsjenko i 1861 bare 47 år gammel.

Sjevsjenko er ikke bare en revolusjonær dikter, et eksem-

pel på fattiggutten som arbeider sig frem ved hjelp av iherdighet og rike evner, men han er det lysende forbillede på hvordan man skal bli sin klasse tro gjennom all forfølgelse, all lidelse, all fristelse. Tsarismen brukte ikke bare forfølgelsen og straffen, men lokket også med gode stillinger og borgerlig velvære for å få dikteren til å tie om den undertrykte bondeklasse. Sjevsjenko var også Ukraines spesielle dikter. Det er de ukrainske livegne han skriver om, det er Ukraines natur som danner rammen om hans oprørte meninger. Et av hans siste arbeider er et praktfullt dikt til Ukraine, hvor han ber om å bli begravet i bakkeskråningen ved bredden av Dnjepr.....

Efterhvert som den lille kioskpiken forteller om Sjevsjenko, med begeistring, medlidenhet, ømhet, forbitrelse, hengivenhet og stolthet, streifer mine tanker ofte Wergeland. Kan man kalde Sjevsjenko for Ukraines Wergeland? Eller er det riktigere å si at Wergeland var Norges Sjevsjenko?

Ære være Wergeland, han var en bra oprører på sin måte, men en oprører som var en sønn av en embedsmannsfamilie og med en årlig understøttelse av kongen. Ukraines frihetsdikter er den foreldreløse, livegne fattiggutten som knekkes i fengsel og forvisning.

Men tro nu endelig ikke at dette er en litterær artikkel. Jeg trekker frem Sjevsjenko for å gi en nødvendig bakgrunn for den politiske utvikling i Ukraine. Når vi nu senere gjennomstreifer Ukraine på kryss og tvers, vil vi nemlig opdage at Sjevsjenko har en kolossal popularitet, særlig blandt bøndene. I utallige bondestuer finner vi hans bilde på veggen. En og annen gang har det vært et helgenbilde på den ene veggen og Sjevsjenko på den annen, men oftest var det Sjevsjenko og Lenin, side om side, med andre bilder av revolusjonens kjente menn variert efter eierens spesielle interesser.

Sjevsjenko var revolusjonsfrøet som blev sådd i bøndenes hjerter tre generasjoner før den store revolusjon kom. Det var ikke meget han rakk å så. Sjevsjenkos samlede verker rummes gladelig i ett bind. Men det var de riktige frø for jordbunden. Der er for eksempel et stort dikt, «Kaukasus», hvor han skildrer den gamle myte om Prometheus som er lenket til klippen, mens ørnen hver dag hakker istykker hans

lever. Prometheus blir den lenkede ukrainske bonde. Og hvem ørnen var i gamle tsarrussland behøver man ikke å hviske noen i øret. Ørnen sto på skiltet til enhver politiembetsmann. Den første lille diktsamling som blev trykt het «Kopsar». Kopsa er et ukrainsk strengeinstrument og tittelen Kopsar betyr egentlig en som spiller på Kopsar. Mange av disse diktene blev sunget i bondestuene som ukrainske folkeviser og tsarens betjenter har ikke alltid visst at det var de forbutte Sjevsjenko-vers som blev sunget. Disse sangene gjennomtrengte det ukrainske bondesamfund på kryss og tvers og blev liggende i bondesjelen og ulme inntil tankene en dag slo ut i oprørets lysende lue.

Derfor har man i Kharkov reist Sjevsjenko et kjempe-messig monument som illustrerer revolusjonskampen fra Sjevsjenkos fødsel, helt frem til seieren og sosialismen idag. Og litt syd for Kiev, i en liten landsby som heter Kanev bygger man nu et praktanlegg omkring Sjevsjenkos grav på skråningen ved bredden av Dnjepr.

Nu gjenstår det bare å fortelle at den lille piken i kiosken i hotellvestibylene heter Nina. Hun taler tre utenlandske sprog flytende og enda to sprog til foruten russisk og ukrainsk. En jevn, liten sovjetpike på 19 år.

Revolusjonen i Ukraine.

En kvell dukker der op et kjent ansikt i hotellvestibyen. Jeg iler glædestrålende bort til mannen bak ansiktet og hilser: — Goddag, goddag. Det var virkelig overaskende å se Dem her nu. Klokken er bare halv otte.

— Ja, man er da presis, svarer han og krør sig litt.

— Avtalen var klokken syv.

— Ja syv. Det er jo nesten allerede halv otte, feier han flott ut med hånden.

— Men det var klokken syv igår.

Da går det et litt forundret drag over hans ansikt fordi man kan være så nøieregnende. Han hører til den gamle skole, det er umulig for ham å venne sig til det nye moderne sovjettempo. Men han er like bli for det, tar mig hyggelig i armen og sier nesten bebreidende: — Men her er jeg jo. Kom så spaserer vi en tur mens vi snakker sammen.

Saken er at mannen skal orientere mig om Ukraines revolusjonshistorie. Det er derfor en meget viktig person. Som du vet, kjære leser er det ikke hver dag man treffer et menneske som kan fortelle hvad det selv har oplevet. Her går vi og har trodd at et menneske som har oplevet en revolusjon må sandelig huske det temmelig kraftig og når som helst kunne fortelle hvordan det foregikk. Men i virkeligheten er det ikke slik. La oss bruke mitt ufeilbarlige middel til å bedømme en situasjon. Å sette prøve på det ved å overføre det til vår egen umiddelbare erfaring. Ærede leser som hører til den litt ældre årgang, fortell hvad du oplevet i 1905. I detaljer og i rekkefølge. Slik at en fremmed fra Honolulu eller et annet fjernt land med ubekjenskap til Norge kan få et korrekt og levende inntrykk av Norges løsrivelse fra Sve-

rige i 1905 (utenlandske aviser kalte det revolusjon). De yngre lesere kan få prøve sig som historikere ved etter hukommelsen å fortelle hvad der foregikk her i landet i 1914 da verdenskrigen brøt ut.

De fleste av dere vil opdage at dere vet mere for eksempel om slaget ved Hafrsfjord enn om den krig dere selv har oplevet.

Ennu vanskeligere er forholdene i Ukraine, hvor historien har vært meget allsidig og komplisert, og hvor den litteratur som skal brukes som grunnlag for historien er mangelfull eller akkurat på nippet til å komme ut. Der finnes bøker med erindringer fra revolusjonen, hvor fortelleren husker sine egne detaljer og av og til ennu litt til. Den ene erindrer at det var klart måneskinn mens den annen skriver at det var belgmørk natt. Dette fører til at man ofte må studere det samme stoffet flere ganger før det lykkes å konstatere at sansynligvis var det en overskyet natt hvor fullmånen av og til tittet frem mellom skydekket. Der er f. eks. Makno. Han selv og hans tilhengere fremstillet ham og hans bevegelse som i høy grad idealistisk, mens alle andre er mer eller mindre skurker og banditter. Men alle disse andre er enstemmige om å skildre Makno som en egoistisk bandefører hvis bevegelse temmelig hurtig utviklet sig til et bandittvesen hvis hovedoppgave blev de daglige plyndringer for å oprettholde livet. Vurderingene kan også skifte temmelig brått. En mann kan i 1925 ha hatt en ledende stilling og gjort meget godt arbeide. I 1928 viser det sig at han ikke makter å følge utviklingen, enten svinger han over og blir motstander fordi han tror at året 1925 fortsetter å eksistere til evig tid, eller han glir tilbake i en ubemerket tilværelse. Finner vi bare kildeskrifter fra 1925 vil vår bedømmelse bli gal. Men i et hvert tilfelle vil man i 1935 kunne se klarere og bedømme riktigere det som skjedde for ti år siden. Sovjets historieskrivning er derfor ennu umådelig forsiktig. De få pålidelige verker som forekommer er meget summariske. Historikerne er beskjeftiget med å innsamle materiale og de store grunnlinjer for historieskrivningen forberedes gjennom omfattende diskusjoner om de feilvurderinger som finnes i de allerede offentliggjorte historiske verker.

Disse vanskeligheter er i særlig grad tilstede for Ukrai-

nes vedkommende. Der foreligger ennå ikke noen brukbar historisk oversikt over revolusjonen i Ukraine. Bak dette kapittel ligger derfor alt det stoff jeg har spurt mig til i byer og landsbyer gjennom intervjuer av arbeidere på arbeidsplassen og kollektivbønder fra marken eller hjemme i bondestuene. Jeg har vært hos røde professorer ved historiske fakulteter, på partikontorer og i sovjettene for å finne de gamle revolusjonsskjempere og høre hvad de har å fortelle. Mitt reisefølge har bannet og svertet fordi de har måttet sitte dag efter dag i jernbanekupeer og på hotellværelser og oversette for mig bøker som har inneholdt historiske kiider. Resultatet av alt dette arbeide legger jeg i munnen på den mannen jeg traff i hotellvestibylen fordi han ga mig et solid grunnlag å arbeide ut fra. Han er historiker. Kanskje det er derfor han kommer for sent, historikerne må nødvendigvis være efter sin tid. Men kanskje angrer han på at han har lovet mig å fortelle om revolusjonen i Ukraine. Selv for en historiker, eller kanskje nettop for en historiker, er det en vanskelig opgave.

Han kan ikke nu undgå det og vi vandrer ut i den varme sommerkvell i Kievs vakre og brede gater.

— Hvordan det foregikk? Tja, det var en dag i slutten av februar. Det vil si i midten av mars efter den nye tidsregning. Jeg kom gående nedover denne gaten og så en stor folkemengde samlet på plassen foran det huset der borte hvor Kievs kommunistiske parti nu har sine kontorer, dengang holdt guvernøren til der. Det gamle Russland var inndelt i guvernementer og en stor del av det som nu er Ukraine var samlet under en generalguvernør her i Kiev. Denne dagen var det kommet telegram fra Petrograd at tsaren var avsatt. Det var derfor folk stimlet sammen. Ja, selvfølgelig var mange nokså ophidset. Jo, selvfølgelig var der adskillig bevegelse blandt folk. Å avsette en tsar og lage revolusjon er jo ikke akkurat noen dagligdags foreteelse. Men jeg tror man kan kalle det en litt flegmatisk ophisselse, det som var her i Kiev. Petrograd var hovedstaden og det som skjedde der var det nokså selvfølgelig å følge her i Kiev. Generalguvernøren lot sig derfor avsette uten noe synderlig bråk og man fikk en generalkommisær i stedenfor. Der blev holdt taler, og der blev demonstrert, men det var mest borgerskapet som gav

sin umiddelbare begeistring tilkjenne. Arbeiderne var nok med og demonstrerte, ja av og til var det dem som tok initiativet så borgerskapet ikke fikk gjort annet enn å følge med. Men noen overveldende begeistring var det ikke blandt arbeiderne den gangen. Det var mere et tungt og seigt alvor over dem. Instinktivt viste de at der ennå var et stykke igjen før de fikk noe å være begeistret for.

Denne borgerlige revolusjon i mars 1917 foregikk helt ublodig her i Kiev. Det blev ikke løst et skudd. De mest reaksjonære knurret selvfølgelig og opgav ikke håpet om å kunne rekonstruere tsarismen. Kiev var den gang noe av det mest reaksjonære i Russland utenom selve den snevre hoffkreds. De toneavgivende kapitalister var ennå feudalfarvede sukkerbaroner og korneksportfyrster. Presteskapet som grupperte sig om den gamle hellige Lavra var mere fanatisk ortodoks enn man ellers kunne finne det i andre deler av Russland. Og hele denne erkereaksjonære reaksjon hadde sin spiss i Maria Feodorovna, mor til tsar Nikolai den annen.

Vi har allerede passert den gammeldagse bygningen med de to flanketårn hvor generalguvernøren holdt til og blev avsatt. Gaten heter nu Voroskaja efter den gamle bolsjevik Vorovsky, som blev myrdet i utlandet. Det er Kievs hovedgate, om kvellen spaserer man her som på Karl Johan. Slots-parken ligger for enden av gaten «Proletariatets have» heter den nu og på skråningen ut mot gaten er der plantet tre kjempebilleder av Marx, Lenin og Stalin. Når jeg sier plantet så skal det opfattes bokstavelig. Billedene er satt sammen av tusenvis planter i forskjellige farver. Jeg som ikke er gartnerkyndig synes det er fabelaktig godt laget. Nårsomhelst jeg kom til Kiev stod billedene der like friske. Parken strekker sig op mot toppen av Kiev hvor Maria Feodorovnas slott lå. Hun bodde i dette slottet en tid hvert år før revolusjonen. At hun virkelig bodde i sitt slott blev sagt som noe serdeles betydningsfullt. I Russland var det mange slott bygget av en eller annen luneful tsar, men lunet er gått over og slottet er blitt stående der ubebodd, fullt møblert med alle ting i orden til på kortest mulig varsel å kunne ta imot den høie hersker dersom han skulde få det innfall å reise dit. I alle større byer hadde tsaren slott stående til disposisjon for sig og sin familie. Og slottet i Kiev blev virkelig benyttet av

gamle Maria Feodorovna. Hun bodde tilfeldigvis ikke der da revolusjonen brøt ut, men hun vilde ganske sikkert ikke ha risikert noen ubehageligheter fra borgerskapet i Kiev. Byens reaksjonære avis uttrykte borgerskapets stemning ved å erklære at dersom Kiev hadde vært hovedstad i Russland vilde man aldri tillat at tsarfamilien var blitt avsatt.

Det var nokså drøit sagt og uttrykker vel kanskje egentlig bare at reaksjonen vilde anvendt våbenmakt for å forsvare tsarismen hvis de hadde hatt personene innen sin midte. Nu gikk det ikke bedre enn at den kapitalistiske, beviste del av borgerskapet tok Maria Feodorovnas tomme slott i bruk til de nye statsorganer som blev skapt. Den sentrale Rada holdt til der.

Det tar oss et kvarters tid å gå langs det gamle tsar-slotts parkanlegg. Vi går ikke fort, men tsargamla har hat meget plass. Et veldig stadion er anlagt inne i parken nu. Det er bare såvidt det syns utenfra at det ligger der.

Slottet ligger praktfullt til oppe på toppen. Der er stup-bratt ned til Dnjepr og en herlig utsikt over det flate land dernede, milevidt ut over horisonten. Vakkert er landet og vi kan forstå den nasjonale følelse som gir sig uttrykk i Sjevsjenkos ukrainske dikt og folkets lengsel etter virkelig å eie dette land, erobre det fra utbytterne, de høie herrer som sugget næringen ut av det og ødslet den vekk på sine slott, ved hoffet i St. Petersburg eller under sine orgiereiser i utlandet, men det var gått sorgelig tilbake med den gamle Sjevsjenkos nasjonale oprørsprogram. Ukraines nasjonale bevegelse hadde ved revolusjonsutbruddet ikke meget tilfelles med Sjevsjenko og den revolusjonære kraft og bredde han og hans lille gruppe hadde lagt i sitt økonomiske oprørsprogram. Nasjonalbevegelsen var utartet til å bli en borgerlig kapitalistisk bevegelse og da kapitalismen er fedrelandsløs hadde den søkt tilknytning til Tysklands og Østerrikes imperialisme.

Det nasjonale spørsmål er en vanskelig ting. Det er ikke bare å slå sig på sitt bryst med knyttneven og brøle «fedrelandet» med tårer i øinene. Mangen en ukrainsk skolelærer eller student var med i den hemmelige nasjonale ukrainske organisasjon uten å være klar over at Ukraine inntok omtrent samme stilling i Europas politikk, som en vanlig koloni som stor-

maktene slåss om. I et tysk verk om Ukraine sies dette temmelig åpenhjertig. Og fordi det gir nøklen ikke bare til mange begivenheter i Ukraine, men bringer oss til lettere å forstå nasjonalitetspolitikk i det hele tatt, tar vi et lite sitat:

«Den moderne stat med en utviklet industri trenger til kolonier. Har den ikke slike eller er de som den har for små, så må den sørge for at andre lands økonomiske liv blir gjennomtrengt av den, det vil si, sørge for å utnytte disse andre ved hjelp av sitt menneskemateriale og sine kapitaler. Når man vet at f. eks. Østerrikk-Ungarn ikke har noen kolonier og at dette land derfor bokstavelig talt er dømt til å bli kvalt, hvis dets nuværende grenser ikke forandres, — tar vi ennvidere i betraktning at Tyskland med sin sterkt utviklede industri i særlig høy grad trenger til store og sikre markeder, så forstår man at det selvstendige Ukraines økonomiske innlemmelse i sentralmaktene vil skape et stort marked hvor den tyske og østerrikske kapital, samt Tysklands kultur, arbeidskraft og produksjon vil finne anvendelse. Samtidig hermed vil den ukrainske jord som hittil har vært forsømt bli betydelig bedret i økonomisk og kulturell henseende.»

Sitatet er fra 1916, men dekker det tyske syn som har vært gjeldende helt fra 1887, da det kom til uttrykk i en rekke artikler av von Hartmann. De representerte også Bismarcks syn.

Den borgerlige ukrainske nasjonalbevegelse fant derfor også støtte både i Wien og Berlin. Men særlig Østerrikes kjærlighet til en angivelig selvstendig ukrainsk nasjon var temmelig komplisert. En liten del av dette Ukraine lå nemlig i Østerrike, det såkalte Karpater-Russia, mere kjent under betegnelsen Galisien. Her på østskråningene av Karpaterne førte ukrainerne sin nasjonale kamp også mot Østerrik. Det kom flere ganger til attentater hvor representanter for de østerrikske undertrykkere blev skutt av ukrainske nasjonalister. Etter hvert slikt attentat kjølnet den østerrikske regjerings understøttelse av den ukrainske frihetsbevegelse i Russland betraktelig. Men til gjengjeld blev den da så meget varmere i Berlin. De to samvirkende keiserriket Tyskland-Østerrik brukte altså nasjonalitetsfølelsen som et middel til å brette Ukraine løs fra keiserriket Russland og gjøre landet til en særlig tysk koloni. Men Russland på sin side var ikke borte. Samtidig som de av all makt undertrykte den nasjonale beve-

gelse i Ukraine forsøkte de å utnytte den til å brekke Karpater-Russia løs fra Østerrik. Videre arbeidet Russland på å få de slaviske balkanland inn under sin innflytelse.

Når tyske og østerrikske politikere snakket om det stakars undertrykte Ukraine som absolutt måtte frelses, da viste de at russiske politikere vel forstod melodien. Og når Østerrik i 1914 gikk løs på Serbia, da slo de på skåka og mente merre. Det var Russlands balkaninteresser som blev angrepet.

De små nasjoners nasjonale selvstendighet under imperialismen er derfor en tvilsom historie. Eller rettere sagt en helt utvilsom sak. Det er bare et spørsmål om hvilken stormaktsgruppe nasjonen kommer inn under.

Den ukrainske borgerlige nasjonale bevegelse var langt fra ensartet i sine interesser. Enkelte kapitalistgrupper mente å kunne få størst utbytte av Ukraine i forbindelse med sentralmaktene, andre så sine kapitalistiske interesser best ivaretatt i et borgerlig styrt kapitalistisk Russland hvor Ukraine fikk lov til å stille med visse ikke vesentlige statssaker. Man tenkte sig Ukraine som endel av en såkalt føderativ russisk stat. Dette syn dominerte nokså naturlig borgerskapet under verdenskrigen. Man kunde ikke åpent agitere for tilslutning til Tyskland da.

Imidlertid hadde de nasjonale organisasjoner både et grunnlag og en erfaring å arbeide på og da tsaren var styrtet, blev det dem som overtok ledelsen i Kiev. Sovjet heter på ukrainsk Rada og der blev innkalt en spesiell ukrainsk forsamling som fikk navnet «Sentrale Rada». Vi kan kalle det et slags midlertidig parlament. Det trer sammen i april 1917. Men allerede i mars to dage efter at tsaren var styrtet og den første provisoriske borgerlige russiske regjering var dannet, sammenkalte den illegale bolsjevikiske partiavdeling i Kiev arbeiderne til et møte, hvor der blev valgt en arbeidernes revolusjonskomité. I ledelsen for denne kampsentral finner vi den gamle bolsjevik Satonsky, som nu er Ukraines folkekommissær for undervisningsvesenet.

Den sentrale Rada opnevner på sin side et generalsekretariat med ni generalsekretærer som faktisk utgjør en provisorisk og maskert ukrainsk regjering. Men denne regjering og den sentrale Radas politikk går ikke ut på å skille Ukraine ut fra Russland. I store trekk følger utviklingen av den borger-

lige revolusjon de samme linjer som i det øvrige Russland. Der føres forhandlinger mellom generalsekretariatet og den provisoriske russiske regjering i Petrograd om et visst selvstyre for Ukraine. Man vil ha sin egen landbruksminister og sin egen kulturminister. Noen enighet blir det imidlertid ikke om dette og spørsmålene utskytes til avgjørelse av den konstituerende forsamling som var innkalt for hele Russland.

I Den sentrale Rada er de forskjellige motstridende borgerlige interesser representert. Man har både en høirefløi og en venstrefløi. Det er et parti som kaller sig De sosialistiske føderative, men som tiltross for sitt klingende navn viste sig å representere den tyske imperialismes interesser. Restene av dem sitter fremdeles i Polen og Tyskland, hvorfra de forsøker å skade Ukraine. Der var også et borgerlig «Selvstendighetsparti». Men det største parti var den gang de ukrainske sosialdemokrater, hvor blandt annet Petljura var medlem. De representerte den opfatning at sosialismen ikke kunde gjennomføres før Russland og Ukraine hadde gjennomlevet kapitalismen på samme måte som de vesteuropeiske stater. Videre var der en stor gruppe ukrainske sosialrevolusjonære, et slags bondeparti støttet av landsbyintelligensen, den lavere preste-stand, fattige offiserer og tjenestemenn. Disse siste hadde stor innflytelse utover landet og innen arméen. Venstrefløien i den sentrale Rada var ofte temmelig revolusjonær i kjeften, men lot sig i alle avgjørende spørsmål lede av den velsignede «sunde» fornuft, som merkelig nok alltid viste sig å være til fordel for borgerskapet. En av datidens forfattere uttrykker dette i følgende klassiske klage:

«Forgjeves kalte Radaen folket til fornuft og forsøkte å få det til å forstå at bolsjevikene var internasjonister»

Bolsjevikene hadde sin basis i selve sovjetene (arbeiderbonde- og soldaterrådene) og etterhånden lærte arbeiderne å forstå hvor hule frasene fra Radaens folk i virkeligheten var. Til å begynne med hadde mensjevikene og de sosialrevolusjonære tilliten i sovjetene, men det gikk her som i Russland forøvrig: Utviklingen var det beste propagandaorgan for bolsjevikenes politikk. På eftersommeren blev situasjonen tilspisset og klassekampen skjerpet. Radaen organiserte derfor egne militære styrker og maskerte dem bak nasjonalfølelsen ved å kalle dem spesielle ukrainske regimenter. På den annen side

var der troppestyrker hvor soldatene hadde erklært at de ikke lystret noen annen ordre enn dem som kom fra revolusjonskomitéen.

Da proletarrevolusjonen seiret 7. november 1917 forsøkte Radaen å rive Ukraine løs fra Russland for å redde sig fra proletariatets revolusjon. Men arbeiderne gjennomskuet denne form for nasjonal frihet. De gikk til åpen kamp mot Radaen og dens regjering eller generalsekretariat. Det er arsenalarbeiderne i Kiev som fører an i kampen og Radaen tilkaller kossakregimenter for å slå arbeiderne ned. Da griper arbeiderne i det østlige industridistrikt til våben og marsjerer mot Kiev som blir inntatt efter elve dagers forbitret kamp. Mens denne kamp foregår holdes der en almindelig ukrainsk sovjetkongress i Kharkov og kongressen valgte den første ukrainske sovjetregjering.

Rundt omkring i de gamle fabrikker lever minnene om denne marsj mot Kiev. Fra hver fabrikk dro de arbeidsklædte skarer med geværet over skulderen og lommer og belter proppet med patroner. Efterhvert som de marsjerte frem gjennom landet vokste avdelingene som en rullende sneball i kram sne om våren. Arbeidere og fattige bønder sluttet sig til for å fordrive den borgerlige regjering som satt i Kiev på tross av sovjetenes, det vil si folkets vilje.

Men sovjetregjeringen fikk ikke sitte i fred i Kharkov. Som vi husker åpnet den russiske sovjetregjering fredsforhandlinger med tyskerne i Brest-Litovsk. Den slagne og avsatte sentrale Rada sendte i all hast egne forhandlere til Brest-Litovsk, hvor de selvfølgelig blev anerkjent av tyskerne. Den tyske imperialisme var villig til å anerkjenne enhver form for borgerlig politikk frem for bolsjevikene som de fryktet. Og det «selvstendige» Ukraine var jo helt i flukt med tyskernes mål. De avviste derfor meget energisk de forhandlere som den ukrainske sovjetregjering sendte og ilte med å slutte en separatfred med den sentrale Radas folk. Denne ukrainske freden er meget lærerik. Den gikk ut på at tyske tropper skulde rykke inn i Ukraine for å slå bolsjevikene, og fordrive sovjetregjeringen og sikre en selvstendig borgerlig ukrainsk stat. Som betaling for denne tjeneste skulde da tyskerne få store kvanta ukrainsk korn, kveg og råstoffer.

Fra Brest-Litovsk kom den borgerlige nasjonale ukrain-

ske regjering rykkende inn i sitt land igjen med alle sine revolusjonære slagord og sin dypfølte fedrelandsfølelse vaiende fra toppen av de tyske bajonetter. Sovjetregjeringen måtte rømme for overmakten og de tyske tropper besatte praktisk talt hele Ukraine. Endelig syntes den tyske drøm fra 1887 å skulde bli virkelighet. Der oprandt noen herlige dager for de utsultede tyskere. 60 millioner pud korn blev transportert fra Ukraine til Tyskland, antallet kveg som gikk samme vei løp op i hundretusen. Det utsultede Tyskland og de tyske tropper på Vestfronten fikk en ekstraforpleining som blev kalt «Hindenburgrasjonen».

I tre uker fikk den sentrale Rada sitte på sitt forræderi i ly av de tyske bajonetter, men ikke før hadde de samme bajonetter fått satt sig godt fast, før de vippet hele Radaen av pinnen. Istedenfor innførtes noe enda mere nasjonalt, den gamle halvfeudale Hetmans verdighet. Og som Hetman (høvedsmann eller høvding) innsattes en offiser fra tsarens gamle garde, Skoropatsky. Det var ikke av kjærlighet til de gamle tradisjoner Skoropatsky blev valgt, men han var gift med en søster av den tyske general Ludendorfs kone. Gjennem ham mente tyskerne å få et fastere tak på Ukraines gamle overklasse, godseierne.

Vi vil ha interesse av å tenke oss tilbake til forholdene slik de var i Europa våren 1918. Tyskland hadde bunnskrapet sine reserver av mat og råstoffer. Den tyske befolkning hadde gjennomlevet en forferdelig utsultningsvinter. Matrasjonene begynte å bli betenkelig knepne og med for mange påskrifter «ersatz» også ved fronten. Soldatene knurret. Derfor gjaldt det for tyskerne å utnytte til det ytterste denne nye rikdomskilde, dette Europas kornkammer, som så gledelig og plutselig og ufortjent — ja ganske gratis var falt i deres makt. Men det viste sig hurtig at de ukrainske bønder hadde vanskelig for å forstå denne form for nasjonal selvstendighet som viste sig å bestå i å levere sin mat til fienden fra igår, til tyskerne. Noen orden i jordbruket var det heller ikke. Allermest sett ut fra en prøissisk generalmentalitet. Den sentrale Rada hadde nemlig ikke kunnet hindre bønderne fra å opfatte programmet om jordfordelingen alvorlig og bokstavelig. De jaget derfor godseierne og tok jorden til deling. Men var ikke dette nettop den bolsjevisme som tyskerne skulde knuse? En

godseier var også en bedre forvalter av tysk jordbruk enn ti uvitende bønder. De «gamle gode forhold» måtte bringes tilbake. Den gamle kultur under tysk presisjon og rubrikksystem skulde skape det virkelige selvstendige, nasjonale Ukraine. Den tyske hærledelse i Ukraine tillot derfor at gods-eierne fikk holde en kongress i Kiev. Man skulde diskutere sine felles interesser. Og diskusjonen hadde ikke vart lenge, før man fant ut at her trengtes «en sterk mann». Til alt hell viste det sig straks at den sterke mann allerede var på plassen, iallfall var han ikke langt unda. Og til ennu større hell viste det sig ennu mere at tyskerne var enig i denne gode idé. Slik kom Skoropatsky til makten.

Den tyske imperialismes gamle program «det selvstendige Ukraines økonomiske innlemmelse i sentralmaktene» var tilsynelatende lykkelig gjennomført. Ved å alliere sig med det nasjonale borgerskap mot den nasjonale arbeiderklasse lykkedes det den tyske reaksjon å få fotfeste.

Og omtrent samtidig som dette skjer i Ukraine lykkedes den samme politikk i Finnland. Tyske invasjonstropper i samarbeide med det finske borgerskap slår ned den finske arbeiderreisning.

Tysklands rolle som arbeiderklassens bøddel er fortløpende fra Bismarcks dage til vår tid.

Men kunde tyskerne gni sig i henderne var det ukrainske folk ikke meget begeistret. Bønderne hadde vært med på revolusjonen for å bli kvitt godseierne. For å få nasjonal frihet. Og for å få fred. De hadde fått godseierne tilbake igjen. Og de hadde fått landet besatt av tropper som hadde vært fiende gjennom tre års krig. De fikk føle hvad det vil si å være koloni. Godseiernes utsugning hadde ikke vært til å holde ut tidligere. Og godseierne var ikke blitt mildere stemt ved at de nu måtte dele rovet med tyskerne. Denne dobbelt undertrykkelse gjaldt ikke bare bønderne, men gjorde sig også gjeldende i industrien. Både den fattige bondeklasse og industriarbeiderne opdaget at de nu var herlig snytt av alle de borgerlige partier og bolsjevikene hadde ikke noe vanskelig for å vinne gehør for sin agitasjon. Hverken godseierne eller de tyske offiserers forsikringer om at bolsjevikene var «internasjonalister som ikke anerkjente noen nasjonal selvstendighet», hadde lenger noen virkning.

Under den tyske okkupasjon måtte bolsjevikene holde sig skjult, sovjetregjeringen trakk sig tilbake, men det gamle apparat med revolusjonskomiteer kom atter i funksjon. I spissen for det stod nu Bubnov og Kosior. Den siste var leder for det illegale arbeide. Han er nu sekretær i Ukraines kommunistiske parti. Ukraines Stalin kan vi kanskje si. Med stor flid og stadig risiko for å bli opdaget knyttet man sammen de revolusjonære forbindelser ut over hele landet, underminerte hele det tyske maktapparat uten at tyskerne var istand til å hindre det. De forstod nok hvad som foregikk og satte betydelige krefter inn for å komme bolsjevikenes virksomhet tillivs, men forgjeves. De fikk føle at de var i fiendeland.

Midt under arbeidet med å bygge ut det illegale apparat organiserer bolsjevikene i Ukraine sig som eget kommunistisk parti og holder sin første kongress illegalt i Moskva. Tyskernes spionvirksomhet er så energisk at selv i Moskva må de ukrainske bolsjevikere opptre men den største forsiktighet for ikke å bli opdaget. Tyskerne støttes i sin spionvirksomhet både av det ukrainske og russiske borgerskap. Men hele arbeiderklassen og de fattige bønder fungerer som bolsjevikenes beskytter og gir stadig opplysninger som avslører spionvirksomheten. Her som i Sovjetunionen forøvrig viser proletariatets våkne klassefølelse sig å være den beste kontraspionasje og forsvarsorganisasjon.

Hovedtemaet for den første partikongress er selvfølgelig kampen mot tyskerne og Skoropatsky og å gjeninnsette sovjetregjeringen og befri landet for ytre og indre fiender.

Hele sommeren foregår det som avisene kalder «uroligheter» og i august blusser det op til en alvorlig opstand i Tsjernikov. Partiet og de revolusjonære komiteer måtte temme denne lokale oprørsbevegelse, forsøke å lede den inn i organiserte baner, slik at den kunne blusse op i det avgjørende øieblikk over hele landet. Hele høsten blev det arbeidet med feberaktig iver. I all hemmelighet blev to regimente røde gardister samlet og organisert i byen Kursk som lå like inn på grensen for det Ukraine som var besatt av tyskerne. Neppe noe sted har vel telegrammene om tyskernes kamp på Vestfronten vært fulgt med så levende opmerksomhet som i den ukrainske kommunistiske partiledelse. Man måtte slå til i et øieblikk hvor tyskernes militære stilling var sterkt svekket.

Og samtidig med at tyskerne led sine alvorlige nederlag på Vestfronten, begynte det å bli bevegelse i de ukrainske arbeidere. Ved en fabrikk utbrøt der streik for bedre lønns- og arbeidsvilkår. Et par dager senere streiket man også på en annen fabrikk, en tredje og en fjerde fulgte etter, og tilsynelatende plutselig brøt det ut generalstreik. Neppe var der kommet meddelelse om at tyskernes nederlag utviklet sig til revolusjonære begivenheter før generalstreiken gikk over i det vepnede opprør.

Tyskernes herredømme var hermed fullstendig brutt sammen. I sitt hjemland hadde de novemberrevolusjonen, keiseren blev styrtet, våbentilstanden avsluttet. Troppene i Ukraine var krigstrette de også, og ivret etter å komme hjem til sitt eget land. Soldatene gjorde derfor ikke motstand da de bevegde ukrainske arbeidere med støtte av rødearmeedelingene i Kursk drev dem ut av landet. Tvertimot oplevet man enkelte steder at de tyske soldater sluttet sig til de ukrainske arbeidere. De forstod at i den kamp som nu blev kjempet var det ikke tyskere og ukrainere, men overklasse og underklasse som stod mot hverandre uansett landegrenser.

Hetman Skoropatsky var ferdig, var blåst bort i samme øieblikk han ikke lenger kunde støtte sig på tyske bajonetter. Men arbeidernes og bøndernes vanskeligheter var allikevel ikke slutt. Sovjetregjeringen kom til makten igjen, men samtidig borret restene av den sentrale Rada sig frem og dannet regjering. Det er den gamle sosialdemokrat Petljura som stiller sig i spissen for borgerskapet i en fanatisk kamp mot sovjetregjeringen. Petljura var en slags krigsminister i den sentrale Radas tid. Nu står han i spissen for en regjering som kaller sig et selvdirektorium. Denne regjering har en tilsynelatende folkelig og meget demokratisk politikk. Til å begynne med ser det ut som om han skal klare å forene borgerskapets stridende interesser i den store hovedoppgave: Å knuse arbeidernes makt. Selv godseierne gir ham tilsagn om støtte, han er det «mindre onde» i forhold til bolsjevikene. Men Petljura klarer ikke å føre en politikk som i praksis både skal gi godseierne jorden tilbake og fordele den samme jord blandt bønderne. Motsetningene mellom de revolusjonære fraser og reaksjonære kjensgjerninger fører til kaos og splittelse innen borgerskapet.

Petljura ser sin makt vakle. Franskmennene har landsatt tropper i Odessa for å kunne gripe inn overfor sovjetregjeringen. Og Petljura henvender sig til disse om hjelp. Om våren hadde den sentrale Rada overlatt landet til tyskerne for å slå arbeiderne. Om høsten henvender Petljura sig til franskmennene i samme ærend.

Franskmennene er imidlertid forsiktige. De har hatt noen leie opprør blandt troppene på Vestfronten, og blandt troppene ved Odessa er stillingen slik at de franske offiserer nøler med å la dem komme i nærmere forbindelse med bolsjevikene. Det passer i denne forbindelse å konstatere at de fleste historier om bolsjevikenes redselsgjerninger stammer fra offiserene i disse intervensjonskorps. Deres opdiktede skrekkgjerninger var et av midlene til å hindre soldatene fra å gjøre felles sak med bolsjevikene.

Petljura fikk ikke den nødvendige militære støtte, han rasket derfor sammen hvad han kunne komme over av penger og flyktet til Paris i februar 1919.

De ukrainske arbeidere og bønder hadde ennu en lang og tung og byrdefull vei frem til friheten. Ukraine fikk mer enn sin fulle del av borgerkrigens ødeleggelse. Franskmennene som ikke fant det lønsomt å understøtte Petljura og hans frasedemokratiske program kastet nu sin støtte over på den åpne og utilhyllede reaksjon. Vi finner også englenderne hernede — de er påferde overalt hvor det er sjanser til å få en engelsk fot innenfor døren. Tsargeneralen Denekin herjer i Sydrussland og Ukraine. Wrangels tropper undgår man heller ikke og endelig kommer det polske overfall hvor det lykkedes polakkene å trenge så langt inn i landet at de besatte Kiev som de beholdt i seks uker innen de blev drevet tilbake og for alltid feiet ut av landet.

Det er en hård og bitter tid. Ikke mindre enn tretten ganger skifter regjeringene i Kiev ved bajonettens hjelp.

Det var virkelig onde år. Tyske, østerrikske, polske, russiske, engelske og franske tropper herjet og brannskattet landet. Det nasjonale borgerskap og den gamle tsarismes brutale og hensynsløse generaler ødela hvad intervensjonstroppene levnet. Så kom den store tørken i 1921—22 og tok nesten kverken på landet som var blitt ribbet for alle sine ernæringsreserver. Sovjetunionen var blokkert av de kapitalis-

tiske land for mattilførsel og i Paris førte de flyktede russiske kontrarevolusjonære en energisk kamp for å hindre Frithjof Nansens hjelpeaksjon til hungerkatastrofens ofre.

Det ukrainske folk har gjennom disse bitre, blodige og forferdelige lidelser, tilkjøpt sig de dyrebare erfaringer om hvem de kan stole på. Og vi må forsøke å gjenkalle billedet av disse fire kampens og nødens år for å forstå den nesten fanatiske kjærlighet, beundring og begeistring som befolkningen legger for dagen overfor sine gamle bolsjevikiske førere.

Men selv om sovjetmakten blev trygt og sikkert forankret i folket og alle betydelige ytre og indre fiender feilet ut av landet fortsatte den slagne fiende sin kamp også etter 1921. Borgerkrigens efterdønninger holder sig i form av røverbander helt frem til 1929. Det var mange årsaker til disse røverbander. De første opstod allerede under krigen og var små flokker desertører som holdt til i skogene og kløftene særlig i skogsteppedistriktene. Revolusjonen i mars 1917 gjør deserteringen fra hæren til en nesten lovlig foreteelse og skaffer disse bander ny næring. Under borgerkrigen øket de både i antall og styrke og sluttet ofte en meget løsaktig og sveikefull allianse med den ene eller annen av de kjempende parter eftersom de så sin fordel av det. Men der finnes også eksempler på at de gikk over til å bli regulære og disiplinerte tropeavdelinger. Efter den siste store kamp mot polakkene var det for det meste rester av Petljuras tropper som slo sig sammen med almindelig røveri. De gjorde meget skade for gjenopbygningen av landet, og den siste bande blev som sagt ikke knekket før 1929. Et annet, men betraktelig mere sympatisk trekk ved borgerkrigen er partisanbevegelsen. Partisaner er frivillige tropper, som oftest fattige bønder i umiddelbar vepnet kamp mot undertrykkere og kontrarevolusjonen. Den russiske revolusjon har frembragt en lang rekke lysende eksempler på heltemot, offervilje og umiddelbar militær begavelse.

Partisaner er altså den lokale bondebefolknings oprørsgrupper. De handlet til å begynne med ofte på eget initiativ, men var direkte eller indirekte et resultat av bolsjevikenes agitasjon. De skaffet sig våben på mangehånde måter og selv om de instinktivt var en underklasses oprørsbevegelse, manglet de som oftest en klar politisk forståelse. Og likesåvel som

det hente at røverbander lot sig temme og disiplinere, forekom det at partisangrupper gled ut og blev røverbander. Bolsjevikene annerkjente partisanvesenet og forsøkte å lede det efter sine politiske hovedlinjer. Det hvilte på den riktige klassefølelse og gav utslag for den almindelige jevne befolkningens mot, dristighet, rådsnarhet. Partisanerne var preget av en jernhård vilje, hensynsløs pågåenhet, men de hadde folkets sunde sans for humor, de hadde rettferdighetsfølelse og et edelt kameratskap.

De gamle partisaner er derfor nu ganske naturlig blitt folkets helteskikkelser. Det foreligger allerede en rik og interessant litteratur om dem og fortellingene om deres mangehånde gjerninger begeistrer og opflammer ungdommen. Typisk er Furmanovs store bok om Tsjapaijev. Hvert år må den trykkes i nye oplag på 50 000 og 100 000 eksemplarer av den russiske utgave, og den er såvidt jeg vet utkommet på 60 av Sovjetunionens sprog. En av de beste sovjetfilmer fra de siste par år handler om Tsjapaijev. Den er ikke bare spennende og dramatisk, fylt av et humor som får latteren til å runge i kinolokalet og med scener så gripende at tåren drypper fra øiekroken, men den er akkurat som «romanen» historisk korrekt. Innspillingen foregikk de steder hvor begivenhetene hadde foregått i virkeligheten og iscenesettelsen skjedde under medvirken og kontroll av partisaner som selv hadde vært med Tsjapaijev.

Furmanov som har skildret Tsjapaijevs liv, var rød kommissær ved Tsjapaijevs partisanavdeling. Det vil si han var Sovjetregjeringens representant som skulde få den ofte selvrådige Tsjapaijev til å føre sin partisankamp ut fra revolusjonens samfundsmessige interesser. Det var ikke alltid så lett.

Ukraine har sin egen Tsjapaijev. Men det har også et eksempel på hvordan en partisanbevegelse kan misbrukes og gli ut når partisanføreren er en stivsinnet fantast. Maknobevægelsen, som blandt annet har avstedkommet adskillig litteratur hvorav noe er oversatt på norsk er en av de mange individualistiske retninger i de oprørsbevegelser som var en del av revolusjonen. Makno hadde i en ung alder sluttet sig til anarkismen og han forsøkte å sette sine anarkistiske ideer ut i livet midt under revolusjonen i kontrarevolusjonens heksegryte. Revolusjonen befridde ham fra et lengere opphold i

tsarens fengsel, og han dro direkte fra fengselssellen til sin hjembygd i Ukraine, hvor han grunnla et anarkistisk samfund hvor enhver form for statsapparat skulde være banlyst. Han var derfor motstander av ethvert politisk parti, organiserte bønderne i frie «kommuner» hvor de arbeidet etter lyst og evne og holdt store taler mot all undertrykkelse. Så lenge hans virksomhet i det vesentlige rammet de gamle makthavere og først og fremst godseierne samarbeidet bolsjevikene med ham og forsøkte å lede hans bevegelse inn i former som kunde ha ialfall noe forbindelse med det praktiske liv. Men disse forsøkene resulterte bare i at hans forbitrelse mot bolsjevikene snart blev like stor som mot godseierne. Makno hadde ikke evner som politiker, men viste temmelig hurtig store anlegg som militærfører. I løpet av kort tid organiserte han sin hjembygd og de omliggende distrikter i kommuner som riktignok ikke har noe statsapparat, men til gjengjeld må de seks-åtte hundre arbeidende bønder i kommunene være basis for en hærstyrke på mellom seks og åtte tusen mann. I spissen for disse krigerskarer førte Makno en meget krigersk og meget omflakkende tilværelse og utbredte anarkismens frihetsidealer med nokså eiendommelige og hårdhendte metoder. Erindringen om ham og hans bevegelse har formet sig slik blandt befolkningen at hvorsomhelst jeg spør en landsbybeboer i de gamle Maknodistrikterne om hvad han mener om Makno, da er svaret straks og uten betenkning, at Makno var en banditt i spissen for en røverbande. Og når jeg da hevder at dette er en nokså skjematisk og enkel måte å karakterisere en slik bevegelse på, fortalte de sine opplevelser og erfaringer, når Maknos væpnede flokker var på besøk i landsbyen og foretok «rekvisisjoner» som neppe kan kalles annet enn ordinære plyndringer. Tilslutt fant bønderne ut at det blev en for kostbar frigjørelse og Makno måtte flykte til utlandet. Hele Maknobevægelsen vilde neppe kommet til å innta større plass i historien enn de tusen andre merkelige episoder som inntraff under revolusjonens og borgerkrigens brokede mangfoldighet, hvis ikke Makno og hans nærmeste ledere hadde funnet støtte i utlandet for offentliggjørelse av bøker og erindringer som alle bærer preg av å være hissige skrifter til selvforsvar. Og ennå hissigere angrep på bolsjevikene. Han lever blandt be-

folkningen som et ondt minne blandt mange andre ondre minner.

Som en motsetning kan vi sette op Ukraines nasjonalhelt, partisanen Sjtsjors. Navnet er riktignok ganske fortvilet å uttale fordi det begynner med den vanskeligste av alle russiske bokstaver, «sjtsj»-lyden. Alle dem som ikke skal trene i russisk sprog kan få lov til å kalle ham rett og slett Sjors. Han var jernarbeider, smed ved jernbanen og forsøkte å skaffe sig all den utdannelse som var mulig. Først trodde han å kunne klare å bli doktor ved å avtjene sin verneplikt i hærens sanitet. Han nådde så langt som til «feltskjær». Hvad det nu kan svare til på norsk? Litt mer enn sanitetskorporal såvidt jeg kan forstå. Han lærte så meget at han ikke vilde bli læge, men derimot lærer. Hans tjeneste i hæren vakte hans politiske forståelse og fikk ham til å forstå at han kunde gjøre mere nytte som lærer. Krigen påskyndet i høi grad hans politiske utvikling i revolusjonær retning. Men det er vel best å plasere disse begivenheter riktig i tiden, så man ikke tror at Sjors var en gammel revolusjonær da krigen brøt ut. Han var bare 19 år ved krigsutbruddet og fronten blev for ham en grundig skole i revolusjonært arbeide. Da revolusjonen brøt ut i 1917 hadde han et slikt ry i revolusjonære kretse, at den bolsjevikiske partiselle gav ham i oppdrag å organisere tropper i tilknytning til sovjetmakten. Allerede fra revolusjonens første dag arbeider han efter partiets linjer og anvisninger og i løpet av noen uker blomstrer han ut som en enestående militær begavelse. Han er en av de mange kometer i revolusjonen, stiger plutselig frem med et klart og skinnende lys for å gå under efter en hurtig bane full av strålende lyseffekter. Han falt i en kamp med galliske nasjonalister 30. august 1919, bare 24 år gammel.

I bøkene om ham forteller hans kamerater de forskjellige episoder i hans liv med den personlige erindrings umiddelbare friskhet. De gir også interessante illustrasjoner til borgerkrigen hernede. Og det utvider våre forutsetninger å ta med et par av dem.

En av de hvite generaler var under fremrykning med en stor troppestyrke. Som fortropp hadde han en bataljon med fire kanoner og mange maskingeværer. Sjors disponerte bare 60 mann, men han organiserte dem til et plutselig og uventet

overfall på bataljonen, drev dem på flukt og erobret både de fire kanonene og alle maskingeværene. Nu var dette ingen dårlig bedrift, hvemsomhelst kunde være bekjent av å bli en smule berømt på denne kvikke seir. Men Sjors hadde evnen til å vurdere de vesentlige ting og han forstod at det ikke var noe særlig vunnet så lenge hele hovedstyrken til de hvite ikke var røkket. Han samler med sig de erobrede kanoner, maskingeværer og sine 60 mann. I susende galopp bærer det mot generalens hovedstyrke. Ikke før har flyktningene fra fortroppen heseblesende meldt den hvite general om «overveldende angrep fra de røde», før Sjors kan la kanonene smelle løs mot hovedstyrken. Han klarer å lage så meget bråk med sine kanoner og sine 60 mann at generalen ikke fant noen grunn til å tvile på at det virkelig var en mektig styrke som rykket mot ham. Slik drev Sjors også den hvite hovedstyrke på flukt.

En annen gang var han ute på en rekognoseringstur med 12 av sine folk. De støtte på en hel avdeling av Petljuras armé. Fienden hadde både en feltkanon og flere maskingeværer, men Sjors betenkte sig ikke lenge, han hadde sett fiendens svake punkt, stormet frem med sine 12 mann, slo Petljuras folk på flukt, tok 18 av dem til fange, erobret to maskingeværer og feltkanonen. Da Petljuras folk kom til sans og samling igjen blev de klar over at Sjors ikke hadde noen imponerende troppestyrke å støtte sig på. De besluttet derfor å knuse denne håndfull folk som gjorde egnen usikker. De drøftet omhyggelig forskjellige planer og konsentrerte sine tropper i byen Tsjernikov. Men før de var ferdig med sine forbedelser kom deres forposter og rapporterte at store røde styrker nærmet sig byen. Og plutselig stormet de røde partisaner frem. Petljuras soldater flyktet skrekkslagne og da Sjors kunde rykke inn i byen med sin lille styrke, fant han 260 maskingeværer, 18 kanoner, 4 panservogner, 40 biler, 1 radiostasjon og en mengde annet krigsmateriell som var samlet sammen for å knuse ham. Det var bare såvidt han hadde folk nok til å få med sig byttet som var falt i hans hender.

Sjors hadde det personlige mot som er en nødvendig bestanddel av helteskikkelser av denne herlige, dristige type. Hans snarrådige sjåffør forteller at en dag han kjørte Sjors på en rekognoseringstur i en åpen personbil, møtte de en lastebil full av vebnede folk. Foran på lastebilen vaiet en li-

ten blå og gul fane som signaliserte at den hørte til Petljuras tropper. Fra lastebilen blev der gjort tegn at Sjors skulde stoppe. Han på sin side hadde reist sig og hevet hånden for å stoppe lastebilen. Det kunde vel være en 10—12 mann av Petljuras folk som stod oppe på lasteplanet og rettet sine geværer mot Sjors. Nærmest som en formsak spurte de hvem han var. Selv om de ikke kjente ham personlig, så hadde han en sovjetstjerne foran i luen. Det kunde derfor ikke være noen tvil om at man her hadde fanget en rød offiser. Petljuras folk var i en så knusende overvekt og situasjonen var så håpløs for Sjors at soldatene i lastebilen en brøkdel av et sekund glemte å dekke Sjors med sine geværer. Men nettop denne brøkdel av et øieblikk forstod Sjors å utnytte. En rask ordre til sjåfføren, bilen gjorde et rykk fremover, Sjors sprang op på baksetet og slynget en håndgranat inn blandt folkene på lasteplanet. Hans sjåffør satte full fres på motoren og Sjors var allerede utenfor rekkevidden av granatsplintene da håndgranaten eksploderte og ødela lastebilen med dens besetning. Det hele hadde gått så hurtig at Petljuras folk ikke hadde fått løsnet et skudd.

Da Sjors falt var hans ry allerede grunnfestet både blandt venner og fiender. Det blev almindelig folkesorg, og han fikk en begravelse med militære og sivile æresbevisninger som var helt overveldende efter forholdene og mulighetene dengang. Det er først nu man har fått tid til et systematisk arbeide å samle beretningene om ham. Der er nedsatt en kommisjon av historikere og forfattere som skal skrive hans historie og rekonstruere hans liv med den størst mulige nøiaktighet. Med samme grundighet lages et filmmanuskript for at man kan feste det til en historisk film.

Efter at de militære kamper i Ukraine var avsluttet blev gjenopbyggingen av landet og utviklingen av sosialismen et av de tyngste og mest slitsomme tak man har hatt i Sovjet-Unionen. Utarmet gjennom krigen blev det ribbet for alle reserver av de tyske tropper som praktisk talt tømte hvert eneste spisskammer i landet. Så kom Denikin og Wrangels tropper som hevnet sig på bøndernes tomme kornbinger ved å svi av landsbyene og de ødela enhver form for bedriftsliv for at intet av verdi skulde falle i bolsjevikenes hender. At det under disse forhold blev katastrofe da uåret

rammet landet i 1921 er ganske forståelig. Men blandt annet burde jo tyskerne tie nokså stille med årsaken til hungersnøden.

Og den politiske kamp fortsetter ennu i mange år. De gamle utrettelige krefter i utlandet arbeidet med restene av det gamle uforsonlige borgerskap. Fra Warsjava og Berlin har de siste tilhengere av Petljuras parti forsøkt å holde liv i den kontrarevolusjonære virksomhet i Ukraine. De har hatt forbindelse med en og annen lærer eller tidligere kjøbmann, en og annen videnskapsmann eller ingeniør, for ikke å snakke om en eller annen prest, og knyttet samme en illegal organisasjon som på langsiktige linjer har trengt inn i Ukraines administrasjonsapparat, hvor de har puffet hverandre fremover til stadig mere betrodde stillinger. Og en dag opdaget den tidligere folkekommissær for undervisningsvesenet, Skripnik, at han var omringet av denne kontrarevolusjonære organisasjon. Det var kommet så langt at han i sin umiddelbare nærhet hadde folk som var ansatt i en fremmed makts hemmelige politi. Av de dokumenter som falt i Sovjetmyndighetenes hender fremgikk det klart nok hvordan planen var å gjøre statskupp i en bestemt internasjonal situasjon og så med støtte i visse utenlandske makters bajonetter gjenoprette en borgerlig regjering som redskap for disse makters interesser.

Vi kan avslutte vår korte fremstilling av revolusjonen i Ukraine med at denne hemmelige organisasjon blev tilintetgjort i 1934. Jeg tror det er riktig å si at borgerkrigen i Ukraine først sluttet da. Selvfølgelig drives der fremdeles en intens spionvirksomhet fra tysk og polsk side, en og annen godt maskert gammel borger sitter ennu i Ukraine som støtte for dette spionvesen, men noen alvorlig skade kan det ikke gjøre lenger. Noen støtte hos befolkningen vil de ikke opnå. Når tyske politikere også nu skriver og taler og brøler sine erobringsskrik, da lytter man, men skjelver ikke.

En kollektivbonde uttrykte sine følelser sent en kveld vi hadde sittet noen timer og snakket om «gamle dage»: «Vi har hatt de keiserlige tyskerne på besøk her en gang da det var hunger i deres land. Etterpå blev det sult også i vårt land. Jeg ser av bladene at det er smalhans i Tyskland igjen nå. Men hit får de ikke komme.»

*

Det blev en lang spasertur. Høstfarvene hadde allerede preget landskapet da jeg siste gang stanset fremme på utsikten ved det gamle tsarslott. Avlingen var bragt i hus, det hadde vært et godt år, velstand fylte alle lagre. Langt dernede gikk broen over Dnjepr. Den lå som en inntegnet mørk arabesk på flodens høstkjølige blågrå metallteppe. Solen laget små lynglimt i bajonetten til vakthavende soldat ved brohodet.

— Ser De broen der? spurte min venn historikeren. Da polakkene trakk sig tilbake sprengte de den i luften . . . nå, De har hørt det før? Jaja. Men kan De forstå slik ødeleggelseslyst?

Petro Pantsj forteller om en glasshytte.

Petro Pantsj er ukrainsk forfatter, han har mørkt hår som står rett op fra pannen og så faller litt bakover hodet, nesen er av de smale og krumme med en liten ekstra pukkel på og haken kraftig med et lite trykk fremover aller nederst. Han var landmåler, deltok i krigen, februarrevolusjonen i Lenin-grad, oktoberrevolusjonen på den sydvestlige front med Gali-sien, blev mobilisert av Petljura, men fant sig bedre tilrette i den røde armé, og da Ukraine var rensset for fiendtlige hærstyrker og krigsbander, gikk han op i redaksjonen for «Nesamosjnik», som betyr «Den fattige bonde», og sa at han hadde lyst til å skrive fortellinger. Nå ja, så blev han forfatter.

— Ja vel, men hvordan blev du forfatter?

Jeg har jo nettop fortalt det. Gikk op i redaksjonen og sa. .

— Riktig. Det har du nettop fortalt. Men det er ikke så lett å bli forfatter. Hvorfor blev nettop du foretrukket i redaksjonen fremfor alle andre som også vilde bli forfatter?

— Hvilke «alle andre»? Bevares vel. De var bare glåd til i redaksjonen at noen vilde komme og hjelpe til. Man var ikke så kresne på det som kanskje i kapitalistiske land. I 1922, like efter borgerkrigen og hungersnøden, i et land med en stor analfabetbefolkning. Jeg hadde lyst til å skrive og så skrev jeg, og det var bra å få originalmanuskript å sende på trykkeriet, selv om det ikke var særlig førsteklases til å begynne med. Nei, å bli forfatter dengang var sannelig noe av det letteste man kunde ta sig til. Da var det meget verre for dem som skulde få industrien igang igjen. Der var det nok ikke bare å gå inn i en fabrikkruin og si: Jeg har lyst til å arbeide her.

— Men var man ikke bare glad til at det kom arbeidere — det var da faktisk mangel på industriarbeidere

— I min fødeegn var det fra gammelt av et glassblåseri. Jeg kjenner forholdene der meget godt og jeg skal heller fortelle om glassblåseriet, det kan gi folk forståelse av våre vanskeligheter med å bygge op industrien igjen efter borgerkrigen.

Dette glassblåseriet var vel egentlig et helt glassverk og det tilhørte et aksjeselskap. Da revolusjonen kom, dro direksjonen og ingeniører og hele ledelsen avgårde med alt hvad reddes kunde. Penger og slikt var ikke det mest verdifulle, men de tok med sig all sakkunnskap. Det spillet ikke noen rolle dette med sakkunnskapen heller de første par årene mens borgerkrigen raste, for glassverket skiftet mellem de forskjellige erobrere minst de tyve ganger. Men da det så endelig begynte å bli roligere og den røde hær kunde demobiliseres, kom spørsmålet om hvem som hadde evner og kunnskaper nok til å mestre teknikken i glassfabrikasjonen.

De gamle arbeidere var ikke lystne på å forsøke sig. De var vant til å bli ledet, og svarte at nei det gikk ikke å sette glassverket igang uten en sakkyndig leder. Og de unge hadde nok lyst, men de kjente enda mindre til hvordan man laget glass enn de gamle. Og så lå glassverket der og blev mere og mere forfallent. Den gang var det jo mangel på alt her i landet, så glassverket blev et slags pulterkammer hvor man gikk og forsynte sig av det som kunde brukes. Når der ikke var lær å opdrive til å såle støvlene med, så var maskinremmene i fabrikken et utmerket surrogat

Det var selvfølgelig ikke bare i glassverket at det gikk slik for sig, jeg antar at 80 % av alle fabrikkbygninger i hele Sovjet gjennomgikk samme skjebne. Der blev snakket om å sette verket igang. Rett som det var sammenkalte noen av de mest aktive i sovjetet arbeiderne til møte og man diskuterte og diskuterte og besluttet og vedtok resolusjoner. Men der blev ikke gjort noe annet praktisk enn å støpe op et slags monument over de kamerater som var falt i borgerkrigen — et monument av glass nå ja, av flaskeskår, de gjorde det så vakkert de kunde. Og et monument var det iallfall.

Jo, selvfølgelig var der med en gang efter borgerkrigen begynt et systematisk gjenopbygningsarbeide i landet. Men

det gikk ikke så fort. Der kom først en kommisjon som reiste rundt og undersøkte mulighetene for å få de forskjellige fabrikker igang igjen. Så kom der en til. Og enda en tredje. Men alle rystet de på hodet og så lærde ut og mente det var ikke lønt å forsøke å få satt skrapet istand. Det kunde kanskje ikke være så vanskelig å forstå et slikt standpunkt for de sakkyndige. Men arbeiderne syntes det var harmelig at fabrikken som de hadde forsvart så tappert mot de hvite bare skulde stå der og bli enda mere ruin. Men der blev ikke noe tak i arbeidet før der dukket op en av disse herlige typene fra borgerkrigen og gjenopbygningen.

— Tsjapaijev-typen?

— Ja, men ikke ganske det heller. Som regel partifolk. Kjent under navnet «lærjakker». Han het forresten Svor. Nå, han fikk sammen et møte og fikk fart i blodet på folkene: — Dere er vel så gamle og sløve at dere ikke lenger kan blåse en flaske? slynget han ut i forsamlingen.

— Vi skal vise dig hvor gamle vi er, svarte jo folkene da. Bare skriv resolusjonen så skal vi vedta den.

— Og begynne å sette glassverket istand om ti år? spurte Svor.

— Dra du til helvete med dine ti år! Imorgen begynner vi

— Imorgen eftermiddag eller når?

— Imorgen tidlig klokken åtte, brølte folkene tilbake forbitret over så megen mistillit..

Så skrev Svor resolusjonen og fikk den vedtatt og dagen efter holdt han humøret vedlike hos karene som kom til arbeide, og hver dag var han alle steder, egget til stadig mere arbeide, roste og dadlet. Og folkene som til å begynne med nok hadde hatt en lønlig tvil for ikke å si håp om at det kanskje ikke blev alvor av det hele nu heller, fikk selv lyst og vilje til å sette gjenopbygningen igjennem.

Der kom en ny kommisjon som foretok de sedvanlige rystelser på hodet og sa at det ikke gikk an å sette verket i drift, det var for ødelagt. Men da blåste arbeiderne kommisjonen en lang marsj og erklærte at de skulde sette både glassverket og elektrisitetsverket, som hørte til, i drift uten noen hjelp fra en statskommisjon.

Det er kanskje lett nok å si slikt, men det har sine konse-

kvenser.. Nu fikk man ikke noen sakkyndige ingeniører tilstillet fra statstrusten. Og det betød svært meget, for man hadde ikke andre av de gamle sakkyndige arbeidere igjen enn gamle Mitritsj. De andre var enten skutt av Denikin eller Maknos bander, eller de var mobilisert som teknikere eller bolsjeviker til arbeide rundt om i hele Sovjet-Unionen. Å finne dem var håpløst og selv om man skulde slompe til å treffe en av dem, vilde han på ingen måte få lov til å slippe fri fra det arbeidet han hadde for å ta fatt på et arbeide, som ikke engang var anerkjent av staten som nødvendig.

Men et eller annet skjer alltid som kan stimulere og holde motet oppe, hvis man bare selv har pågangsviljen. Der fant altså Svor en gammel, fillete bok slengt i en krok i det gamle glassverkskontor. Boken begynte med side 16 og hvilket side-tall den oprinnelig hadde sluttet på blev en dyp hemmelighet. Kanskje allerede på side 100, kanskje på side 500. De sidene som var igjen handlet imidlertid om glassverk, og Svor stavet sig mæisommelig gjennom dem sammen med Mitritsj. Der stod meget som ingen av dem skjønte stort av, men litt rettesnor for hukommelsen til Mitritsj var det allikevel.

Nå, man mikset sammen til den første glassblandingen efter denne litt tvilsomme oppskrift. Og så forsiktige var man, at bare den minste gryten blev fyrt op. Arbeiderne fulgte spent med eftersom Mitritsj blandet de forskjellige ingredienser, og de passet smeltningen med nesten barnslig nyssgjerrighet.

— Hm, sa Mitritsj og så på massen som var kommet op i 1300 grader. — Den ser grå ut og det er fordømt mye skum i den.

Glassblåserne stod på plass med sine hjelpearbeidere og blåste de første flasker som blev bragt til herdningsbadet. Da den første porsjon glassmasse var ferdig blåst, samlet arbeiderne sig om herdningskarret. De var urolige, bleke eller koberrøde i ansiktet av det uvante arbeide og de skalv av spenning.

Ut fra herdningsbadet halte man noe som lignet to sammenvokste grønne agurker. Først den tiende eller tolvte flasken var nogenlunde skikkelig skapt. Den gikk fra hånd til hånd og man befølte den med kjærlige fingre og betraktet den med nesten forelskede blikk. Og akkurat som man elsker hver freg-

ne i ansiktet på sin tilbedte, så tok man med i sin beundring for denne første flaske også alle luftblærene som lå på rad inne i glasset, tett som kjernene i en melon.

Den eneste som ikke lot sig blinde av kjærlighet var Svor. Han så med stigende bekymring på flaskene efterhvert som de blev tatt ut. Og da der kom en med litt skjv hals, tok han og klinket den ganske løst bort i en annen. Begge knustes i småbiter.

Det blev en temmelig trykket stemning over glasskårenes tale om dårlig kvalitet, men Svor fikk stemningen inn på en riktig linje ved å sitere Lenin, at man lærer av sine feil.

Imidlertid var altså glassverket faktisk og håndgripelig i drift. I løpet av noen dage blev flaskene adskillig bedre om man ikke kunde skryte av noen førsteklases kvalitet. Det hadde vært og fortsatte å være et gammeldags glassverk hvor hver flaske måtte blåses av arbeiderne. Et usundt, et tungt og kostbart arbeide.

Glassverket må mekaniseres, sa Svor, og arbeiderne var enige, ennskjønt det ikke stod helt klart for dem hvad mekanisering ville si. Kunde maskiner gjøre det samme som de selv hadde gjort fra barnsben av? Å blåse glass var da en kunst som så å si måtte gå i arv fra far til sønn.

Men Svor hadde studert den gamle fillete boken nøiaktig. Der stod om et helt mekanisk glassblåseri. Alt blev utført av maskiner, fra kullene som blev bragt ned i generatorene, glassmassen som blev blandet og ført ned i smeltegrytene, blåsing og pressingen av flaskene som tilslutt blev ført på rullende bånd til herdningsbadet.

Der blev diskutert meget om denne maskinen og om å bygge om hele glassverket for mekanisk drift. Det var ikke fritt for annet, enn enkelte av de gamle arbeidere var engstelige for disse maskinene. Hvad skulde der bli av menneskene når alt blev utført av maskiner?

Men ungdommen og borgerkrigssoldatene ivret: Maskiner, maskiner! Vi skal nok lære å behandle dem. Der blev en stor diskusjon og midt under den kom en tysk arbeiderdelegasjon på besøk. De hadde hørt om hvordan arbeiderne uten teknisk hjelp hadde satt glassverket igang. De så på alt og rystet på hodet til arbeiderne som stod der og blåste erindringsflasker.

til sine gjester: — Dere må mekaniseres, sa delegatene. Det derre blir det ingen sosialisme av.

Det var ord som ikke var til å ta feil av, og da delegatene reiste igjen, gav man dem denne avskjedshilsen: Kom igjen neste år, da skal dere få se at glassverket er blitt fint!

Motstanderne av mekaniseringen mente at der ikke lå noen forpliktelse i et slikt løfte, men da saken kom op på bedriftsmøtet igjen blev det ganske stort flertall for mekaniseringen.

— Å, vent et øieblikk, kamerat Pantsj. Et ganske stort flertall? Var det virkelig sterk motstand mot en slik mekanisering? Jeg trodde arbeiderne hungret efter maskiner.

— Ja visst hungret man efter maskiner, men det var heller ikke alle som forstod det, de måtte først venne sig til å få dette nye behov for maskiner. Det går igjen i alt håndverk, denne håndverkernes motstand mot mekanisering. Gamle folk har bestandig vanskelig for å venne sig til det nye og uprøvede.

Nå, det blev altså alvor av dette med maskiner. Svor og Mitritsj reiste til Moskva og senere reiste de sannelig ut i Europa sammen med en hel kommisjon. De besøkte Tyskland, Tsjekoslovakiet, Frankrike og England, så på glassverksmaskiner og kjøpte inn. Og fra denne turen fortalte Svor en episode. Det var i England. Der hadde de et eller annet slags kanalbygg for glassverk. Det var meget viktig for oss å få også dette kanalutstyret, men det engelske firma vilde ikke selge maskineriet. Derimot vilde de selge tegningene til anlegget for 50 000 pund, hvilket er en halv million rubel. Men en halv million gullrubler bare for noen tegninger, det var svært mange penge å putte i engelske kapitalister. Så snakket man litt med de engelske arbeidere som var svært hyggelige, derefter skjelte man hele det engelske såkalte demokrati grundig ut på russisk og besluttet å bygge kanalen uten engelske tegninger. Såpass ingeniører hadde vi selv, at de kunde konstruere kanalen på nytt på grunnlag av det vi hadde sett.

Mens Svor og Mitritsj var med ingeniørene og kjøpte maskiner kom der en ny tysk arbeiderdelegasjon på besøk i distriktet. De hadde vært i distriktshovedstaden og på et av de første møtene spurte de plutselig:

— Hvordan er det med glassverket?

— Glassverket? Å det går ganske bra der, svarte forman-

nen i distriktskomiteen. Men hvorfra vet dere om glassverket? Var kanskje en av dere med i delegasjonen ifjor?

— Vi er her for første gang, svarte delegasjonen, men våre kamerater fortalte oss om glassverket og bad oss spørre efter det. Og vi vil også gjerne se hvor langt dere er kommet med det.

— Det lar sig lett ordne, svarte formannen. Glassverket ligger bare tyve verst herfra. Vi kan dra derut imorgen. Idag er det alt for sent.

— Det er fint, sa delegatene, vi drar derut imorgen.

Men neste dag var delegatene optatt av å se på gruber helt tilkvelles og ved aftensmaten spurte de:

— Nå, hvordan går det med besøket i glassverket?

— Ja, idag er det for sent alt, men vi kan dra derut imorgen.

Delegatene så betydningsfullt på hverandre og svarte: Imorgen. Absolutt.

Den tredje dag reiste en av delegatene sig midt under et møte og sa: Iforgårs het det: Imorgen. Igår het det: Imorgen. Idag er det forsent igjen og imorgen blir det vel også: Imorgen. Vi vil se glassverket.

Altså blev møtet avbrutt og man dro til glassverket. Under turen derut hvisket delegatene sig imellem og smilte lumsk hver gang de så på formannen i kredscomitéen: Nu skulde de knipe ham i skryt.

Plutselig peker formannen: Der har vi glassverket. Og man så et stort betongbygg hvor byggestillasene ennå stod op- efter murene og søiletårnene. Ved siden av lå en liten falleferdig bygning, som mest av alt lignet et forlatt kapell, men som faktisk var det gamle glassverket.

Delegatene ser spent på formannen, skal de bare få se glassverket på denne avstanden? Men før de får sagt noe ber han dem stige ut av bilen. Delegatene lar sig ikke be to ganger, hopper ut og går i klynge bort til stillaset, hvor en tømmermann holder på med noe arbeide høit oppe. De roper tømmermannen ned, og så tar de og ryster lett i stillaset . . . Det er et solid stillas, og delegatene så litt forundret ut. Men da gikk de helt inn til betongmuren og satte skulderen borti og trykket til.

Arbeiderne som hadde samlet sig, så først med forund-

ring på dette, så smilte de mere og mere, og da en tysker, temmelig rød i fjeset, tok en hammer og slo av all kraft i en betongsoile så sementflisene føik, brølte arbeiderne av åpen hals. Men de tyske delegater så temmelig flaue ut. De tilstod ærlig at de for fullt alvor hadde trodd ukrainene halte ut tiden bare for å få reist noen kulisser som så skulde vises frem på tilbørlig avstand.

Denne delegasjon var invitert til maifestlighetene, da var fabrikkbygningen ferdig og da det lakket til 7. november blev det nye maskineri satt igang og den første flaske blåst uten anstrengelse for den menneskelige lunge.

— Og nu fungerer glassverket utmerket?

— Ganske sikkert, hvis det ikke forlengst er utvidet til det dobbelte. Eller tredobbelte. Og har tatt op produksjonen av andre glassvarer enn flasker. Jeg har ikke personlig fulgt utviklingen av dette verket i de senere årene. Det siste jeg vet bestemt om det er fra et referat av forhandlingene i den Ukrainiske sentralesekutivkomite (regjeringen). Der har Svor ordet og avgir beretning om betydningen av den kemiske industri... Han sa mange gode ting, om hvordan man forandret de gamle fabrikker fra slaverier til arbeidspalasser, og arbeideren er ikke lenger slave av produksjonen, men dens leder og herre. Og idag kan jeg fortelle dere, sa Svor, at vi ikke bare har klart å bygge denne fine fabrikk, men at vi har gjort Sovjetunionen selvhjulpen med flasker. Dermed drar Svor frem en flaske av sin veske og svinger den over hodet sitt, der oppe på talerstolen i regjeringsbygningens møtesal. Der blev selvfølgelig adskillig bevegelse i salen og mange dro på smilebåndet av denne litt drastiske måte å demonstrere produksjonsresultatene på. Og da Svor rød av iver ropte: 70 millioner slike flasker gir vi landet i året, da lo forsamlingen.

Men Svor misforsto denne latteren. Han oppfattet ikke at den var anerkjennende glad, tilfreds. Han slynget flasken over hodet på regjeringsmedlemmene så den danset bortover det blankbonede parkettgulv og blev liggende borte under galleriet:

— Det er kjensgjerning, kamerater, ropte han. Og det er også en kjensgjerning at våre sovjetflasker er sterkere enn de utenlandske.

Mere fikk han ikke sagt, for nu brøt forsamlingen ut i en

jubel som ikke lot sig stoppe. Svor blev halt ned fra talerstolen og i mange minutter svevet han i luften, kastet fra gruppe til gruppe — ja, det er altså vår måte å hylde folk på .

Hvorfor jeg har fortalt om et glassverk? Nå ja, det er kanskje ikke karakteristisk for hvad vi produserer. Jern og stål er mere aktuelt, men jeg kjenner dette glassverket personlig, hadde jeg nær sagt. Og Svor kjenner jeg. Og måten å sette i stand glassverket på er karakteristisk for nærsagt hvilken som helst fabrikk i gjenopbyggingens tid her i Ukraine. Svor er også en type som er uløselig knyttet til revolusjonen. Vi hadde noen titusener slike, skapt av selve de kampe som arbeiderne blev stillet overfor. Hver eneste fabrikk har sin historie omtrent som denne. Ja, av de eldre. De nye fabrikkene har også sin historie, fantastisk som ingen roman tidligere har kunnet skape i sin fantasi.....

Nei, jeg skal la de nye fabrikkene, femårsplanen, ligge. Andre kan bedre fortelle om dem. Her er bare et par tall som kan være bra å tenke på for dem som vil sette sig inn i hvad Ukraines industri var før, hvad vi altså har måttet omskape. Før revolusjonen var der 1 200 kullgruber eller sjakter er kanskje riktigere å si, i Ukraine. Nu har vi 303.

— Ja, men iallverden, det er en kolossal tilbakegang?

— Nå ja, hvis man bare vil anvende de to tallene kan det se ut sånn, og en fiende av Sovjetunionen vil også anvende det slik. Men hør nå her: De 1 200 sjakter i 1913, produserte 23,5 millioner tonn kull. De 303 sjakter nu produserer 53,29 millioner tonn kull. Altså med bare en fjerdedel av de gamle gruber produserer vi over dobbelt så meget kull. Det er mekaniseringen som gjør det. 77,9 % av hele fremstillingsprosessen er mekanisert. Der står vi allerede som den ledende i verdensmålestokk. Vi har lagt ned alle gruber hvor det ikke lønner sig å drive med maskiner. Vi vil spare den menneskelige arbeidskraft hvor det går an å la maskinene utføre det tunge arbeide for oss.

Det var bare det jeg vilde fortelle, at vårt land hadde en elendig liten og elendig maskinløs industri før revolusjonen. Og den blev ødelagt under borgerkrigen, som også tok med sig den smule sakkyndighet på industriens område som hadde vært. Av ruinene har teknisk ukyndige arbeidere reist en tip

top moderne industri, meget ofte på tross av den vesteuropeiske tekniske sakkyndighet.

Jeg tror dere i de kapitalistiske land ofte har vanskelig for å forstå vår kjærlighet til vår industri. Men hver enkelt arbeider er på en eller annen måte en eller annen av de helter som har reist våre industrikjemper. Hver fabrikk, hver maskin er fylt med personlige anekdoter, er en del av vårt eget liv. Vårt land, vår industri er vårt eget verk!

Hos bolsjevikene på „Bolsjevik“.

Som regel er det bare de store nye fabrikkene utlendingene går og ser på i Sovjetunionen. Det er ikke noe å si på det for industrigigantene markerer den sosialistiske oppbygging og det er jo den man bør se. Kommer vi på besøk til Rjukan iler vi ikke avsted for å se på det bitte lille meieriet, det være sig aldri så moderne. Det er Hydros anlegg som dominerer og som vi absolutt bør se. Men når det gjelder Sovjetunionen er der noen mennesker som tror at vi må se hver eneste smitt og smule for å være sikker på at det ikke er noe fusk et eller annet sted. Disse folkene er virkelig nokså rare. For fem år siden var de ganske sikre på at de store nybyggene bare var satt op for å imponere turister. Og når det ikke går an for et fornuftig menneske å tvile lenger her, så kaster man sig over småindustrien og forsøker sig med at det bare er de nye fabrikkene man tør vise frem. De gamle er så dårlige at utlendingene ikke får lov å se dem. Som jeg allerede har sagt har Kiev ikke noen egentlig stor industri i Sovjetmålestokk. Heller ikke er det mange nye fabrikker i byen. Og da jeg var blitt kjent med en ung mann som arbeidet på «Bolsjevik», kom jeg til å få nokså meget med denne fabrikkens å gjøre.

«Bolsjevik» var en liten jernbedrift fra før revolusjonen. I tsartiden het den noe annet — jeg husker ikke nu hvad det var — og den hadde en arbeidsstokk på tre—fire hundre mann. Den gang blev det laget vesentlig jernsenger på fabrikkens og dessuten teknisk utstyr til bruk i sukkerfabrikasjonen. Nu er arbeidsstokken omtrent fem tusen og det lages bare maskiner for jordbruket. Det er lite igjen av den gamle fabrikkbygningen. Den nye utvidelsen er i glass og betong og har et førsteklasses maskinutstyr. Men det er ikke fabrikkens vi skal snak-

ke om nu. Det er menneskene som arbeider der vi skal besøke.

De fleste av dem bor i en slags haveby ikke langt fra fabrikk. Vi må ikke opfatte dette ordet haveby altfor alvorlig, og det er langt fra noen Ullevål haveby vi kommer til. Bebyggelsen er provisorisk og består av halvannen etasjes hus, som riktignok ligger i haver, men gatene er ikke oparbeidet og vår og høst må man ballansere sig frem på plankefortauer. Hele anlegget ligger på tvers av den nye reguleringen og kommer noen av mine lesere til Kiev om to, tre år vil de finne at arbeiderne bor i de nye flotte bolighusene som egentlig skal ligge her. Arbeiderne tar derfor disse midlertidige boligforholdene med godt humør. Dessuten bor de ikke dårlig i forhold til arbeiderklassen i Vesteuropa. Heller ikke i de gamle byene Moskva og Leningrad er det alle som har såpass boligforhold enda.

Jeg finner frem til Valdemar Rostkovsky. Det er ham jeg kjenner fra før, han er modellsnekker, 26 år og gift med en omtrent jevnaldrende pike som heter Aleksandra og arbeider på kontoret i fabrikk.

— Hun er intellektuell, sier Valdemar. Foreldrene tilhørte borgerskapet, men nu er hun like bra som noen av oss. Hun har vært en kjekk pike bestandig tross sitt ophav, føier han til og ser kjærlig på henne. De har to værelser og kjøkken og Valdemar's gamle mor bor hos dem og det blir adskillig opstyr da jeg ankommer. Ikke bare hos Valdemar, men også i den lille haveby. Litt har det jo stått i avisene om en norsk forfatter som er kommet til Ukraine for å undersøke om folk sulter ihjel. Det har ikke vært så lite ironi i et par av disse notisene. Ellers har man vært meget høflige og elskverdige. Valdemar har vel fortalt at han har truffet dette merkelige menneske fra det rare landet oppe ved Nordpolen, og et par minutter etter at jeg hadde hilst på ham og hans kone begynte det å bli folksomt i den lille haven. Naboene strømmet sammen «for å vise at de ikke var spist op» som en av dem sa under stor munterhet. Men det var alvorlig ment da de bad mig tilbakevise alle disse tyske løgnhistoriene om hungersnøden i Ukraine.

Jeg hadde tenkt at vi skulde få en ganske jevn og hyggelig kveld, et dagligdags besøk hos en bekjent hvor vi kunde sitte og preke om løst og fast, han på godt tysk og jeg på dår-

lig russisk..... Men det blev tvertimot en meget usedvanlig og anstrengende kveld. Hver nabo hadde et og annet viktig å fortelle og alle var meget omhyggelige for at jeg virkelig skrev det ned i dagboken. Lot jeg blyanten hvile fordi en annen hadde sagt akkurat det samme, så vedkommende mistroisk på mig og mente øiensynlig at jeg vilde skjule noe av sannheten overfor mine utenlandske lesere. Vi kan heller ikke lage en hel bok bare om «Bolsjevik», selv om det kunde skaffes stoff nok.

Vi er ikke kommet lenger enn til Valdemars have, som var frodig med syrenbusker, popler og noe som kanskje heter akasier, men som er trær meget mer almindelige enn navnet skulde tyde på. Og nu blir det et helt masse møte her i den lune høstkveld. Jeg legger merke til noen gamle arbeidere som holder sig beskjedent i bakgrunnen, men de yngre skyver dem fremover og sier noe til dem som jeg ikke forstår. Men kanskje er det at jeg ikke er så farlig som jeg ser ut til. Iallfall stryker de sig litt sjenert over det grå skjegg, ler litt og håndhilser på mig. Det er fabrikkens eldste generasjon. Enkelte av dem har arbeidet der både i firti og femti år. For eksempel Josej Parsjkovski som begynte på fabrikken i 1895 og kan fortelle mangt og meget om hvordan arbeidsforholdene var den gang.

— Vi hadde da den rette ånd da også, sier han, for i 1905 gikk vi ut i streik for å understøtte revolusjonen. Det blev ikke noe særlig bra resultat for oss. De innrømmelser i lønns- og arbeidstid som arbeidsgiverne måtte gjøre under trykket av den almindelige oprørsånd, tok de tilbake et par år senere. Men i 1917 var vi på pletten igjen og i den første femårsplan da det gjalt å skaffe jordbruket så mange maskiner som mulig for å støtte under kollektiviseringen, gjennomførte «Bolsjevik» femårsplanen på tre og et halvt år. Nesten alle de gamle arbeidere var blitt udarniker da.

— Stikk hjem efter ordenen din så nordmannen kan få se den, sier en annen av de gamle arbeidere, og dytter til Josej. Og Josej har ikke noe imot det, for han har et vakkert og forgylt udmerkelsestegn som han har fått for sin innsats i den sosialistisk opbygging.

Men han som satte Josej på denne ideen heter Risanf Grib, og han har nok sin mening med å hente ordenen til Josej for han har sin egen i lommen og nu kan han vise den frem

uten å gjøre sig bedre enn de andre som har den. Risanf kan også fortelle om arbeidsforholdene i gamle dage. Da hadde man tolv timers arbeidsdag og var det slik at de måtte arbeide seksten timer en og annen gang fikk de ikke noe ekstrabetalning for det. Fabrikklokalene var mørke og usanitære, kvelende varmt om sommeren og kalt så en kunde fryse sig fordervet hvis kulden satte riktig inn om vinteren. Og som det tok på øinene å arbeide i det dårlige lyset. Men nu er fabrikken vår akkurat som et palass, sier han stolt. Sandelig om fyrstene hadde det stort finere i sine slotter enn vi har det på fabriken nu. Og mere sanitært har iallfall vi det, avslutter han og slår høire neven i den åpne venstre hånden for å understreke og baldyre.

— Tolv timers arbeidsdag, blåser Osip Osipovitsj Høyer. Det var ikke ofte vi hadde så lite. Jeg husker da jeg var bare unggutten og begynte på fabriken, måtte vi være på pletten klokken fem om morgenen, de eldre arbeidere kom klokken seks og da skulde vi unge ha fyrt op og ha gjort istand til dem. Og egentlig skulde vi slutte arbeidet klokken syv om kvelden, men jeg kan ikke huske nogen gang vi slapp derfra før otte. Og når vi da hadde fått oss litt mat var det bare å gå på hodet i sengefillene og når vi blev vekket klokken fire om morgenen, føltet det som om hele kroppen var full av bly, så tungt var det å karre sig ut. Kan noen undre sig over at vi blev uvitende og kulturelt tilbakeliggende på den måten? Men nå har vi bare syv timers arbeidsdag og nå har vi rundelig tid til å skaffe oss all slags kultur. Når jeg ser på ungdommen som vokser op nu og som får all den skolegangen den bare vil ha og som kan gå på teater og konserter og som har tid til å delta i studiesirkler og råd til å kjøpe bøker, da forstår jeg hvor langt vi vil komme i kultur med vårt sovjetsystem.

Osip er varm i stemmen og blank i øinene når han snakker og han representerer en bestemt følelse hos de gamle arbeidere i Sovjetunionen, følelsen av å ha ryddet fri bane for efterslekten. Selv har de ikke gjort annet enn å slite og lide og sette livet inn, de har gjennomlevet hårdere tider enn noen arbeiderklasse i Vesteuropa. Men så har de også opnådd større seier. Nu kan de gå og se hvordan det gror og blomstrer herlig efter deres verk. Det hender at utenlandske delegater ikke forstår denne varme og denne begeistring. Det er fordi

Vesteuropas arbeidere ikke vet hvordan det føles å være revolusjonens fedre, hvordan det føles å være seierherre! Men rett skal være rett. Det skjer også at utenlandske arbeidere omfavner disse gamle revolusjonsarbeiderne i dyp og opriktig bevegelse. Det er krutt i gubbene enda, vær ikke redd for det. Mikail Aljonkin ber mig innstendig om å hilse i utlandet og si at arbeiderne i Ukraine kjenner udmerket godt til de tyske fascistiske planer om å erobre Ukraine.

— Men vi hadde tyskerne her i 1918 da de enda levet under keiserdømme, og de er sandelig ikke blitt noe bedre under fascismen, det kan vi høre i radioen om vi ikke visste det ellers. Og det er brannsikkert at på den måten kommer ingen tyskere inn i Ukraine en gang til.

Han sa forsåvidt ikke noe nytt, det er en almindelig ukrainsk følelse han gir uttrykk for. Men man må ikke misforstå det derhen at det er en nasjonalistisk motvilje mot Tyskland. Samtidig er jo Thälmann hele befolkningens helt. Hans bilde finnes rundt om i hjemmene, fabrikker opkalles etter ham og han lever med i deres daglige liv.

Men dette var bare et utsnitt av vårt møte med de eldre arbeidere, de som har gjennomlevet både tsarismen, revolusjonen og nu sosialismens seier. Hva sier de unge? De har nok adskillig på hjertet. Nu er det vel en og annen som venter at ungdommen skal stå frem og beklage sig over vanskelighetene med å leve, med å være ungdom under bolsjevismen. De har jo anledning til å klage nu når en utenlandsk skribent er midt i blandt dem ganske privat. Og for å imøtekomme dem som tror at alt er så mystisk i Sovjetunionen, kan jeg nevne at det vilde være den letteste sak av verden å vinke mig bort i et hjørne av haven og hviske mig i øret det som de ikke turde si høyt. Men se mig til om det er trangen til å hviske som gjør dem så ivrige. For eksempel Abreham Veikslev, han gir sig ikke før jeg høitidelig og spesielt må love å fortelle «alt sammen» til de norske arbeidere.

— Si dem at vi er fullt klar over de manglene som enda er her, men vi vet også at det bare er spørsmål om kort tid før vi har overvunnet dem. Og vi er kommet så langt at vi føler oss som de lykkeligste mennesker i verden. Når vi leser om hvordan det er i utlandet med kriser og arbeidsløshet og den fascistiske brutalitet overfor arbeiderne, så er vi både

stolte og glade for at vi har vårt sovjetsystem. Her er ingen bursjoaer og nu har vi heller ikke noen som bare er intellektuelle og noen som er arbeidere. Vi er en hel og eneste klasse som alle har de samme felles interesser. Vi unge føler det at det ikke er noen forskjell på håndens og åndens arbeidere lenger. Jeg for eksempel arbeider syv timer på fabrikk og i fritiden studerer jeg litteratur på universitetet. Slik er det med oss alle, vi arbeider og studerer, eller studerer og arbeider..... Se på ungdommen her i Ukraine hvor travelt den har det med å underlegge sig alle grener av teknikk og kultur. Men vi har ikke travelt i kapitalistisk forstand. Vi har det travelt på en morsom måte, vi har glede av alt det vi gjør. Vi er virkelig istand til å føle livets storhet gjennom vårt arbeide. Og selv om vi er unge mangler vi ikke ansvar. Tvertimot er det oss som har påtatt oss ansvaret for de enda yngre, for barna. Det er faktisk oss som opdrar dem fordi vi stort sett er kommet lengst som sosialistiske mennesker og derfor har de beste forutsetninger for å gi de enda yngre grunnlaget for en ennu høiere kultur enn vår..... Han er efterhånden blitt ivrig og holder det rene foredrag. Men det er ikke foredrag jeg vil høre, det kan jeg få andre steder. Og selv om han kan ha megen rett i hvad han sier om oppdragelsen så skal vi senere besøke skolene i Ukraine og der få alt mulig stoff om barna, derfor avbryter vi den unge mann og vil heller vite hvordan de unge menn er i forholdet til de unge piker.

Det blir ganske taust. Man forstår simpelthen ikke spørsmålet og jeg må til å forklare at i Vesteuropa er forholdet mellom de to kjønn et stort og mangesidig og vanskelig og økonomisk og etisk problem. Nu vil jeg vite om de unge pikene har noe å klage over, om mannfolkene virkelig er slik som de skryter av, at de har den fullstendige følelse av å være likestillet overfor kvinnene. Der skulde vel ikke være en aldri så liten gnist igjen av den gamle Adams lyst til å være den herskende? Dette ler de hjertelig av og de kvinner som er tilstede blir opfordret til å synge ut med sine klager. Men de har ikke noe å synge ut om. De erklærer alle sammen at det er et harmonisk kameratskap mellom mann og kvinne. Den Vesteuropeiske flirt kjenner man ikke noe til. Blir man gla i hverandre, så er dette en spesiell følelse helt frigjort fra de

økonomiske motiver, som dominerer i kapitalistiske land..... Hverken lurer jentene på å bli gift for å bli økonomisk forsørget, eller guttene er redd for å vise sine følelser fordi de ikke har råd til å gifte sig. Den Don Juan type som man hadde fra før revolusjonen og som hadde en viss blomstring i revolusjonens første år forsvinner fra den nye ungdom. Å være «runnbrenner» blir betraktet som umoralsk, og uforenelig med opbyggingen av den nye sosialistiske mennesketype. En ungdom skal ikke gjøre mange forsøk på å spille Don Juan før han får en tydelig følelse av at han må snu om på en annen og mere stabil bane hvis han vil bli tålt av sine kamerater.

Den nye ungdom fra «Bolsjevik» stormer på meg med sine meninger fulle av begeistring og struttende av livskraft. Og det er såmen ikke dårlige setninger de er istand til å forme. «Vi må beherske all kunnskap for å bli livets mestere», sier en av dem. Et upåklagelig program for ungdom i tyve-årene. En annen av ungdommen henvender sig til sine aldersfeller og sier: «Vi lever rikere og lykkeligere enn ungdommen i de kapitalistiske land. Er det ikke riktig, kamerater?

— Jo, svarer de hele flokken, og de strekker hals for å se om jeg virkelig skriver dette.

Det har vært tydelig å merke at en privat liten diskusjon finner sted i ytterkanten av forsamlingen. Tilslutt kommer en av de gamle frem til meg. Han har øiensynlig noe viktig på hjertet, og det er det forsåvidt også. Han vil forklare at disse gamle arbeiderne som fremdeles er på «Bolsjevik» ikke er nødt til det. Når de er over 60 år går de av med pensjon, men hvis de absolutt vil fortsette å arbeide, så har de anledning til det. De beholder da sin topplønn, men får lettere arbeid. Det er adskillig arbeid på en fabrikk som man ikke behøver å ha unge og spreke folk til. På de fleste eldre fabrikker i Sovjetunionen treffer man slike gamle arbeidere. De har en slags ærespost, men de gjør såmen ikke skam på sin alder for det.

Dette var viktige detaljer å få med, men den tiltagende bevegelse i ytterkanten av forsamlingen skyldes ikke bare dette. Man hadde i all stilhet holdt et lite massemøte og laget et spleiselag for å beverte den fremmede på det beste. Gjestevennskapet står høyt i Sovjetunionen. Det er en av de eldste former for høi kultur. Kapitalismen har gjort hvad den

har kunnet for å utrydde også denne kulturform, men blandt arbeiderne og bønderne under sosialismen får den en ny blomstring. Og nu bydes jeg inn i huset til en overveldende opdekning. Store sjokoladekaker og andre bløte kaker, formkaker og noe som ser ut som smultringer, men som er noe ganske annet, mange sorter kjeks, epler og druer, vaser som bugner av all slags konfekt. Og tronende blandt all denne herlighet står familjesamovaren, blank og skinnende med en porselenskande på toppen. Stuen vi bys inn i var ikke ekstraordinær stor, men sandelig får vi plass til 32 mennesker rundt det dekkede bordet. Noen barn er der også, enkelte av dem har det røde pionerskjerfet på sig og mens vi drikker meget te og spiser solid og lenge av alle de gode kakene, lager jeg små intervjuer med de yngste. Det er ikke bare arbeidsiver, men også diplomati, for da slipper jeg å forspise mig. Skikken er nemlig den at såsnart gjestens tallerken er tom må den fylles igjen. Nu kan jeg lure mig unda mange gode og fete kakestykker mens jeg spør og skriver. Der er for eksempel Lena Fedorovskaja som er fjorten år og pioner og forteller om den nye skolen de har. Det er så å si fabrikkens egen skole, for det er nesten bare barn fra «Bolsjevik» som går der og derfor tar fabrikkens sig spesielt av den. Jeg må love endelig å besøke dem på skolen for å se alle de nye herlighetene. Lena har allerede på det rene at hun vil bli kjemisk ingeniør. Det er blitt den rene moteepidemi blandt de unge pikene å studere kjemi. Med et løsaktig tall skulde jeg tro at nitti prosent av alle de kvinnelige skoleelever i forskjellige aldre jeg har spurt, har erklært sig for det kjemiske studium i en eller annen form. Guttene vil svært ofte bli flyvere eller de er mere ubestemte i sitt svar og vil bli ingeniører. En av guttene her ved bordet vil imidlertid bli skipskaptein. Han har riktignok aldri sett havet, men han har lest mange bøker om livet til sjøs og nu vil han ut og se hvordan det arter sig i den vide verden. Dette er vel ikke noen merkverdighet? Nei, det er derfor jeg nevner det. Det er en fem seks barn i alderen fra 10 til 14 år som har fått plass ved bordet. Kanskje stiller jeg litt rare spørsmål til dem, men de svarer så godt de kan. Jeg sier for eksempel:

— Hvordan er dere fornøyd med de eldre? Synes dere at voksne folk er dumme og strenge og urettferdige?

Jeg tror ikke de har forutsetninger for å forstå den mening jeg legger i dette spørsmålet for det er et annet forhold mellom gamle og unge i Sovjetunionen enn vi er vant til. Selv om vi innkasserer gevinsten av vår moderne tid hvor ungdommen er adskillig mer respektert enn for en menneskealder siden.

Barna snakker litt sig imellem, dultet til hverandre og kniser, men endelig har en av dem funnet ut noe han kan svare. Og han sier følgende som jeg noterer ned så ordrett jeg kan:

— Vi må skaffe oss kunnskap nu mens vi er barn, for når vi blir voksne må vi arbeide så meget vi kan. Da er de som nu er voksne blitt gamle og kan ikke arbeide mere, men skal ha det godt. Derfor er de voksne snilde med oss nu forat vi skal bli snilde med dem når de er gamle.

Det er kanskje ikke et helt direkte svar på mitt spørsmål, men kanskje er det allikevel ikke noe dårlig svar til å være formet av en tolvårs gutt. Barna smaker litt på formuleringen og bryter ut i en diskusjon som ikke går an å dempe, om hvorvidt svaret er marxistisk eller ikke. Av en eller annen grunn blir jeg anmodet om å avgjøre striden. De kjenner ikke min politiske stilling, men alle russere har en sterk tiltro til sine forfattere. Stalin har jo sagt at forfatterne er sjelens ingeniører, og da kan disse barn ikke tenke sig annet enn at de også må være marxister. Jeg kan fremforalt ikke trekke mig unda. Når barn spør må der svares alvorlig og saklig og jeg sier at tanken uten tvil er marxistisk nok, men Marx vilde formet det på en annen måte. Og det er de fornøyd med. Gutten er også tilfreds med svaret. Selvfølgelig vilde Marx sagt det meget finere. Men det er heller ingen som venter at en tolvåring skal kunne hamle op med selveste Marx i måten å uttrykke det på. Når bare den marxistiske grunn tanke er der så er det bra.

Dette bringer oss til å konstatere at den russiske ungdom nu har en tenkemåte som er sosialistisk og hviler på et teoretisk riktig grunnlag. De suger marxismen inn med morsmelken kan man nesten si. De siste rester av den borgerlige ideologi er praktisk talt utryddet hos denne nye ungdom. Vi gjør klokt i å merke oss dette. At det er forskjell på vår borgerlige og deres sosialistiske måte å tenke på. Mens vi snakker

om ungdommens utviklingsmuligheter, falder talen naturlig på Sovjets store nye folkesport, flyveidretten. Det viser sig at et par av de unge pikene som er tilstede har tatt parasjutmærket. Parasjut betyr fallskjerm og det er et slikt merke Soja Kalasj har på brystet. Hun er udarnik på fabrikkene og går nu på instituttet for flyvning. Den unge jenten har allerede adskillig praksis i å springe ut i fallskjerm fra flyvermaskin og hun skal bli instruktør i denne flyveidrett. Jeg spør henne blandt annet om der finnes noe forhold i arbeidslivet hvor der gjøres forskjell på mann og kvinne. Hvis man riktig finkjemmer spørsmålet må der vel finnes en og annen rest av de gamle forhold. Hun svarer at en kvinne har de samme rettigheter til alt arbeid som en mann. Bare når lægen forbyr et arbeid som er skadelig for kvinnens fysikk, må hun opgi det. Men, sier Soja og smiler, det samme gjelder for mennene. Det er jo ikke alle menn hvis fysikk passer til alt slags arbeid heller.

Og hun har rett. Noe eget kvinnespørsmål eksisterer ikke lenger i Sovjetunionen. Ikke som samfundsproblem og ikke for de unge. Blandt de eldre finnes selvfølgelig en og annen gammel Adam og en og annen forkuet Eva. Men det er innenfor hjemmets fire vegger og tilfellene dør ut med rask og upåklagelig fart.

En annen av de unge kvinner heter Najada Mikailyk. Hun er født i 1912, men forteller at hun ikke lærte å lese før i 1926. Da hun altså var 14 år gammel. Slik var arven fra det tsaristiske samfund den gangen, en veldig mangel på skoler og lærerkrefter. Hun var kommet med i en aftenskole som det kommunistiske ungdomslag hadde satt igang. Der fikk hun lært det mest elementære av folkeskolens pensum, og da hun alltid hadde interessert sig for organisasjonsarbeid, sørget ungdomslaget for at hun kom inn på en spesialskole for utdanning av funksjonærer for fagorganisasjonen. Nu hadde hun en stilling i fagforeningen på «Bolsjevik». Hun kunde fortelle at 43 av pikene på fabrikkene allerede hadde tatt parasjutmærket.

— Men blir det ikke vanskelig å arbeide videre med en så svak forskoleutdanning, spør jeg Nadja.

— Jeg deltar i de politiske kurser som arrangeres av fagforeningen, svarer hun. Nu lærer jeg mig sprog. Det er ikke

så vanskelig om vi mangler forskole, for overalt finnes der kurser og studiesirkler med de beste lærerkrefter hvor vi kan fylle ut de huller vi har. Bedriften og fagforeningen og partiet gir oss all mulig stimulans og lettelse for å skaffe oss mest mulig kunnskap.

— Men det må jo bli et forferdelig slit for dere. Jeg har inntrykk av at dere har all fritiden besatt med alle slags studiesirkler og sosialt arbeide.

— Ja, men det er da deilig å ha det riktig, riktig travelt når man kan se resultatene gro etter sig. Og hver sjette dag kobler vi helt av og har fridag. Dere i de kapitalistiske land må huske på at vi ikke behøver å bruke tid og krefter på personlige økonomiske bekymringer, denne angst og plage som gjør folk gamle før tiden over hos dere. Vi har både tid og kraft og lyst til å arbeide. Dessuten er jo vår arbeidsuke en dag kortere enn i de kapitalistiske land. Det spiller ikke liten rolle for den fysiske anspennelse.....

Vi fortsatte å drikke te og prate til langt ut i de små timer som det heter i offisielle referater. Av denne kollektive samtale har jeg forsøkt å plukke ut det karakteristiske fra hver generasjon. For de gamle er underet størst fordi de har opplevet elendigheten og utbytningen under tsarismen, derefter revolusjonens voldsomme og høispente livsforhold, og nu belønningen og velværet i sosialismens seier. De unge er nutiden, de begynte helt nede på bunnen med grunnmuren for sosialismen og har arbeidet sig op i den sollyse dag. Og tilslutt fikk vi høre røsten til den yngste generasjon som vokser op i sosialistiske omgivelser og hvis inntrykk er at hvert av deres år har vært rikere enn det foregående. Det er kanskje ingen sensasjoner i denne skildringen. Men det skal man ikke vente heller. Vi drog på besøk til min venn Valdemar Roskovsky, en ung arbeider ved den gamle fabrikk «Bolsjevik» i Kiev. Det burde ikke være mer sensasjonelt enn om vi opsøkte vår venn Hans Olsen ved Myhrens mekaniske verksted, og så skrev ned vår samtale med ham og naboen hans og familiene deres. Så dagligdags er det, og så stor forskjell blir det allikevel.

Men før vi forlater Kiev har vi besøkt både klubben og skolen som hører til «Bolsjevik». Det var nødvendig for or-

dens skyld å gjøre det. Vi skal ikke la oss binne noget på ærmet, men se alt med våre egne øine før vi godtar det.

Både skolen og klubben var i orden. Vær bare ikke engstelig for det, selv om vi ikke kan utbre oss så svært meget nettop om dem. Men vi får se hvor langt neste kapitel kan hjelpe oss.

Den 71. skole.

Like ved fabrikkens «Bolsjevik» og dens boligstrøk ligger fabrikkens nye klubbhus i glass og betong. Foruten de vanlige klubblokale for arbeiderne, er her også barnekrybbe. Ikke for spebarna, for de holder til på selve fabrikkens så de unge mødre kan stille sine barn egenhendig i fristundene som de får fra arbeidet. Men arbeiderfamilier med barn fra 1 år og opover til den skolepliktige alder kan bringe dem hit til barnekrybben. Det er et almindelig morgensyn å se arbeiderfar med ungen på armen stikke innom barnehaven med sitt avkom mens han er på vei til arbeide. Moren fortsetter direkte på fabrikkens. Det er en form for arbeidsfordeling som bygger på det likeberettigede kameratskap.

Klubbhuset ligger i en park, og om sommeren driver barnekrybben en friluftskoloni for sine små gjester i denne parken. Både unge menn og unge kvinner er ansatt som barnepleiere. Det regnes for et meget viktig fag her i Sovjet, og det kreves ikke bare skoler og kurser, men også personlige anlegg til å stelle med barn. Barneteppe heter det visstnok. Og selvfølgelig en helt marxistisk forståelse av barneopdragelse. Smårollingene får derfor en bedre pleie og opdragelse enn barn i almindelighet i kapitalistiske land. Først den kollektive teoristisk begrunnede opdragelse i disse barnekrybbene. Og dertil den hjemlige kjærlighet og omsorg fra foreldrene som ikke blir nervøse og gretne ved å ha ungemaset omkring sig hele dagen. Ingen straff, ingen gretten skjenn, ingen trussel og skremsel er tillatt overfor barn. De vokser op uten å få alle slags komplekser om synd og straff og helvetes pøl og pine.

Men i barnekrybbene lærer de å ta hensyn til hverandre.

Solidaritet, kollektivism og samfunnsfølelse går inn i deres bevissthet som et resultat av deres barnslige erfaringer.

Når barna er 6 år gamle, kan de komme i en slags barnehage, «nullklasse» heter det. Gjennom lek lærer de her forskjellige ting som forbereder dem til det store skritt videre på livets vei — optagelse i 1ste klasse på folkeskolen.

Men hvis du vil ha nøiaktig forklaring på hvor langt skolen i Sovjetunionen var kommet i utviklingen høsten 1935, så kan jeg ikke gi dig den. Det er ikke min skyld, og jeg tror at det neppe er noen som kan gi en helt nøiaktig beskjed om hele skolevesenet på et bestemt tidspunkt. Kanskje vil noen mene at dette tyder på mangel på orden og oversikt, men det tyder tvertimot på den rivende utvikling hele skolevesenet er i. Dessuten har hver av de selvstendige republikker sitt eget folkekommissariat for skolevesen, men selv innenfor den samme republikk kan den ene skolekreds være kommet litt lenger i utvikling enn den annen. Nu blev der i Sovjetunionen i 1935 fattet beslutning om at man skulde ha 10-årig skole obligatorisk, det vil si at alle barn var pliktige til å gjennomgå den. Men det er ganske sikkert ikke vanskelig å finne egne i Sovjetunionen hvor man i 1935 ikke var kommet lenger enn til å gjennomføre den syv-årige skole. Og det kan være en ganske respektabel prestasjon bare det. Jeg behøver bare å minne om at vi i 1931 reiste i egne av Sovjetunionen hvor man det året hadde fått sitt første skriftsprog. Tidligere hadde man ikke engang hatt et alfabet. Men slike tilfeller er undtagelser som vil forsvinne i løpet av kort tid. I det store og hele fikk man altså i 1935 en 10-årig forberedelsesskole. Det svarer til at alle barn får både folkeskole og middelskole.

Nu er det ikke alle av mine lesere som tenker på hvad det krever å utvide skoletiden med et år. Det trenges mange nye lærerkrefter, det trenges nye lærebøker og det trenges nye skoler. I Ukraine hadde man fulgt ganske godt med i skolens utvikling, og i de siste fem årene var det bygget i det hele 3 000 nye skoler. Men overgangen til ti-årig skole krevet ennu flere skolebygninger, og bare våren 1935 blev det bygget 100 til, mens det for skoleåret 1936 skal bygges 76 nye moderne skoler. Man er over det værste når det gjelder mangelen på lærere også nu, selv om det skorter på spesiallærere. Og vi kan lese en og annen artikkel i en eller annen

avis hvor det klages over at de fleste unge lærerkreftene vil ha stillinger i byene, så landsbyskolene må klare sig så godt de kan og blir liggende efter med å gjennomføre den 10-årige skolen.

Ja, det gjærer og syder og koker og bobler og bruser og sprudler og kaves og streves og læres og kjempes og bygges og utvides og begeistres og seires i sovjetskolen idag. I det gamle Russland hadde fire femtedeler av de skolepliktige ingen som helst sjangse til å få noen som helst skoleundervisning. Det nye Sovjet-Russland har i 1935 fått en skoleplikt som går forbi alle andre land i verden!! Man kan nok sette to utropstegn efter dette uten å bli beskyldt for overdrivelse.

Også på skolens område er 1935 et viktig år i den sosialistiske utvikling. Skolen blev løftet frem i den offentlige interesse ennu sterkere enn den hadde vært før. Det betyr at man tok frem alle manglene ved skolen, foldet dem ut for hele folkets åsyn og sa: slike ting må ikke lenger få lov til å eksistere i Sovjets skolevesen. Vi har for eksempel ikke lærebøker nok. Og dessuten er det noen dårlige lærebøker blandt dem vi har. Så blev den ene læreboken efter den andre tatt op til kritikk i avisene, til diskusjon på foreldremøter og elevmøter. Regjeringen fattet beslutninger som påla de forskjellige instanser å skaffe nye skolebøker, hvor alle feilene var rettet og hvor den almindelige kvalitet forøvrig var øket. Denne temmelig skarpe kritikk kom efter at de forskjellige skoleinstanser hadde klart å utgi ikke mindre enn 150 millioner skolebøker på to år fra 1933 til 1935. Av disse 150 millioner var 85 millioner bøker trykt på de nasjonale undervisningssprog. Som dere kanskje husker er det 60 forskjellige undervisningssprog i Sovjetunionen. Dette gjør selvfølgelig saken mere komplisert, men løses må problemene allikevel. Den normale plan for 1935 var ikke dårlig den heller. Til skoleårets begynnelse skulde der være trykt 50 millioner nye skolebøker. Men partiet og regjeringen gren på nesen. Det var ikke nok. Vi må legge på enda 52 millioner for å få dekket de viktigste hullene! Og de gav anvisninger både til ledelsen for papirindustrien og ledelsen for trykkerivirksomheten og til de forskjellige folkekommissariater for skoleundervisningen: Værsgod, ikke 50 millioner, men 102 millioner skolebøker skal ligge ferdig til barna kommer på skolen 1ste

september. Fra 15. september skal dessuten alle skolebøker være å få kjøpt i bokhandelen. Tidligere måtte man gå gjennom en skoleinstans for å få en lærebok. Men ikke bare skolebøker, alt det andre som trenges til skolevirksomheten blev det også satt op bestemmelser om. Blyanter, viskelær, skrivehefter, globusser, utstyr for kjemi og fysikksaler Denne generaloffensiv på skolemateriellfronten skjedde ikke som en tørr og byråkratisk befaling ovenifra, det kom som et praktisk resultat av en landsomfattende kjempemessig propaganda for en bedre skolevirksomhet. Parolen var at bare de beste skoler og de beste læremidler var godt nok for sovjetbarna. I papirindustrien, som skulde skaffe papiret til skolebøkene, blev det holdt møter om betydningen av den økningen av produksjonen, og at det måtte legges arbeide på å få en god papirkvalitet i bøkene til skolebarna. Den grafiske industri utfoldet den samme propaganda. Skolebøkene måtte settes pent op og få et fint utstyr. Det er jo våre egne unger som skal ha bøkene. De må se at deres fedre og mødre virkelig kan lage skikkelig arbeide! Kunstnere blev mobilisert. videnskapsmenn blev mobilisert.

Og etterpå blev det holdt kritikk. Jeg husker ledelsen for en av papirfabrikkene. De hadde slurvet med papiret og regjeringen holdt dem i en resolusjon frem for hele folket: Se hvilken dårlig fabrikk som ikke forstår skolens betydning! Direktøren for fabriken måtte pent krabbe ned i en underordnet stilling og partisellens medlemmer fikk sig en omgang for sin mangel på påpasselighet og årvåkenhet. Men de bedriftene hvor arbeiderne hadde vært flinke og løst sin oppgave på en glimrende måte, fikk ikke bare offentlig ros og anerkjennelse, men arbeiderne fikk materielle goder som premie.

En fabrikk hadde levert dårlige blyanter, og straks kom det en tegning i vittighetsbladet «Krokodil». Vi fikk se: En glassmester som brukte blyantene fra denne fabriken til å skjære glass med.

Da således hele den offentlige interesse var bragt på benene, åpnedes skolene under veldige festligheter. Ungdomsdagen den 1. september blev stillet i skolens tegn. det var demonstrasjonstog, offentlig folkefest, karnevalsoptog og dans på gatene.

Vi tilbragte dagen i Kharkov og her oplevet vi at det

ikke bare var én dag, men en sammenhengende fest tre dage tilende. Den første dagen var optakten. Byen og menneskenes sind i festskrud. Gjennom gatene streifet blomstersmykkede lastebiler fylt av skoleungdom som i taktfaste talekor slynget ungdommens paroler for den bedre skole ut over gater og plasser. Og de voksne som travlet gjennom gatene til og fra sine gjøremål, stoppet et øieblikk for å vinke til denne glade fremtid. Og for et øieblikk å filosofere over hvad de forskjellige biler vel skulde symbolisere. I optogene var det vogner som gav uttrykk for matematikk, eller for kjemi, eller for sprog. Det var også biler som gav uttrykk for naturvidenskapen som seiret over de gamle mørkemaktene. Der var biler for idrett, for teknikk og elektrisitet, for kunst og teater.

Og byen pyntet sig til den store begivenhet. Kjempeportretter av de ledende skole- og ungdomsfolk smykket bygningene, det var blomster og illuminasjon og røde flagg. Den annen festdag var 1. september. Da strømmet det store demonstrasjonstog gjennom gatene.. Alt hvad der fantes av ungdom paraderte forbi en tribune med representanter for partiet og fagorganisasjonen, for skole og stat. Det var den reneste 1. mai med sang og dans og trekkspill og balalaika til langt på kvell.

Den tredje dagen var elevenes første dag på skolen i det nye læreår. De store magasinene hadde idag innrettet egne avdelinger som kaltes for «skolebasar» og hvor de solgte alt som hørte til skoleutstyr, ikke bare penaler og matdåser og slike ting som vi er vant til å regne med, men også alle de lekene som hører med til skoleundervisningen. For de mindre klassene var spill og dukker og malerskrin og billedbøker, for de eldre små motorer og dampmaskiner, esker med kjemisk utstyr o. s. v. Og alle farer og morer og onkler og tanter som fulgte barna på skolen, måtte først innom en slik basar og kjøpe gaver til dagens hovedperson. Det var akkurat som om alle skolebarna hadde geburtsdag nettopp den dagen skolen begynte.

Innførelsen av den ti-årige skole, kjempeløftet med bedre og fyldigere skolemateriell, økningen av skolekvaliteten i det hele, var ikke bare en seier for sosialismen, men alle visste at denne bedre skole betød en øket samfundsmessig rikdom. Befolkningen hadde samme glade tilfredshet som nydyrkeren,

når han om våren går og ser over sine jorder og vet at iår har han atter sådd ti prosent mere enn han klarte ifjor. Og mens han går der, husker han hvordan det bare for to-tre år siden var myr og stubbmark her. Da fylles han med en sund og sterk og ansporende stolthet over hvor vakkert og grønt det spirer av den nye kultur.

Sovjets skolevesen er på ingen måte fullkomment ennu. Det er mange tunge tak som må tas, og megen finpusning som venter på tårn-selv om vi altså har kunnet konstatere at de alt er kommet lenger enn i noe annet land når det gjelder skoler for massene. Fra den tiårige skole, går elevene nu like inn på et universitet eller en annen høiskole. De som har best avgangsvidnesbyrd kan uten videre melde sig på, mens de som har mindre god karakteristikk må underkaste sig en optagelsesprøve og i tilfelle gå et ekstrakursus for å fylle ut hullene i sin kunnskap. Hvis de da ikke foretrekker å gå like over i industrien og heller ta de tekniske tilleggskurser som der er anledning til å få på selve fabrikken.

— Vent i fem år til, sier skolefolkene til mig. Da skal vi ha bygget så mange nye læreanstalter, ha en slik overflod på undervisningsmateriell og lærekrefter, at vi skal kunne føie fem år høiskoleundervisning til vår tiårige skole.

— Skal det være obligatorisk for alle barn?

— Ja, meningen er at alle barn innen Sovjets område skal være pliktig til først å gjennomgå den tiårige almindelige skole og dernæst ta et femårig universitet- eller høiskolestudium. Det er minimumskrav vi setter til en sosialistisk utdannelse.

Men alle barn har da ikke evner til å kunne ta en slik skoleundervisning? Hoss oss i Norge regner vi at noen har anlegg for å studere, som vi uttrykker det, andre ikke.

— Det er galt. Når man undtar de ganske få som fødes abnorme, har alle barn evner i en eller annet retning. Har de kunnet klare å gjennomgå den tiårige skole, vil undervisningen på et universitet eller en høiskole være lettere og enklere for dem, fordi de spesialiserer sig på de oppgaver og fag de har utpreget interesse og anlegg for. Vår skole er ikke anlagt på å skaffe stuelærde, livsfjerne mennesker, men å underbygge den praktiske ferdighet og erfaring med teoretisk kunnskap. Hvorfor skal man bare gjøre stas av barn som har anlegg for språk eller matematikk og la dem få en høiskoleutdannelse som

setter dem i en særstilling? De barn som har anlegg for musikk eller diktning — eller for å bli flyvere eller skuespillere, har like store krav på å få sine evner utviklet ved høiskole anlagt for deres evner som barn med anlegg for matematikk og sprog.

— Det skal altså bli slik at hver fabrikkarbeider er ingeniørutdannet, hver kollektivbonde har agronomeksamen?

— Ja, man kan godt uttrykke det slik. Alle mennesker skal ha høiskoleutdanneelse i det spesielle fag de har lyst og anlegg for.

— Det høres nokså fantastisk ut.

— Hvordan det? De vet jo at sosialismen betyr å opheve forskjellen mellom håndens og åndens arbeide. Når alle mennesker har fått denne høiskoleutdannelse, vil det ikke være nogen forskjell på lærte og ulærte lenger.

— Og dette vil dere klare på fem år?

— Ja, jeg tror ikke det trenges lenger tid i hvert fall. Det vil si at alle de barn som nu går i femte klasse og derunder, vil komme til å tilhøre denne nye generasjon . . . Men allerede nu er vi jo kommet nokså godt iveri. Det er i år 300 000 studenter ved våre universiteter og høiskoler her i Ukraine. Det er 1 prosent av befolkningen, og så vidt jeg vet, er det ikke noe annet land som har en så høi prosent.

— Det er mulig. I Norge er det mellom 6 og 7 tusen studerende. Vi måtte ha 25 eller 27 tusen for å komme op i samme prosenttall som dere i Ukraine.

Men det var den 71 skole vi skulde besøke. Riktignok vedrører alt det vi har snakket om selvfølgelig også denne skolen, så det er ikke bortkastet at vi har sett på skolen som helhet.

Den 71 skole i Kiev er en helt moderne skolebygning med 26 klasseværelser og de nødvendige spesialrum. Der er nu 1100 elever, og de aller fleste er barn hvis foreldre arbeider på fabrikk «Bolsjevik», som derfor har spesielle interesser overfor skolen.

Det er allerede fire år siden den blev bygget som tiårig skole. I det ytre adskiller den sig ikke fra de mest moderne norske skoler på annen måte enn at den har en spesiell festsal som uttrykk for et mere samfundsmessig og kollektivt system, og som strek under dette et eget rum for barnas politiske

organisasjon: Pionerkorpset. Korridorer og trappeoppganger er mere utsmykket og forsyddgjort enn vi er vant til. Byster av Lenin og Stalin, eller av Petrovski, eller av Postysjev, malerier med politiske motiver, blomsterarrangemang, og ikke å forglemme de aktuelle politiske paroler som har med skolevirksomheten å gjøre, setter farve og liv og personlighetsfølelse over trapper og brede ganger. Inne i festsalen er veggene dekorert med store malerier som er utført under ledelse av tegnelæreren og som er en spesiell del av tegneundervisningen. I stedet for at man i tegnetimen setter op noen kjedelige klosser, som hver enkelt elev skal tegne, stillet man den øverste klasse følgende oppgave: Vi skal ha malerier til festsalen. Vi skal lage dem selv. Vær så god, ordn op med det der! Og hver ny øverste klasse får lov til å forsøke å lage ennu bedre dekorasjoner.

Inne i festsalen er også skolens «bolsjevikiske samvittighet». Der henger nemlig den store tavlen hvor elever og personale fører kontroll med skolens arbeide. Alle fagene er opført på tavlen, og på grunnlag av de forskjellige klassers gjennomsnittskarakter, settes det op gjennomsnittskarakteren for hele skolen. Kanskje er det ikke riktig å bruke ordet karakter, for på samme måte som man regner industriens produksjon i prosenter av planen, fører man her karakterene prosentvis. For eksempel: Der er satt op et bestemt mål for dyktighet i kjemi og vi kaller det målet for 100. Nu viser tavlen i festsalen: Kjemi: 99,2 prosent. Man er altså ikke helt på høiden. Fysikk ligger også 99,2 prosent, mens sprogkunnskapen ikke er fullt så stor. I ukrainsk er man nådd 96,7 prosent, i russisk 96,4 og i tysk 97,6 prosent.

— Det er da pussig at dere er flinkere i tysk enn i ukrainsk?

Det kommer av at elevene tror de kan sitt morsmål, men så viser det sig at når de skal begynne å forklare grammatikk og slikt, så er det ikke så enkelt som de trodde. Tysk er et fremmed sprog og de forstår at det må læres mer systematisk.

— Er det ikke mulig å komme over 100 prosent i denne karakteristikk, så dere får samme spenningen i den sosialistiske kappestridd som i indutrien?

— Jo, selvfølgelig. Men disse tallene gjeller for den før-

ste undervisningsmånten. Efter sommerferien tar det alltid en tid før hjernene kommer isving igjen. Men bare vent til ut på våren, så skal vi nok ligge over planen i de fleste fagene. Der er samme mentalitet blandt ungdommen som hos de eldre. Den sosialistiske kappestrid må bringe resultatene noen prosent over planen hvis det skal være liorden. På samme måte som arbeiderne i fabrikkene har sine produksjonsforsamlinger som diskuterer fabrikkens drift, så har elevene sine diskusjonsmøter hvor de ser på prosentene på tavlen og diskuterer økningen av lærdommen.

Festsalen brukes forøvrig til skolens almindelige behov. Her opfører skolens amatørteater sine stykker, her gir musikk-sirklen sine konserter, her holder foreldrene sine møter.

Ellers merker jeg med tilfredshet at fysikkværelset på skolen brukes til fysikkundervisning. Den gang jeg gikk på skolen var det nemlig ikke slik. Vi hadde nok et fysikkværelse i skolebygningen, men det var en slags helligdom hvor vi ikke fikk slippe inn. Men her drives hvert spesialfag i sitt spesialværelse, og av de almindelige fysikkapparater har skolen så mange at hver elev kan få sitt eget apparat, sin egen lille maskin å stille med. På samme måten var det i kjemiværelset. Der satt hver elev med sine reagensglass og kolber og utførte de kjemiske eksperimenter etterhvert som læreren demonstrerte dem fremme ved tavlen.

— Hvordan er det med seksualundervisningen her ved skolen?

— Med hvadfornoe?

— Med undervisning i seksuelle spørsmål.

— A, javel, jeg forstår. Vi har ikke noen egen seksualundervisning. Den går inn i de almindelige naturfag på en enkel og selvfølgelig måte. Allerede i tredje klasse kommer læreren forsiktig inn på saken, og når man kommer så langt som til syvende klasse har man hele forplantningslæren med plan-sjer av forskjellige fostre i de forskjellige dyreklasser. Meneskets forplantning blir ikke det spor merkeligere enn forplantningslivet i hele naturen forøvrig. Det hersker derfor en helt igjennem sund atmosfære på skolen hos oss. Og vi har ikke de seksualproblemer blandt elevene som opstår på skoler i de kapitalistiske land og som kan gi sig mange sørgelige ut-

slag. Seksualspørsmålet er jo heller ikke noe eget spørsmål, men endel av det vi kaller livskunsten.

Elevene kommer på skolen et kvart før ni og har først gymnastikk før undervisningen begynner. En «time» er fem og firti minutter og skoletiden er seks «timer». Den første dag i uken er den letteste skoledagen. Det er «lørdagen», for uken i Sovjet-Unionen har bare seks dage.

Nu vil jeg på ingen måte gi miig ut for å være ekspert på skolevesenets område. Men for det første husker jeg meget tydelig og skrekkblandet min egen skolegang, dernæst har jeg fulgt med i mine barns skoleundervisning og jeg har foretatt en rekke sammenligninger mellom skolemateriellet som brukes i Norge og i Sovjetunionen nu. Og hvis vi ser vekk fra de meget få lærere som forsøker å gjennomføre en moderne skolepraksis i sine klasser, er den norske skolen stivnet i gammeldagse undervisningsmetoder.

Sovjetskolen er mere positiv, barna lærer meget mer og meget bedre, der er en nøie forbindelse mellom skolen og det daglige liv. Og hvad der er det aller viktigste: Skolen er ikke noe slaveri, hvis hensikt er mere eller mindre gåtefull for skolebarna, lærerpersonalet er ikke noen strenge og fiendtlig-sinnede voksne som man springer rundt hjørnet for å gjemme sig for. Nei, skolen er en lykkelig del av barnas liv og lek.

Ingen skolebarn i verden har det så fritt, så morsomt, så rikt, så fullt av muligheter som sovjetbarna. Men ingen har heller slikt ansvar som dem. De er den første sosialistiske generasjon skolebarn som vokser op.

Det vet barna. De tar det alvorlig. Man kan merke det når man snakker med dem. Av og til kommer det tydelig frem hvordan de mener at det er dem som i virkeligheten har ansvaret for verdens videre utvikling.

Men misforstå nu ikke dette ordet ansvar. Vi er vant til å opfatte det som noe strengt som følges av straff og skjenn og ubehageligheter. Men det virkelige sosialistiske ansvar er den glede og anerkjennelse som ligger i at den voksne kamerat legger sin hånd på din skulder og sier: Det er riktig og godt gjort av dig.

Den russiske filmen «Veien til livet» blev forevist et eller annet sted her i Norge. Plutselig lyder en barnestemme: Får dem aldri skjenn, dem barna i Russland, mamma?

— Nei, de har en annen opdragelse derborte, svarer mam-
mes stemme i mørket.

— Er det noe rart i at dem blir snille da da om dem er
aldri så fele, avgjorde barnestemmen kategorisk.

Og det er riktig. Jeg har enda aldri sett at barn har fått
skjenn i Sovjetunionen.

Sovjetbarna, de rikeste barn i verden.

Helt fra revolusjonen første dag har alle anstendige mennesker vært enige om at hvad der enn kunde sies om forholdene i Russland forøvrig, så måtte man beundre det store arbeide og den dype kjærlighet som blev lagt for dagen fra statens side når det gjaldt barna. Nansen fortalte om det da han hadde vært og organisert hjelpen under hungersnøden og over hele verden har man beundret de praktfulle nye opdragelsesmetoder overfor de «ville barn», som man trodde var redningsløst moralsk forlapt. Millioner har gjennom filmen sett hvordan man fant «Veien til livet» for disse barn eller lest den like praktfulle boken: «Schkid, gateguttenes republikk», hvor to av dem forteller om sitt liv og viser hvordan arbeidet, kameratskapet, disiplinen vokser frem som en lek, som resultat av en appell til barnas æresfølelse. Dette merkelige mangesidige som man forsøker å mystifisere og kalle «det gode» i mennesket lokkes frem fordi barna omgis med en «godhet» som ikke har noe med de voksnes begrep å gjøre, men er en solidaritetens og kameratskapets godhet nettop slik som barna selv begriper den og trenger den.

Sovjets omsorg for barna er så grunnfestet at selv de verste sovjetfiendtlige aviser ikke fikk noen riktig klem på sin meddelelse om at det var innført dødsstraff for barn i Sovjetunionen. Og selvfølgelig har man heller ikke gjort det. Der blev i 1935 gjort noen endringer i barnelovene, det er riktig nok. Disse endringer tar alle sikte på å skjerpe foreldrenes ansvar for barna. Vi kan med en liten spøk si at barnas misgjerninger hjemses på fedrene. Hvis du for eksempel har et par livlige sønner som flyr på gaten og henger sig livsfarlig bak på bilene og volder fare for trafikkulykker og man

bringer på det rene at det er dine sønner, da innfinder det sig en milis i ditt hjem og forelegger dig en mulkt fordi du har opdradd dine barn så dårlig at de finner på denslags tåpeligheter. Det er jo ikke barnas skyld at de ikke vet bedre! Og hvis du har forbudt barna å henge bakpå biler og de gjør det allikevel, så viser det at du har optrådt på en feilaktig måte overfor dine kamerater, barna. Du har forsøkt med den gamle tyranniske forbudsmetode uten at barna har fått anledning til selv å forstå hvorfor det er forbudt. Og hvorfor — spør milisen — har du ikke rettledet dine barn til å finne både bedre og morsommere fornøielser enn å springe hensiktsløst på gaten? Overalt finnes der nu lekeplasser med voksne lekehjelpere, idrettsplasser, barneklubber. For ikke å snakke om de nye pionerpalassene som vi altså nu skal fortelle om. Alt hvad barna har bruk for til sin lek er forhånden. Selv i en storby som Moskva er der lekeplasser i alle strøk, og i utkanten av byen ligger skog og naturherligheter, hvor barna kan tumle sig fritt og usjenert. Riktignok må de da ta trikken, men der eksisterer det den regel at de voksne må vilke plassen for barn under ti år.

De nye barnelovene er også rettet mot mannfolk av den typen som en bestemt slags brautende mannfolk ynder å kalle for mannfolk. Eller for å si det litt mindre innviklet, lovene er rettet mot Don Juan eller rundbrenner og forførerertypen. En far mister ikke ansvaret for sitt barn fordi om han skiller sig med moren. Om du i tyveårsalderen forelsker dig i en pike og dere får et barn som moren beholder efterat forelskelsen er gått overstyr, så har du ikke rett til å tape barnet av syne. Skulde det vise sig at moren er en dårlig opdrager for barnet, lar det gå for lut og kaldt vann, slik at barnemyndighetene en dag finner det i forkommen tilstand, da vil du bli stillet til regnskap for din del av foreldreansvaret. Du må ha temmelig sterke undskyldninger og kunne bevise at det har vært dig umulig å finne rede på barnet, for at du skal slippe fri. Det er ikke nok til å tilfredsstille Sovjets moral at du for eksempel betaler ditt barnebidrag regelmessig, du skal værsgod også dele den rent menneskelige og faderlige omsorg for barnets opvekst med moren.

Det er vanskelig å forstå hvorfor utenlandske aviser angrep disse nye lovene. Skulde det bety at disse aviser fore-

trekker løsaktighet i kjærlighetsforhold og ansvarsløshet i barnespørsmålet? Er det egentlig smigrende for disse gamle borgerlige elementer at de blev rasende over lover som stillet mannen til almindelig moralsk ansvar. Eller blandet de disse lovene sammen med visse reformer i omsorgen for de sosialt syke — eller forbrytere som de kalles hos oss. — Der har i Sovjet foregått en veldig utvikling av de materielle forhold ved det vi kaller fengselsvesenet, men som i Sovjet heter anstalter til sosial opdragelse. Disse anstaltene er i sitt vesen helt forskjellig fra våre fengsler, fordi de bygger på et annet grunnsyn enn hevsn og skremsel. Og de er nu nådd så langt i utvikling at man har kunnet senke alderen for dem som kommer inn under dette opdragelsessystem. Men under samme system kommer også de som eventuelt kan idømmes dødsstraff. Dødsstraffen anvendes i Sovjetunionen i overordentlig sjeldne og helt spesielle tilfeller. Og hvordan man enn snur og vrenger på saken, så vil det ikke være mulig å bringe en mindreårig i en slik situasjon at dødsstraff kan komme til anvendelse overfor ham. Dødsstraff anvendes for eksempel overfor ledere av kontrarevolusjonære konspirasjoner. Men også der bare i de tilfeller hvor man anser det umulig å bringe vedkommende på rett kjøl igjen. Det har vært anvendt overfor de ansvarlige for en stor jernbaneulykke, idet ulykken skyltes beruselse og skjodesløshet i tjenesten (det har da også vist sig at det var nok å anvende denne straff en eneste gang for å innskjerpe det nødvendige ansvar). Den høieste straff anvendes alltid overfor den mest ansvarlige. Det er ikke mulig innenfor fornuftens ramme å opkonstruere noe tilfelle hvor en mindreårig vil komme i en situasjon, som betinger den høieste straff. I Sovjet er det slik at de store tyver henger man, de små lar man gå — på skole!

Det som foregår i Sovjet er da også det stikk motsatte av å innføre dødsstraff for barn. Det er de høieste livsmuligheter man innfører. Velværet, den første overflod i levnetsnivået kommer barna til gode. Barna er fremdeles fremtiden for Sovjetunionen og fremtiden vil man ha best mulig. Det er enkel og selvfølgelig fornuft. Når vi nu allikevel befinner oss i det baktalte Ukraine, i den tidligere hovedstad Kharkov, benytter vi anledningen til å se at vår påstand holder stikk med virkeligheten. Vi besøker pionerpalasset i denne byen.

Det er akkurat nu det nyeste og flotteste i Sovjetunionen, så vi er på toppen av utviklingen når vi besøker det. Om et år er det ganske sikkert andre byer som har ennå flottere barnepalasser.

Nå skal vi bare høre! Og så skal vi se:

Da Ukraines hovedstad blev flyttet til Kiev, fikk man i Kharkov adskillige store, rummelige regjeringsbygninger stående tomme. Og så fant man på at selve den fine regjeringsbygningen skulde innredes til et mønsterlekepalass for barna. Bygningen er omtrent like så stor som slottet i Oslo med 232 større og mindre rum. Fasaden har sin søilekolonne, og den blev nu prydet med statuer av pionerer for å markere med en gang at her holdt barna tilhuse. Det er ikke noe palass på lissom vi kommer inn i, alt er ordentlig og ekte. Den praktfulle vestibulen med de brede trappeopgangene gir oss med en gang det riktige inntrykk. Her er marmor og søiler, palmer og blomster, byster og statuer. Til høire og venstre ligger garderobene, værsgod ta av dig tøiet, for sentralopvarmnin-gen holder det godt og varmt i alle værelsene, i trapper og korridorer.

Gjennom en praktfull dobbeltdør til venstre strømmer dempet musikk ut til oss og vi starter en rundtur i bygningen efter denne lyden. Vi finner at den kommer fra den store festsalen, hvor barnas eget orkester gir en liten eftermiddagskonsert. Her inne kan barnas teatersirkler opføre sine stykker, og fra barnas andre kunstsirkler kommer de forskjelligste ferdigheter som bidrag til underholdningen når barna har sine fellesarrangemang eller «bolsjoi konsert», som det heter.

Innenfor denne musikk og festsalen ligger en hel rekke værelser som brukes av alle kunstsirklene. Ethvert barn i Kharkov som får lyst til å lære å spille et instrument eller tegne eller male, i det hele tatt vil gjøre noe som har med de almindelige kunstarter å gjøre, kan bare gå hit, spørre sig for inntil han finner frem til det værelset eller den sal hvor man driver for eksempel med musikkundervisning og melde sig inn i musikk sirklen. Det koster ingen ting, og han får nu all mulig veiledning, undervisning av fremragende lærere. Og viser det sig gjennom arbeidet i denne sirklen at han eller hun har et talent, som bærer ut over det dagligdagse, behøver han

ikke nære noensomhelst bekymring for den økonomiske siden ved en helt ut førsteklasses utdanning.

Hver gang vi er i Kharkov gjør vi klokt i å stikke innom dette pionerpalasset. Blandt våre mange opplevelser der er også en tolvåring som kom for å lære å skrive et skuespill. Folkene i fojerer henviser han til forfattersirkelen, hvor der er tre ledere, en for vers, en for prosa, og en for skuespill. Selvfølgelig er det ikke sikkert at det blev noe særlig godt skuespill ut av hans strev. Kanskje var det for ham bare en slags lek som smuldrer op i ingenting og kanskje kan det føre ham til en verdifull utvikling. Men barn pleier ikke så sjelden å få slike innfall. Jeg var ikke mere enn ni år da det var hele fem gutter av oss i gata som foresatte oss å skrive indianerbøker. Men vi hadde ikke andre enn oss selv å holde oss til, for vi var jo overbeivst om at vi vilde få juling hvis vi snakket til den sinte lærerinnen på skolen. Og så blev det selvfølgelig ikke noe av leken vår. Og ingen vet derfor hvad verden er gått tapt av — eller spart for. Men på bakgrunn av denne min egen barndomserfaring så jeg med opriktig misunnelse på denne tolvåring som beveget sig så selvfølgelig i dette elegante palasset og vilde bli mottatt som en velkommen og velsett kamerat av en virkelig voksen dramatiker.

I pionerpalasset er dette en dagligdags hendelse — ja selve institusjonens vesen. Men på oss som oplever det for første gang gjør det inntrykk.

I denne floien ligger tegnesalen med alle remedier til å skape en flink tegner eller maler eller billedhugger. En dag ser vi hvordan en av Ukraines største malere er inne i malersalen og korrigerer barnas arbeider. Det var gutter og jenter i ti-tolvårs alderen og maleren kommer der regelmessig. Det er en del av hans «sosiale arbeide», som det heter. Tenk dere at Per Krogh eller Henrik Sørensen eller en annen av de store gode malerne tok sig av de tre øverste klassene i Arbeidergatens folkeskole i tegnetimene og fikk si til ungene: Slik og slik skal du tegne. Og holdt blyanten for dem, streket og viste dem på selve tegningen. Det kan nok hende at de som hadde lyst og anlegg for å tegne vilde lære mere på en time da enn de nu lærer på et år hvor frøken Pedersen går rundt mellom pultene og er sur og vemmelig og trett fordi hun ikke

selv interesserer sig for tegning, men må ta disse timene av hensyn til lønnen. Hun er av den fremdeles levedyktige årsklasse som tror at det gjelder å få træklossene tegnet på den samme nøiaktige og korrekte måten som hun lærte i sin fjerne ungdom.

I pionerpalasset får ingen voksen lov til å være veileder for barna, med mindre de fyller kravene om barnetekke, som stilles til alle barneopdragere. De må kunne skaffe sig barnas tillit, bli deres fortrolige venn. En voksen veileder som blir sint på et barn, rusker det i armen for eksempel, truer med at «bare vent, så skal du få», en slik veileder blir øieblikkelig fjernet som ubrukelig og skadelig. Og så må han eller hun være mere enn almindelig dyktig i sitt fag. Hvis den store kunstmaleren ikke også er barnevenn, får han sitt sosiale arbeide tildelt blandt voksne.

Du vil kanskje innvende at det vi har sett hittil bare er en slags skolevirksomhet. Nå ja, det som vi i almindelighet kaller for opdragelse er vel en viktig skolevirksomhet. Den beste lærdom får barna når de kan leke med det de interesserer sig for. Og vi har sett hvordan de i denne venstre fløien leker sig med sine kunstinteresser. I den høire fløien er det mekaniske leketøiet. Vi skal nok få se at ingen barn i verden har maken til slikt leketøy. Men for å komme dit må vi gjennom vinterhaven, som ligger bak den store trappehallen. Det er en veldig sal med glasstak, en blanding av salong og drivhus full av levende trær og busker. Hele den ene vegg er et eneste maleri, som forestiller utsikten til fjellene nede i Kaukasus. Når solen bryter inn av overlyset, er det som om man virkelig satt og bare så ut av et vindu dernede. Midt i vinterhaven sprudler en liten fontene i et vannbasseng, hvor mangefarvet fisk smutter ut og inn mellom mange av de merkelige ting som hører havbunnen til. Noen akvarier med andre rare små fisk hjelper barnefantasier til å forstå det fantastisk mangeartede dyreliv i havet. Men de hjemmevante barna fortaper sig ikke i disse eventyrlige tingene, de er allerede fortrolig med dem og kommer styrtende inn i vinterhaven for å bruke telefonen. Palasset har nemlig sin egen automatiske telefon, og barna er flinke til å ringe op til hverandre. Det er ikke bare for leks skyld og for at barna i tide skal lære å bruke telefonen at der er innstallert hustelefon med over 50

apparater i palasset. Den har sin store praktiske betydning i barnas daglige liv. Der holder lille Dusja på med piano-øvelser i et musikkværelse nederst tilvenstre i 1ste etasje, mens broren har noen spennende timer oppe i det kemiske laboratorium øverst til høire i tredje etasje. Gjennom telefonen kan de holde greie på hverandre, så de kan dra hjem ifølge uten å løpe sig trette i disse mange trapper og korridorer i dette svære hus. Rett som det er har også en av barna trang til å forlange «Gåråd» som ganske enkelt betyr «byen» for å ringe hjem og be om å få være en time lenger.

Forstå mig nu ikke dithen at alle barn allerede er hjem-mevante her. Hvis vi sitter i vinterhaven en stund og hviler oss, vil vi få se barn som kommer her for første gang. Da blir de stående et øieblikk i døren og sier åh med et dypt og lykkelig sukk og så vimser de fra den ene herligheten til den annen.

Inne i høire fløi summer det av stemmer og alle slags lyd fra maskiner igang. Efter å ha nydt hvilen i vinterhaven iler vi inn i en hel serie av rum for motorvogner. Først træffer vi en stor virkelig traktor, som man kan sette sig op i, starte og få motoren til å gå. Selvfølgelig kan barna ikke koble motoren inn på hjulene, men det er heller ikke så viktig. Hovedsaken er at de kan sitte på en virkelig traktor og gjøre alle håndgrepene. Traktoren er en gave fra traktorfabrikkens arbeidere. Når ungene har sittet og lekt traktorfører «på ordentlig», kan de studere hvordan traktoren er inni, for værelset forøvrig er opfylt av traktorens enkelte deler. Motoren står for sig helt avdekket, så alle deler av innmaten er synlig, og den ene veggen er dekket med en plansje som gir et tversnitt av traktoren med piler og tall og forklaringer, så de kan lære dig hvad det heter og hvordan den fungerer.

Det næste værelse er for biler. Der står ikke noen hel maskin i dette rummet, men i det ene hjørnet står førersetet og forstellet på en bil. Du kan sette dig inn som sjåffør og starte bilen, for alle apparatene er «virkelige». Med det samme du starter settes et kinoapparat i drift og der kommer bilder på den hvite veggflaten foran dig. Du ser en gate med all dens trafikk, eller en landevei i et villt fjellterreng nede i Kaukasus. Bilde kommer mot dig, så det ser ut som om det er du som kjører fremover gaten, mellom sporgvagner, biler og mennesker. Nu må du styre med rattet akkurat som om du virkelig hadde

sittet i en bil som på ordentlig kjørte på denne gaten eller veien. Begår du nu en trafikkfeil som vilde bragt dig utfor fjellskrenten, hvis det er i Kaukasus du kjører, så stopper motoren av sig selv, billedet på veggen forsvinner og du må overlate plassen til næstemann. Barna synes det er strålende morsomt å leke sjåffør på denne måten, og de lærer både trafikkkultur og trafikkansvar gjennom denne leken. De lærer sig alle forbudene som gjelder i trafikken, alle kjørereglene. Ikke fordi noen har truet dem til å forstå dette fordi der er straff for det, men de har lekt sig til det her i sitt eget palass. Mange av de «gamle, gode» lekene hadde et opdragende og utviklende moment. For eksempel «Mitt skib er lastet med . . . Det er et lignende grunnsyn som her er utstyrt med den moderne teknikks muligheter.

I neste værelse kan vi leke en annen trafikklek. Midt på gulvet står en stor modell av et sterkt trafikkert knutepunkt i Kharkov. Trikkelinjene krysser hverandre, biltrafikken kommer fra forskjellige gater, der er bitte små mennesker som skal over gaten. Når du trykker på en knapp, settes bilene, menneskene og trikkene i bevegelse, og nu må du være trafikk-konstabel og tende og slukke de røde og grønne signallysene. Og så sindrig er det hele innrettet, at når du tender en rød lykt foran en trikk så stopper den, tenner du en grønn begynner den å gå igjen. Lager du kollisjon eller overkjørsler iler alle mennesker og trikker tilbake til sitt utgangspunkt og strømmen brytes automatisk. Ferdig med dig! Næstemann. Det er sannelig ikke så lett som det ser ut til og efter at vi er slått tilbørlig ut til stor jubel for ungdommen iler vi inn i sporvognssalen. Der kan vi rehabilitere oss ved å forsøke oss som sporvognsførere. Hele maskineriet på den forreste plattformen av en trikk er lagt her i full størrelse. Når vi dreier på håndtaket og setter på strømmen, kan vi se hvordan hjulene settes i bevegelse og går. Vi skal nu betjene luftbremse og magnetbremse og håndbremse, for ikke å snakke om kløkken som vi kan kime med ved å trække med foten som en virkelig sporvognsfører. I værelset finner vi videre meterstore modeller av moderne sporvognstyper. På veggen er et tverrsnitt av sporvognen, hvor understellet er bevegelig. Der er trykte forklaringer til hver enkelt del, så hvis du er av dem som vil bli sporvognsfører når du blir stor, kan du komme hit og leke

mens du er liten og få vite alt fagmessig om det leketøiet du har valgt dig.

Selvfølgelig er her også jernbane. Man har tatt to værelser i bruk til den. Det ene er fullt av store modeller av jernbanevogner. Først og fremst et lokomotiv, som riktignok bare er en meter langt, men ellers bygget fullstendig ordentlig. Det kan også gå, men istedenfor oljefyring er det innlagt elektrisk drivkraft, skjønt det ikke er noe elektrisk lokomotiv. Og her er lastevogner, tankvogner for olje og passasjervogner, tabeller og modeller i tverrsnitt på veggene. I værelset ved siden av er der anlagt en leketøisjernbane med rangerspor, kryssningspor, jernbanestasjoner med semaforer, veiovergang med sperrebom. Det hele drives elektrisk og to barn kan leke her ad gangen, en som lokomotivfører og en som stasjonsmester.

Slik går vi fra værelse til værelse, et par rum er optatt med alle slags elektriske motorer og apparater, andre er optatt av modeller av de mest almindelig brukte moderne maskiner. Der er også verksteder med miniatyrmaskiner, som ikke bare er slik at de kan settes i drift, men de kan også brukes til virkelig arbeide. Du får for eksempel lyst til å lage din egen lille barnebil som du kan drive frem med pedaller som på en sykkel. Da går du bare hit og melder dig inn i barnebilbygger-sirklen, men du må ikke være over 16 år og ikke under 10 år gammel. Og værsgod, du får materialer og maskiner og verktøi, alt det du behøver. En voksen er ansatt til å svare på alt det du spørr om. Det kan jo hende at det første du må gjøre er å gå til ham og si: Hvordan skal jeg begynne, når jeg skal bygge en barnebil? Så vil han svare dig, at først må du skaffe dig arbeidstegninger. Det finnes noen i skapet derborte, dem kan du få låne. Men hvis det er så at du vil lage også tegningene selv, så finner du tegnebrett og papir og blyant i skapet på den andre veggen.

Men nu må vi snart ta det på rams, skal vi komme gjennom hele huset på rimelig tid. Vi stopper i kjemisalen, hvor barna kan trenge inn i naturens mysterier ved å få forskjellige stoffer til å forbinde sig med hverandre og atter spalte dem. Men du får jo ikke lov til ukontrollert å leke med alle slags kjemikalier her. Man har ikke lyst til å risikere at du tilfelldig skulde slumpe borti blandinger som kan eksplodere og ødelegge både dig og hele huset. Da er det mindre farlig,

men kanskje like spennende inne i salene for naturvidenskap. Kom ikke og spørr en av smårollingene om de leker med dyr. Nei, de svarer ganske alvorlig at de er medlemmer av en naturvidenskapelig sirkel. Og der hvor zoologene holder til lukter det likeså naturtro og nesten likeså vondt som inne hos kjemikerne. For her er bur med kaniner og hvite mus. Her er maurtuer bygget inne i glass-skap, så de behøver bare å ta vekk et sort klæde for å se hvordan maurtuen ser ut inni og hvilket eiendommelig liv der er. Fine nettingbur for sommerfugler, hvor du kan følge hele utviklingen av sommerfuglene gjennom de forskjellige årstider. Selvfølgelig er her også akvarier hvor du kan få opbevare de rare fiskene som du fanget på utflukten siste fridag. Inne hos botanikerne driver sirkelne dyrkningsforsøk både av vakre blomster og av nyttevekster. Mange barn driver og eksperimenterer med å finne op en kornsort som skal kunne klare tørken. Det er et aktuelt spørsmål for store steppeområder i Sovjetunionen, hvor dyrkningen av kornsortene nu gir for varierende utbytte. De voksne diskuterer det i avisene, barna kan drive eksperimenter her i pionerhuset. Fordi om de er bybarn, står de ikke uvitende overfor jordbrukets mangehånde spennende ting. Og rett som det er kjører man en liten film fra plante eller dyreriket for dem her inne.

Vi kommer til værelsene for alle slags spill. En egen sal for sjakk med sjakkbord og forøvrig hele utstyret, både tapeter, lampekupler og gardiner for vinduene dekorert med sjakkfigurer. De som er henfalleen til kryssord, har eget værelse, hvor de både finner opgaver nok og kan sitte i fred og løse dem. Et annet værelse er for rebuser. Domino, dam, halma . .

Oppe i midtbygningens tredje etasje har radiobarna sine værelser. Både for sending og mottagning. De har små verksteder hvor de kan bygge sine egne radioer. Den spesielle radiosirklen av barn som besørger forbindelsen med barna på de videnskapelige stasjoner oppe i Nordishavet, så nær Nordpolen som man i det hele tatt har funnet land, — den har sitt eget værelse. Innenfor sirkelen er det igjen en gruppe som besørger sjakk-konkurranser pr. radio med barna deroppe. Barna i de zoologiske sirkler har også en forbindelse med radiobarna. De er veldig interessert i isbjørner og har sendt en foresprøsel til «Nordpolsbarna» om å få et par isbjørnunger som de vil

adoptere i sin naturvidenskapelige sirkel. Forsiktigvis har de tilføiet, at hvis det ikke lot sig gjøre å få levende isbjørner, vilde de iallfall ha et isbjørnskinn. Men selv om de ikke skulde få dette isbjørnskinnet heller (skjønt det gjør de nok) så vil disse barna få en ganske annen personlig opplevelse om isbjørnen og om livet i Arktis enn de som er henvist til bare å lese om det. Like ved radioværelsene er den helautomatiske telefonsentral, hvor barna kan få se hvad som foregår når de ringer til hverandre gjennom apparatene. Men det aller gjeveste er kanskje flyvesalen. Den er innredet akkurat som kahytten på en seppeliner. Taket er malt som den blå himmel, hvor man ser alle typer av luftskib, flyvemaskiner, helikoptere, stratosfæreballonger og fallskjermer. Her henger modellfly i rad og rekke. Både slike som kan trekkes op og fly en liten runde i lokalet og slike som bare er en modell av en eller annen ny type. Med synlig og ivrig stolthet viser man oss små modellfly som gutter selv har laget. Det er nye konstruksjoner, og et par av dem har vist sig å være så interessante, at de er utført i full størrelse ved en flyvemaskinfabrikk og brukt til eksperimenter. Maskinen har fått navn efter guttene som hadde ideen. Det er noe som stimulerer en ivrig guttefantasi! Gutter og jenter kan her lære sig alt om flyvning — undtagen akkurat å fly. Av og til får de besøk av en eller annen berømt sovjetflyver, som forteller om sine opplevelser og som tar dem med en tur op i luften. Det er en lek nu. Men fremtiden tilhører dem som kan beherske luften. Lykkelige generasjon!

Under flyvesalen ligger en hel avdeling eventyrværelser for de ganske små. En ganske liten sal er uten vinduer og helt rund. Vegger og det hvelvede tak er hvitpusset. Rundt veggene står lave små sofaer nesten helt nede på gulvet. Alle smårollingene sitter trygt og makelig i en rundkrets og på gulvet i midten sitter eventyrfortelleren. Så slukkes det almindelige lys og fra skjulte lyskilder strømmer lys i alleslags farver over tak og vegger. En stor lampekuppel som henger ned fra taket begynner å svinge sig rundt og på kuppelen er festet billeder av alle de rare dyrene og personene som eventyret handler om. Er det for eksempel Hans og Grete som skal fortelles om idag, da er kuppelen forsynt med farvebilleder av de to barna og heksen og huset hennes.

Efterhvert som eventyret skrider frem skifter farvene.

Alle nyanser i handlingen, spenning, angst, glede og sorg, ondskap og godhet akkompanjerer av lyse, mørke, grønne, rø, gule, blå farver.

Pedagogene som har fått dette rummet istand, sier at farvene virker mere illustrerende enn musikk på barnesinnet. Farvene utvikler barnas fantasi. De ser eventyret for sig når de slik sitter midt inne i farver som er avstemt til handlingen. Deres skjønnhetssans stimuleres og barn med sensible sinn får ikke komplekser gjennom angstfølelser på grunn av eventyrenes ofte makabre handling . . . sier pedagogene. Det høres fornuftig ut. Og sympatisk. Selv ordet pedagog får en litt farverikere klang under slike forhold. Men kjære venner, klokken blir mange. Vi må ile videre for å få det viktigste med oss.

Der er en praksal med marmorsøiler og parkettgulv for innendørs idrett, der er bitte små restauranter hvor man kan få kjøpt forfriskninger for nesten ingenting, der er biblioteker og lesesaler, og der er elegante «salonger» hvor vi barn kan ha våre konferanser. Nei det er ikke til å smile av. Petter i musikk-sirklen ringer op til sin kamerat Ivan i botanikkværelset, de skal avtale en tur førstkommande fridag. Så blir de enige om å møtes i konferanseværelse nr. 1. Før var det kontoret til republikkens president Petrovski. Marmorsøilene står der fremdeles, det silkebetrukne møblement står der fremdeles, den forgyldte lysekronen i taket er der ennå og det store gulvteppet er ekte Bukhara.

Alle barn fra femårsalderen og opover kan komme hit i Pionerpalasset. De går bare inn av døren, så er der med en gang noen som tar sig av dem. Og det koster ingenting. Alt er gratis. Undtagen brus og kaker og slikt selvfølgelig. Kommer der en voksen inn døren blir han med en gang møtt med spørsmålet om hvad han har her å gjøre. Dette er barnas eget palass, de skal ikke ha det rendt ned av voksne. Hvis du ikke har skaffet dig et spesielt adgangskort, blir du vist ut igjen. Her tåles ingen voksen anarkisme, det skal være orden i sakene.

Offisielt står palasset under pionerorganisasjonene, som er Sovjets politiske barneorganisasjon. Men de voksne omfatter dette pionerpalasset med en veldig kjærlighet. De gamle arbeidere fra traktorfabrikken, fra lokomotivfabrikken o. s. v.

skiftes om å ha tjeneste ved de forskjellige avdelinger hvor der trenges sakkyndig veiledning, både for reparasjoner og vedlikehold. Det er en av de mest ettertraktede æresposter for de gamle, gråskjeggete folk. Med iver og begeistring og selvpofrelse går de inn for alle sovjetforeldres parole: «Sovjetbarna skal ha verdens lykkeligste barndom».

Det er en sterk parole. Og krevende. Men de gjennomfører den. Pionerpalasset i Kharkov blev åpnet høsten 1935. Allerede nu er konkurransen mellom byene i full gang om å få like storslagne barnepalasser.

Barneteatret i Kiev.

Når vi nå har sett den fine lekestuen til barna i Kharkov, så må vi forundre oss over hvad barna i Kiev vel kan ha å tumle sig med. Kiev er da hovedstaden i landet og skulde ikke stå tilbake for de andre byene.

Men først må vi kjenne Postysjev, som er en av de tre partisekretærer for hele Ukraine og som spesielt har lagt sin elsk på arbeidet for barn og ungdom. Det var han som fant på at man skulde bruke regjeringsbygningen i Kharkov til pionerpalass. Og i Kiev foreslo han at byen skulde ta det beste og solrikeste og luneste av den store Proletariatets Park og legge det om til en spesiell barnepark, hvor de voksne ikke har lov til å komme. Med undtagelse da av de ansatte spesialister til å veilede og hjelpe barna. Parken er utstyrt med alle slags lekegreier, små karuseller, husker, vannbasenger. For det er bare noe grettent voksent tull at man ikke kan leke med vann. Vakkert er det gjort for barna. Inngangen til parken er en lang allé, som er prydet med en rad momunmenter av barna i forskjellig slags lek. Der er trommeslagere og spydkastere, bueskyttere og jenter som hopper tau. Denne lange og praktfulle opgangen til parken styrker selvtilliten og innvier sinnet til forventning om glede. Og da er det vi kommer inn på det store lekeområdet med rummelig plass og mangeslags innbydende og forskjellige paviljonger. Både til å hvile sig i og til å kjøpe brus i. Og en friluftsteaterscene hvor der er musikk og dukketeater på fridagene. Om kvelden, når alle ordentlige barn har gått hjem og lagt sig, får de voksne slippe inn i parken og høre på musikken og spasere langs veiene med utsikt over Dnjepr. Like ved inngangen til denne parken lå der før et stort privathus, ikke noe palass akkurat, men som en stor sko-

lebygning. Den har vært brukt til forskjellig etter revolusjonen, men nu blir den innredet til pionerpalass etter mønster fra det i Kharkov. Det blir mindre plass innendørs, men man får det rummelig i friluft. Barneparken vil i 1936 være blitt dobbelt så stor som nu når vi besøker den og ennå bedre utstyrt for barnas lek, og som basis vil det nye pionerhuset ligge der.

Men kan pionerpalasset ikke hamle op med det i Kharkov, så har iallfall Kiev i øieblikket Sovjetunionens og dermed hele verdens flotteste barneteater. Det er Postysjev som har ordnet med det også. Helt fra 1925 har man hatt barneteater i Kiev, men det holdt til i en gammel teaterbygning som både var upraktisk innredet og som heller ikke var festlig nok utstyrt for barna. Sent en kveld kom Postysjev fra et partimøte hvor man hadde behandlet utviklingslinjene for Ukraine. Og det kan man ikke snakke om uten også å behandle ungdommens. Han gjennomgikk hele teatret fra kjeller til loft og holdt på til langt ut på morgensiden og resultatet blev at han satte sig til med teaterlederne, utarbeidet forslag til nytt teater i store trekk, fikk satt igjennem bevilgningen i løpet av et par dager, fikk teaterledelse og spesialarkitekter til å arbeide natt og dag. I løpet av et halvt år stod den nye teaterbygningen fiks og ferdig.

Det nye barneteatret ligger midt i byen. Og da man i Sovjet gjerne følger det prinsipp ikke å mure igjen åpne plasser og parker i byene, men tvertimot skaffe luft i tettbebyggelse, ryddet reguleringsvesenet unda noen huser for å få plass til det parkanlegget som omgir teatret.

Vårt første møte med barneteatret er farvemettete blomsteranlegg, morsomme dyregrupper, springvann og arkitektoniske trappeanlegg. Smekre gaseller klatrer i bratte fjellsider hvor bekkene styrtet utfor. Sjeløver driver balansekunst med nesen, pionerer kommer med sine trommer og signalhorn . . . jo, der er feststemning omkring teaterbygningen, som ligger der med en lav søilearkitektur, skinnende hvit.

Bygningen er i alle sine detaljer bygget for barn. Billettluken sitter lavt på veggen, så en voksen må bøie sig dypt hver gang han skal kjøpe billett. Men barna på åtte og ti år leverer sine 50 kopek uten å behøve å strekke sig. Prisene er ens over hele salen og 50 kopek kan vel svare til 5 eller 10 øre efter

norske forhold. Voksne må betale «voksen» pris, hvis de vil gå i dette teatret. Teatersalen virker stor og rummelig fordi den ikke har noe galleri, men bare parkett med 675 plasser. Men før vi kommer inn i teatersalen går vi først forbi garderoben med lave skranker og derfra kommer vi inn i den store og ordentlige fojer, utstyrt med sofaer og lenestoler som det sig hør og bør. Og i et format som passer for tolv-fjorten-åringene. Men tro ikke at der fuskes med kvaliteten fordi det er bare «til barn». Ikke noe voksent teater kan ha blankere parkettgulv og bedre kvalitet i teppene. Midt på fojergulvet ligger en fontene, hvor vannet risler ned i et basseng med fisk i. Der er lagt inn elektrisk lys i bassengkanten og vannet gjennomlyses i forskjellige kolører. Veggene har broderte tapeter, hvor motivene er hentet fra dyreverdenen eller fra eventyrene. Men også enkelte malerier henger der. Blandt annet ett som er blitt meget berømt i Ukraine, fordi det viser Postysjev som fører for en partisangruppe under borgerkrigen i Sibir. Langs taket går et marmorrelieff. Jeg tror først at det er en kopi av de berømte greske relieffer, det ser slik ut ved første øikast. Men så er det allikevel modelert spesielt for dette teater og viser arbeiderbarnas liv og lek. Som meget av den nye kunst er også dens billedhuggere påvirket av antikken. I mellomaktene er der alltid små diskuterende grupper omkring noen glasskap, hvor der for hvert stykke plasseres en nøiaktig kopi av scenearrangementet i de forskjellige akter. Selv belysningen er slik som den faller inn på den virkelige scenen. Like i nærheten henger veggavisene, hvor barna kan si sin mening om stykket og om de enkelte skuespillere eller komme med forslag til forbedringer eller hvad de nu kan ha på hjertet. Selvfølgelig er der også en liten barnerestaurant, bygget i funkis glass.

Fra fojeren er også inngangen til en egen avdeling for dukketeater, beregnet for barn fra 5 til 8 år, men det arbeider ikke hver dag, slik som barneteatret. Dukketeatret er utviklet til en kunstart av høy kvalitet i Sovjetunionen og de ledende dukketeaterskuespillerne har fått offentlig anerkjennelse som fullt likeverdige med Sovjetunionens mest talentfulle kunstnere. Og det vil sannelig ikke si lite. Men dette skal ikke bli noen «teaterbok». La oss derfor holde oss til det almindelige barneteatret, som pleier å gi to forestillinger om dagen, en for

barn fra 9 til 14 år, og en tidlig aftenforestilling for barn fra 14 til 20 år. For korrekthets skyld bør man vel kanskje kalle den siste gruppe for ungdom. Ellers er det ikke noen skarp grense for adgangen til de forskjellige forestillinger. Vil en attenåring ta med sin seksårige bror eller søster til siste forestilling, så værsgod.

Hvad spilles der nu for dette mindreårige publikum? Det er både klassikere og ny dramatikk. Ikke alt er skrevet spesielt for barn, men iscenesettelsen må jo ta hensyn når den setter op «voksne» stykker. Vi finner eventyrkomedier bygget over de internasjonale folkeeventyrene og vi finner Shakespeare på plakaten. Under vårt besøk var man begynt å innøve «Romeo og Julie» og de gledet sig til å se hvordan det eksperimentet vilde løpe av. Men det er langt fra den første klassikeren de forsøker sig på. Molliers gamle satire over borgeren som vil bli aristokrat, og Schillers «Røverne» og «Wilhelm Tell» står på spillelisten. Nytt er et skuespill av Fritz Bauer, som behandler en gutt som må flykte fra Nazi-Tyskland og kommer til Sovjetunionen, hvor han får rikelig anledning til å sammenligne det nazistiske barbari med den sosialistiske kultur.

Men enten et skuespill er nytt eller gammelt, følges virkningene av det på barnesinnene med spendt aktpågivenhet. Det er derfor riktig å si, at man ennå eksperimenterer sig frem på barneteatrene. Ja disse barnpsykologene går så vidt at de har latt Gogols «Ravisoren» opføre som dukketeater i Moskva. Barneteaterfolkene i Kiev rystet på hodet og mente at eksperimentet ikke vil få noen betydning for et teater for de minste barn. Men samtidig er de altså selv fulle av iver og forventning over sitt eget forsøk med verdens mest utpregede kjærlighetsdrama, Romeo og Julie, for barn i alle aldre fra 8 til 20 år.

Men la oss heller overvære en forestilling og se det skuespill som satte barnesinnene i bevegelse høsten 1935. Blandt notatene om barneteatret mangler jeg titlen på dette drama. Men det er kanskje ikke så viktig allikevel, for det er bare navnet på stykkets helt, en liten bondegutt. Jeg tror det var Michael. Stykket er skrevet av en ung gutt, en komsomol, over en faktisk begivenhet. Det handler om kollektiviseringen av jordbruket, kampen mellom den gamle og den nye tid. Da parolen blev sendt ut fra partiet i 1928 om den almindelige kollektivisering, mobiliserte partiet samtidig 25 tusen av sine

beste medlemmer i industren og sendte dem ut som partiarbeidere på landsbygden for å rettlede og hjelpe til med kollektiviseringen. En slik partiarbeider kommer også til landsbyen hvor skuespillet foregår. Han har med seg sin lille datter, som kan være 12—14 år. Den lille Njora er pioner og føler seg da forpliktet til å danne et pionerkorps i landsbyen og forøvrig ta seg av landsbybarnas ve og vel. Hun blir gode venner med den jevnaldrende Michael, som er sønn av en av de mellomstore bønder, men Michaels far er en fordekt motstander av kollektiviseringen og tilhører kulakkenes parti. Michael, som i virkeligheten symboliserer alle landsbybarna, blir svært optatt av Njora, fordi hun er pioner. Han får et brennende ønske om selv å bli verdig til å optas som medlem av pionerorganisasjonen, og når han er alene, går han og øver seg i pionerløftet. Det blir snart klart at kollektivbruket har sine uforsonlige fiender. Kornet stjeles på markene på den måten at tyvene går igjennom åkeren og rasper med seg aksene, som de fyller i sekken de har med seg. Store deler av kollektivbrukets kornåkre blir ødelagt, for tyvene gjør mangedobbelt ugagn i forhold til det korn de får stjålet med seg. Njora organiserte barna i landsbyen til å holde vakt over kornåkrene og under et slikt vakthold er det at Michael opdager sin far som stjeler korn. Faren truer ham til å tie stille og forklarer at han har stjålet kornet for å skaffe Michael et par skafftestøvler, som gutten lenge hadde ønsket seg. Der oppstår nu en vanskelig tid for gutten. Han slites mellom sine følelser overfor faren, som kobles sammen med ønsket om å få støvlene, og hans forhold til pionerbevegelsen, som inneholder den nye moral om samfundet, fellesfølelsen og partiet. Han er klar over at han ikke kan bli optatt som pioner hvis han fortier hvem det er som angriper det sosialistiske samfund og stjeler det felles korn. Endelig en dag orker han ikke lenger å tie med hvem det er som stjeler fra kollektivet, men viser Njoras far hvor de stjalne kornsekker ligger. Michaels far blir stillet for retten, hvor han nekter og påstår at det er sitt eget korn han har gjemt og som Michael har vist frem. Alt avhenger nu av guttens vidneutsagn og han utsettes for et voldsomt press av sin egen familie, som vil ha ham til ikke å vidne mot sin far i retten. Kulakkenes far truer med å drepe ham hvis han røber noe, for de er klar over at blir guttens far dømt, vil han opgi sine medskyl-

dige når han allikevel kommer i heisen. Men Michael minnes sitt pionerløfte, som han riktignok ikke har avlagt for alvor ennå, men han vil melde sig inn i pionerlaget så snart han har kvittet sig med den hemmelighet som nu tynger ham. Han sier derfor sannheten i retten, om hvordan han har grepet sin far i å stjele korn. Da han kommer ut av rettslokalet har han følelsen av å ha vunnet en stor seier og springer lykkelig avsted for å finne Njora. Da faller et skudd fra bakhold, og Michael segner, dødelig såret. Men før han dør forsikrer Njora ham at han har optrådt som en virkelig pioner og han får pionerskjerfet i det samme han utånder.

Det er interessant å følge bevegelsen i teatret etterhvert som handlingen skrider frem. Da gutten trues av kulakkene til ikke å si sannheten, kan man merke den voldsomme spenning blandt barna, og da man får vite at han allikevel har sagt sannheten i retten, går der en bølge av lettelse og begeistring gjennom salen. Der er enkelte tilløp til bifall, men det stopper brått idet skuddet faller og skaper det nye voldsomme spenningsmoment. Slutningsscenen, hvor Njora forteller at Michael er en virkelig pioner og gir ham pionerskjerfet, utløser et så iherdig bifall, at det ikke vilde ha vært mulig å få lagt inn en eneste replikk til.

Dette er altså et drama som klart og åpent stiller hensynet til det sosialistiske samfund foran hensynet til familiefølelsen. Vi lærer to familjer å kjenne. Den ene består av den mobiliserte kommunist med datteren som er pioner. Forholdet mellom dem er harmonisk og kameratslig, begge har sitt selvstendige ansvar med en naturlig større erfaring hos den eldre, som den yngre vet hun kan nyte godt av. Den annen familie er den medlemstore bonde under innflydelse av kulakker og sovjetfiender. Der opprettholdes den gamle familjetradisjon, foreldrene øver diktatur over barna, forholdene er ufrie og falske. Det er den siste familien som lider nederlag, og stykket viser hvilke ofre der må til for å tilintetgjøre de gamle tradisjoner. Det er to systemer, to verdener, som står mot hverandre i dette skuespill, som hver ettermiddag, uke etter uke, trekker barna til teatret. På den ene side det foreldede borgerlige system, som hevder at samfundet må bygge på familien og hvor familiefølelsen er sterkere enn samfundsfølelsen. På den annen side det sosialistiske system, hvor familien bygger på samfundet og

hvor hensynet til det felles samfund går foran hensynet til familien.

Teatret har fremragende skuespillere, som gikk inn i sine roller med en intensitet og et alvor, som viste at de tilfulle forstod hvor vanskelig det er å spille for barn. Det er bare i sjeldne tilfeller at barna får lov til å spille med i dette teatret, og da bare når det er utvilsomme talenter, som bør få utfolde seg så tidlig som mulig.

Barneteatret er ikke noen frittsvevende institusjon. Det er knyttet til skolen, men er heller ikke noe ensidig skoleteater. De nye skuespill som skal opføres blir ofte forelagt elevene på skolen som et ledd i undervisningen. Barna får komme med sine forslag, sine råd og anvisninger og sin kritikk. På denne måten får teaterledelsen et verdifullt materiale å bygge på før stykket settes iscene. Ofte går elevene klassevis i teatret, like- så ofte brukes teaterbilletter som premier i klassene. Da må de som har vært i teatret avlegge beretning for klassen neste dag. Hver skole har et såkaldt «teateraktiv», som består av de mest teaterinteresserte elevene. Et slikt aktiv kan ha både hundre og to hundre medlemmer, det varierer selvfølgelig. De er representert når stykket settes iscene, følger stykkets utvikling og er i det hele et mellomledd mellom skolen og teatret.

På den annen side har teatrets personale en del av sitt arbeid forlagt til skolene. Skuespillerne er knyttet til skolene som instruktører, iscenesettere og sakkyndige, når det gjelder skolebarnas egne amatørforestillinger. De er ofte tilstede i klassen når et stykke diskuteres og de forstår å vurdere den store rolle teatret kan spille i en riktig barneopdragelse. Det skaffer glede, utvikler barnas fantasi og bidrar både til den litterære og politiske og historiske almindelse. Vi skal heller ikke være redd for å gi barna en viss porsjon sund helte- dyrkelse, sier barneteaterpedagogene.

Teatret bør ikke være et monopol for voksne, hvor barna bare en meget sjelden gang får lov til å sette sine ben. Pionerpalasset i Kharkov åpner hele den voksne teknikk for barnesinnets mottagelighet. Barneteatret i Kiev åpner teatrets rikdom på skjønnhet og utviklende tanker. Og selv om barneteatret i Kiev akkurat i øieblikket er det flotteste av de mange barneteatre rundt omkring i Sovjetunionens store byer, så vil

det ikke gå mange måneder før andre byer er gått forbi og har skapt ennå mere imponerende teatre.

Men disse byteatrene er ikke bare et privilegium for bybarna. Det er også en sentral som sender sine turneer ut over landsdistriktene, så barna i jordbrukskollektivene skal få de samme opplevelser og den samme mulighet for utvikling som bybarna har.

«Vi skal etterhånden få ophevet motsetningen mellom by og land. Også når det gjelder teatret».

Det er ingen dårlig replikk å slutte dette kapittel med.

Og dermed slutter vi våre spesielle undersøkelser av hvordan barna har det i Ukraine.

Det ser kanskje bedre ut for dem enn mange trodde.

Vi besøker en av de store industrikjemper.

Det kan være bra nok å holde sig i Kiev. Man lærer alltid mest om et land ved å studere det i landets hovedstad. Her er alle kildene lett for hånden. Alle landets tråder løper sammen i de forskjellige kontorer så man uten vanskelighet kan finne tampen i den riktige tråden og notere sig hvor meget der er produsert av kull og jern og korn hvert år. De vil også kunne si til oss: Den og den fabrikken har vi bygget det og det år. Men når vår kunnskap er tilstrekkelig underbygget med tall vil vi forstå disse tallene ennå bedre hvis vi reiser ut i landet en tripp og ser hvordan saken ligger an i terrenget. Det er så rart med å ha «vært der selv». Mange ting er lettere å forstå da.

Vi bør se nærmere på Kharkov, Ukraines gamle hovedstad. Nu er riktignok Kiev Ukraines ennå eldre hovedstad, men vi husker at regjeringen flyttet til Kharkov under borgerkrigen fordi Kiev lå altfor nær grensene til de kapitalistiske land.

I 1934 var utviklingen av landet kommet så langt at hovedstaden kunne flyttes tilbake igjen til Kiev. Det er litt av en demonstrasjon i denne beslutning. Sovjetregjeringen var sikker på at den aldri mer skulde forlate Kiev på grunn av fremmede tropper. Men det vilde være for ensidig å begrunne flytningen bare med en gestus overfor utlandet. Det var også et naturlig ledd i utviklingen av den nasjonale politikk. Kiev er landets tusenår gamle hovedstad. Der er ingen prinsipiell grunn til at den ikke skal kunne fortsette å være det. Sosialismen avskaffer ikke et lands historie. Sosialismen setter bare historien i det riktige lys. Historien er læren om klassekamp.

Men i femten år var altså Kharkov hovedstaden i Ukraine

og den er utviklet under hensyn til denne funksjon. Den har ikke bare fått praktfulle bygninger til sentraladministrasjonen, men også en tungindustri, som skal bidra til å danne den nødvendige sosiale balanse. Arbeideren på arbeidsplassen skulde passe på at arbeideren på kontoret ikke fikk lov til å utarte til det konservative og langsomme vesen som vi kjenner under begrepet byråkratisme.

Kiev har ikke fått denne tungindustri. Kiev er ikke så lite av en industriby allikevel, men det er lettindustrien som holder til der. Den sosiale forankring av en hovedstad krever ikke de samme forsiktighets-foranstaltninger nu som for ti, femten år siden. Like etter revolusjonen måtte det gamle borgerskap brukes i stor utstrekning i administrasjonsapparatet og man måtte passe grundig på dem. Nu rykker arbeiderungdommen med sin sosialistiske oppdragelse efterhvert inn som administratører. Heller ikke er landbruket nu lenger det umåtelige tilbakeliggende og derfor reaksjonære usikre element. Den moderne kolektivbonde er sosialt oplyst, er halvveis industriarbeider allerede.

Vel, vel, vi stikker en tur over til Kharkov med nattoget. Det er ikke større biten, bare som fra Oslo til Bergen eller Trondheim. En vakker by. Brede asfaltgater med nye og gamle alleer. I sentrum ligger verdens største departemangsbygning omkring verdens største torv. Selv den Røde plass i Moskva kan ikke måle sig med Dsjersjinskijplassen i Kharkov. Ellers er folkene der kry av sin renslige by og av den store traktorfabrikken. Den hører til gigantene i den første femårsplan. Oprindelig stod fabrikken på den annen femårsplan, men den blev forseret frem av hensyn til den hurtige kollektivisering, slik at den kunne levere sin første traktor allerede i midten av 1931.

Fra Kharkovs sentrum er det en halv time med trikken derut. Her lå en gammel skog da de første anleggsarbeidere kom i 1929 og dengang var det så langt på landet at de et par ganger så ulvespor i sneen like op til arbeidsbarakkene. Nu fører det en bred sjasse dit ut, plantninger i midten, trikkelinjer og asfaltgater på hver side.

Fabrikkplanlegget dekker et areal som en passelig storgård på Toten. Fra veien er det ikke godt å si om det er et sykehus eller et universitet. Så vakkert er administrasjons- og kultur-

bygningen anlagt. Innenfor ligger selve fabrikk, omgitt av treplantninger. Hele fabrikkasjonen foregår på ett gulv, så ingen av bygningene går i høiden.

Ford har ikke mere moderne teknisk utstyrt fabrikk. Alt som kan gjøres med maskiner, er avlastet den menneskelige muskelkraft. Allikevel er det 13 000 arbeidere her. Men så lager de også traktorene helt fra støpningen av de første, store firkantede stålblokkene til traktorene kommer fuldt ferdige ut porten, nylakkert og farvestrålende. Bare noen få enkelte deler av maskinen, for eksempel tennpluggene, kommer fra andre fabrikker som har spesialisert sig på disse tingene.

Vi begynner vår raske vandring langs produksjonsprosessen i smien, hvor stålblokkene gjøres hvitglødende i svære ovner og føres til mange forskjellige hammere og presser, som kutter og banker og bearbeider og klemmer stålet tilrette i den form maskindelen skal ha. Ikke alle maskindelene begynner sin tilværelse i denne smieavdelingen. Det er deler som kommer fra et støperi vegg i vegg med smien.

Der har vi for eksempel en stor metall-del som jeg i min naivitet anslår til å være begynnelsen av et badekar, men så forklarer man mig at det egentlig er bekkenpartiet i traktoren. Det har et annet faglig navn, men jeg synes dette med bekken passer så godt, det betegner nettop bekkenpartiet i traktorens skjelett, det er den del som bærer hele traktoren.

En liten kilometer fremover står en lang rekke maskiner som arbeider med de forskjellige maskindeler. Noen stanser ut bitte små runninger og er ikke det spor merkverdige efter vår uforstand på saken. Men et stykke borte må vi stoppe op ved en hel serie automatreiebænker, eller kanskje det heter fresemaskiner. Det er ikke altid så liketil å finne den riktige norske oversettelse for de russiske navnene på de nye maskinene. Det er automater som freser ut tennene i tannhjulene. Noe av det mest fullkomne i den moderne teknikk, sier vår fører. Arbeideren setter et almindelig stålhjul inn i maskinen, innstiller det slik det skal være, setter maskinen i gang og så arbeider den av sig selv inntil tannhjulet er ferdig. Skal tannhjulet for eksempel ha femti tenner, har maskinen femti fresestål som gnager sig inn, en tynn, tynn bete av gangen, og alle stålene flytter sig millimeter for millimeter, mens to halvtom-

metykke rør sender en tykk stråle olje over arbeidsemnet, for at det ikke skal bli rødglødende under den kolossale friksjon fra fresestålene. Når tannhjulet har fått den nødvendige dybde i tennene, stopper maskinen av sig selv.

Arbeiderne er stolte av disse høit utviklede tekniske vidundere. De har en spesiell kjærlighet for dem. Det er sosialistiske maskiner tiltross for at de er bygget i Amerika. Det er i sin idé og system de er sosialistiske. De er mekaniske slaver for menneskene. Råstoffet settes inn i maskinen, og så gjør maskinen arbeidet automatisk, mens mennesket ikke har annet å gjøre enn å passe på at der ikke skjer et eller annet uhell. Den gamle tid, feudalismen og kapitalismen er ett menneske som er opsynsmann for ti eller tyve andre mennesker som er slaver. Sosialismen er mennesket som opsynsmann for en rekke maskiner.

Nu bygger man disse kompliserte maskinene i Sovjet.....

Hele taket herinne er et nett av transportskinner, mere komplisert enn rangerstasjonen på en stor jernbanestasjon. Hver gang en traktordel er ferdig, hukkes den på en krok i taket og ruller bortover til sin plass ved den store konvaier, hvor traktoren bygges. Konvaier kaller russerne det løpende bånd hvor traktoren begynner «som en bitte liten bekk om våren». Og det kommer tilsig nedover fra alle kanter, så den vokser og vokser og blir rent som en stor elv.....

Å bygge en traktor foregår på denne måten: Øverst oppe i salen kommer det som vi trodde var begynnelsen til et badekar seilende gjennom luften hengende på sin krok på en skinne i taket. Med det samme det kommer frem til begynnelsen av det løpende bånd, står det en pike i blå overals og med rødt tørklæ om hodet, og smører blågrå maling på badekarret akkurat der hvor det ser ut til å ha sitt hofteparti. En annen pike trekker i snorer og dirigerer dette grunnlaget for skjelettet inn på det løpende bånd, hvor det blir lagt til rette så pent og nydelig som om det langt fra veide flere hundre kilo. Dermed er ferden begynt. I et sakte, men bestemt tempo beveger vi oss nedover maskinsalen. Langt, langt dernede skimter vi en lysning, som et stort hvitt elektrisk lys. Det er porten hvor den ferdige traktoren kjører ut i dagen. For hver en eller to meter, står der en eller to arbeidere som bygger litt på traktoren. En aksling kommer ned fra luften og dirigeres tilrette ved no-

en små grep i styrelinen. Bit for bit vokser skjelettet op og ut til sidene. Dernede kommer sannelig allerede motoren seilende ned fra taket. En mann har ikke annet å gjøre enn å dirigere den nøiaktig på plass. Næstemann setter i de par første skruene, så går det videre: hver mann ordner sin detalj. Men motoren er kommet fra en annen konvaier i en annen del av bygningen, hvor også motoren er begynt på sitt løpende bønn som ingenting, for å forlate det fullt ferdig, gripes av en krok i taket og gli inn til oss som en del av det ennu større hele. Videre glir det, stadig videre. Styrehuset kommer seilende til oss og settes på plass, bensinbeholderne monteres på. Noe av det siste traktoren gjennomlever i denne sin utvikling, er ferden gjennom en ti tolv meter lang tunell hvor den sprøitemales og er tørr næsten med det samme. Den får nummer og fabrikkmerke, glir forbi en liten bensinstasjon som fylder på den et par prøveliter, motorkontrolløren setter sig op i det skinnende blanke setet, starter motoren, det peser og braker, blåser og herjer et halvt minutt eller kanskje et par minutter, mens to andre kontrollører står og ser og lytter om alt er i orden. De skal kunne høre på lyden om noe er galt. Og finner man aldri så lite heshet, blir traktoren sendt til observasjon for videre prøvning, men synger den riktig, kjøres den like ut og ser dagens lys for første gang, inntil den imorgen eller iovermorgen eller om en uke lastes ombord i en jernbanevogn som skal bringe den til et eller annet kollektivbruk, for å ta det verste slitet vekk fra bønderne.

Det er ikke lenger noen sensasjon å følge med traktoren ut på arbeidsfeltet. De har allerede en eller to traktorer i bruk i kollektivet. Men for tre eller fire år siden, da kunde traktoren ennu være bøndernes første møte med en maskin. Det kom an på i hvilken del av Sovjetunionen traktoren havnet. Da blev maskinen mottatt med samme fest og glede som en innesluttet by mottok sin befrier. Det var flagg og emblemer, taler og musikk, folkefest om kvellen. Og all ungdommen, ja, enkelte gamle også, i andektig kreds omkring denne nye, merkvverdige tingesten som brummet og bråket som det verste kjempedyr.

Fabrikken her i Kharkov lager en traktor hvert sjette minutt. Det arbeides to skift og gjennemsnittsproduksjonen er nu oppe i 150 traktorer pr. dag. Det er litt mere enn pla-

nen, seks traktorer daglig over planen. Men tro ikke at man føler sig ferdig med disse resultatene. Den periode Sovjetunionen gjennomlever nu, kan man karakterisere med alle opgangstidens symbol: man river sine lader ned for å bygge dem større. Men når ladene er såpass nybyggede som her, slipper man å rive ned; det er bare å bygge større. I dette tilfelle er det ikke fabrikkene som skal utvides, men man bygger større traktorer. De som produseres nu, har en styrke av femten hestekrefter i drift og tredivet hvis den brukes som stasjonær motor. Nu har man konstruert en ny type på to og femti hestekrefter i drift. Den er så tung at den må utstyres som en beltebil, mens traktorene hittil har kunnet klare sig med almindelige brede traktorhjul. Det er fabrikkens arbeidere som har konstruert den nye typen i eksperimentavdelingen. Den er som en hel liten fabrikk for sig. Her prøves alle forslag til forbedringer av traktorene. Oppfinnelser som gjøres av arbeiderne, uteksperimenteres ved avdelingens vitenskapelige laboratorium som er utstyrt med mangehånde fintfølende maskiner. Man viser oss den første av de nye traktorene, bygget helt ferdig herinne efter mangfoldige prøver og eksperimenter. Den er Sovjet-teknikk tvers igjennem.

En halv kilometer i syd ligger arbeiderbyen, hvor traktorarbeiderne bor. Store moderne funkishus. I fire etasjer. Ennu bærer byen preg av nybygg, treplantningene er for unge, og virker spede i forhold til de store murmasser. Men det vil ikke ta mange årene før dette litt nakne preget er forsvunnet. Det er nemlig først nu at man for alvor har fått tid til å ta sig av det vi kan kalle for den hygieniske utpyntning av boligene, anlegget av parkene. De første blomster-rabatter er i jorden langs de nye gatene. Det hele virker nyryddet og ordentlig. En gammel sovjettraver legger merke til slikt og glæder sig over det. I mange år har det nemlig vært en svakhet dette med å rydde op og gjøre ferdig efter sig. Det henger sammen med at hele landet har hatt karakteren av et eneste stort og stadig nyanlegg, og at et typisk bondefolk må ha en viss tid for å kunne komme frem til full forståelse av oprydningens nødvendighet. Når nybrottsfolk begynner å pynte op efter sig, tyder det på at de er kommet over det verste slitet, det er blitt rummelighet både i det

åndelige og legemlige nivå. Jeg skal fortelle en liten opplevelse som karakteriserer denne side av Sovjet i øieblikket.

En av de første dagene i Kiev, kom jeg tilfeldigvis inn på den gamle markedsplatsen for omegnens bønder. Nu var det kollektivbrukene som hadde en slags grønnsaketorv her. Det var hverken pent eller hygienisk, men så rotet og stygt, at det ganske sikkert ikke hadde vært stort styggere før revolusjonen. Og folk var fra barnsben så vant til å se dette stygge torvet, at det måtte en vesentlig forandring i deres egne livskår for at de kunde opdage hvor stygt det var. Men en dag gikk det plutselig op for dem at det ikke gikk an å ha den platsen så utillatelig fæl. Initiativgruppen i et ungdomslag gjorde henvendelse til bysovjetet. En uke efter var planene ferdige. En uke efter det igjen begynte arbeidet med et par hundre mann, og en måned senere var hele den møkete platsen forsvunnet. Et stort hjørne av den ut mot gaten var gjort om til et parkanlegg, i midten et springvann med bronsefigurer, farverige blomsterbed, blank asfalt. De gamle markedsbodene var feiet vekk, og nye ordentlige basarer kneiset i gule oljede planker med et lite rødt tårn her og der, efter tegning av en bra og ansvarsfull arkitekt. Kollektivbønder som ikke hadde vært i byen på en måned, måtte anstrenge sig for ikke å vise at de var overrasket. En og annen tok sig en tur rundt for å se om all herligheten var ekte. Og de blev stående ved fontenen for å overbevise sig om at disse vannstrålene virkelig var ordentlig vann. De var ikke mindre stolte av sitt sovjetsystem og sin sovjetby da de kom tilbake til kollektivbruket og kanskje hadde litt vanskelig med å overbevise tilhørerne om at det var sant det de fortalte om den nye markedsplatsen som var tryllet frem.

Selv om det altså er litt bart omkring traktorbyen ennu, vil det ikke vare mer enn et år eller to før den ligger omgitt av et frodig parkanlegg. De nakne markene blir flyttet fulle av voksne trær i høst eller til våren. De har lært sig kunsten å flytte velvoksne trær og har bygget spesialredskap for disse flytningene, så det er ikke lenger nødvendig å vente de lange år på et parkanlegg. De har vist at de allerede kan dette, fordi de har anlagt en stor ny park ti minutters vei inn mot byen. Den første halvparten er ferdig, og det skal bli en stor moderne kulturpark av den, slik som Moskva har gitt

mønstret til i sitt verdensberømte anlegg. Inntil for to år siden lå det en gammel Kharkov-kirkegård her, men hvad skal det tjene til å ha begravelsesplass midt inne i et nytt industristrøk? Så strøk man ut døden og plantet inn livet, anla paviljoner, friluftsteatre, utnyttet den gamle beplantningen, og fylte i med nye trær og med blomster. Små lekeplasser for barn blev lagt godt unda de store trafikkårene. Det blev bygget et øvelsestårn for fallskjermhoppere — ingen park er folkepark uten et slikt tårn. Og langt innover den delen av parken som blir ferdig neste år, ser vi de første anordninger til anlegg av idrettsavdeling, konserthus og dansesal, biblioteker og lesesaler.

Det er ikke bare traktorarbeiderne som får denne parken som sin egen, den er selvfølgelig tilgjengelig for alle og enhver som kommer forbi. Før vi tar farvel med traktorarbeiderne må vi ha rede på hvorfor det bare er ungdom vi har truffet. Man forklarer oss at traktorfabrikken er et av de mest fullkomne byggverk i den første femårsplan og arbeiderne tilhører samme tekniske utviklingstrinn. Alle har de hatt en ungdom med en eller annen skoleutdannelse, de er vokset op i et teknisk miljø — kanskje ikke imponerende etter amerikansk målestokk, men allikevel et overhending fremskritt fra bondemiljøet. Alle har de minst et spesialkursus ved siden av den almindelige skoleutdannelse. De er allerede hundre år lenger fremme i utviklingen enn sine fedre. Det er ikke dårlige karer, udarniker er de allesammen og det blir flere og flere Stakhanov-folk blandt dem. Det er så mange av dem som har fått personbiler i premie for godt arbeide, at de fyller nesten hele gaten foran boligbyen sin når de skal ta sig en tur alle på en gang.

Når vi reiser innover til byen igjen passerer vi også andre anlegg fra den første og andre femårsplan. Her lager man turbiner. Og der ligger Sovjets første sykkelfabrikk. Den arbeider natt og dag for å fylle det store flatlandets helt nye sykkelbehov. Den ordenssmykkede lokomotivfabrikk Komintern kunde den 27. september 1935 overlevere lokomotiv nummer 253 til folkekommissariatet for transportvesen og hadde dermed opfylt sin årsplan til 110 prosent på bare ni måneder. Her er en trikotasjefabrikk som arbeider året rundt praktisk talt bare med idrettsdrakter. Det er ingen ringe

fabrikk. 1400 arbeidere, bygget i 1930. I 1935 klarte den sin årsplan på ti måneder. Selvfølgelig bygger de også denne fabrikk større. «Det er bare 40 prosent som er ferdig enda. Helt utbygget blir vi først i 1937. Da vil produksjonen være 60 prosent større.»

Nei, det er ingen liten industriby, Kharkov. Og ikke gammel dags heller. Men før vi sier det siste farvel til traktorarbeiderne våre, må vi spørre dem om noe viktig: — Hvordan går det med luftsporten hos dere? Er den populær?

— Jo takk, vi kan ikke klage. Fem tusen av våre arbeidere er allerede gått i trening fra øvelsestårnet for fallskjermutspring.

— Men de som vil utdanne sig videre og bli idrettsflyvere, hvor får de låne flyvemaskin fra?

— Låne, sier traktorarbeideren forbauset. Vi behøver da ikke låne flyvemaskiner. Fabrikken sørger for det nødvendige flyvemateriell til sine arbeidere.

Det er flott sagt. Men når parolen er at Sovjetungdommen skal erobre luften, må man ta konsekvensen av den.

Kollektivbruket Sigd og hammer.

Det ene kollektivbruk er ikke vesentlig forskjellig fra det annet. Ikke i prinsippet, ikke i organisasjonsformen. Men det ene kan være kommet lenger i sin utvikling enn det andre. Litt forskjell er det på jordens kvalitet eftersom det ligger i svartjordområdet, i skogsteppen eller det nærmer sig saltsteppene ved Svartehavet. Et kolkhås har lagt hovedvekten på dyrkning av korn. Et annet avler kveg.

1935 var det store gjennombruddsår både for industrien, uttrykt gjennom Stakhanovbevegelsen, og for Sovjets jordbruk, uttrykt gjennom Maria Demtsjenko. Det var gjennomgående et meget bra jordbruksår. Meget få steder hadde tørken nedsatt avkastningen. Men det avgjørende, det aller viktigste var at 1935 betød gjennombruddet for den kollektive mentalitet hos bønderne. De var kollektivister, ikke bare ut fra et rent fornuftsmessig økonomisk synspunkt, men de begynte å tenke og føle ut fra kollektivismens interesse. Det var blitt natur hos dem at det kollektive arbeide var den eneste brukbare form for drift av jorden.

Sommeren 1935 ophørte de siste rester av det individuelle jordbruk i Ukraine. Det var da blitt slik fart i enkeltbøndernes innmeldelse i kollektivene, at det så ut som om de var redd for at tilgangen plutselig skulde bli lukket for dem. Den sterke tilstrømning av efternølere skyldtes helt naturlig at de ikke lenger klarte å motstå velstanden inne i kollektivene.

En enkeltbonde kunde gå bak pløgen både ett og to år, og smatte på gampene og kjenne det verke i armene av jordslitet. Og han kunde føise foraktelig av disse nymodens greiene borte på kollektivjorden, hvor en gutt eller en jente satt oppe på en maskin og snudde på et ratt. Det kunde vel ikke

bli noe skikkelig arbeide? Men det lastet slitet fra menneskets skuldre over på maskinenes brede stålhjul. Om høsten gikk han og var trassig og forsøkte å glede sig over sin magre kornåker som var skapt ved hans henders verk, og vilde ikke se til den siden hvor kollektivbrukets langt frodigere åkrer stod.

Konservatismen kan være heltemodig både et år og to, men i lengden blir det ikke noe særlig heltemot over kampen for å fortsette å være fattig.

Den herlige individuelle eiendomsretten, som skulde være noe så aldeles aparta storartet etter hvad den siste pope og den siste kulakk hadde hvisket ham i øret, viste sig å være bare retten til å være fattig, til å eie mindre brød enn de som arbeidet kollektivt. Og så viste det sig til overmål i det herrens år 1935, at hele agitasjonen om bolsjevikene som vilde ta jorden fra bønderne, den var ikke sann. I alle blader stod en meddelelse fra regjeringen om at alle kollektivene skulde ha et stort og høitidelig dokument hvor det stod skrevet at jorden blev gitt kollektivet til bruk i evig tid. Ethvert salg eller bortforpaktning av jorden var ulovlig. Ingen makt i verden, hverken staten eller kommunen eller noen organisasjon kunde ta rettigheten til å bruke jorden fra kollektivistene. Et stort fint dokument i rødt skinnbind fastslo dette, og det var undertegnet både av Kalenin og Stalin, og for Ukraines vedkommende også av Petrovski, så det var riktig nok.

Den gamle russiske bonde var nok umåtelig uvitende, men en gammel jordbruker er aldri virkelig dum. Og hvem vil vel si at det var uvitenhet fra hans side som gjorde at han satte sig til å filosofere over forskjellen i begrepene privat eiendomsrett og evig jordbruksrett. (Reelt sett fantes der ingen privat eiendomsrett til jord i Sovjetunionen, idet jorden var nasjonalisert ved et dekret like etter revolusjonen i 1917, men overfor de små jordbrukere hadde dette ingen bruksmessig betydning. Derimot sikret det ham besittelsen av jorden). Og i sin uvitenhet kom han til det resultat at den private eiendomsrett var en rettighet til å pantsette jorden til andre, som så fikk rett til å ta jorden fra ham. Den private eiendomsrett til jord bestod i virkeligheten ikke i annet enn retten til å gå fra jorden eller la sig drive vekk fra den. Og for

slike rettigheter skulde man fortsette å slite i evigvarende fattigdom? Nei, dummere var han ikke enn han meldte sig inn i kollektivet, og sikret sig derved ikke bare det sosialistiske velvære, men fremforalt tryggheten om at nu var han og hans slekt berget i evige tider. Ingen panthaver kunde nu drive ham vekk fra kollektivets jord. Panthaveren vilde komme i fengsel for det. Det å være panthaver er i og for sig et straffbart forhold.

I flukt med dette høitidelige dokument, ophevet man også et kollektivs rett til å ekskludere et av sine medlemmer for forbrytelser. Eksklusjonsretten var en bestemmelse som hadde praktisk betydning i kollektiviseringens gjennombruddsår, da den avgjørende kamp med kulakkene fant sted. Den gang hendte det ikke sjeldent at kontrarevolusjonære fikk noen av sine folk til å melde sig inn i et kollektiv bare for å gjøre djevelskap. Det er bare fire, fem år siden, men tilhører allerede en fjern, fjern fortid.

Selvfølgelig finnes det vel en og annen enslig motstander av kollektiviseringen også i dag i Sovjetunionen. Men den absolutte majoritet, de 99 prosent av Sovjetunionens bønder, er idag kollektivistiske både med kropp og sjel, med hjerne og hjerte. Det er sterkt sagt, men det bør ikke være tvil om at det er riktig sagt.

Ukraine var den del av tsarrussland hvor jordbruket var lengst utviklet i kapitalistisk forstand, med en forholdsvis meget sterk storbondeklasse. Konservatismen på landsbygden hadde derfor sterke røtter. Motstanden mot kollektiviseringen skulde derfor være forholdsvis sterkest i denne republikk. Når kollektiviseringen derfor så totalt har slått igjennom her i Ukraine, kan det ikke være noen grunn til å tvile på at beretningen om kollektiviseringens seier i de andre republikker, hvor forholdene altså har vært lettere, skulde holde stikk. Og Ukraine har jeg krysset igjennom så grundig, at der kan jeg garantere stillingen.

Men å fortelle om alle disse streiftogene vilde bli temmelig ensformige og kjedelige gjentagelser. Ukraine er heller ikke et land hvor man kan gjøre geografiske opdagelser. Derfor har det liten interesse å fortelle hvordan man reiser nordover og sydover og opdager at det ligger kollektiver både i øst og i vest. Derimot tror jeg at det vil dekke alle rime-

lige krav til opplysning, hvis jeg forteller hvordan jeg fra Kiev forsøkte å finne kollektivbruket Serp i Molot, hvilket betyr Sigd og hammer. Mine venner i Kiev hadde anbefalt mig dette kollektivet. Jeg hadde sagt dem at jeg vilde se et skikkelig og ordentlig kollektivbruk, som hadde litt mer enn vanlig interesse. De almindelige gjennemsnittskollektivene kjente jeg fra tidligere. Men hvor langt var de kommet der de var kommet lengst — når vi undtok eksperimentkollektivene i de elektrifiserte rajonene?

— Da skal De besøke Serp i Molot, sa mine venner. Det er et mønsterkollektiv. Allerede i år er de kommet så langt som gjennemsnittskollektivene vil komme til neste år.

— Det passer utmerket for mig. Jeg vil heller ha morgendagens gjennemsnitt, enn det som allerede var forsvunnet igår.

Nu viste det seg imidlertid at ingen av mine venner kunde gjøre nærmere rede for hvor dette kollektivet lå.

— Vi bilte utover Sjevsjenkosjåseen og så tok vi tilhøre gjennom en skog.....

— Nei, vi tok til venstre over en slette.

Så diskuterte de en stund om dette. Og de var heller ikke enige om hvor lenge de hadde bilte. To timer? Fem timer? Sjåfføren som hadde kjørt dem, lå på ferie på sanatorium nede på Krim, men vi fikk tak i en annen sjåffør, som i løpet av et par timer fikk så mange merkelige forklaringer og så mange gode råd, at han tilslutt valgte det ene fornuftige: Å kjøre iveri utover Sjevsjenkosjåseen og så spørre sig for.

Vi kunde ha ringt op til landbrukskommisariatet og spurt os for der, men det tenkte vi ikke på før jeg var kommet tilbake til Kiev igjen. Det kan for så vidt være bra at vi ikke spurte, for nu kan ingen komme og si at ekspedisjonen var offisiell, og at hemmelige krefter grep inn og dirigerte våre veier.

Sjevsjenkosjåseen begynner på toppen av Kiev, går i en snorrett linje nedover bakke, stiger opover igjen og fortsetter utover landet. Jeg tror det er en seks syv kilometer asfaltert gate uten den minste antydning til krumning. Da gaten er dobbeltsporet, med trær og trikkebelte i midten er den en meget bra gate for den moderne sovjetsjåffør, som ikke syns det er ordentlig kjøring før spidometret er over 70. Vi hadde

derfor knapt nok fått plasert oss i bilen så var vi allerede ute av Kiev og hadde markene på begge sider. Vi kjørte nu en hel time i et trekk, uten å opdage noen skog hverken til høire eller noen vei over sletten til venstre som virket tiltrekkende på sjåfføren. Jeg hadde sett på klokken for jeg visste at i dette landet fantes det få mennesker som var vokset op med ur fra barnsben av. De fleste hadde fått sitt lommur eller armbånds-ur i de to tre siste årene og de har derfor ikke vennet sig til å bruke det slik som vi som allerede er blitt hjelpeløse i vår tidsbedømmelser hvis vi ikke har ur å holde oss til. Endelig kom vi til et veikryss som fikk sjåfføren til å stoppe og så begynte vi å spørre oss for.

— Hallo, kamerat, kan du si oss veien til kollektivbruket Serp i Molot?

Og så fikk vi svaret på samme måte som i hvilket som helst annet land i verden: Spurte vi en mann som var i forbindelse med den moderne teknikk, rystet han kort og godt på hodet: Nei, desverre, jeg vet ikke. Men var det en mann med bondementaliteten i sig ennu, gav han sig god tid til å stille det uundgåelige spørsmål: Å er den karen fra da?

Vi kjørte nu i små etapper fremover for å konstatere at kollektivbruket Serp i Molot ikke kunne være særlig berømt blandt den stedlige befolkning. Endelig opdaget vi en lav sort mur i landskapet langt ute til høire.

— Skogen, utbrøt vi. Sjåfføren, oversetteren og jeg. Og den første veien vi fant til høire svinget vi bort. Den var smal og vilde på et almindelig kart bli betegnet som dårlig gårdsvei, men efter at vi hadde slått ned kalesjen i bilen, gikk det bra. Vi humpet aldri så høit at bilen kjørte vekk under oss før vi dalte ned igjen. Det har vært påstått at slikt kan skje hvis man kjører riktig fort på en dårlig vei, men jeg har mine tvil.

Det var ganske riktig en liten skog som den arter sig på flat mark. En mo vilde vi ha kalt det, men jeg tror ikke de har noe særlig navn på det her hvor flatlandet er det almindelige. Det var en almindelig granskog og på den andre siden av den kom vi til en liten landsby ved et lite tjern, riktig et idyllisk sted, men Serp i Molot var det ikke.

— Nei, dette er kollektivbruket Tählmann, sa en kvinne som gikk og drev en ko efter veien. Og da hun så at det var

fremmedfolk forklarte hun ivrig: Tählmann det er den tyske arbeiderklasses fører, men han sitter i fengsel for det er kapitalisme i Tyskland.....

— Ja, det er udmerket, sa sjåfføren. Vi kjenner Tählmann, det er en bra kamerat, men si oss heller hvor vi skal kjøre for å finne Serp i Molot.

— Jeg vet ikke, sa konen, hvis du kjører veien frem og så tar til venstre ved en bro og til høire når du er kommet over broen, så ser du snart en kirke, og da kan du spørre dig for.

Så kjørte vi veien rett frem og kom endelig til en bro over en liten bekk, og veien svinget til venstre inn på broen, og til høire ut av broen igjen og så kom vi til en kirke og der spurte vi oss for. Nu er det ikke kirker i Sovjetunionen uten i forbindelse med en landsby og hvor der er en landsby er der et kollektivbruk. Men kollektivbruket hadde ikke noe spesielt navn og heller ikke visste noen her om hvor Serp i Molot lå på kant.

Mens vi nu stod der, en klynge mennesker og diskuterte avvekslende om hvordan vi i all verden skulde finne Serp i Molot og hvad nu jeg var for en kar, er det en ung gutt som sier at han vet om et kollektivbruk som heter noe lignende. Det høres lovende ut, det er det nærmeste vi er kommet hittil og vi får oss forklart veien til dette kollektivbruket som skal hete noe lignende av sigd og hammer. Mens vi kjører avgårde begynner vi å gjette, og efter en halv time er vi blitt stående ved en temmelig sterk forvisning om at det iallfall må hete Molotov. Da vi kommer frem til den anviste landsby og kjører op foran administrasjonsbygningen for kollektivbruket, hilser vi og spør:

— Er dette kollektivbruket Serp i Molot?

— Nei, det er ikke det.

— Heter det Molotov da?

— Nei det heter ikke det.

— Hvad i all verden heter da dette kollektivbruket?

— Det heter Bolsjevik.

Der stod vi. Men vi forklarte at vi var ute for å se på det beste kollektivbruk og folkene mente meget fornuftig at det kunne da ikke spille noen særlig rolle hvad et kollektivbruk het. Vi kunne vel like godt kikke på Bolsjevik som på

Serp i Molot. Folkene hadde innlysende rett. Finner vi ikke Serp i Molot idag finner vi det nok imorgen eller iovermorgen, eller om en uke.

Altså sier vi takk for innbydelsen og blir med folkene for å se på kollektivbruket Bolsjevik, beliggende temmelig langt fra alfarvei, et eller annet sted i omegnen av Kiev. Man tar av gjennom skogen til høire.

Kollektivbruket hadde spesialisert sig på kvegavl. De hadde 115 kuer, 18 kviger, 10 avlsokser og 145 kalver. Det hadde som oppgave å skaffe en god kvegrase og hadde kontrakter med en rekke av omegnens kollektivbruk om leveranse av ungt kveg. Kollektivbruket har sin egen veterinær. Dyrlæge vilde vel vi kalde det, skjønt jeg har inntrykk av at man i Sovjet legger større vekt på kunnskap om de samfundsmessige sider ved kvegavl. Veterinæren er i hvert fall i langt høiere grad en almen veileder enn en norsk dyrlæge har anledning til å være det. Under kollektivets vinterarbeide leder han kurser i veterinærfag for alle kollektivets medlemmer. Jeg så litt på undervisningsmateriellet og fikk det inntrykk at elementærkurset setter sig som oppgave å gi kunnskap om dyrestell som kommer op mot kravene til en agronom. Men veterinæren holder også spesialkurser for viderekomne. Med disse som grunnlag kan man komme inn på veterinærhøiskolen i Kiev. Bolsjevik har allerede fem av sine ungdommer på høiskolen.

Mens vi gikk gjennom de store lyse rene luftige mønstrefjøs, fortalte jeg om den amerikanske journalist Knickerbooker som nettop hadde offentliggjort i verdenspressen noen reiseskildringer hvor han fortalte at de russiske bønder hadde sine kjør nede i en kullende mørk og grisete kjeller under den usle jordhytten sin.

De lo litt av denne amerikanske form for sannhet. For det kan nemlig ikke sies at det er direkte opdiktet løgn. Oppe i Sibir med sin umåtelig strenge vinterkulde har bønderne måttet grave sine fjøs ned i jorden for å kunne holde temperaturen, men det er vel å merke i egne hvor befolkningen før revolusjonen knapt visste hvordan en ko så ut og hvor denne koen i jordfjøset betyr et langt skritt frem i spørsmålet velstand. Metoden er ikke ny, den blev brukt i tsartiden i de nordlige distrikter av europeisk Russland og

inntil for et par år siden kunne man finne rester av den hos enkeltbønder. Knickerbooker er derfor så nøiaktig nære sannheten som hvis han hadde fotografert en av de gamle gårdene i Vika og sagt: Slik ser Oslo rådhus ut.

Kollektivbruket driver ikke meierivirksomhet. Det ligger så nær Kiev at de leverer melken sin dit i fersk tilstand. Melkemengden er ikke særlig imponerende, og da jeg forteller dem det nikker de bekreftende og forklarer mig hvorfor. Planen for alle kvegkollektiver går ut på å skaffe den nødvendige størrelse på Sovjets kvegbestand for å kunne opfylle kravene til kjøttproduksjonen. Der mangler ennu millioner av kveg i Sovjetunionen før det er kjøtt nok til et ubekymret behov. Melkeleveransen kommer derfor i annen rekke. Gjennomsnittsydelsen pr. ko er nu 8 liter og maksimum ligger på tre tusen liter i året. Det er ikke rekordydelse. Men det er et høit nivå i forhold til tsartidens kvegavl.

Vi besøktiger den fineste av alle avlsoksene som heter Tsjebrets og som veier 700 kilo. Den er i så elskverdig humør at den lar sig klø mellom hornene. Vi blir sudd på fingrene av de mest initiativrike kalvene, og tilslutt invitert til å se på hestene. Det er ikke bare av høflighet vi sier ja. Hester er vakre og sympatiske dyr og det måtte være minst ti-tolv hester på et så stort kollektivbruk. Men de hadde 217. Derav var 43 fullblods avlsdyr. Og hadde de vært kry av kjørene sine og oksen Tsjebrets, så var de ennu mere stolte av hestene, og avlshingsten Orlov, en fullblods araber som med sine syv år går 1600 meter på 2,26.

Med noe som nesten kunne kalles vemod minnes jeg en gammel og god historie. Den lille datteren til styrmann Karl- sen kommer viktig og full av opplevelse til sin tante og sier:

— Tenk tante, mamma har fått en liten gutt inatt.

— Nei, hvad sier du, utbryter tanten forferdet. Men Karl- sen har jo ikke vært hjemme på over tre år nå.

— Ja men vi har fått brev fra ham hver måned, svarer den lille.

Slike gamle vitser duer ikke nu lenger. Iallfall ikke når det gjelder hesteavl. Orlovs forplantning foregår nesten bare gjennom posten når han skal ha forbindelse med hopper utenfor kollektivet. På kollektiver som ligger dagsreiser borte får man en dag et brev i posten med faderlig hilsen fra Orlov, og

da kan den lokale hingsten gå hjem og legge sig.

Stort lenger kan man vel ikke komme i funkis kjærlighetsliv.

Jordbruket var ikke utover det vanlige og var lagt an på vesentlig forstoffer. Derimot var fruktavlen kommet lenger. Store felter var plantet til med epletrær.

Til avskjed blev jeg opfordret til å kjøre en av blodshestene for å se hvordan den travet. Min almindelige og estetiske interessse for hestene hadde kanskje bragt dem på den tro at også jeg var hestekar? Og jeg forstår mig så meget på hester at jeg nektet plent å sitte alene i den lille lette firehjuls vognen med et muskelsitrende rasedyr foran. Pelip-tsjuk som var sjef for kollektivets hesteavl måtte pent sitte op han også og ta tømmene. Og så bar det iveri en runde gjennom landsbyen. Hesten travet pent. Det bør ikke være tvil om det. Rasedyr har en vakker kroppsføring både under gang og trav. Og vi må gå ut fra at dersom man hadde hatt dyr med stygt trav vilde det ikke bli tatt ut til denne kjøretur.

Kom nu bare ikke å si: Aha, der ser man, de viser bare frem det peneste de har.

Kjære leser, i den samme situasjon vilde du tatt din peneste hest. Det finnes ikke det menneske i hele verden som ikke vilde tatt sin beste hest.

Det er altså av underordnet betydning hvad den utenlandske passasjer ombord på vognen mente om travet. Vi kan være ganske rolig for at det var vakkert. Men passasjeren fordypet sig ikke i de spillende muskler under den blanke hestehud. Han brukte sine øine på begge sider av landsbygaten, tittet på husene, på havene, på gjerdene, på halmtakene, på alle de ytre ting som karakteriserer et landsens hus og viser beboerens fattigdom eller velstand, interesse eller likegyldighet. Og på grunnlag av disse iakttagelser kunde han slutte sig til at denne landsbyen hørte til et kollektiv hvor utviklingen var nådd over middels. Landsbyen var gjennomført velstelt på en måte som fortalte at den almindelige velstand måtte ha vart et par år. Når jeg nevner disse tingene så er det fordi vi også traff på kollektivbruk hvor velstanden er ganske ny og hvor velsteltheten derfor vil vise sig først til neste år. Det kommer ikke bare an på den økonomiske

evne til å skaffe de ting som trenges for å holde hus og hjem i orden, men denne økonomiske evne må få tid til å skape både lyst og behov til velstethet.

Vi stanser et bitte lite øieblikk ved landsbykirken som jeg konstaterer var i bruk. Peliptsjuk trakk på skulderen: Presten her har vært meget lojal, en av de få fornuftige sett ut fra sitt synspunkt. Det har derfor ikke vært noe sterkt krav om å få ham vekk. Og så lenge han bare driver med religion og holder sig på matten med politikk driver vi ikke noen agitasjon mot ham.

Hele rundturen tar tre kvarter og tiltross for at det har gått i nokså jevnt trav og vi bare har hatt noen ganske få pauser mens jeg har sett på en og annen ting i landsbyen, er hesten ikke svett. Iallfall ikke noe særlig. Jeg må høitidelig kjenne efter. Nesten ikke svett. Fin hest.

Men Serp i Molot er oss like fjernt. Folkene synes nok de har hørt om et slikt kollektivbruk, men sikre er de ikke. Vi har en lengre konferanse om hvad der bør gjøres, hestekarene vil overtale mig til å bli noen dager hos dem i landsbyen, men jeg har ikke forberedt mig på å studere dyreavl, det er et spesialtsudium som krever adskillig forhåndsarbeide. Vi blev derfor enige om å fortsette vår vei, krysse rundt i omegnen av Kiev inntil vi treffer vårt mål.

Vi biler et par timer langs smale gårdsveier og da vi ikke treffer noen hovedvei, er det nokså klart at vi befinner oss midt ute på kjukkeste bondebygda. Vi passerer den ene landsby efter den andre, kjører gjennom landsbygatene og spør efter Serp i Molot. Men alltid heter kollektivet noe annet og de har alle dette ytre preg som tyder på at de tilhører den jevne typen . . . De er ikke opsiktsvekkende på noen måte.

Endelig treffer vi på en hovedvei. Sjåfføren mener at vi bør følge den tilbake til Kiev for å innhente nærmere oplysninger, men jeg fastholder det vi blev enige om at vi selv skulde finne frem til Serp i Molot. Vi skal ta saken grundig. Hvis der finnes noen hemmeligheter i dette land skal det være et svinehefl om de undgår oss, iallfall hvis de ligger innen en radius av 10 mil med Kiev som sentrum. Altså fortsatte vi inn i landskapet på den annen side veien. Og det varte ikke lenge før vi foran oss hadde de karakteristiske tegn for en ny landsby, eller rettere sagt en gammel landsby. Veldige trekroner var

som en tett grønn mur mot den blå himmel og et kirkespir stakk op over den. Jeg hadde forlengst vent mig til, hver gang jeg så en kirke å legge merke til enten det stod kors oppe på spiret eller ei. Var korset der betød det at kirken fremdeles bruktes av en eller annen menighet, men var det fjernet var bygningen tatt i bruk til et mere verdslig formål. Her var korset vekk, et umiskjennelig tegn på at det måtte være et forholdsvis høit utviklet kollektivbruk.

Nei, det er ikke noen underfundig ondskap i denne bemerkningen.

Det er faktisk slik i Sovjetunionen at hvor kirken ennu har en posisjon der ligger også befolkningen teknisk og materielt tilbake. Den eneste undtagelse jeg har truffet fra denne regel, er det husdyrkollektiv Bolsjevik som vi nettopp har besøkt.

Vi kjører nu inn i denne nye landsbyen og finner snart karakteristiske tegn for at dette engang har vært et storgods. Selve landsbygaten viser de gjengse og almindelige trekk for en ukrainsk landsby, men vi legger merke til at velsteltheten ligger betraktelig over gjennemsnittet. Kirkebygningen forteller oss at den ikke er bygget for en almindelig bondelandsby. Dertil er bygningen altfor stor og har kostet for meget å opføre. Det ortodokse presteskap har aldri spandert så megen prakt på almindelige fattige bønders salighet. Kirken var forøvrig under nedrivning. Senere bragte vi på det rene at landsbysovjettet hadde besluttet å innføre den tiårige skole og måtte derfor utvide skolebygningen. Man hadde funnet det mest praktisk å rive kirken som var bygget av førsteklasses teglsten og benytte disse materialene til den nye skolen. Når kollektivistene nu var ferdig med innhøstningen skulde arbeidet med skolen begynne for alvor.

Det annet spor som pekte hen på et tidligere gods var den veldige parken som lå i den ene enden av landsbyen — eller riktigere, som landsbyen lå i utkanten av.

Inne i parken finner vi kontorene til kollektivet. Omkring et tun ligger en rekke lave bygninger. Men en hovedbygning, et slott, som man finner på de gamle godsene, var ikke å se, derimot bygninger som kunde vært forvalterboliger, tjenerboliger og mangehånde uthusbygninger.

Det var blitt langt på kveld og da vi hadde konstatert

at dette heller ikke var Serp i Molot, måtte vi be om nattelo-sji. Kollektivets formann beklaget at kollektivet ennu ikke var kommet så langt at det hadde bygget sitt gjestehus, det var så meget annet som måtte gjennomføres først. Jeg forsikret at jeg var vant til å ta forholdene slik som de var der jeg kom. Jeg hadde med sovepose og kunde ligge i en høistakk eller under et tre hvis jeg bare fikk litt halm under soveposen

Men formannen hørte ikke på hvad jeg sa: — Vi har sykehuset vårt iorden og jeg er sikker på at de med glede vil stille et værelse til disposisjon. Jeg tror ikke det er noe sykdom for øieblikket.

Jeg avslo tilbudet, riktignok hadde jeg før under mine reiser i Sovjetunionen av og til overnattet i landsbysykehus og det var behagelig, men nokså kjedelig. Og fremforalt var det en helt unødvendig forsiktighetsregel i disse egne i den nuværende utviklingsperiode.

Men jeg måtte iallfall se sykehuset. Det var ikke helt nytt, men det blev forbedret for hvert år og nu regnet de det selv for å være så moderne at det skulde holde mål med et hvilket som helst i de store byene hvad hygiene og apparater angår. Men selvfølgelig ikke i størrelse.

Og det var ikke skryt. På en legmann virket det imponerende å treffe et så godt utstyrt sykehus her ute på bondebygden.

Den russiske medisinske videnskap står overordentlig høit, sannsynligvis høiest i verden når det gjelder rent videnskapelige fremskritt. Intet annet land har gitt sin videnskap så rummelige og gode arbeidsvilkår. Men når det gjelder den medisinske utvikling i massemålestokk, dens praktiske anvendelse ute i folket, har manglene vært meget store. Sovjetstyret overtok et land hvor det knapt nok var det nødvendige antall læger til bruk for overklassen. Folkets store gross fikk hverken lægehjelp eller hadde kjennskap til at de kunde forlange det. Inntil mange år efter revolusjonen drev det russiske presteskap en utstrakt virksomhet som medisinske trollmenn. De helbredet sykdomme ved strykninger av kru-sifikser, stenk av vievann, papirlapper beskrevet med bibelsteder, for ikke å snakke om slik kraftmedisin som at den syke skulde kysse et skrin hvor der lå en splint av Kristi kors.

På landsbygden fantes hverken læger, medisin, sykehus eller hygiene. Befolkningen blev holdt nede i det forferdeligste barbari, de formelig veltet sig i smuss og lus og både åndelige og legemlige uhumskheter. Alt som hørte til sykepleie og hygiene måtte sovjetstyret anskaffe fra nytt. Institutter som normalt ikke skulde utdanne mere enn 200 medisinere pr. år blev pålagt å utdanne 2000 og dette blev igjen presset op til 4000 og 6000. Midt i den veldige industrielle opbygging måtte man finne plass for kjempefabrikker for fremstilling av allehånde medisinsk materiell. Ordet tannbørste måtte omformes fra å være et helt ubegripelig fremmedord til å gå inn i folkets bevissthet som et krav for det daglige velvære. Og det vil igjen si at man måtte løse den tekniske side ved å skulde dekke et nytt og plutselig behov på 100 millioner tannbørster. For å si alt dette ganske kort: Sovjetunionens mange folkeslag på tilsammen 160 millioner skulde flyttes ikke bare faktisk, men også mentalt fra det 17 århundredes hygiene til forhold som også på hygienens område skulde ligge foran det beste som kunde vises i de kapitalistiske land.

Ennu er dette målet ikke nådd helt ut. Man kan ennu av og til treffe forhold i Sovjetunionen hvor praksis ikke svarer til de strenge teoretiske krav. Men man kan merke fremskrittet fra år til år. Ikke alle kollektivbruk har så utmerket sykehus som dette vi fant her, men hvor det mangler står det iallfall på dagsordenen. Noen kollektivbruk bygger det nye fjøset først og tar sykehuset etterpå, det kan være så forskjellig med det.

Men nu må vi ile med å gjøre alvor av å skaffe oss nattelosji, og vi spør oss for i de enkelte hus om de har anledning til å skaffe sengeplass. Og like ved landsbyens torv treffer vi en kone, hun kan vel være mellom 40 og 50 år, som svarer at det kan la sig gjøre hvis vi vil ta tiltakke med enkelt landsens stell. Og det var nettopp det vi vilde. Det var et almindelig gammelt, lite bondehus vi blev ført inni. Disse gamle bondehyttene blev bygget på den måten at først reistes et bindingsverk av tømmer og omkring det blev muret vegger av en masse som bestod av leire tilsatt et bestemt kvantum heste- eller kumøkk for å binde leiren sammen. Av og til blev det også blandet halm i denne massen. Veggene blev soltørket og med årene

blev de hårde og ganske motstandsdyktige. Både utvendig og innvendig blev de kalket. Av og til kan man også finne hus hvor det er anvendt sivmatter på veggene og disse er da pusset med denne blandingen av leire og gjødsel. Utlendinger som ikke kjenner til denne byggemetode som i forskjellige variasjoner finnes i middelhavslandene, på Balkan og bortover i Mellemasia, synes det høres svært griset ut at man bruker gjødsel til byggemateriale. Men denne tørre gødslen avsetter ikke noensomhelst lukt. En jordbruksbefolkning har også meget enklere og mindre sentimentale følelser når det gjelder gjødsel, enn den moderne bybefolkning som er forfinet gjennom vannklosetter og andre sivilisasjonens påfunn.

I almindelighet er taket på en slik bondehytte tekket av tykke bunter siv eller strå og det er en stor kunst å kunne legge et slikt stråtak så det blir vanntett i de ofte heftige regnskyllene, og dessuten kan klare påkjenningen av en storm. Særlig er takhjørnene et kritisk punkt og der er gjennom århundreder utviklet en egen sindrig teknikk for å få disse hjørnene til å holde. Men både vegger og tak er av et så skrøpelig materiale at det krever stadig tilsyn for å kunne holde sig innenfor brukbarhetens grense. Hvis et slikt hus må skjøtte sig selv et par års tid blir det bare ruiner igjen av det.

Huset «vårt» ligger i en liten have og består av kjøkken, stue, to kammer og et par soverum oppe på kvisten. Det er så høit under taket at et almindelig menneske ikke kunde nå op med opstrakt hånd, vinduene er forholdsvis små efter byforhold og svarer til hvad vi finner i litt eldre bebyggelse på landsbygden i Norge.

Vi fikk stuen og det ene kammeret til vår rådighet. Senger, møbler og utstyr i det hele vidnet om sparsommelig flid. Det var en enkel soliditet over tingene og utstyret betraktelig mere velhavende enn hos den almindelige fisker- og landarbeiderbefolkning i Norge. Jeg vil karakterisere det som den lille solide jordbrukers velstand. Men man må ikke misforstå ordet velstand, der var ikke noen slags overflod, men en slags trygghet som fortalte at man nok kunde ri over et uår eller to uten at det hverken vilde opstå panikk eller katastrofe.

Jeg fikk det ene kammeret å bo i. En gammeldags uttreksseng med fem lag underdyner, hvis man kan bruke ut-

trykket dyne om de temmelig hårdstappede bolstre som lå oppå hverandre. Hodeputene var også stinne og hårdt stappet, med trekk av ubleket hjemmevevet lin. I hjørnet over sengen hang et helgenbillede, et farveglinsende blankt oljetrykk av jomfru Maria med Jesubarnet. Det var omgitt av kunstige lyserøde roser som så ut til å være laget av en slags vokset papir, og det hele befant sig inne i en glasseske. Den lille vinduskarmen var proppfull av blomsterpotter med små rare stueplanter. Et lite bord. En komode med en liten bokhylle. Der var ikke mere enn syv-åtte bøker i hyllen, men allerede det er ikke lite i et land hvor 70 prosent av befolkningen var analfabeter for 15 år siden. Jeg finner en liten bok av Sjevsjenko og en bok om ham, et par bøker av Lenin om jordbruksspørsmål og et par bøker om biavl, og så en gammel roman, trykt lenge før revolusjonen og med alle tegn på å være hvad vi kan kalle en misseroman for det brede folk. Jeg har funnet bokhyllenes innhold både bedre og verre i norske jordbruksarbeiderhjem.

Inne i stuen henger bilder av de gamle ukrainske frihetsheltene, Sjevsjenko, Sjors, Petrovski og noen til, samt noen fotografier av mannen sjøl og et par «gramotni», diplomer som fortalte at innehaveren er udarnik. Ellers et alminnelig bord, et par stoler, en slags sovebank. I det ene hjørnet ut mot kjøkkenet var der en hylle inn i selve veggen. Veggen var nemlig baksiden av den store russiske komfyren og når man satte fra sig matfat i denne hylden, holdt de sig varme.

Vi bringer snart på det rene at mannen vi bor hos er litt utenfor det almindelige av hvad man treffer i en kollektivlandsby. Han har vært prest før i tiden og hadde ansettelse ved landsbykirken. I samtalens løp brukte han et ganske pussigt uttrykk da han fortalte hvordan han sluttet med prestevirksomheten og begynte å arbeide i kollektivet:

— Jeg omvendte mig og blev menneske, sa han.

Han interesserte sig for biskjøtsel og fikk på et tidlig tidspunkt kollektivet til å beslutte å drive også denne virksomhet. Og så overtok han biskjøtslen og utviklet den slik at siste år kunde han avlevere ikke mindre enn 14 tonn honning. Eksperten var en mann i femtiårene, han snakket ikke meget, men det han sa var alltid klokt og viste at han hadde tenkt igjennem sakene. Han var fullstendig ferdig med kir-

ken og også med religionen. Det var hans kone som hadde beholdt igjen det ene helgenbillede på veggen. Hun vilde nødvendig ta det vekk for å fjerne det vilde føles som en bestemt og demonstrativ handling som hun ikke hadde utvikling nok til å ta. Men hun korset sig ikke foran helgenbilledet eller tente lys for det. Hele det gamle trolldomsaktige ritual hadde hun frigjort sig fra.

— Hun har det som et slags reserve, uttrykkte hennes mann det. For alle tilfellers skyld kan det være bra å ha det hengende der, så er ikke alle broer brent.

Vi snakket om den gamle kirken, om de nye forhold, om den økonomiske utvikling, men han kom ikke med synsmåter som avviker fra det vi tidligere har konstatert. Det er heller ikke noe enestående tilfelle at yngre prester fra revolusjonstiden omvendte sig og blev mennesker. Det vil være meget lærerikt å følge en slik sjelelig forvandling og der foreligger meget riktige og interessante utredninger av dette i romanform i den nye sovjetlitteratur.

Man må langt tilbake i historien for å finne at det som nu er kollektivbruk har vært et gods i vanlig russisk forstand med en feudal godsbesidder som fra sitt slott midt i godset har overvåket arbeidet. I de senere tsarår lå godset under en av de store ukrainske sukkerbaroner, godseieren Teresjenko, som selv aldri bodde der, men lot det bestyre ved forvalter. Der var også endel «selveiende» bønder i omegnen. Etter revolusjonens seier blev godset konfiskert og gårdsarbeiderne opprettet et slags kollektivbruk allerede i 1924. Men det led av mange mangler. De mellomstore bønder meldte sig inn i kollektivet for på den måten å få råderett over jorden til godset og da de vel var inne satte de slike betingelser for nye medlemmer å bli med i kollektivet at de fattige bønder ikke slapp inn. Der blev bl. a. krevet et minimumsinnskudd av redskap og kveg eller penger så det fikk mere karakter av et aksjeselskap enn et kollektivbruk. De fattige bønder og gårdsarbeidere blev snytt for andel i godsets jord, og de organiserte sig da i sine egne kollektivbruk. Men det blev bare elendigheten av å drive de altfor små jordflekkene med de gamle og altfor elendige redskapene. Ledelsen for de mellomstore bønder lå i hendene på tilhengerne av Petljura og de forstod å utnytte motsetningen mellom de forskjellige kol-

lektiver og organiserte en motstand mot kommunistene. Det hadde hendt at kommunistiske kommisærer blev skutt fra bakhold i landsbyen. Det kommunistiske parti i Kiev sendte folk som skulde få orden i sakene. De fikk også vedtatt riktige beslutninger og når det hele så ut til å være kommet i god gjenge, måtte partiets instruktører reise videre til andre distrikter hvor man trengte hjelp. Og de borgerlige elementer som blev sittende med ledelsen ilot forholdene falle tilbake igjen i de gamle foldene. Driften av jorden foregikk etter kapitalistiske prinsipper, man avlet bare det som lønnet sig mest i penger, dyrket for eksempel ikke mere korn enn kollektivbrukets egne medlemmer trengte, endskjønt kornavlen var av grunnleggende betydning for samfundet i de første årene.

— Det var altså et slags kulakkkollektiv?

— Ja, man kan nesten kalde det det, selv om det vesentlig bestod av mellomstore bønder.

Under stadige vanskeligheter kom man frem til året 1929 da parolen om almindelig kollektivisering av jordbruket utgikk fra partiet og 25 tusen av de beste partimedlemmer blev mobilisert til å lede kollektiviseringen. Det kom en partirepresentant også til dette kollektivet og han skulde bli der, arbeide der og ha det faktiske ansvar for at det blev arbeidet efter de riktige linjer. De verste åpenbare kulakkvennene blev kastet ut av kollektivet og man tok op spørsmålet om å slå det store rike kollektivet sammen med de fire små fattige. Det var en meget vanskelig sak og diskusjonen om det holdtes gående i to år før folkene hadde den ideologiske modenhet til å kunne gjennomføre beslutningen på en tilfredsstillende måte. Men vanskeligheten var ikke slutt enda. Kollektivet hadde fremdeles seige, borgerlige elementer innen sin midte. Det var gamle Petljurafolk som meget behendig førte temmelig ondartet sabotasje for å vise at kommunistenes prinsipielle linje for kollektiviseringen var gal og at den gamle måten med fellesdrift av bare «de beste» jordbrukere var bedre. Både ideologisk og til en viss grad også organisatorisk var der en sammenheng mellom disse saboterende elementer på landsbygden og de nasjonalistiske elementer som hadde sneket sig inn i Ukraines administrasjon.

Da det nasjonalistiske komplott blev avsløret i Kharkov

1933 virket det som en kolossal vekker for den politiske vakt-somhet over hele landet. Også i dette kollektiv mannet de proletariske elementer sig op til en stor opvask. Partirepresentanten blev skiftet ut, kollektivets organisasjon blev ikke lenger papirbestemmelser og for å forankre den, organisertes politiske grupper som trakk kollektivistene inn i den politiske forståelse av sitt arbeide. Den nye ansvarlige partimannen var en bra kar som i løpet av kort tid vant så stor tillit at han blev valgt til formann for kollektivet. Formannen heter Sagorulko, var glassarbeider og en av de 25,000. Det var ingen lett jobb. En typisk industriarbeider har ikke megen erfaring om jordbruket. Men han tok sin oppgave meget grundig. Gjennem en korrespondanseskole skaffet han sig den kunnskap som svarer til middelskoleutdannelsen, og som var nødvendig for at han kunne komme inn på landbruks-høiskolen i Kiev. Men samtidig måtte han lese hvad han kunne komme over om landbruk fordi det hver time på dagen blev stillet ham spørsmål i det rent praktiske arbeide. Han måtte lære om poteter og deres sykdommer. Han måtte vite det viktigste om kuer og raser, om hester og motorer, om høns og politikk og sist men ikke minst måtte han lære sig til å forstå mennesker som hele sitt liv hadde arbeidet med jorden. Og han må ha klart arbeidet sitt bra i det forrige kollektivet siden han i 1933 blev utmerket ved å overflyttes til dette kollektivet hvor der var dårligere forhold.

Som man vil forstå av dette må en bolsjevik i Sovjetunionen ha meget allsidige evner. Han må være grunnfestet marxist som kan gripe inn i nærsagt enhver vanskelig situasjon som kan opstå på hans arbeidsplass. Han må kunne reparere en traktor og få den til å gå når traktorføreren trekker på skulderen og påstår at det er håpløst. Han må i kollektivforsamlingen kunne holde et greit og lett forståelig foredrag om hvor meget næring ugresset trekker fra jorden og hvor meget kornavlingen dermed forminskes og konkludere med praktiske anvisninger om kampen mot ugresset. Han må kunne brukes som reserve i et fotballag og iallfall kunne gi en konkret instruksjon om hvordan man gjør kjempeslengen i svingstang. På allmannamøtet i kollektivet må han kunne svare på hvordan stillingen er med hensyn til Japan i det fjerne Østen og på den særegne form for sosialisme

i Meksiko. Han må på kort varsel kunne holde et foredrag om abortus provokatus og kontrollere at den kamerat som underviser kvinnene om hvordan de skal sy sine klær selv på de nye symaskinene virkelig også er sin oppgave voksen. Han må kunne sette op en studieplan og skaffe de nødvendige bøker til den uten hensyn til at boksentralen erklærer det for umulig å skaffe disse bøker. Det er derfor bare i sin orden at han har skyttermerke på brystet. Tolv blink på tolv skudd på 28 meter er hans beste prestasjon.

Kollektivet består av 368 bondefamiljer med tilsammen 1227 arbeidende medlemmer. Derav er 134 studenter som på kollektivets regning ligger ved de forskjellige universiteter og høiskoler. 467 var allerede udarniker. 5 var medlemmer av det kommunistiske parti, men 48 var opfordret av medlemsforsamlingen til å forberede sig til å bli medlemmer. Det var en gruppe på 20 komsomoler og i det hele 142 pionerer.

— Hvor mange kvinner er det i kollektivet?

— Vi har ikke summert dem. Vi har aldri hatt bruk for å vite spesielt hvor mange kvinner det er. I våre arbeidsbøker anmerker vi ikke kjønn. Selvfølgelig ser vi det av navnene, men jeg kan ikke huske at vi noen gang har hat praktisk bruk for å vite spesielt hvor mange kvinner det er.

— Er det da fullstendig likestilling mellom kjønnene her i kollektivet?

— Ja, fra kollektivets side er det det.

— Men hvis en kvinne bare er husmor i gammel forstand, går i kjøkkenet og steller for familien, hvordan betraktes hun da i kollektivet?

— I praksis har vi ikke noe slikt tilfelle. Der er riktignok noen som arbeider bare for sin egen familie undtagen i onnene. De betraktes som almindelige kollektivmedlemmer, men får mindre arbeidsenheter pr. år enn de andre. Hvis det nu var en kvinne som ikke vilde gjøreet eneste dagsverk for selve kollektivet så måtte hun selvfølgelig få lov til det, men noen spesiell betaling fra kollektivet vil hun da ikke få. Hennes økonomiske forhold vilde bli som i det gamle samfund, at hun arbeidet hos mannen for kost og losji.

— Men hvis det nu er en familie med en svær barne-

flokk, ti tolv barn på rad opover? Vil man da også betrakte morens arbeide med disse barna som en privatsak?

— Nei, selvfølgelig ikke. Vi er ikke formalister. Kommer en kollektivfamilje i ekstraordinære forhold på en eller annen måte hjelper kollektivet dem. I dette tilfelle vilde moren få minst en arbeidsenhet pr. dag for arbeidet med barna. Men husk nu på at i et slikt tilfelle med de mange små barn vil morens arbeide og strev bli betraktelig mindre enn arbeiderkonens i et kapitalistisk land. Vi har jo både barnekrybber, barnehaver og skoler hvor hun kan plasere barna.

— Mot betaling?

— Det er helt avhengig av hvor stor inntekten er. Hvis familien hadde stakhanovinntekter måtte den nok betale i barnehaven, men etter det gamle inntektsgjennomsnitt ikke.

Kollektivstyret er på syv medlemmer. De velges for to år ad gangen på almannamøte hvor alle kollektivets innbyggere over 18 år er stemmeberettiget. Men et hvilket som helst allmannamøte kan i toårsperioden skifte ut styremedlemmer som ikke passer sin jobb eller viser seg uduelige. Valg av styre er altså absolutt demokratisk. Men når styret er valgt har det en stor myndighet fordi det også har hele ansvaret. Det personlige ansvars prinsipp er gjennomført og det nytter ikke for en kollektivformann å skyte ansvaret fra sig ved å si at kollektivmedlemmene er dovne eller umulige å ha med å gjøre. På en slik undskyldning vil der uvegerlig bli spurt: Hva har du gjort for å få dem vekk fra dovenskapen? Hvilken politikk har du ført for å forvandle dem fra tilbakeliggende dovne og interesseløse bønder til frie sosialistiske kultiverte og interesserte arbeidere? Nei, det er ikke små krav som stilles til en kollektivformann. Derfor har også formannen lov til å utpeke sin viseformann eller stedfortreder. Som regel er dette en agronom.

Kollektivistene er delt op i arbeidsbrigader og disse brigader har en såkalt arbeidsperiode på seks år. Det henger sammen med at der er seks års vekslings i jordbruket og all kollektivjorden er fordelt i seks deler så hver brigade har ansvaret for sin sjettedel i disse seks år. Brigaden har sin leder eller formann som opnevnes av styret.

De store brigadene er igjen delt op i grupper på ti og ti arbeidere. I spissen for hver slik gruppe står en aktivist,

den beste, den mest aktive, den mest initiativrike av de ti. Og timannsgruppen kan for spesielle arbeider opdeles i «kje-der». Hver kveld holdes konferanser mellom brigadelederen og aktivistene hvor de planlegger arbeidet for neste dag og i henhold til de hovedplaner som hele kollektivet arbeider etter og som er vedtatt av allmannamøtet, og detaljbehandlet i brigadene.

Brigadelederen må i løpet av dagen alltid kontrollere hele brigadens arbeide, være tilstede med råd og veiledning, med ros og kritikk. Men dessuten har kollektivet spesielle kontrollører som skal passe på kvaliteten. På grunn av den sosialistiske kappestrid hvor det gjelder å kunne få de størst mulige point som skaffer både berømmelse og penger kan der opstå fristelser til å sluntre unnav med kvaliteten. For eksempel ved høstpløiningen. Man klarer å pløie mere i en arbeidsøkt hvis plogfuren bare er syv sentimeter dyp, enn om den hadde vært ti sentimeter. Hva hjelper det at den unge Nikanor blir udarnik fordi han hver dag pløier en halv hektar over normen når plogfurene hans er tre sentimeter under normen og avlingen derfor nødvendigvis lettere utsettes for tørke og misvekst. Slike ting skal kontrollørene passe på, men de skal også politisk anspore den best mulige kvalitet, i arbeide, i såkorn, i materialinnkjøp o.s.v.

Det beste middel til å innarbeide en god disiplin og et kameratslig forhold er den sosialistiske kappestrid, og den utfolles i jordbruket på samme måte som i industrien. Den ene arbeider utfordrer den annen om å yde en viss mengde kvalitetsarbeide. Den ene timannsgruppe utfordrer en eller flere andre, en brigade utfordrer en annen og endelig kan et kollektiv utfordre andre kollektiver. I dette tilfelle foregår gjerne den sosialistiske kappestrid i forbindelse med de store landsomfattende kampanjer. Det begynner med den store kampanje for høstpløiningen som er en ny arbeidsmetode i Russland. I løpet av høsten må man pløie mest mulig av den jord som skal brukes neste år. Jo større arealer som er pløiet om høsten desto tidligere kan den store utsedskampanje begynne om våren. All utseden må i jorden mens vårfuktigheten holder sig. Og i juni—juli begynner den store innhøstningskampanje.

I disse store kampanjer deltar hele landet. Avisene er

på denne årstid fulle av meddelelser om hvor langt høstpløiningen er kommet i enkelte distrikter og summerer sammen for de forskjellige republikker i sammenligning med foregående år. Lokalavisene har høikonjunktur av ivrige innsendere. Der er for eksempel en som spør om distriktsledelsen er sovnet inn siden den ennå ikke har sendt ut sine direktiver om høstpløiningen. En annen innsender forteller detaljert om hvordan hans kollektiv har planlagt og gjennomført høstpløiningen slik at det står best i hele distriktet mens det i fjor lå nesten på siste plass. Ute i marken er det også stor aktivitet med stadige agitasjonsmøter for å holde dampen oppe. Og når kampanjen er over, overrekkes de seirende kollektiver og brigader den røde vandrefane som det synlige æresbevis på vel utført arbeide. Men det følger ikke bare ære med å være best, materielle belønninger hører også til. Premier til personer er ofte penger, men skal kollektivbruket ha premien får det en automobil eller en annen felles nyttig ting.

Kollektivet utdeler også selv premier for godt arbeide til sine medlemmer og på hvert kollektivbruks årsbudgett avsettes endel av inntekten til et premieringsfond. Og man har «den røde tavle» hvor lederen bekjentgjør navnene på de kollektivmedlemmer som har utført spesielt godt arbeide. For slag om utmerkelser kommer ikke bare fra styret, men vel så ofte fra arbeidskameratene, fra gruppen eller brigaden. Et hvert medlem av kollektivet har rett til å inngi forslag om hvem som bør utmerkes for godt arbeide. Sine meninger kan de dessuten gi tilkjenne i veggavisen. Større kollektivbruk kan ha sin egen trykte avis.

Men på samme måte som kollektivbrukene har den «røde tavle» og et system av utmerkelser, så har de også den «sorte tavle», og et system av straffemidler. En brigadeleder kan tildele brigadens medlemmer irettesettelser, men bare med godkjennelse av kollektivets formann. Denne godkjennelse skal være en betryggelse mot at der blander sig private interesser inn i irettesettelsen.

Ellers er det følgende skala for straff i kollektivet:

- 1) Offentlig kritikk i brigademøtene.
- 2) Offentlig kritikk i pressen.
- 3) Navnet anbringes på den sorte tavlen i brigaden.

- 4) Navnet anbringes på den sorte tavlen for hele kollektivet.
- 5) Irettesettelse på allmannamøte.
- 6) Trekk av lønnen for inntil fire arbeidsdage.

Tidligere var der også et syvende trinn, nemlig utelukkelse av kollektivet. Men det er nu ophevet. Forbrytelser av den art at det burde medføre utelukkelse av kollektivet går inn under den almindelige kriminallov.

— Når begynner arbeidsåret i et kollektiv? Første januar eller om våren?

— Arbeidsåret vårt begynner vel egentlig om høsten. Når innhøstningen er ferdig samles alle kollektivformennene i distriktet (fylket) og sammen med distriktets administrative ledelse (fylkesstyret) diskuteres alle hovedopgavene for kommende år. Det er nødvendig at de særlige forhold ved hvert enkelt kollektiv kommer frem og tas i betraktning når den nødvendige plan skal settes op for distriktet. De forskjellige distriktsmøter danner da grunnlaget for republikkens årsplan, og de forskjellige republikkers plan blir igjen grunnplanene for hele Sovjetunionens plan. Til disse høstmøter har vi med oss en foreløbig oversikt over hvordan siste år har vært og vi har satt op behovene for den videre utvikling i flukt med Sovjetkongressens og partikongressens hovedlinjer. Fra et slikt distriktsmøte kommer da formannen tilbake til allmannamøte i sitt kollektiv både med distriktets fellesplan og de krav som stilles til kollektivbruket for at det kan opfylle sin del av planen. Kollektivbrukets plan fordeles på de forskjellige brigader. Og hver brigadeleder har møter med sin brigade hvor de gjennemdiskuterer planen. Som regel blir også utfordringene til sosialistisk kappestrid vedtatt i disse planmøtene. Fra disse detaljmøter går da diskusjonen om planen tilbake til allmannamøte som utfordrer andre kollektivbruk til kappestrid om distriktets røde fane.

— Når diskuterer og kritiserer man det siste års resultater?

— Diskusjonen om neste år bygger alltid på siste års resultater. Diskusjonen om planen er derfor også en beretningsdebatt. Det ene henger sammen med det annet. Men der holdes spesielle møter for det økonomiske resultat og fordeling av utbyttet.

— La oss begynne på begynnelsen for å få det klart for oss. Altså året begynner om høsten med dette store allmannamøtet og detaljbehandlingen av årsplanen i kollektivbruket. Men allerede mens denne diskusjon pågår må man, så vidt jeg skjønner, være i full gang med høstpløiningen?

— Ja, selvfølgelig. Vi er ikke automater. Vi begynner ikke å tenke på høstpløiningen dagen etter at der er fattet beslutninger om årsplanen. Vi vet jo hele tiden at der skal pløies og det vi beslutter er å forsøke å utvide høstpløiningen.

— Javel, vi pløier altså alt vi orker. Men så kommer sneen.

— Ja da går vi over til innendørs arbeide. Det blir mere stell med creaturene, der er meget arbeide med allehånde reparasjoner og gjerne litt innvendig oppusning. Enkelte kollektiver driver småindustri om vinteren, snekkervirksomhet, husflid eller hvad det nu kan være. Men vinteren gir oss tid til all slags skolevirksomhet. Vi har studiesirkler på nær sagt alle de områder hvor det opstår et behov for å vite mere og hvor vi kan skaffe lærerkrefter. Først og fremst har vi de politiske sirkler som igjen ofte er delt op for nybegynnere og viderekomne. Noen spesialiserer sig på utenrikspolitikk, andre på jordbrukspolitikk. Kan man på en vinter klare å gjennomgå for eksempel Lenins store verk om jordbruksforholdene i Russland, er det et fint stykke arbeide. Så har vi alle fagstudiene. Det er studiesirkler for praktisk jordbruk, for motorlære, for kvegavl o.s.v. Alt tar sikte på å gi kollektivets medlemmer de best mulige kvalifikasjoner i sitt arbeide. Men også disse rent faglige studier har sitt politiske grunnlag. Vi har alle de kulturelle sirkler, sangkor, musikk-korps, dramatisk klubb. En liten sirkel av litterater som blandt annet stiller med veggavisen. Der er kurser om barnepleie spesielt for mødre. Vi kan selvfølgelig ikke alltid skaffe de nødvendige antall ledere til disse kurser innenfor vårt eget kollektiv. Men det er mange hjelpemidler for oss nu. Som nevnt finnes der korrespondanseskoler og effektiviteten av disse blir større fordi det alltid er en hel gruppe som arbeider sammen om faget. Og der er kurser gjennom radioen hvor studiesirkelens medlemmer er samlet ved radioapparatet, sirkelens leder må da lede diskusjonen efter hver forelesning og gjøre

de nødvendige anstrengelser for å få tak i den litteratur som er opgitt i forbindelse med emnet.

Om vinteren har vi hyppigere organisasjonsmøter for å drøfte kollektivets utvikling og trivsel. Så tro endelig ikke at vi ligger på latsiden fordi om sneen kommer.

Men en dag er våren der igjen og hvis kollektivet arbeider godt og riktig skal da all redskap være reparert og i orden, alle arbeidsplaner gjennomdiskutert, hver brigade og hver arbeidsgruppe skal vite nøiaktig hvad den har å gjøre den første dag jorden ligger snebar og telefri. Og så går arbeidet løs med utsedkampanjen og ugresskampanjen og kvalitetskampanjen inntil innhøstningskampanjen begynner.

— Eier kollektivet selv alle maskiner som det har bruk for?

— Nei, traktorene og alle de store maskinene er konsentrert i motor og traktorstasjoner for bedre å kunne utnyttes. Ennu er det ikke overflod av landbruksmaskiner og heller ikke av folk som er spesialister i å betjene dem. Ved en riktig organisering av arbeidet kan en motor og traktorstasjon nu betjene fem og seks kollektivbruk med det samme antall maskiner og folk som hvert kollektivbruk måtte hatt hver for sig hvis de skulde holde maskiner selv.

Innhøstningskampanjen har to viktige og høitidelige øieblikk. Det ene er når det første lass korn av årets høst leveres til staten. Det teller mange gode points i kappestriden å kunne være det første kollektiv som avleverer korn. Men det regnes ikke for avlevering før kvaliteten også er godtatt av statens kornmagasin. Dette første lasset blir feiret med musikk, røde flagg, taler og folkefest. Det annet viktige øieblikk er avslutningen av innhøstningen. Det kollektiv som er først ferdig får ennu flere point i kampen for den røde fane.

Kornet spiller en langt større rolle i det russiske folks daglige liv og tanker enn vi er vant til at det spiller for vårt folk. For russerne er kornet ennu verdimåler. Stor kornavl betyr velstand, liten kornavl armod. Det russiske sprog har heller ikke noe eget ord for brød. Både korn og brød heter *khleb*. Og ordet *khleb* inneholder igjen langt mer av begrepet *mat* enn vi legger i ordet brød. Brød danner den grunnleggende og avgjørende bestandel av russernes mat. Han spiser det gjerne bart og til alle tider. Det er et daglig syn å

se folk som har vært i butikken og hentet brød gå og bryte små beter av det og spise på hjemveien. Utenlandske turister forstår ikke dette. Av og til av ondskap, av og til av naivitet tror de det er utslag av at folk sulter. Men det er et utslag av et bondefolks naturlige instinkter. Gjennem generasjoner har de hatt mangel på brød. Nu har de nok av det, nu nyter de denne velstand. Bare den som virkelig har vært fattig vet hvad mat er.

De gamle formularer for tiggerne i Russland var også dette: Daite khleb! som riktig oversatt betyr: Gi mig mat. Men det betød ikke at tiggeren akkurat vilde ha matstykkene eller matbetene, han vilde aller helst ha pengene for å kunne velge den mat i fast eller flytende form han vilde ha. Bare de hjemløse ungene tigget direkte om penger. En lang og sørgelig erfaring hadde lært dem at de måtte konkretisere sitt tiggeri. Brukte de den gamle formel om khleb så fikk de virkelig brød og det blev dem litt for trivielt i lengden. Nå, men dette tilhører en fjern fortid, i fjor og i forfjor kunne man se de siste sjeldne eksemplarer av arten. Vi skulde bare slå fast at for hele bondebefolkningen var kornet en grunnleggende verdimåler, det hadde nesten kontantvendi. Tyveri av korn var derfor ikke utslag av sult. Det var for en alt overveiende del kulakkene, de mellemstore og store bønder som stjal korn fra kollektivbrukene. Det var en politisk handling ut fra deres kapitalistiske eiendomsinstinkter.

Når kornet er i hus kommer turen til den øvrige avling og man begynner å forberede årsoppgjøret. De samlede «inntekter» må bringes på det rene og så begynner fordelingen av dem efter bestemte regler. Det er skjedd noen få endringer i disse regler siden min bok av 1933 og jeg gjennomgår derfor hele denne fordelingsprosessen på ny.

Først og fremst skal staten ha en viss del av kornet som den betaler efter en fastsatt pris. Staten sikrer på denne måten behovet for korn til hele den del av landets befolkning som ikke selv kan dekke sitt behov. I praksis vil det si at kornet går til byene.

Neste utgiftspost er det såkalte utsedsfornn. Det er så kornet som legges tilside og som må være så rikelig at det for det første kan dekke en eventuell økning av det tilsådde

areal neste år og likeledes dekke en eventuell skade på utse-
den så man må så om igjen.

I en rekke år har man avsatt til et såkalt jernfond, et
reserverfonn som skal kunne dekke tre års misvekst eller an-
nen ekstraordinær påkjønning, for eksempel krig. Det er ikke
bare for kornets vedkommende man har lagt op disse reser-
ver, men også for andre viktige råvarer. Jernfonnet er nu
allerede lagt op så det må bare fornyes og holdes vedlike.

Så er der et fonn til utvikling av kadrene. Det brukes til
kurser og skolevirksomhet for å øke kollektivmedlemmenes
kunnskaper på alle hold.

Premieringsfonnet har vi allerede omtalt.

Det er også et alderdomsfond, hvad det brukes til er jo
nokså innlysende av navnet. I forbindelse med det kan vi ta
sosialforsikringen som først og fremst sørger for fri læge og
medisin, sanatorieophold o.s.v. og som innfører mødreforsik-
ringen også på landsbygden.

Videre legges der av til kulturfonn og under dette går
den almindelige barneskole, radio, musikkliiv o.s.v. En spesi-
ell post danner her barnepleien, driften av spedbarnshjem og
barnehaver.

Endelig har vi et amortiseringsfonn på 8 prosent av inn-
tekten til vedlikehold og fornyelse av kollektivet. Når alle
disse avsetningene er foretatt får vi kollektivbrukets netto-
inntekt som for vårt kollektiv i 1935 var beregnet til en verdi
av 800 tusen. Vi hører altså ikke til «sovjetmillionærene».
Det er et nytt ord og er en smigrende betegnelse på de kol-
lektivbruk hvis inntekt ligger over 1 million rubler efter
at alle avsetninger er foretatt.

Nu blir nettoinntekten fordelt på det samlede antall ar-
beidsenheter og man regner ut lønnen for hver enkelt kollek-
tivbruks arbeide i årets løp. En arbeidsenhet er den nor-
male arbeidsydelse i løpet av 8 timer. Denne er satt så lavt
at man skal komme over den uten altfor store anstrengelser.
Udarnikene pleier å ha mellom 4 og 5 hundre arbeidsenheter
pr. år. Og på hver kollektivfamilje var det gjennomsnittlig
mellom 700 og 900 arbeidsenheter. En arbeidsenhet på vårt
kollektiv blev høsten 1935 betalt med:

3 kilo korn.

8 kilo poteter.

3 kilo grønnsaker.

1 kilo frukt.

5 kilo kreaturfor.

1,27 rubel i kontanter.

Man behøver ikke ta imot alt dette i disse bestemte varer. Det er full anledning til å bytte med forskjellige andre ting. Man kan skaffe sig for eksempel honning, mere frukt eller hvad der måtte være mere bruk for i husholdningen. Med den rikelige avling som den rasjonelle drift gir blir det mere produkter på hver enn man kan forbruke selv. La oss tenke oss en familie på fire personer hvorav to arbeider helt og to halvt på kollektivet. Gjennemsnittsarbeidet utgjør 1,5 arbeidsenhet pr. dag og denne familien vil tilsammen få 1350 arbeidsenheter som igjen vil utgjøre 4 050 kilo korn og 10 800 kilo poteter o.s.v. De vil ikke være istand til å spise det op. Kollektivbønderne tar da heller ikke ut mere produkter enn de trenger. De øvrige blir solgt av kollektivet til dagspris slik at kontantbetalingen pr. arbeidsenhet i realiteten blir betraktelig høiere enn på listen over arbeidsenhetens lønn. Kollektivbrukene pleier å stå i forbindelse med en stor fabrikk og leverer sine landmannsprodukter direkte til fabrikkkjøkkenet og arbeiderne. Noe selges i de nyinnrettede «kol-khåsmarkeder». Eller man bytter med andre kollektiver og betaler sitt nye rasekveg med korn. Vi kan gjerne benytte alle disse måter å handle på og enda må vi ikke glemme hvad de kan levere gjennom kooperasjonen.

Men hvad betaler kollektivistene i skatt?

Det er kollektivet som betaler skatten. Da vi fordelte årets inntekter avsatte vi store beløp til formål som ellers må dekkes gjennom beskatning, skoler sosialforsikring o.s.v. Vi kan kanskje sammenligne disse avsetningene med en slags kommuneskatt fordi et tilstrekkelig stort kollektiv faktisk blir som en egen kommune. Men der betales også statsskatt. Av dette kollektivbruks nettoinntekt på 800 tusen rubler betales der i 1935 syv tusen rubler i skatt til staten. Skattøren ligger altså under 1 prosent. Selv den lykkeligste kommune i Norge har litt høiere skatteprosent. Ikke sant?

Der er imidlertid også en personlig skatt på kollektivets medlemmer, som vi er nødt til å nevne fordi den fører oss til en meget viktig side av kollektivets organisasjonsform. Hver

kollektivist eller kollektivfamilje har rett til å ha tre femtedels hektar jord til personlig bruk. Der kan han dyrke hvad han vil, uavhengig av kollektivets planer. Av husdyr kan han ha inntil to kuer, en gris og fjærkre så meget han vil. Derimot kan han ikke ha egen hest. Disse bestemmelser skal lette bøndernes overgang til det industrialiserte jordbruk.

Der ligger megen og god opdragelse i arbeidet med sin egen lille haveflekk. All erfaring viser at den kollektivist som stiller pent med sitt eget lille husholdningsbruk også blir en god jordbruker i det kollektive arbeide. Målet er at hver kollektivfamilje skal ha i det minste sin egen ku, og kollektivstyret hjelper de enkelte kollektivister til å anskaffe sig gode dyr.

Mange av kollektivistene var før revolusjonen «fattige bønder» som ikke eide jord eller hadde så lite jord at de aldri har hatt råd til å ha ku. De får nu den følelse av velvære og økonomisk trygghet som de har drømt om.

På denne måten er den almindelige kvegbestand i Sovjetunionen øket betraktelig.

Og nu kommer vi altså tilbake til skatten: Hvis en kollektivist avler så meget på denne sin egen jord-lapp, at han selger av det må han betale skatt av dette salg. Det er ikke meget, 8 rubel av 100. I praksis spiller denne skatten sjelden noen rolle for andre kollektivister enn de som har slått sig på griseavl og som selger smågriser.

Enkelte tvilere har ment at denne lille jordflekken og de par husdyrene betyr å opgi kommunistiske prinsipper og å vende tilbake til det private jordbruk. Men vi kan trykt si at noen slik fare er utelukket. Veien, ja den minste lille sti til kapitalismen er stengt gjennom forbudet mot å ha egen hest. Man har under sosialismen ikke lov til å ha privat eiendomsrett til hestekrefter, til produktivkrefter — og derved få mulighet til å drive utbytning. Og ennu har ingen i denne verden blitt kapitalist av å stelle med en liten haveflekk og et par husdyr. Og de som liker å ha dette lille privatbruk å stelle med ved siden av sitt faste trygge gode arbeide i kollektivet, må da få lov til det. Sosialismen skal frem for alt ikke forby de naturlige gleder i tilværelsen.

Det er bare en liten ting til i den forbindelse. Jeg har lagt merke til at de mennesker som uttrykker størst engstelse

for at de sosialistiske prinsipper ikke overholdes i Sovjetunionen, det er dem som faktisk er minst interessert i sosialisme i det hele.

Kjære leser. Vi blir på dette kollektivet en stunn, i noen dager og bor i den lille bondestuen hos ekspresten som nu ikke har annen forbindelse med sitt tidligere virke enn at hans kone forsøker å fete oss med melk og honning. Alt det vi nu vet om kollektivet har kostet oss alle disse dagenes arbeid. Vi har gjennomstreift de veldige jordarealer, sett på kollektivets egne fiskedammer, deres små tobakksplantasjer. Vi har hatt en herlig tur gjennom epleskogen, hvor de fem og tredve tusen — jo det er 35 000 — unge epletrærne er begynt å bære. Vi er i parkens friluftsteater om eftermiddagen og i klubben om kvelden. Vi forstyrrer klassene i skolen og må leke med barna i barnekrybben.

Og vi fryder oss over å være dumpet ned her. Det er ikke noe mønsterkollektiv på annen måte enn at her har man hatt nesten alle de vanskelighetene å kjempe med som vi vilde funnet fordelt på andre kollektivbruk.

Tilslutt fant vi også Serp i Molot. Da hadde vi reist i en stor sirkel om Kiev. Men det hadde tapt meget av sin interesse. Allting var litt bedre der enn det vi nu har sett. Ingen prinsipielle ting er anderledes. Og hvis du absolutt innsisterer på at Serp i Molot også skal beskrives i minste detalj, så får du reise der ned. Nu er det ikke vanskelig å finne det. Man skal bile ut Sjevsjenkosjåseen og så ta av til venstre.

For nøiaktighets skyld må vi nevne at denne skildring av kollektivbrukene dekker besøkene ikke bare i Kiev-distriktet, men også i Kharkov, ved Saporosje og i Donbas. Og man kan være trygg. Den jevne velstand er så solid, og jernfontene er så store at man vil kunne klare tre års absolutt misvekst eller annen landsulykke før ordet *nød* vil kunne brukes med noen sannhet.

Og her ligger begravet en viktig hemmelighet om Ukraina og de systematiske tyske telegrammer om hungersnøden der. Det sultne Tyskland sikler efter ennu engang å kunne meske sig ved å plyndre Ukraines spiskamre.

Marxistisk landskap.

Et maleri av et industrianlegg hvor smelteovner blaffer rø og gule flammer mot den røksvarte himmel, høie skorstenspiper stod som søiler inne i den grå luft, og syntes å være troklet sammen med store sting av rørledninger og taugbaner. Og nede mellom de gigantiske dimensjoner i dette tekniske landskap puslet bittesmå menneskekryp. En eller annen kritiker kalte dette bilde: «Marxistisk landskap». Det skulde være ironisk, det skulde uttrykke litt hån. Når «marxistene» fikk regjere blev det altså slike landskaper å beskue. Jaja. Kanskje det!

Vi skal ikke disputere den rett et folk har til å like det landet de er vokset op i og synes er vakkert. Hver myrsmipe syns best om sin myr. Og vi finner det overstrømmende naturlig at vi finner oss skjønhetsløftet i et land med høie og mektige fjell, fribne, grønne, skogkledte lier, dype steile fantastiske fjorde og hvite bergkløfter mot en kjøligblå sommerhimmel. Å, ja, det er vakkert, vi behøver ikke å dyrke noen uenighet om den saken. Og vi som bor i slik overflod av vakkerhet er stolte over vårt landskap.

La gå med det også. Skjønt denne stoltheten fra vår side kan synes noe kunstig, når vi tenker nøkternt over saken. For vi har ikke gjort noesomhelst for å skape dette vårt vakre landskap. Vi er tilfeldigvis født og vokset op inne blandt det eller ute på kanten av det, og det er da ikke vår fortjeneste. Vår innsats for landskapet blir neppe mer enn litt skamhugst av skauen, litt sprengning i fjell og li for å tjene penger på å vise landskapet frem til utenlandsboende. Ja, vi kan vel også si så stort et ord at vi ikke klarer å holde vårt landskap vedlike, men lar det forfalle og

rase sammen i naturkatastrofer. Skulde vi følge den ovennevnte kritikers tankegang, — eller mangel på tankegang — måtte vi under en riktig stor og velrast fjellur sette «Kapitalistisk landskap».

Men uttrykket «Marxistisk landskap» er i visse tilfeller ikke noen dårlig eller uriktig betegnelse. Og fremforalt skal det vise sig at det neppe er lønnsomt å bruke det i ironisk betydning.

Et marxistisk landskap må betegne et landskap som er dominerende og avgjørende forandret gjennom menneskenes flid, dyktighet og intelligens for å skaffe midler til å få naturens beste og sterkeste krefter til å arbeide for menneskeheten. Eller for å si det kortere: Det er et landskap hvor elektrisitetens forskjellige byggverk dominerer.

Elektrisiteten er marxismens spesielle venn. Mange vil kanskje stusse over at vi slik anekterer den for oss selv, den er jo uten tvil «opfunnet» av ikke marxister. Men elektrisiteten har noe med produktivkreftene å gjøre og der er marxismen på pletten. Marx og Engels var derfor levende interessert i elektrisitetens utvikling og da Deprez fant metoden for å overføre høispent elektrisk kraft over lange strekninger blev det en livlig skriftveksel mellom marxistene. Det var de forskjellige elektriske vidundere som blev vist frem på utstillingen i München i 1882 som fikk Marx og Engels til å forstå at her hadde proletariatet en ny og mektig forbundsfelle i den sosialistiske utvikling. Et par små notater viser klarsynet. Marx får ikke fatt i de nødvendige opplysninger hurtig nok og maser på Engels:

«Hvad mener du om eksperimentene til Deprez på utstillingen i München? Det er næsten et år siden at Longuet lovet å skaffe mig Deprez' arbeider (spesielt beviset for at elektrisitet tillater transport av kraft over større avstande ved hjelp av almindelig telegrafråd) ...»

For å spare mine lesere arbeide med å se efter i konversationsleksikonet skal jeg minne om at Longuet var svigersønn til Marx og spillet en aktiv rolle i Pariserkommunen.

Og Engels er ikke mindre interessert. Hans skriver til Marx om denne nye opdagelse «som plutselig gjør det mulig å utnytte hele den kolossale mengde vannkraft som hittil har ligget der uten å kunne brukes». Og i et brev til Bernstein sier han

at selv om denne opdagelsen til å begynne med kommer bare byene tilgode «vil den tilslutt bli den mektigste løftestang for å opheve motsetningen mellom by og land». Og å opheve denne motsetning er som dere alle vet en av marxismens grunnleggende prinsipper.

Da marxistene fikk makten i Russland varte det derfor ikke lenge før de begynte å beskjeftige sig med elektrisiteten. Midt i den værste borgerkrigstiden setter Lenin igjennem at elektroingeniøren Gleb Maximilianovitsj Krtsitsanovski (navnet er jo som elektrisk gnist og fres) fikk arbeidsmuligheter til å utarbeide den store GOELRO-plan eller planen for elektrifisering av Sovjetunionen. Der foreligger endel interessante breve fra Lenin om denne planen. Han vil ikke først og fremst ha en «teknisk» plan, men en politisk plan. Planen skal politisk begrunne hvorfor landet må elektrifiseres, og det må gjøres på en slik måte at man kan rive med sig i begeistring arbeidermassene og de mest fremskredne bønder. Massene må bringes til å forstå og gå inn for at i løpet av ti eller tyve år skal man ha så og så mange elektriske maskinslaver til å arbeide for sig.

Den store elektrisitetskommisjon arbeidet fra 1920 til 1923 og kunne fremlegge planen til behandling på den ottende sovjetkongress. Lenin satte igjennem at planen blev trykt i masseoplag og spredt ut over hele landet — i fabrikker og i landsbyer — for å gjøre det mulig at den virkelig kunde bli populær og gjennemsyre befolkningen med sine idcer.

Det er et sitat av Lenin i den forbindelse som vi næsten må ta med i vår forberedelse av det marxistiske landskap. Det er noen linjer som åpner både for innblikk og utsyn — når man har lest dem noen ganger.

«Så lenge vi lever i et småborgerlig land består der en fastere økonomisk basis for kapitalismen i Russland enn for kommunismen. Det må man merke sig. Enhver som alvorlig studerer livet på landet og sammenligner det med livet i byen, vet at vi ikke har revet op kapitalismens røtter og at vi ikke har undergravet fundamentet, basisen for den indre fiende. Denne fiende støtter sig på småbedriftene og for å undergrave den finnes der bare et middel: å løfte landets næringsliv, også landbruket, op på et nytt teknisk grunnlag, på den moderne storbedrifts tekniske grunnlag, og et slikt grunnlag

gir bare elektrisiteten. Kommunismen — det er sovjetmakt pluss elektrifisering av hele landet.»

Og for å føre det marxistiske landskap videre:

Stalin er noen dager syk i 1921 og benyttet denne sykdommen til å sette sig grundig inn i GOELRO-planen. Han skriver et brev til Lenin hvor han gir sin hele og fulle tilslutning til den og setter op fem punkter for den praktiske gjennomførelse av den. Blandt annet mener han at plankommisjonen må tilføres noen praktiske mennesker, folk som er istand til å gjennomføre sakene. «Man merker en viss professor-impotens i de forskjellige artikler», sier han i en parentes.

Når vi tenker tilbake på denne tiden — 1921—22, med hungersnød, borgerkrig, analfabetisme og allehånde overtro og elendighet hos befolkningen så bør vi imponeres over marxistene som, klædt i filler, gnagende på tørre brødkorper og med geværet i den ene neven planlegger og bygger 30 store elektrisitetsverk innen utgangen av 1930 med over en million kilowatt og med en utgift på 834 millioner gullrubler. Slikt gjør man bare når man har den teoretiske kunnskap i orden.

Tempoet er blitt enda sterkere enn mange turde håpe den gang i 1921. Ved begynnelsen av 1936 var der bygget 59 elektrisitetsverk med en kraft på 4,3 millioner kilowatt.

Allt dette vet alle i Sovjetunionen. De lærer om Goelroplanen på skolen, de leser om elektrifiseringens fremgang og resultater i avisene og mange kommer i praktisk berøring med denne konsentrerte og renslige og lett håndterlige kraft.

Det er derfor bare naturlig at sovjetborgerne omfatter sine elektrisitetsverk med spesiell kjærlighet. Og ukrainerne vil nok gjerne vise oss sin mektige industri nede i Donbas, sine kullgruber og smelteovner og alleslags løpende bånd i sine fabrikker. Men først og fremst må vi se Dnjeprogres.

Det marxistiske landskap, hvor smelteovnene sender sine rø og gule og hvite og blå illtunger inn i den sorte natt som legger sig luende over de nye kjempeanlegg borte i Sibir, hvor mange merkverdige rør og tårn med hjul som beveger sig i hemmelighetsfullhet skjærer skarpe skygger i de kunstige lyskegler hvor kjempemessige never med lange stålklor raslende flytter og dirigerer de hvitglødende stålblokker, — vakkert er det, et eventyr av saklig virkelighet, imponerende

som uttrykk for menneskenes ledende kraft og klare evne. Sovjetborgeren er stolt over sine giganter. Og gripes vi av skjønneten og kalder det marxistisk landskap nikker han kanskje på hodet, men det er ikke noe overbevisende nikk.

Men blir han med oss inn i den lange kjølige blanke turbinhallen i Dnjeprogres hvor de ni kjempeturbiner på rad summer sine sekshundretusen kilowatt, da vil han føle sig heftig beveget. Her er det altså den skapes, den nye kraften som Marx og Engels, Lenin og Stalin vil gjøre til tjenere for det sosialistiske menneske. Og en tjener som er sterkere, voldsommere enn noen annen kraft man kjenner. En usynlig kraft som heller ikke tar noen synlig plass. Det er som om tanken blir til vilje og kan makte et hvilketsomhelst gigantisk arbeide.

Elektrisitetsverket er opkalt efter Lenin.

Selvfolgelig.

— — —

Før revolusjonen var elektrisitet i Russland et særsyn, en sjeldenhet som var forbeholdt overklassen. Bare en forsvinnende prosent av landets befolkning hadde sett en elektrisk pære og den sparsomme inndustri var ennu mer sparsom med anvendelsen av elektrisk kraft. Utviklingen av et elektrisk kraftnett og anvendelsen av elektrisiteten på alle hold falder derfor innenfor revolusjonens fortjeneste i sovjetfolkernes bevissthet. Og det er rettferdig. Før selv om tsarismen vel hadde utviklet utnyttelsen av elektrisiteten innenfor sine interesser er det helt utenfor den politiske mulighets grense at de hadde kunnet prestere tilnærme sesvis slike økonomiske og tekniske kjempeløft som nu under sosialismen. Landene i Sovjetunionen er nemlig fattige på vannfall. Den europeiske del av det gamle Russland er næsten så flat som en pannekake og først når vi kommer bortover mot Balkalsjøen blir elvedragene så store og har slike fallhøider at det kan bli tale om de mengder energi som tilfredsstiller de sosialistiske perspektiver. Meget arbeide er derfor satt inn på utnyttelsen av turbiner som ikke krever så store fallhøider for å yde maksimum av kraft. Av de 59 nye elektrisitetsverk er derfor de 47 dampsentraler med kull eller oljefyring, ja man har til og med eksperimentert med torv og fått et godt resultat. Ved begynnelsen av den første femårsplan hadde man

bare to anlegg som blev drevet med vannkraft, et oppe ved Leningrad og et nede i Kaukasus. Og i de veldige flatlands-elvene var der bare ett fossefall det kunde bli tale om å bygge ut og det var heller ikke noen foss i norsk forstand, det var nogen elevstryk i Dnjepr. De siste svake rester av Karpaterfjellene i vest ligger på tvers av elvebunnen og skapte fullt av småstryk og strømhvirvler. På en strekning av 95 kilometer hadde elven et fall på 33 meter. Det er ikke særlig meget, men det var nok til å hindre en regelmessig flodtrafikk. De flatbunnede lasteprammene som blev slept opover av pramdragerne ved Dnjepr kom ikke lenger enn til den gamle kosakklandsbyen Saporosje. Det var umulig å forsere strykene selv om man spente aldri så mange menneskekrefter i tauene foran prammene og pisket løs på dem like så vellystig som man ellers pisket på hestene. Under tsartiden blev det derfor med visse mellomrum diskutert om hvordan man skulde kanalisere denne delen av elven. Man var inne på tanken å bygge sluser og i tsarismens senere leveår blev planene om sluseanlegget kombinert med projektet om elektrisitetsverk. Men alle planer strandet ubønnhørlig på den private eiendomsretts klipper. De som tjente på omlastningen av lasteprammene nedenfor og ovenfor strykene satte sig imot ethvert kanaliseringsprosjekt med nebb og klør. Og godseierne som eiet landsbyene langs strykene, forlangte så blodig erstatning for alle slags «rettigheter», at hvis kanalanlegget skulde forrente sig, måtte man ha avgifter så store at den gamle ordningen tross alt blev billigere.

Først efter revolusjonen og som et ledd i Goelro-planen utarbeidet professor Aleksandrov en plan for utbyggingen av et elektrisitetsverk her i Dnjepr. Den blev godkjent i sine hovedtrekk, penger stillet til disposisjon for de forbere-dende arbeider og 7. november 1927 blev grunnstenen lagt og store festligheter innledet arbeidet i marken. I elvebunnen er et riktigere uttrykk i denne forbindelse for hele elven blev sperret av med en kjempemessig demning. 1. mai 1932 blev den første lampe tent med strøm fra det nye anlegg og fest-lighetene da var ikke mindre. Verdens største elektrisitets-verk var bygget på rekordtid.

Hvis der under disse maiestetlighetene var noen som ennu husket alle innvendingene mot anlegget fra det gamle Russ-

lands tid, måtte han bli forbløffet over hvor liten reel verdi disse advarsler og ulykkesspådomme hadde. Der blev ingen arbeidsløshet blandt transportarbeiderne som nu ikke hadde omlastingen fra vareprammene fordi der var bygget sluser. Heller ikke sultet pramdragerne ihjel fordi man erstattet dem med dampmaskiner i skibene som gikk op slusene. Heller ikke omkom bøndene i landsbyene fordi godseierne ikke fikk erstatning. Like ovenfor det nederste av strykene hvor den store demningen blev bygget lå der en temmelig stor landsby Kitsjkas, som vilde komme under vann når elven blev demmet op. Så bygget Sovjet en ny landsby til beboerne et stykke lenger op på elvebredden. Alle fikk nye moderne huser istedenfor de gamle rønnene de hadde hatt før, jord er det jo ennu nok av i Ukraine så de mistet ikke noget på overflytningen, tvertimot betød den et kulturelt løft for dem. Den gamle landsbyen ligger nu under vann og når vi ror på den store sjøen ovenfor demningen kan vi se husene ja til og med kirken ligge og skvitre i vanndirret dernede på havbunnen. Det gamle er begravet. Symbolsk og reelt. Og det nye Kitsjkas hører til de beste kollektivbruk hvor elektrisiteten er trengt inn og erstatter det menneskelige arbeidsslit. Ja, vi kan se det med våre egne øine: bøndene er frigjort fra slave-slitet på jorden.

Dnjepprogress er den første femårsplans perle. Anlegget består egentlig av tre hoveddeler. Først selvfølgelig elektrisitetsverket med den svære demningen, dernæst sluseanlegget som på noen minutter løfter skibene de 36 meter op til det nye vannspeil så de kan fortsette inn i landet uhindret av alle klipper og stryk. Endelig av den nye byen Saporosje som består av en hel serie industrigiganter som utnytter det meste av den kraft som man får fra elektrisitetsverket. Vi bør fordype oss litt i denne treenighet.

Dnjepr er sperret av med en veldig betongdemning, 760 meter lang og 52 meter høi. Overkanten av demningen er bygget i to terrasser. Den øverste har jernbanespor, noen meter lavere ligger en almindelig bred gate med trikk og fortaug. Demningen er altså også broen mellom de to elvebredder. Kraftstasjonen ligger nede under betongdemningens vestre side. Det er en kvart kilometer lang bygning, utført av rustød lava fra en eller annen gammel vulkan nede i Kau-

kasus. Den gammelrø farven står raffinert og tilforlætelig mot demningens litt tørre besj betong.

Et rikt og herlig landskap når vi står oppe på høidene ved det gamle Saporosje og ser de slakke grønne skråninger som glir ned fra to sider inntil de stopper ved den store speilblanke blå innsjø som nederst er skarpt skåret av i en lang makelig grå bue betong. Denne grå utringetheten i det blå er siselert med sorte jernbanespor og har fått et mørkere penselsstrøk langs bilsjåseen. De næsten hundrede betongstøtter som bærer damkronen er et gresk søileverk gravert inn i landskapet med sikker og tålmodig hånd. Aller nederst skinner det i hvit emalje. Det er Dnjepr som fosser frem under dammens sluser og blir til et almindelig landskap igjen, blir til litt hvirvelstrøm i en bred elv. Men til høire oppe i billedet ligger et parisergrått slør over de grønne markene og inne i sløret vokser frem rader av slanke skorstenspiper, de står som trassige pigger inn i himmelen og forsvarer smelteovnes tårn, pyramider og kjeler og gassverkenes slangebuktede kjemperørledninger. Det er et maleri i evig uro og bevegelse, skorstenene legger nye nuanser grått og svart inn i himmelen, plutselig tuter det ut hvite hissige farveflekker fra fabrikkfløitene, og luftbanene tegner og tegner sine linjer i luften.

Marxistisk landskap.

Men gjennom hele dette landskapet bærer jernmastenes konstruktivisme bunter av elektriske ledninger. Lufttrekket summer i denne teknikkens kjempemessige harpe. Ingen hender beveger strengene, harpen eier sin egen indre kraft og synger stadig, vedholdende en lys brumming, inntens i sin evighet.

Leninistisk musikk.

Inne i selve kraftverket nede under demningen ligger de ni generatorer på rad. Hver av dem er på 84 tusen hestekrefter. De fem første er bygget i Amerika, de fire siste er bygget av Sovjet selv på fabrikken i Leningrad. Den niende blev satt i drift 7. november 1935. En sal i en så stor kraftstasjon er høi og slank, kjølig og monumental som en katedral. På det blanke stengulv ligger de ni kupler over generatorene som sterke hvelv over skjulte skatte. Religiøst anlagte mennesker vil kanskje si at de ligger som ni altere — ni høispændte altere. Og som i enhver respektabel katedral

kan vi også her stige ned gjennom en luke i gulvet til kryptens mysteriøse underjordiske gange. Men i denne krypt skjules ikke rester av biskopper og andre hellige menn som møl og rust forlengst har fortæret. Gjennom de steile vindeltrapper kommer vi ned til kraftkilden, til turbinenes veldige hjul hvor vannmassene presser skovlene foran sig og får svingaksen på 800 tonn blank stål til å gjøre 88 omdreininger i sekundet.

I en overbygning ligger apparatsalen hvor alle hestekreftene samles og dirigeres i alle retninger. Her er det vi får klart for oss hvor lite menneskelig arbeidskraft elektrisiteten trenger efter at anlegget er ferdigbygget. Tyve personer skiftes om å passe på hestekreftene. De vandrer rundt i denne apparatsalen, slår på et håndtak, dreier på en knapp, noterer litt på et kartotekkort, et herremannsliv i en slottsal. Disse tyve arbeidere skaffer en energimengde som svarer til $3\frac{1}{2}$ million tonn kull om året. Når vi husker hvordan arbeiderne i kullgrubene i kapitalistiske land fremdeles må ligge på ryggen i trange sjakter og hugge kullene ut med håndkraft, da får vi et bilde av motsetningen mellom arbeidernes barbariske slit i slutten av kapitalismen og den lette og kultiverte måte å tumle med hestekreftene på som sosialismen vil gjøre mulig.

Nu finnes det jo elektrisitetsverker også i kapitalistiske land, derom er ingen tvil. Amerikanerne har til og med bygget et som skal bli større enn Dnjeprogress når det blir fullt utnyttet. Da må Amerika være mer marxistisk enn Sovjetunionen, vil en ivrig innvender utbryte og tro at han har slått mitt marxistiske landskap sønder og sammen. Men så enkelt er det ikke unge venn. Sosialismen og Sovjet har elektrifiseringen som politisk prinsipp fordi elektrisiteten er den energikilde som vil spare det verdifuldeste av alt, nemlig mennesket for dødbringende slit. Kapitalismen og Amerika har som politisk prinsipp å skaffe sig størst mulig profitt ved å stelle maskinene omhyggeligere enn de steller med mennesket. Derfor fylles en sovjetbesøkers sind med høitidelighet når han besøker Dnjeprogress. Dette anlegget er for ham beviset for den sosialistiske fremtid. Han vet at selv verdens største elektrisitetsverk bare er en begynnelse, bare et ledd i den serie både større og mindre verk som skal omspenne den ganske Sovjetunion. Langs Dnjepr planlegges allerede 17 nye

elektrisitetsverk. Og når amerikanerne nu forbereder sig på å erobre tilbake plassen som nummer en på de store elektrisitetverkers område, da smiler sovjetarbeideren. Bare vent, sier han, før amerikanerne har fått alle turbinene igang for å skape 1 million hestekrefter av sin Hooverdemning, begynner turbinene å surre borte i Volgastroi med en halv gang til så mange hestekrefter. Og selv om amerikanerne henger i for å slå denne rekord også, vil de ikke kunne klare å gå forbi Angarastrois to utbygninger, den ene på 2 millioner, den annen på 2,5 millioner kilowatt.

Elektrisitet er politisk barnelærdom i Sovjetunionen, derfor spiller dette første store verket en ganske annen rolle i sovjetbefolkningens bevissthet enn et elektrisitetsverk hvor- somhelst ellers i verden vil spille for det almene folk.

Den annen del av dette anlegget, slusene som gjør Dnjepr seilbar for transportskipene kan vi fare ganske lett igjennom. De har ikke en viktig prinsipiell betydning sett i forhold til elektrisiteten. Derimot er byen som vokser op ved kraftverket den mest interessante del av hele Sovjets tekniske opbygning i øieblikket fordi anvendelsen av elektrisiteten peker tydelig inn i den sosialistiske fremtid og nok kan få noen hver av oss til å sperre øinene op. La oss ile over demningen til den østre elvebredd, til den nye byen Saporosje. Ikke den mest ferdige, men den mest prinsipielt sosialistisk grunnlagte byen.

Saporosje heter den. Husk det!

Engang, for noen hundre år siden var Saporosje en landsby for de verste av alle kosakkene, de som drev landeveisrøveri uten noensomhelst ærbødighet overfor den hjemlige fyrste, de plyndret hvor de kunne komme til, ikke bare «fiendens» folk eller barbarene, men også de av den hjemlige befolkning som hadde så meget at det kunne lønne sig å slå dem ihjel for å ta deres liggendefæ. En slik konkurranse kunde fyrsten ikke finne sig i, han hadde jo sin egen lovlige røvernæring å ta vare på. Så måtte han fordrive disse kosakkene langt ut i ødemarken, hvilket den gang vilde si til Saporosje. Men sivilisasjonen skred langsomt frem og la tilslutt også Saporosje under sig. Pas dig nu for å misforstå ordet sivilisasjon, det betyr bare at Saporosjekosakkene tilslutt gikk med på bare å plyndre og røve til inntekt for fyrsten. Og kirken ... Hvad skulde biskoppene ellers leve av? Men dette

er selvfølgelig bare forhistorie for lenge, lenge siden. Under den senere tsartid var Saporosje en jevn liten by på landet hvor man levde av å frakte varer opover Dnjeprstrykene. Og man stjal ikke mer av lasset enn nødvendig til å bestikke embedsmennene. Så blev det slutt også med denne trafikken og nu er Saporosje en gammel by som skal forsvinne for å gjenopstå i en ny og uanet skikkelse. Saporosje blir på enhver tenkelig måte en ny by. Kanskje blir der en eller to hus stående igjen som museum, som et minne, et avskrekkende eksempel på den gamle tid. Men i 1940 skal den nye byen Saporosje være ferdig og ha plass til sine seks hundre tusen innbyggere. Og det er ikke tvil om at byen vil kunne rumme disse menneskene, for den skal dekke et areal på 18 kvadratmil. Det vil si, at i gjennomsnitt vil hver enkelt innbygger få ti ganger så stor plass som en innbygger i Oslo. Prinsippet for anlegget av de nye sosialistiske byene er da også at man ikke skal se byen for bare trær. Vi kan se det på gatebredden i det nye Saporosje som allerede begynner å bli ferdig. Det er femdobbelte gater hvis vi regner med gatebredden i vår mest moderne regulering, rådhusstrøket i Oslo. En sentrumsgate ser slik ut: Forhave, gate, parkbelte, trikkegate, parkbelte, gate, forhave. Man har eksperimentert med å bruke frukttrær til alleer i gatene. For et par tre år siden var man svært begeistret for dette, men nu er det mange tvilere som hevder at gatene skal anlegges ut fra hygieniske og skjønnhetshensyn. Frukttrær i gatene kommer ikke til å spille noen-
somhelst rolle for folkenæringen fordi landbruket er istand til å tilfredsstille efterspørsel efter frukt av en ganske annen kvalitet enn det er mulig å dyrke gjennom beplantning i gatene.

Men alt dette er i og for sig ikke noe nytt, vi treffer de samme problemer overalt i Sovjetunionen. Det er først når vi kommer til de nye industrigigantene her i Saporosje at vi møter utviklingslinjer som vi trodde ennu hørte fremtidsfantasiaen til. Så vesentlige er de skritt man tar inn i sosialismen.

La oss ta en tur inn i disse arbeidspalassene og begynne med den nye aluminiumsfabrikken.

Gjennom en nyplantet park kommer vi frem til en vakker funkisbygning i rød murstein. Den ligner mere administrasjonsbygningen på Ullevål sykehus enn inngangen til en fa-

brikk. Opover en søileprydet trappe kommer vi inn i en stor hall, en vestibyle. Her er smykket med litt skulptur, noen veggmalier med motiver fra arbeidslivet, palmer brer sine grønne kroner oppe under taket, der er blomsterarrangement i den brede trappeoppgang til annen etasje... Blomster, malier, skulptur, kort sagt arbeidernes inngang til fabrikk! Bygningen forøvrig inneholder kontorene for fabrikkledelsen — den berømte trekant: administrasjon, fagforeningen og partiavdelingen. Her er også fabrikkens egen lægevakt med et par sykeværelser og alt som hører til førstehjelp i sosialistisk forstand. ...

Reagerer du overfor uttrykket «sosialistisk førstehjelp»? Det er da vel ikke forskjell på sosialistisk og kapitalistisk brukket ben?

Men jeg svarer at det er helt riktig å snakke om sosialistisk førstehjelp i motsetning til kapitalistisk. Forskjellen er vel ikke særlig iøyenfaldende når det gjelder brukne ben. Men på denne lægevakten her kommer du ikke bare når der er skjedd en ulykke. Vi kan uttrykke det slik at du bør komme der *før* ulykken skjer. Denne lægevakten er av forebyggende art. Føler en arbeider sig slapp og uoplagt, kjenner han eller hun at et eller annet ikke er helt i orden så går man hit og blir undersøkt. Kanskje er det tilstrekkelig med et par dages systematisk hvile på bedriftens eget hvilehjem, eller lægen kan straks forordne en gunstig behandling som sparer arbeideren for senere langvarig lidelse. I forbindelse med denne lægevakten eller «med. punkt» som det heter, er der kontor for fagforeningens hygieniske utvalg. Det består av arbeidere som er valgt til å passe på at alle hygieniske foranstaltninger er i orden ved bedriften. Hit går man og melder av hvis der er en eller annen maskin som kan forårsake bedriftsulykker. Eller der trenges ventiler eller støvsuging eller hvad det nu kan være som tjener til å forbedre de hygieniske forhold.

Den sosialistiske førstehjelp er altså en førstehjelp i egentlig forstand. Dens idé er å hjelpe før der er skjedd noe galt. Sykdom er en utgiftspost på samfundsbudgettet. Det er klokke politikk å gi ut skillingen for å spare daleren.

I denne bygningen er også alle de andre sosiale foran-

staltninger som vi kjenner fra Sovjetfabrikkene, barnekrybbe, leseværelse o.s.v.

Vi iler gjennom denne mottagelsesbygning og kommer ikke ut i et skiddent og rotete fabrikkgårdsrum, men i en ny park med fonteneanlegg, farverige blomsterplantninger. Forsøksvis er det brukt frukttrær i alle alleer fordi fabrikkens egen gartneravdeling har anledning til å holde fruktavlen i toppform. De vil nå iallfall se hvordan det går. Fabrikkens spisesal ligger i denne parken. Det er en stor funkisbygning og ligner ikke så lite på Skansen i Oslo. Nesten alle arbeidere spiser sin middag her. Det er både billigere og mere praktisk enn å lage den hjemme. Over halvparten av arbeidsskollen spiser alle sine måltider i denne spisesalen og bruker kjøkkenet hjemme i leiligheten bare til enkelte ting, for eksempel å koke tevand. For te må den moderne sovjetarbeider ha, der skiller han seg ikke fra de gamle tradisjoner.

Og først nå kommer vi til selve fabrikkens. En kilometer eller så strekker de lave murstensbygninger seg nedover sletten. De er lave fordi hele fabrikkasjonen foregår på et gult og ikke krever store opbygninger til krananlegg og slikt som tar plass i høiden. De tyngste løftene i en aluminiumsfabrikk er ikke mange tonnene og det skal der ikke store løftemaskiner til. Kanskje vil ikke bygningene virke så overraskende nye i sin konstruksjon. I rad og rekke ligger de spissvinklede glasstakene bortover og skaper et gultbillede som et sagblad. Men det er ikke sagblad allikevel, for takene brytes av firkantede opbygninger som gir beskueren en monumentalfølelse av arkitekturen.

Men plassen foran disse bygningene er ny i sin konstruksjon. Det er anlagt haver langs bygningene ut til de brede asfaltgater og lange alleer. Også fabrikkgårdsplassen er blitt et parkanlegg.

Ikke alt er ferdig ennå. Ikke engang selve aluminiumsverket er ferdig. Den første delen av det ble tatt i bruk i 1933 med en årsproduksjon på 20 tusen tonn. Men den nye sovjetindustri krever stadig mere aluminium og anlegget ble derfor utvidet til 30 tusen tonn. Og i 1937 vil det ha en produksjon på 50 tusen tonn. Til sammenligning kan vi nevne at anlegget i Høyanger, som på ingen måte er noe lite europeisk anlegg, har en årsproduksjon på 7 tusen tonn. (Et par

av Saporosjearbeiderne har vært på studiereise til Høyanger.) Men tiltross for at kravet til fabrikken først og fremst har vært å skaffe aluminium, har det veldige press for å skaffe mest mulig av dette nye metallet hurtigst mulig, ikke lokket planleggerne til å skulke unnav de sosialistiske krav til aluminiumsindustrien, som har alle muligheter for å være en foregangsindustri når det gjelder å utvikle arbeidsplassen til det som er sosialismens mål, arbeidspalasset.

Hvorfor må en arbeidsplass nødvendigvis være stygg? Det er ingen fornuftig grunn for det. Når det er riktig at vakre omgivelser skaper større harmoni, større humør, større glede i sinnet, hvorfor skal da ikke arbeidsplassen være slik at den skaper det best mulige humør hos de som skal utføre arbeidet. På arbeidsplassen tilbringer menneskene en viktig del av dagen, av levetiden. Vår opdragelse og vår skolegang har til hensikt å gjøre oss flinkest mulig på arbeidsplassen. Men bruker vi femten og atten år av vår ungdom for å lære å bli flinke arbeidere, da bør arbeidsplassen være både en videre utvikling og en belønning for vårt strev.

Derfor er parolen: Blomster på arbeidsplassen! Inn i fabrikklokalene med dem. Langs veggene er det små gallerier som er fylt med blomster. Slyngplanter henger nedover og er de første hengende haver. Men det er enda mere op-siktsvekkende ting her inne. Veggmalerier! Skulptur hvor det passer. Betongsøiler er vakre, men det er bedre å klæ dem med marmor.

Alt dette er ikke helt ferdig gjennomført i aluminiums-verkene. Men det er prinsipielt grunnlagt. Fabrikklokalene skal være festsaler. Gjennom takene som er nesten bare glass, flommer lyset og solen inn i arbeidssalene, hvor veggene er farver, blomster og marmor.

Fremstillingen av aluminium er i høy grad en renslig prosess. Råstoffet er en slags leirjord, baksit, (bauxit) som kommer fra omegnen av Leningrad. Denne leiren, som er rødlig, brennes først inne i en ovn som er et langt rør, et par meter i diameter og sikkert femti meter langt. Ovnene roterer stadig og brenner leiren til et hvitt pulver. Der er tre slike rørovnene inne i et eget ovnshus. Og her er det ikke noen ekstraordinære foranstaltninger for å smykke ut arbeidsstedet, men man vil forsøke med tropiske planter slik som man har gjort

i andre anlegg med en konstant og høi temperatur. Hvad det vil resultere i kunde fabrikkgartneren ennå ikke si. Forbrenningen avsetter et hvitt støv, som hadde tatt knekken på de plantene de hadde forsøkt hittil. Men de hadde ingen tvil om at det bare var et tidsspørsmål når de hadde funnet frem til de metoder som gjorde det mulig å omskape også ovnshuset til et hyggelig arbeidssted. Disse forbrenningsrørene heter Migge-ovner og er de største i verden.

Råstoffet, som nu er blitt et hvitt pulver, overføres til smeltesalene, hvor kar som ser ut som store firkantede badekar står i lange rader på gulvet. I hvert kar ligger to rekker elektroder. Den brente leiren fylles i karrene, den elektriske strøm slås på og så smelter elektrodene aluminiumen ut av det hvite pulveret. Det sølvglinsende metallet blir tappet ut i former og gjennomgår ennå noen prosesser for å øke kvaliteten innen det sendes ut i blokker for å bli til flyvemaskiner, kokekar eller hvad det nu kan være for noe nytt man har funnet på å bruke aluminiumen til. For ordens skyld må vi fastslå at i forbindelse med aluminiumsfabrikken er det også en egen fabrikk som lager elektrodene. Den har en årsproduksjon på tyve tusen tonn. (Høyanger har seks tusen tonn.)

Aluminiumsverket er det mest ferdige av industrianleggene i Saporosje. Kommer vi utenfor parkanlegget som omgir disse fabrikkkompleksene er det bratt slutt med de asfalterte gatene og alleene av frukttrær. Vi plumper midt ut i et nyanleggs overveldende kaos. Her er alt under nyskapning. Veldige fabrikkbygninger er allerede reist, det flammer fra Martinovner som ikke har tid til å vente med å smelte stål. Taugbanene surrer høit over byggeplassenes slagmark. Her ryker en asfaltgryte, der løfter en kran de lange granittblokkene som skal bli fortaukanter og der borte kommer allerede en lastebil hompende med trærne som plantes til alleer . . .

Anlegget til venstre er Metallurgen, til høire ligger elektrostålverket, ved siden av det har vi smelteverket med de tolv store Martinovner, hver på 150 tonn og de syv «små» ovner på bare 100 tonn. Rett frem ligger et gassverk som skaffer koksen til smeltningen og en kilometer vekk ser vi valseverket med sine 175 valseblokker som gir stålet den siste behandling og form før det sendes ut til de mange fa-

brækker i Sovjetunionen som bruker en høi kvalitet av stål. Blandt mange andre får kulelagerfabrikken i Moskva meget av sitt råstoff herfra. Der trenges virkelig fint stål til kulelagrene, så produksjonen har en høi kvalitet, selv om den bare såvidt er begynt.

Elektrostål er et bra navn. Det har en marxistisk klang og det skal slå svenskestålet, hvis kvalitet ennå ingen har maktet å fremstille hittil. De klarer det nok med kraften fra Lénins verk.

Det virker gjerne slik i Sovjet som om de alltid har en eller annen serdeles ekstra ting under forberedelse. I flere år blev arbeidet med Hvitehavskanalen holdt hemmelig. Først da den var helt ferdig slo man den ut som en overraskelse for allverden.

Anlegget av det nye Saporosje blir ikke akkurat holdt hemmelig. Tvertimot blev det for et par år siden fattet noen skarpe regjeringsbeslutninger fordi arbeidet gikk for sakte etter det nye sovjettempo. Men der snakkes ikke så meget på forhånd om at Saporosje i virkeligheten skal bli foregangsbyen for arbeidets skjønnhet. Ikke den eneste byen, men den som først kommer lengst fordi den er koblet sammen med sosialismens drivkraft, elektrisiteten.

Industrianleggene skal være ferdig til 1937, til 20 års jubilæet. Byen til 1940.

Og allikevel er ikke dette den hele og fulle marxistiske sannhet. Vi må etterlyse den gamle programpost om å opheve motsetningen mellom by og land. Vi løser ikke dette programmet bare ved å legge byene ute på landet som det så muntert sies om de moderne havebyene. Landet må også industrialiseres. For det er ikke blomster og trær som er de viktigste motsetninger mellom by og land, men levevilkårene for menneskene — den ulike fordeling av produktivkreftene. På programmet for Saporosje står derfor det elektriske jordbruk.

Allerede nu regnes dette distrikt til de elektrifiserte jordbruksrajoner. Men anvendelsen av elektrisiteten i jordbruket er bare i sin begynnelse ennå. Elektromotoren har avløst oljemotoren som drivkraft rundt om på kollektivbrukene. Det er ikke noe dårlig fremskritt bare det. Driftsomkostningene blir henimot 30 prosent billigere med elektrisitet. Og arbeidet er meget trensligere. Bonden sparer adskillig arbeidskraft

både på kropp og neve. Og allikevel er heller ikke dette alt. Elektrisiteten brukes som drivkraft til det intense jordbruk. Forsøksdrivhusene blir for hver måned noen kilometer lengere. Elektriske elementer varmer nede i jorden. Lamper bestråler plantene fra drivhustakene. En stab videnskapsmenn kontrollerer alle forsøkene. Teknikere, ingeniører, økonomer er spesialister ved siden av jordbruksfolkene.

Hvis vi ser på dette bare som drivhus opvarmet med elektrisitet og med spesielle lamper for å drive plantene frem og så om vinteren, er det ikke noe nytt som foregår. Slike forsøksdrivhus har vi også i Norge og i et par andre land. Forskjellen er bare at disse forsøkene i andre land er helt lokale eksperimenter og det faller ingen inn å komme med en plan om å elektrifisere for eksempel hele Norges jordbruk. Eller iallfall det viktigste av det. Men i Sovjet er det ramme alvor. Alle kollektivbruk her i Ukraine skal ha sine kilometer drivhus drevet fra de 17 elektrisitetsverk langs Dnjepr. Marxismen løftet den fattige blodslitende enkelte bonde med sitt trege okseforspann og usselige treplog frem til kollektivbruk og traktor med oljemotor. Enda et skritt videre er elektrisk motor. Så legges litt av jorden under glasstak hvor der ikke lenger er noen vinter . . . Bonden skal drive sitt jordbruk ved å snu på håndtak og dirigere produktivkreftene — akkurat som en annen industriarbeider. For den russiske bonde som for bare ti år siden trampet bak sitt okseforspann høres dette ikke fantastisk ut. I flokker som en folkeskoleklasse på Folke-museet på Bygdøy kommer de fra hele Ukraine til Saporosje og drar ut i forsøkskollektivene. De ser alt med sine egne øine. At jordbærene står der modne i januar. Og de smaker det med sine egne tunger. Riktignok bare et jordbær til hver som en opplevelse. Enda. Men neste år? Om to år? Saken kommer op på almannamøtet i kollektivet, når de vel er tilbake fra sin ekskursjon.

Slik spiller Saporosje allerede med i det ukrainske folks tanke og følelsesliv. En gammel skjegget bonde i en delegasjon som besøker forsøkene med det elektrifiserte jordbruk, strøk sig gjennom sitt grå skjegg og smålo litt, slik som bønder gjerne har for vane når de skal si noe avgjørende:

— Prestene hadde mange svære og gilde helgener som vi skulde be til både om regn og om grøde, men neimen om de

kunde skaffe oss jordbær midt på vinteren, lel. Det var først da vi tok saken i våre egne hender og laget sovjet at vi klarte det miraklet

* * *

En kveld i Moskva blir jeg i følge med en av de nye jordbruksvidenskapsmenn fra et møte. Han snakker om det elektriske jordbruks fremtid. Vi spaserer fra Arbat til Sverdlov plass mens han forteller. Det er som fra universitetet til ytterst i Gamlebyen. Vi blir stående på et hjørne der og han forteller. Klokken blir to om natten. Den blir tre og fire.

— Saporosje, sier han, vi skal få amerikanerne til å komme på studieferd for å se vårt landbruk. De skal få noe å tenke på mens de gumler sin tyggegummi. Kanskje det da vil gå op for de amerikanske farmere at de ikke har annet å miste enn pantobligasjonene på sine farmer.

Saporosjebyen, som er lagt ut på landet med arbeidsplasser for aluminium, for elektrostål, for elektrojordbruk. Det er ikke projektert lenger, det er i drift alt sammen. I rivende utvikling.

Noen kvartmil marxistisk landskap som en prinsipiell begynnelse på en virkelighet.

Kommunismens Eva og Adam.

Røde flagg var plantet omkring en vid og brei åker. Et stort flagg i hvert hjørne og noen mindre langs kantene. Det kunde ikke være en fotballplass. Heller ikke forbedte man noe sommerstevne eller almannamøte i kollektivbruket. Det var nemlig overbevisende tydelig at åkeren var dyrket. I lange tette regelmessige rader grodde noe som kanskje kunde være neper eller kålrabi. Men det var sukkerroer. Alle kollektivbønder og de fleste arbeidere i Ukraine som kom forbi og så de røde flaggene, visste da at denne åkeren var et arbeidsfelt for en brigade «500 jenter». Først kunde man se disse flaggene i distriktet omkring Kiev. Men bare noen dage efter fant man dem i distriktet Kharkov, og bare en dag efter vilde vi ha funnet dem rundt om i hele Ukraine hvis vi bare hadde hatt tid til å reise rundt og se efter.

Utover disse flaggomkransede åkrene gikk der stadig jenter og arbeidet med et eller annet, tynnet ut plantene eller luket ugress eller passet på at motorhypperne arbeidet riktig. Sjelden så man menn i disse brigader. Det var «kvinnfolkarbeide» ifølge gammel tradisjon å stille med sukkerroer.

Men der skjer så meget her i Sovjetunionen. Man stiller op røde flagg til ære for det før så foraktede kvinnfolkarbeide, ja, man gjør mer enn det. Og det er dette vi skal se å få litt rede på. Men vi går ikke inn på det første og det beste kollektivbruk, men drar helt ut til den gamle landsbyen, Staroselje. Der går vi inn på kollektivkontoret og spør efter Maria Demtsjenko. Vi vill gjerne snakke med henne, for hun hører til de navn som blev verdensberømt i Sovjetunionen og hos arbeiderklassen i den øvrige verden i 1935, det store gjennombruddsår for de sosialistiske produksjonsresultater.

Man kan så godt tenke sig at Maria Demtsjenko er i slækt med en av de fjerne nordiske vikinger. Hun er ikke særlig høi men sterk i bygning, og harmonisk, en liten opstoppernese sitter i et ansikt som virker muntert og som aldri blir strengt selv om hun er alvorlig. Riktig en real jente, 23 år gammel, født i 1912 i en av disse elendige mørke jordhyttene som landarbeiderne fikk lov til å kline op ved egen hjelp i tiden før revolusjonen. Det var her i Staroselje hun blev hilst et temmelig surt velkommen av faren, Sofran, som hele landsbyen i daglig tale kalte for «Fyrstikken». Han var så fattig at han aldri hadde råd til å kjøpe fyrstikker, men måtte bestandig «låne» fyr. Hver gang han traff noen i landsbygaten var hans stadige hilsen: «Goddag! Har du en fyrstikk?» Og da var oppnavnet ikke så vanskelig å finne på. Men kanskje gir denne historien en pekepinn om at familien hadde en seig selvopholdelsesdrift. Den klarte sig i alle fall både gjennom krig og borgerkrig, hungersnød og innrykk av tyske og polske tropper. Og da forholdene begynte å jenke sig var Maria blitt 13 år. Hun dro til et Sovjetgods i nærheten hvor de dyrket sukkerroer, og bad om arbeide. Nu var det ikke særlig overensstemmende med sovjetloven at mindreårige skulde arbeide og Maria fikk da også høre at hun heller burde gå på skolen, så kunde man altid se på dette med arbeide når hun blev noen år eldre. Men Maria hadde ikke gjennomlevet borgerkrigens hårde tider uten at den hadde lært henne at man måtte sette viljen bak ønsket hvis det var noe man vilde opnå. Og så laget hun direkte aksjon på sovjetgodset, hun nektet simpelt hen å forlate det før hun hadde fått jobb. Og hvad skal man vel gjøre med en jentunge som er stri og sta og bruker munn fordi hun ikke får noe å gjøre? De store gamle mannfolkene lo av henne, — og lot henne få arbeide. Det viste sig snart at Maria hadde alle jordbrukerens instinkter og anlegg. Hun arbeidet med jorden, hun var venner både med den og plantene. Og om hun kanskje ikke forstod alt konkret og helt ut så hadde hun iallfall følelse for den merkelige og fantastiske prosess som gjør et bitte lite frø til en veldig sukkerroe, ti tusen ganger større enn frøet. Og fremforalt forstod hun at planter også er organismer som trives når de stelles godt med og sturer når de utsettes for likegyldig behandling. Hun vilde ha nærmere rede på disse tingene og fikk trasse sig inn som lær-

ling på en av de forsøksstasjoner for jordbruk som blev oprettet efterhvert som landet kom på fote igjen. Mens hun var der fikk hun høre at det var dannet et kollektivbruk hjemme i Staroselje og så drog hun hjem for å være med og dyrke sukker på den jord som engang hadde tilhørt storbønder og godseiere og hvor hennes far hadde slitt under levevilkår som ofte var elendigere enn de formelle slavers. Nu var hun og alle de andre fattige jordløse blitt medeiere i denne fellesjord. Hun kom med hele sin unge energi, begeistring og kjærlighet til jorden som sin innsats i kollektivbruket, og da hun var 21 år gammel gikk hun inn i det kommunistiske ungdomsforbund. Selvfølgelig blev hun udarnik.

Vi vet nu om arbeidet i kollektivbrukene, at kollektivistene deles op i brigader og hver brigade har en bestemt arbeidsoppgave. De velger sig en brigadefører som blir en slags arbeidsformann. Men brigaden deles igjen op i «kje-der». Maria Demtsjenko blev en slik kjedefører. Foruten henne bestod kjeden av tre andre piker.

Av og til klager folk over at de ikke forstår det sosialistiske sovjetsystem. Hvordan regjeres Sovjetunionen? Hvem er det som har makten og hvordan utøves denne makt? Det er ikke vanskelig i og for sig å linjere op sovjetsystemet med valgordning og administrasjon, regjering og storting slik at man kan få et illustrerende sammenligningsgrunnlag. Men det blir allikevel stående noe igjen som ligger utenfor vår sammenligningserfaring. Oplinjeringen kan være så riktig den være vil, så er der dessuten en vesentlig ting ved sovjetsystemet: Det er ikke stivbent, høitidelig og formalistisk. Det forsøker alltid å trekke flest mulig av befolkningen med i det aktive sosialistiske administrative og politiske arbeide. «I statens styre og stell» som vi vilde uttrykke det. Der holdes hvert år en mengde konferanser og kongresser av forskjellig art. Det står vel ikke noe påbud om dette i forfatningen og strengt tatt har disse sammenkomster ingen besluttende myndighet, men de spiller en veldig rolle som en hurtig og direkte forbindelse mellom regjering og partiledelse på den ene side og arbeiderne og arbeidsplassene på den annen. Det var derfor den naturligste ting av verden at sovjetregjeringen innbød til kongress i Moskva i februar 1935 av udarnikene i jordbruket. Det var annen gang i den sosialistiske opbyg-

gings historie at udarnikene, de flinkeste arbeidere i jordbruket i hele Sovjetunionen kom sammen for å diskutere alle de ting som kommer inn under det omfattende problem: Jordbruket og sosialismen. Gjennom disse konferanser får regjeringen og partiledelsen de beste råd og den beste veiledning fra dem som arbeider med tingene ute i marken. Men samtidig får arbeiderne overblikket og samfundssammenhengen når de kommer i kontakt med landets høieste ledelse. Hvis vi skulde gjøre et dristig forsøk på å lage en sammenligning av dette system for vårt lands vedkommende, kunde vi for eksempel tenke oss at arbeiderregjeringen innkalte representanter for alle de arbeidsløse i landet for å gi regjering og storting råd og vink om løsningen av arbeidsløshetsproblemet. Men under det nuværende samfundssystem vilde man ganske sikkert få oppleve at forskjellige slags «Aftenpost» skrek op om at nu blev stortinget avsatt og regjeringen umyndiggjort. Men da man i Sovjetunionen ikke har noen «Aftenpost», turer man altså frem på den linje med store konferanser og kongresser av arbeidere.

På denne februarkongressen var også Maria Demtsjenko. Som udarnik kunde hun allerede dengang fremvise så gode resultater at hun blev valgt inn i kongressens presidium. Den unge bondejenta satt deroppe blandt de ledende personer i Sovjetunionen på podiet i den veldige praktfulle kolonnesal i Moskva. Før revolusjonen måtte man tilhøre den høie adel for å komme innenfor dørene her. Nu var de gode arbeidsnerver adgangstegn. Som så mange andre gav Maria en beretning om hvordan de arbeidet i hennes kollektiv og hvilke resultater det bragte. Det var ganske interessante tall som på denne måte kom frem. Gjennemsnittsavlingen i Ukraine var 130 sentner sukkerroer pr. hektar. En sentner er 100 kg. og et hektar er 10 mål jord. Men i Staroselje, Maria Demtsjenkos kollektivbruk, var gjennomsnittet over dobbelt så meget, nemlig 275 sentner pr. hektar. Og i den brigade hvor Maria arbeidet var man nådd till 406 sentner. Endelig hadde den kjeden på fire jenter som Maria Demtsjenko var leder for klart 469 sentner. Det ser altså grangivelig ut som om avlingen stiger jo nærmere man kommer Maria Demtsjenko. Det var de vel opmerksom på også på denne kongressen, for mens hun sitter

her i presidiet med Stalin på den ene side og Vorosjilov på den andre, sier Stalin plutselig:

— Hvor meget vil dere klare pr. hektar i 1935?

Maria Demtsjenko svarer ikke med en gang, hun måtte vel gjøre et raskt lite overslag. Men Stalin vil ha et svar og spør igjen:

— Klarer dere 500?

Maria har gjort sitt overslag. Hun har sett for sig åkeren der hjemme i Staroselje, vennindene hun arbeidet sammen med. Rolig og sikkert svarer hun:

— Ja, kamerat Stalin.

Da sier Vorosjilov:

— Tenk dig nå godt om, kamerat Demtsjenko. 500 sentner?

— Vi skal klare 500, det lover jeg dere aldeles sikkert.

Nu er et slikt løfte ikke akkurat en privatsak når man gir det til regjeringen og partiets ledelse på en slik kongress. Og det første Maria Demtsjenko gjorde da hun kom tilbake til Staroselje var å sammenkalle de tre andre jentene i kjeden. Det var Jarina Tatsjenko, Pryska Savtsjenko og Domoka Demtsjenko, den siste er Marias yngre søster. Hun fortalte dem om Stalins spørsmål og hvad hun hadde svart på det og hvad hun hadde lovet, og nu spurte hun om de vilde være med på det løfte hun hadde gitt. Det vilde de! Og de fire jentene vekslet et realt håndslag på avtalen. Det neste skritt på veien till et godt resultat var å fremlegge saken på et møte i det kommunistiske ungdomslag. Der appellerte hun til jentene i laget og spurte om det ikke var flere som vilde gå inn for å klare 500 sentner i sine kjeder. Og de fleste jentene lovet det. Men dermed stoppet ikke utviklingen. Løftet om de 500 sentner pr. hektar var gjennom avisene, gjennom referater fra kongressen, spredt over hele Ukraine. Når jentene i Staroselje hadde lovet 500 sentner, da var det vel jenter i andre kollektivbruk som ikke vilde stå tilbake. Og dermed var en veldig sosialistisk kappestrid igang rundt om i kollektivbrukene. I sine fellesmøter, i brigadeforsamlingene, i ungdomslagene og på partimøter drøftet man spørsmålet om å øke avkastningen av sukkerroer. Og som resultat av disse møtene kom de røde flagg ut på jordene og det sosialistiske russiske sprog fikk et nytt ord: «500 jenter». En sprogfor-

sker som ikke kjenner de politiske forutsetninger for ordet vilde ganske sikkert benekte at det gikk an å bruke et slikt ord. En femhundrejente.

Nu begynner et arbeide som er ganske nytt i de russiske jordbrukstradisjoner, hvor begrepet intensivt jordbruk bare hadde vært kjent i de siste år. Den åker som Maria Demtsjenkos kjede hadde som sin arbeidsoppgave i kollektivet hadde tidligere tilhørt noen enkeltbønder som hadde gått inn i kollektivbruket et par år i forveien. Det var en gammel beitemark og den var pløiet op høsten 1934. Som vi husker fra beretningen på kongressen hadde jentene et bra resultat fra før og selv om man ikke hadde gitt Stalin dette høitidelige løfte hadde det vært meningen å lage en fin avkastning. Like etter høstpløiningen hadde de derfor med energi gått løs på en av jordbrukets verste og dyreste snylttere, ugresset. Ikke mindre enn to tonn kveike hadde de fått vekk fra åkeren. Deretter gjødset de med to sentner superfosfat pr. hektar. Så kom sneen og arbeidet måtte hvile utendørs til slutten av mars. Da blev jorden gjødset påny. Hver hektar fikk to sentner naturgjødset, to sentner superfosfat og to sentner aske. Jorden blev harvet over et par ganger samtidig som alle fire jentene tok en ny rassia mot ugresset. Den 4. april kom såmaskinene som både sådde sukkerroefrøet, strødde superfosfat, harvet over efter sig og trømløt jorden jevnt til. 15 dage efter begynte de første grønne spirer å bryte igjennem jorddekket. Nu kom den mest anstrengende tid for jentene. En ustanselig påpasselighet måtte til for å beskytte de spede plantene mot allslags skadeinsekter. De første dagene i mai var forferdelig. Det så ut til at alle anstrengelser skulde bli forgjeves. En kuldebølge kom settende innover landet og truet med å legge markene svarte. Men jentene var på vakt. De bygget små bål omkring hele åkeren. Om kvelden blev de tent og røken la sig ut over jordene og beskyttet de spede plantene mot kulden. Det var slitsomme og spennende dage, men blev trettheten for stor eller kom der snikende en aldri så liten tanke på å gi sig var det nok å kaste et blikk bort på de røde flaggene som minnet om det løfte som var gitt og den betydning arbeidet hadde for den sosialistiske fremtid.

Ni gange blev åkeren hyppet i løpet av sommeren, ti gange blev den luket og fire gange blev den eftergjødset med

kali, superfosfat og chilisalpeter. Med et rundt tall var det 110 tusen sukkerroe på hver hektar, og hver plante fikk sitt stell, hver enkelt roe blev passet på så den kunde vokse størst mulig og bli av best mulig kvalitet og riktig tyngde på vekten.

Endelig kunde innhøstningen begynne og den 22. oktober klokken fem ettermiddag grov Maria Demtsjenko den siste sukkerroe op av sin åker. Det siste billass kunde kjøres til sukkerfabrikken og det endelige resultat kunde bekjentgjøres. Det var avlet over 500 sentner pr. hektar. Løftet var innfridd. Og da blev det vel fest i kollektivet. Folkefest! Kollektivistene fikk besøk av representanter fra kollektivene rundt omkring, fra partiorganisasjoner, fra administrasjonen, det var fotografer og aviskorrespondenter. Begivenheten og festlighetene var førstesidestoff for alle aviser i hele Sovjetunionen, helt fra regjeringsorganet «Isvestia» hvor systemet er å si mest mulig med minst mulig ord, og til de små avisene for de kollektive jordbrukskretsene i det fjerne Østen.

Maria Demtsjenko skrev en rapport til Stalin om resultatet. Og da der i november 1935 blev sammenkalt en stor ny kongress i Moskva, dennegang av de mest fremskredne arbeidere i alle bransjer, Stakhanovarbeiderne, var Maria Demtsjenko og hennes «500 jenter» med der. De var i Moskva som regjeringens gjester under 7. november-festlighetene og blev hjertelig hyldet overalt hvor de kom. På Stakhanovkongressen traff de sammen med kamerater som ikke bare hadde opfylt det samme løfte, men som også hadde slått Maria Demtsjenkos resultat med adskillige sentner. Rekordene hadde en kollektivbonde, Anna Kosjavaja, med hele 631 sentner pr. hektar. Maria Demtsjenko hadde nådd 523 for sin kjede. Anna Kosjavaja hadde ikke nådd disse store resultater fordi hun var fysisk sterkere enn Maria Demtsjenko, hun er nemlig 63 år. Det er ikke den brutale kraft, det er ikke blodslitet som skaper disse store resultater, men omsorgen, omtanken, påpasseligheten og viljen. Den yngste av «500 jentene» er bare 16 år og heter Anna Sjvidko. Hun hadde 576 sentner pr. hektar.

Det var i det hele 38 bondekvinner som fikk enten Leninordenen eller den Røde Arbeiderfanens orden i forbindelse med novemberfestlighetene 1935. Det var Sovjetunionens president Kalenin som overrakte hver enkelt av dem ordenen og holdt

en tale hvori han understreket at en slik utmerkelse bare blev gitt i særlige tilfeller. Stalin holdt også en tale og han snakket blandt annet om hvordan kvinnene hadde det før revolusjonen. Da var det slik at sålenge bondekvinnen var ugift blev hun regnet som den laveste av alle arbeidere. Hun måtte arbeide og slite for sin far og hun fikk aldri noen annen lønn enn farens stadige gnål om at det var ham som måtte fø henne. Når hun så blev gift måtte hun arbeide for sin mann slik som han forlangte det og da var det mannen som sent og tidlig fortalte henne at det var han som måtte fø henne. Arbeidet var den gang kvinnens forbannelse, og hun forbannet det også. Først revolusjonen bragte en forandring i dette, fordi den skapte muligheten for en kollektivisering av jordbruket, som igjen hadde forvandlet arbeidet fra en forbannelse til en æres-sak for kvinnen fordi hun nu var helt likestillet med mannen. Kollektivbruket har innført arbeidsenheter som verdimåler. Den kollektivarbeider som har flest arbeidsenheter har den største fortjeneste, og der er ingen forskjell på arbeidsenhet for menn og for kvinner. Enten kvinnen bor hjemme hos sine foreldre eller hun er gift vil hun få alle arbeidsenheter som hun faktisk har oparbeidet og hverken faren eller mannen får derfor noe grunnlag for å kunne si at det er han som før på henne. Stalin flettet inn en morsom liten episode fra en konferanse av bondekvinne i de nordlige distrikter. En av de unge bondekvinne hadde fortalt ham at tidligere hadde hun arbeidet hjemme på foreldrenes gård, men at ingen av guttene i landsbyen hadde brydd sig om henne, da hun ikke hadde noen medgift. Datteren til en fattig enkeltbonde var vel ikke noe å anstrenge sig for, syntes guttene. Men så gikk familien inn i kollektivbruket, og det første året hadde hun allerede hatt 500 arbeidsenheter. Da hadde guttene fått et annet syn på henne. Før hadde hun gått og sukket efter at der iallfall skulde komme en frier. Nu var der så mange at hun syntes hun hadde god råd til å vente med å bestemme sig inntil hun var helt sikker på at det virkelig var den rette hun slo sig sammen med. Også på den måten virker den sosialistiske arbeidskollektivitet frigjørende og likestillende for bondejente-ne. På alle måter får de den samme lønn som mennene.

Maria Demtsjenkos løfte til Stalin og den måte det blev utnyttet på i propagandaen har betydd meget for å løfte jord-

bruket i Sovjetunionen op til en høiere kvalitet. Stalin peker på det i sin tale til Stakhanovfolkene i november. Gjennemsnittsavlingen i Ukraine hadde vært 130 sentner pr. hektar. Maria Demtsjenko hadde firedoblet dette. En kunde ikke vente at hele sukkerdyrkingen kunde følge med til dette resultat med en gang. Men hvis man kunde få en norm for sukkerdyrkingen på 200 eller 250 sentner pr. hektar i 1936 vilde det bety at den samlede sukkeravl blev nesten fordoblet. Befolkningen vilde altså neste år kunde spise dobbelt så meget sukker. Det betyr et øket velvære, en øket velstand. Og når man kommer så langt at alle sukkerdyrkere når op til de 500 sentner vil man altså kunne bruke fire ganger så meget sukker. Teoretisk sett. Og hvis man vill.

Er det så noe rart i at Maria Demtsjenko og de andre «500 jentene» er populære i Sovjetunionen? Vi må kunne benytte en banalitet og si at de har gått i spissen for å forsøte tilværelsen for sovjetbefolkningen, i bokstavelig forstand!

Men så er det heller ikke noe annet land i verden hvor bondejentene kan få landets aller fineste orden for å ligge ute på åkrene og luke ugress og stelle med rotfruktavlen. Ellers er det noen av dere som har truffet en norsk bondejente som har fått St. Olavsordenens storkors fordi hun har vært flink til å luke turnips?

Avslag i akkordlønnen vilde hun fått!

* * *

Inntil 30 august 1935 var Stakhanov en forholdsvis almindelig kullgrubearbeider i Donbas. Helt almindelig var han altså ikke, for han hørte til de beste udarniker. Og selv om det er mange udarniker i kullgrubeindustrien, er det blitt en viss gradering mellom dem også. Noen udarniker er enda mere udarniker enn andre og blandt disse enda mere var altså Stakhanov. Nu er han en verdensberømt mann, det finnes ikke det land på kloden hvor arbeiderne ikke kjenner Stakhanovs navn og diskuterer den bevegelse som er opkalt efter ham.

Hvad er da Stakhanovbevegelsen? La oss sette det op punktvis på grunnlag av det som blev fastslått av Sovjetunionens kommunistiske parti i desember 1935:

- 1) Stakhanovbevegelsen er resultat av hele vår (Sovjetunionens) utvikling på veien til sosialismen, den er resultatet av sosialismens seier i vårt land.
- 2) Stakhanovbevegelsen vil si at arbeidet organiseres på en ny måte,
- 3) at de teknologiske prosesser rasjonaliseres,
- 4) at arbeidet fordeles riktig i produksjonen.
- 5) at de kvalifiserte arbeidere fritas for annenhånds forberedende arbeide,
- 6) at arbeidsplassen organiseres bedre,
- 7) at man kan sikre en hurtig økning av arbeidsproduktiviteten,
- 8) og at den sikrer en betydelig økning av arbeidernes og funksjonærenes lønninger.
- 9) Stakhanovbevegelsen høiner arbeidsplassens kulturelle og tekniske nivå,
- 10) tilintetgjør de gamle tekniske normer.
- 11) klarer i en rekke tilfeller å gå forbi arbeidsproduktiviteten i de lengst utviklede kapitalistiske land,
- 12) garanterer en hurtig vekst i produksjonen av forbruksartikler og gjør dem billigere,
- 13) garanterer vårt lands forvandling til et velstående land,
- 14) og forsterker på denne måte sosialismens posisjoner i verdensmålestokk.

En mere konkret og klar definisjon kan der ikke gis, men mange som ikke har anledning til på nært hold å følge utviklingen i Sovjetunionen vil ha bruk for en nærmere forklaring av disse punkter.

Ikke alle som forsøker å bedømme forholdene i Sovjetunionen gjør det klart for seg selv hvilke forutsetninger de må gå ut fra for å vurdere det de ser idag. De innrømmer — som oftest da — at det gamle tsarrussland nok skal ha bydd på megen elendighet. Men de kan ikke gjøre nærmere rede for hvordan man skal måle denne elendighet. Vi må derfor hjelpe dem — og oss — og undersøke forholdene marxistisk. Vi må spørre: — Hvordan var det med produktivkreftene i tsartiden? Og vi får det svar at det var dårlig med dem. Det var nesten bare menneskekrefter man hadde å arbeide med. Selv i jordbruket var det ikke rart bevendt med hestekreftene. I en landsby på

2—300 bondefamilier kunde det være en 10—12 bønder som hadde hester. Hestekrefter i moderne forstand i form av kraftmaskiner fantes der næsten ikke; relativt sett. Men det er produktivkreftene som avgjør om rikdommen i et land kan utnyttes eller ikke. Derfor var det gamle tsarrusland et umåtelig fattig land. Det eide ikke de tekniske produktivkrefter og heller ikke folk som var istand til å bruke dem. Etter revolusjonen var det derfor tvingende nødvendig å skaffe landet først vel så utviklede produksjonsmidler som de kapitalistiske land hadde, og dernest måtte man gå forbi selv de mest utviklede kapitalistiske land. For den kapitalistiske verden har ikke nok produktivkrefter til å skape den jevne og solide velstand for hvert eneste menneske i samfunnet, slik som sosialismen vil ha det.

Da bolsjevikene overtok makten i Russland i 1917 lå landet kulturelt og med hensyn til produktivkrefter omtrent på år 1750. Det er gjennemsnittet av alle tsarrikets landområder som gir dette resultat. Omkring St. Petersburg og nede i Ukraine var man vel kanskje kommet til 1850.

Dette fattige, foreldede, tilbakeliggende feudale landet blev herjet av borgerkrigen og kom ned i elendighet som i store områder kan sammenlignes med svartedauens tider i Norge. Den eneste store fordel man hadde fremfor befolkningen i disse fjerne tider for et par hundre år siden, var et ganske lite industriproletariat, akkurat så stort at det var istand til å utvikle et kommunistisk parti. Jeg tror det er nyttig å forsøke å tenke sig litt tilbake til Norge på svartedauens tid når det gjelder et økonomisk og kulturelt grunnlag. Men selvfølgelig må vi her være helt opmerksom på at de russiske folkeslag hadde hele erfaringen om den tekniske utvikling like utenfor sine landegrenser. Selv om disse kapitalistiske land forsøkte sig med en verdensblokade av den nye arbeider- og bondestat, maktet de ikke å hindre at disse marxistene i årene 1922 til 1928 bygget op igjen det som de hvite ødela, — og enda litt til. Dernæst la man grunnlaget for den moderne teknikk i den første femårsplan som gikk ut på å skaffe kull og jern og stål for å kunne produsere produksjonsmaskiner. Det er meget viktig for forståelsen at man fastholder dette forenklete program for femårsplanen: Produksjon av produksjonsmaskiner. I den annen femårsplan kommer resultatene av den første.

Produksjonsmaskinene er der og begynner å produsere sine varer.

Fra 1928 har det overalt i Sovjetunionen vokset op nye fabrikker som har stillet krav til befolkningen om å avgi de nødvendige fabrikkarbeidere. På tusenvis av steder er det skjedd samme lokale revolusjon som vi kjenner den i Norge fra Rjukan, Odda, Sauda, Høyanger, Glomsfjord o.s.v.: En dal eller grend som har vært avsidesliggende, bortgjemt med plass for noen få primitive jordbruk og bare har to—tre hestekrefter er plutselig blitt forandret til moderne industricentra med de hundre-tusen hestekrefter. Men hvad vi hertillands synes har vært en rivende utvikling i løpet av 30 år, skjedde i Sovjetunionen i mange ganger større målestokk i løpet av de to første femårsplaner, det vil si i løpet av 8 år. Når det gjelder teknisk utvikling ser nemlig Sovjetmatematikken slik ut: $2 \times 5 = 8$.

Det er ikke mulig helt nøiaktig å tidfeste en utviklings faser, men vi må kunne si at 1935 betød et gjennombrudd i Sovjets moderne tekniske nivå. Fabrikker og maskiner har nådd en gjennomgående høiere kvalitet enn i de kapitalistiske land. Men det manglet meget på at Sovjet hadde en tilstrekkelig tallrik arbeidsstokk som mestret denne teknikk. I min første bok om Sovjetunionen (1933) forteller jeg om en uterlandske spesialist som sammenligner de utenlandske fagarbeidere og de nye russiske industriarbeidere. Han bedømmer situasjonen slik at fagarbeiderne fra de kapitalistiske land har et bedre håndlag som kommer av at de har tradisjonen i sine arbeidserfaringer. Derimot har de ikke noen overveldende teoritisk kunnskap om maskinene og produksjonsprosessen. De russiske arbeidere derimot tilegnet sig hurtig den teoretiske kunnskap og stod i så måte allerede over de vesteuropeiske eller amerikanske arbeidere. Derimot manglet de håndlaget, erfaringen, tradisjonen i behandlingen av maskinene. Men det er en mangel som bare tiden kan avhjelpe. I store deler av den tekniske arbeidsprosess er det nemlig slik at arbeidets kvalitet og tempo ikke er helt mekanisk, men henger sammen med arbeidernes erfaring, følelse, ja man kan si intuisjon. Denne arbeidserfaring vil komme med tiden til Sovjetarbeiderne som masse betraktet. Men det var nødvendig å ha en finger med i spillet også når det gjaldt denne tid.

Bolsjevikene overlater ikke noe til skjebne og tilfeldighet. Derfor satte det kommunistiske parti og regjeringen igang en veldig propaganda, et opplysningsarbeide blandt arbeiderne for at de med øket energi og intensitet skulde gå inn for å beherske teknikken. Og det var ingen liten oppgave å løse. Under den sosialistiske industrialisering er behovet for kvalifiserte arbeidere øket med 25 millioner. Disse millioner nye arbeidere er kommet fra landsbygden, det er bondegutter og bondejenter som ofte ser en maskin for første gang i sitt liv den dag de trer inn i fabrikkhallen. Ingen kan si noe på at disse arbeidere trenger en bestemt tid for å kunne mestre den nye teknikk helt ut. Og å mestre den vil si å kjenne den tvers igjennem. Så å si være dus med teknikken.

Under disse forhold hadde industrien mange svakheter. Meget av dette var vel ikke annet enn det som forekommer i kapitalistiske land også. Men under sosialismen med sin planmessige produksjon kommer de tydeligere og klarere frem. Det forekom at en traktorfabrikk ikke holdt sin plan fordi den fabrikk som skulde levere tennpluggene ikke klarte å levere bestillingene i tide. Det resulterte i at traktorene hopped sig op på markene omkring traktorfabrikken, fullt ferdige til å kjøre bare tennpluggene blev satt inn. Men fabrikk for produksjonen av elektrisk materiell som skulde levere disse tennpluggene ventet igjen på nødvendige deler fra porselensfabrikken. Og porselensfabrikken hadde ikke råstoff fordi vogne med leiren var blitt stående på et sidespor på jernbanen og var nesten ikke til å røkke, fordi godstransporten var sprengt. Og godstransporten var sprengt fordi produksjonen og dermed behovet for godstransport var mange-doblet i løpet av en 3—4 år.

I kapitalistiske land forekommer det ofte uregelmessigheter i produksjonen. Vi kan si at dette på en måte er en del av kapitalismens system. Men i de kapitalistiske kriseland er efterspørselen etter traktorer ikke så stor at en forsinkelse vil bli lagt merke til av offentligheten. Mangelen på tennplugg vil derfor bli en episode innenfor rammen av en avgrenset kapitalistisk interessekrets. Og skulde det forekomme at der allikevel blev bråk fordi kontrakten om leveranse av traktorer ikke blev overholdt, vilde den kapitalistiske presse skrive med store overskrifter: «Bedre tider i jordbruket». Traktorfabrikken kan

ikke tilfredsstillende efterspørselen etter traktorer.» Slik er det med kapitalismen.

Men sosialismens organiserte planmessighet i Sovjetunionen kunde ikke trøste sig med at det egentlig var verre i kapitalistiske land, hvis man bare undersøkte sakene. Sosialismens system var utmerket, men bondefolkene som skulde praktisere dette system, som skulde fylle det, gjøre det levende og smidig, de måtte ha tid til å leve sig inn i den nye tekniske tidsepoke. Men denne tiden måtte være kortere enn noen hadde tenkt sig.

Derfor var det man organiserte kampanjen i aviser og tidsskrifter, ja til og med i vittighetsbladene, i skoler og universiteter, i fagforeninger og partiorganisasjoner, klubblokaler og barnelag. Hundre millioner Sovjetbarn fyltes med kravet og parolen om at «det gjeller å beherske teknikken.» En slik propaganda vil gripe hele befolkningen. Fordi parolen er av interesse for hvert enkelt individ. Å beherske teknikken vil jo si at maskinene vil yde mer arbeide enn tidligere. Der vil bli mere varer, men mer varer vil si øket velstand. Og velstanden hopes ikke op på noen få kapitalistiske hender, den flyter tilbake til hver enkelt som øket arbeidsintensiteten. Hvert Sovjetmenneskes personlige velstand er avhengig av at han klarer å beherske teknikken, at han får produktivkreftene til å gi mest mulig utbytte.

Som et første praktisk resultat av denne propaganda er det at Stakhanov øket produksjonen for sitt vedkommende i sin kullgrube på en opsiktsvekkende og rent fantastisk måte. Normen for en grubearbeider med lufthammer var å bryte ut 7 tonn kull i et arbeidsskift på 6 timer. Men ved å organisere arbeidet riktig presterte Stakhanov 102 tonn. Senere er denne akkord ustanselig slått slik at man i de nye grubene i Sibir er kommet op i en rekord på 1 200 tonn. Disse rekorder som med en gang blev telegrafert over hele Sovjetunionen og verden forøvrig har vakt en veldig diskusjon. Noen har trodd at det ganske enkelt var skryt, andre har fablet om at man har begynt et forferdelig utsvettningsystem, at der er innført et slags amerikansk Taylorsystem. Og uten nærmere forklaring er det også vanskelig å forstå hvad der er foregått.

Stakhanov benyttet ikke samme arbeidsmetode den gang han brøt ut normen, 7 tonn kull og den gang han satte sin

første rekord. Siden vi nu befinner oss i Ukraine kan vi likegodt ta en turne til Donbas for å se hvordan arbeidet i gruben foregikk både før og etter Stakhanovs metoder. Grubeindustrien i Donbas er nu den mest moderne i verden. Vi husker at i 1913 blev der i Donbas drevet 1200 sjakter med en maksimumsproduksjon av litt over 23 mill. tonn. Nu er det bare vel 300 sjakter i drift, men produksjonen ligger nærmere 55 mill. tonn. Alle de små ulønnsomme grubegangene er stengt og man driver bare de store kullårene. Før Stakhanov foregikk brytningen på den måten at man arbeidet i trappetrinn opover gruben. I gruber med riktig høie kullførende lag kunde der være 12 og 14, ja op til 20 slike trappetrinn. Og en grubearbeider holdt til på hver av disse avsatsene. Det vanskeligste arbeide og det som tok mest tid var å bryte det aller øverste laget, slik at man fikk ordentlig tak på kull-laget. Dette arbeidet kaltes kutok og tok $1/3$ av hele arbeidstiden. Når grubearbeideren hadde brutt løs kullene, måtte han selv skuffe dem vekk og ned i vognene som skulde kjøre dem ut. Og han måtte efterhvert bygge op grubegangen efter sig med pitprops. Av de seks arbeidstimene blev bare halvparten brukt til å bryte kull, den andre tiden måtte brukes til annet arbeide. Stakhanov organiserte arbeidet på en annen måte. I stedet for 12 trappetrinn laget han bare 3 store avsatter. Den arbeider som var best egnet til å bruke lufthammeren blev satt til bare å bryte mens andre arbeidere blev satt til bare å skuffe vekk og til å bygge op grubesjakten med tømmer. Man opnådde da følgende fordeler: De arbeidere som lærer sig til å kjenne lufthammerne og finner ut hvordan de skal anvendes for å ha størst virkning i kull-lagene, får holde på bare med dette arbeide. Det er en gammel erfaring at både arbeidstempoet og arbeidernes velbefinnende og humør lider hvis man må skifte fra det ene arbeide til det annet. Den tekniske hjelp, maskinen, i dette tilfellet lufthammeren får den dobbelte arbeidstid idet den nu kan kjøre løs i 6 timer, mens den før lå ubrukt i 3 timer. De andre arbeidere kan spesialisere sig på sitt område. Anvendelsen av spaden så den skuffer mest mulig kull med minst mulig kraft er et spørsmål både om teoretisk kunnskap og praktisk erfaring. Endelig blev der ferre lufthammere koblet på samme ledning, det vil si det blev mere kraft på hver lufthammer.

I stedet for at en mann tidligere utførte flere arbeidsprosesser blir det nu en mann på hver arbeidsprosess. Det er for så vidt ikke helt korrekt når det har vært oppfattet slik at det er Stakhanov alene som har øket sin egen produksjon fra 7 til 102 tonn. Da han satte denne første rekord hadde han en til å skuffe vekk for sig og en til å bygge op. Det første resultat er altså 3 manns arbeide. Men allikevel er det jo en ganske fin prestasjon. Normen var 7 tonn pr. mann, for 3 skulde det være 21 tonn, men det blev altså 102. For kullindustriens vedkommende varierer disse arbeidsbrigader efter forholdene i grubene. I de tilfeller hvor der er nådd op til 1 200 tonn i ett skift har han som brøt kullene hatt 9 mann til hjelp. Men allikevel blir det jo 120 tonn pr. mann. Ofte organiseres arbeidet slik at arbeiderne bytter sig imellem i brigaden. Når en har brutt kull noen uker, overtar en annen denne jobben en tid o.s.v.

Stakhanov hadde som en av de første gjennomført i praksis parolen om å beherske teknikken og som et ledd i propagandaen fik vi alle de nye ordene og begrepene, «Stakhanovbevegelsen», «Stakhanovarbeidere» og «Stakhanovmetoder». Alt arbeide i Sovjetunionen er akkordarbeide og lønssatsene er stigende efter et premieringssystem. Denne økningen av kullproduksjonen gav derfor en stor økning av arbeidernes fortjeneste. Vi skal ta et skjematisk eksempel for å vise disse lønningene. La oss sette at tariffen for en grubearbeider er en rubel pr. tonn kull, for de første syv tonn, men 1,25 rubel for de neste ti tonn og 1,50 for videre overskytende tonn pr. arbeidsskift. Stakhanov fikk altså betalt det meste av sin rekordprestasjon efter 1,50 pr. tonn og tjente derfor veldig i forhold til sin tidligere lønning. Mens gjennomsnittlønningen sommeren 1935 lå på 210 rubel i Sovjetunionen i det hele, kunde Stakhanovfolkene tjene 1 000 og 1 200 rubel. I utlandet var det dem som nu blev engstelige for at Stakhanovfolkene på grunn av disse store lønningene skulde bli en slags kapitalistisk overklasse. Men man behøver aldri å nære bekymring for at en arbeider skal bli kapitalist på grunn av sin arbeidslønn. Angsten for de høie arbeidslønninger er en typisk kapitalistisk angst. Et sosialistisk samfund betaler gladelig arbeiderne for de verdier arbeidene selv skaffer frem. Samfundet har nemlig bruk for ennu mange millioner

tonn kull. De arbeiderne som går i spissen for å dekke dette kullbehov, skal selvfølgelig belønnes for det og ikke straffes. I et sosialistisk samfund får arbeiderne lønn etter det de produserer og de blir premiert for å produsere meget og godt. Deres belønning består både i penger og i ære og berømmelse. I et kapitalistisk samfund vilde en prestasjon som Stakhanovs øieblikkelig bli straffet med at akkordsatsene blev slått ned. Stakhanov vilde ikke tjene stort mer om uken om han brøt 100 tonn kull i stedet for 7 tonn. Men han vilde risikert at noen av arbeidskameratene blev arbeidsløse. Han måtte være idiot om han anstrengte sig mer enn strengt nødvendigt!!

Problemet med lønningene er da også ganske anderledes. Man må spørre: — Har alle arbeidere i Sovjetunionen anledning til å organisere og forbedre sine arbeidsforhold og dermed sine inntekter i tilsvarende grad. Og til det må vi svare ja. Vi har ikke funnet et eneste arbeidsfelt hvor det ikke var mulig på en eller annen måte å forbedre arbeidsprosessen slik at produktivkreftene blev utnyttet på en mer effektiv måte. Men der er mange uensartede forhold. Og på de forskjellige bedrifter kunde det nok hende at benevnelsen Stakhanovarbeider blev anvendt litt rundhåndet. Heller ikke har alle de rekorder som er kundgjort, noen daglig praktisk betydning. De er satt under ekstraordinære forhold og er mangen gang de rene laboratorie-eksperimenter.

Stakhanovbevegelsen løper ikke efter en rett snor. Den er heller ikke noe mål i og for sig, men et storslagent middel til å skape kadrer som kan forkorte den tid som det ellers vilde ta å produsere de behovsmidler som samfundet behøver.

Nu er det mange som mener at Stakhanovbevegelsen bare er mulig fordi arbeidstempoet lå så langt tilbake i Sovjetunionen. Selvfølgelig har det vært en umåtelig lang og vanskelig prosess å få det tilbakeleggende sløve og langsomme slaviske bondefolk op i et arbeidstempo som tilsvarende den moderne teknikk, men det er helt galt å tro at Stakhanovismen vesentlig er et spørsmål om arbeidstempo. Vi kan bare spørre de utenlandske arbeidere som har akklimatisert sig i Sovjetunionen og deltar i Stakhanovbevegelsen på samme måte som russerne. En arbeiderske fra Østerrike kom til Sovjetunionen efter at den østerrikske arbeiderbevegelse var slått ned og hun fikk arbeide i sitt gamle fag på en fabrikk

for elektrisk materiell. Hun skulde vikle magnetpoler. Til å begynne med viklet hun 260 spoler om dagen, men etterhvert som hun lærte sin arbeidsplass å kjenne øket hun normen med 90, så hun kom op i 350 spoler pr. dag. Så blev hun grepet av propagandaen for å beherske teknikken og begynte å studere arbeidsmetoden i alle dens detaljer. Hun opdaget da at mens arbeidsprosessen krevet at hver spole blev skrudd fast på spolestangen i maskinen, kunde hun få spolen til å sitte ved å vikle litt papir om stangen. Derved sparte hun den lille arbeidsprosessen med å skru fast spolen og det gjorde så meget at hun kunde øke dagsproduksjonen med 70 spoler. Og en dag man hadde besluttet å gi dagens fortjeneste til ofrene for arbeidskampene i Østerrike klarte hun hele 500 spoler. Så fant hun på at hvis hun fikk en ny spolestang som passet akkurat til åpningen i spolen behøvet hun ikke å vikle papir om stangen. Og dette betød så meget at hun kom op i 600 spoler. Etterhvert som fingerferdigheten øket klarte hun, når humøret stod på topp — å lage 700 spoler.

Nu mente mine arbeidskamerater at lenger kunde man ikke drive det, fortalte hun. Men fabrikken vår lå i sosialistisk kappestrid med andre bedrifter i bransjen og det gjaldt å bli nummer 1. Altså måtte jeg spekulere videre. Var der virkelig ikke mere som kunde forbedres eller forenkles? Jeg gjennomgikk atter en gang hele arbeidsprosessen. Først blev spolene viklet med silkepapir og derefter med et sterkere papir som blev limet fast. For hver 15de spole måtte jeg avbryte spolingen for å fukte nytt papir. Jeg forsøkte mig frem inntil jeg fant ut at jeg kunde gjøre ferdig papir for 50 og 50 spoler av gangen og på den måten sparte jeg så mye tid at jeg kom op i 780 spoler.

Men så var det vell stopp? Men nei! Jeg fant ut at arbeidsplassen var organisert for 260 spoler og den måtte nu organiseres på nytt for den økede produksjon. Jeg fikk det ordnet slik at jeg med en gang om morgenen fikk utlevert alt materiale for dagen og plasert det slik at jeg bare behøvede å rekke ut armen for å nå det. På den måten kom jeg op i 860 spoler. Og da jeg vel hadde fått innarbeidet dette, forsøkte jeg om det ikke skulde gå med en litt større hastighet på maskinen. Og jo, ved å øke maskinens hastighet kom jeg op i 910 spoler pr. dag. Og nu holder jeg på å spekulere ut

hvordan det er mulig med nye arbeidsbesparende metoder å komme op i 1000 spoler til revolusjonsdagen 7. november.

Fra alle arbeidsgrener vil vi kunne bringe lignende eksempler på hvordan arbeidet organiseres bedre og både maskiner og arbeidsmetoder forbedres, enten individuelt eller brigadevis. Etterhånden rives fler og fler med, noen av begeistring for den sosialistiske oppbygging fordi de er sig bevisst hvad dette betyr politisk og kulturelt, — noen fordi at de gjerne vil tjene så mange penger som mulig. Det er behagelig å ha en rummelig fortjeneste og samtidig få hedrende omtale både i avisen og organisasjonen.

Det er den sosialistiske velstand som på denne måten holder sitt inntog i Sovjetunionen. Det er ikke bare blitt rummelig med de strengt nødvendige livsfornödenheter, men man kan skaffe sig også de ting som er behagelige og for så vidt nødvendige for ens velbefinnende. La oss rykke de par hundre år tilbake i tiden, til tsarismen omkring 1910. Da hadde en arbeider eller fattig bondefamilie bare et eneste par støvler for den samlede familie. Revolusjonen rykket landet frem de par hundre år i tid og skaffet et par støvler til hvert familiemedlem. Det var en veldig forbedring av velstanden. Men den sosialistiske velstand må skaffe — la oss si — 12 par sko og støvler til hvert familiemedlem, så veldig er økningen av befolkningens behov under sosialismen. Og for å dekke disse behov må ikke bare produksjonen økes slik at alle 12 par sko og støvler er tilstede i utsalgene, men arbeiderne må tjene så godt at de har råd til å kjøpe alle 12 parene. Og her trer motsetningen til kapitalismen frem. Kapitalismen produserer nok de 12 par sko, men gir arbeiderne lønninger så de bare kan kjøpe 3 par. Så må de 9 parene kastes på sjøen, «for å holde prisene oppe», og det blir krise og arbeidsløshet, stengte skofabrikker og barbente arbeidere!

Stakhanovbevegelsen markerer altså at Sovjetunionen begynner å bli et rikt land fordi det har skaffet sig den nødvendige formue både av produksjonskrefter og en stadig økende skare Stakhanovarbeidere som forstår å få de fulle verdier ut av produktivkreftene. Når hele den arbeidende befolkning blir Stakhanovarbeidere vil vi få en velstand hos hele folket som vi nu ikke kan tenke oss. Stakhanovbevegelsen

er innledningen til den sosialistiske velstand. Derfor er den også utenkelig i andre land enn der hvor sosialismen har seiret.

*

Naturens Adam og Eva var de første dyrene som skapte sig redskap og derved øket sin produktivkraft. De tekniske hjelpemidler var vel den gang bare en kjepp eller en stein som de gjorde hendigere i formen enn de andre steiner. Men det blev Adam og Eva av det. Så viktig var det å føie et redskap til sin kraft. Kommunismens Eva og Adam er de første mennesker som skaper sig en produktivkraft som er for høi for klasesamfundet og hvis ydelser fører menneskene inn i en ny økonomisk og kulturell epoke — det kommunistiske samfund.

Innholdsfortegnelse:

	Side
Ukraine, det hemmelighetsfulle land i Europa.....	5
Den første dag i Ukraine.....	19
Den lille Nina og den store gamle dikteren	34
Revolusjonen i Ukraine.....	45
Petro Pantsj forteller om en glasshytte	67
Hos bolsjevikene på «Bolsjevik»	77
Den 71. skole.....	89
Sovjetbarna, de rikeste barn i verden	100
Barneteatret i Kiev.....	113
Vi besøker en av de store industrikjemper	121
Kollektivbruket Sigd og hammer	130
Marxistisk landskap	160
Kommunismens Eva og Adam.....	178

epotbiblioteket

76g0 90 652